

Kulturi podarjena, nobena ura ni izgubljena

Ljubiteljska kultura od Rateč do Rodin

(dopolnjena izdaja v elektronski obliki)

Jesenice, 2023

KAZALO

Uvodne besede uredništva in županov 6

Almanahu na pot.....	7
E-almanahu na pot.....	8
Bogastvo ljubiteljske kulturne ustvarjalnosti.....	9
V Gornjesavski dolini imamo močno tradicijo	10
V Žirovnici je kultura doma.....	11

Organizacijska in vsebinska podpora razvijanju ljubiteljske kulture 12

Marija Heberle Perat: Zveze, ki so povezovale kulturna društva nekdanje skupne občine Jesenice ...	13
Miloš Možina: Kulturna dediščina je naše bogastvo: Sodobna povezovalna vloga Zveze kulturnih društev Jesenice	18
Petra Ravnihar: Javni sklad republike Slovenije za kulturne dejavnosti – območna izpostava Jesenice	22

Ljubiteljska kultura v občini Jesenice..... 29

Branka Smole: Rastoča kakovost odrskega uprizorjanja: Gledališče Toneta Čufarja Jesenice.....	30
Janko Rabič: Ljubiteljske kulturne dejavnosti na Hrušici in Kulturno športno društvo Hrušica	42
Sonja Kovač: Folklorna skupina Juliana Hrušica	47
Katja Svetlin Piščanec: Vsako leto znova v mavrično pomlad: Kulturno umetniško društvo Mavrica Jesenice.....	48
Stane Vidmar: Iz močnih korenin zraste mogočno drevo: Fotografsko društvo Jesenice.....	53
Janez Kramar: Še pred osamosvojitvijo Slovenije ustanovljen nov fotoklub: Fotoklub Jesenice	59
Stanka Urbas: Dolik – likovni klub in razstavní salon dolinskih likovnikov	60
Marjan Veber: Kulturno delovanje Društva upokojencev Javornik-Koroška Bela	63
Janko Rabič: Vsestransko razvita ljubiteljska kultura med jeseniškimi upokojenci	66
Stane Arh: »Še bomo peli«: Moški pevski zbor Društva upokojencev Jesenice	67
Majda Malenšek: Središče ljubiteljskega delovanja na Slovenskem Javorniku: Delavsko prosvetno društvo Svoboda France Mencinger Javornik-Koroška Bela	70
Majda Malenšek: Likovna sekcija na Slovenskem Javorniku	79
Andrej Palovšnik: Na trdni katoliški tradiciji je zraslo Farno kulturno društvo Koroška Bela	83

Miloš Možina: Poustvarjanje slovenskega plesnega in glasbenega izročila: Kulturno-umetniško društvo Triglav, Slovenski Javornik-Jesenice	93
Borče Lazov: Ljubiteljske dejavnosti Makedoncev na Jesenicah: Makedonsko kulturno društvo Ilinden.....	97
Senada Kalender: Številni ljubiteljski kulturniki na Jesenicah ohranjajo bošnjaško kulturno dediščino: Kulturno in športno društvo Bošnjakov Biser	99
Milan Stojanović: Kulturno prosvetno športno in humanitarno društvo Vuk Karadžić.....	101
Andrej Černe: Ljubiteljsko kulturno delovanje na Blejski Dobravi in Kvintet Vintgar	103
Bojan Dornik: Pogled s Kočne: Športno kulturno društvo Obranca	107
Majda Malenšek: Tudi Muzejsko društvo Jesenice je del ljubiteljske kulture: 32 let njegovega delovanja.....	109

Ljubiteljska kultura v občini Kranjska Gora 111

Janez Mlinar: Za jezik, narod in za sebe: Oris razvoja ljubiteljske kulture v Kranjski Gori, Ratečah in Podkorenu	112
Metka Kern Trček: Kjer še vedno kraljuje Jakob Aljaž: Kulturno umetniško društvo Jaka Rabič Dovje-Mojstrana	125

Na Jesenicah in v Kranjski Gori 134

Štefanija Muhar: Skoraj 150 let jeseniškega godbeništva: Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora .	136
Andrej Černe: Izjemna tradicija zborovskega petja: O pevskih zborih od Rateč do Žirovnice	153

Ljubiteljska kultura v občini Žirovnica 158

Jerneja Stres: Cvetoča pevska, instrumentalnoglasbena, gledališka in folklorna dejavnost	159
---	-----

*Uvodne besede
uredništva in
županov*

ALMANAHU NA POT

Zakaj ljubiteljska kultura?

V eni hiši je vsa družina pri godbi, soseda poje v pevskem zboru, pri drugem sosedu so vsi pri folklori, pri tretjem so vneti fotografi, pa slikarji, gledališčniki ... In tako od Rateč do Rodin, odkar pomnimo.

Nič ni bolj dragocenega od ljubiteljske kulture, ki ne postavlja pogojev, ki dopušča svobodo. Od avtomehanika do zdravnika, čistilke, medicinske sestre, vzgojiteljice ... iz vasi ali mesta, sleherni je dobrodošel. Prav vsak je pomemben gradnik nacionalne identitete, ohranja

njanja jezika in kulture naroda. Ljubiteljska kultura je izjemna, ker pronica v vse pore življenja. Tako zelo posebna je, ker predstavlja tradicijo in prihodnost hkrati. Tako posebna je, ker ni poklic. Je več kot to, je nekaj, kar izberemo prostovoljno, kar nam ni treba, ampak hočemo, želimo.

Zaradi nje lepše, bolje in raje živimo! Tudi na območju od Rateč do Rodin.

Zakaj almanah?

Ideja je zrasla v glavi aktualnega predsednika Zveze kulturnih društev Jesenice Miloša Možine. V resnici je bila prvotna ideja drugačna. Ljubiteljski kulturi naj bi izbral prostor in dostojno število strani v novi izdaji Jeseniškega zbornika. Bolj je načrtoval, bolj je bilo jasno, da ima kultura na območju bivše občine Jesenice (danes Kranjska Gora, Jesenice, Žirovnica), torej od Rateč do Rodin ogromno dragocenih podatkov, spominov, besed in fotografij, ki si zaslužijo svoj prostor na papirju (beri: v večnosti). In tako se je kar sam ponudil cilj: naj ljubiteljska kultura od Rateč do Rodin dobi svoj almanah.

Kmalu je postalo jasno, da to ne bo majhen zalogaj. Bomo koga ali kaj zgrešili, bomo napisali premalo,

preveč, bomo komu napravili krivico? Nikakor ne nameramo! In če, se na tem mestu v imenu vseh, ki smo želeli ustvariti čim boljšo preglednico ljubiteljske kulture v bivši občini Jesenice, iskreno opravičujem. Saj prvi almanah ne bo zadnji. Zato pozorno listajte in opozorite na pomanjkljivosti. Obljubimo, da bomo vaše opazke kot dragoceno zapuščino zapustili naslednikom.

Zaenkrat pa iskrena hvala: najprej Milošu Možini za pobudo in zavidanja vredno vztrajnost pri delu in priganjanju vseh ustvarjalcev. Hvala prof. Majdi Malenšek za lektoriranje. Hvala vsem, ki ste zbornik ustvarjali.

Branka Smole, urednica

E-ALMANAHU NA POT

Namen in nagovor bralca ostajata enaka. Almanah je zavedanje o pomenu ljubiteljske kulture z naslovnim sporočilom: »Kulturi podarjena, nobena ura ni izgubljena«. Tudi na območju od Rateč do Rodin so ljudje kulturi podarili nešteto ur. In prav je, da zares nobena ne bi bila izgubljena v pozabo. Poiskati moramo zapise, fotografije, zabeležiti spomine mnogih generacij ter poskrbeti, da bodo vse te podarjene ure postale del dragocene zgodovine ljubiteljske kulture.

Sicer pa so že v uvodni besedi k tiskani izdaji izraženi pomisleki ustvarjalcev. Zbirati gradivo pomeni tvegati, da bomo koga ali kaj zgrešili. Pa ne namenoma.

Ko je almanah v novembru 2022 zagledal luč sveta, ko so ga prelistali številni kritični pogledi, se je res izkazalo, da se je tu in tam pojavil škrat, da so ponekod podatki pomanjkljivi oz. so se od priprave do tiska že posodobili.

Seveda smo želeli te »krivice« popraviti. Zbirali smo pripombe, popravke, dopolnitve in ugotovili, da je e-almanah idealna oblika za popravljeno izdajo. Tako smo iz e-almanaha prepodili tiskarske skrate, zapisali posodobljene, popravljene, dopolnjene podatke. Vsebinsko smo nadgradili z dvema prispevkoma, in sicer o vokalni skupini Prima Vista in Muzejskemu društvu Jesenice.

Sicer pa je bil izid almanaha o ljubiteljski kulturi od Rateč do Rodin deležen pozitivnega odziva. Nekje smo pač morali začeti. Zdaj je potrebno zapise nadgrajevati, posodablјati in prav e-almanah omogoča, da vsebino lahko sproti dopolnјujemo.

Zahvaljujoč e-izdaji bo odslej zgodba o ljubiteljski kulturi od Rateč do Rodin dostopna vedno in vsakomur. In že kliče po novih poglavjih.

V imenu uredniškega odbora zapisala Branka Smole.

BOGASTVO LJUBITELJSKE KULTURNE USTVARJALNOSTI

Zgodovina kulturnega ustvarjanja v občini Jesenice je bogata. Upravičeno smo lahko ponosni na kulturno dediščino, ki so nam jo zapustile prejšnje generacije, ki so pomembno prispevale k uveljavitvi Jesenic na Gorenjskem in v Sloveniji pa tudi v drugih državah. Pričujoči almanah o zgodovini ljubiteljske kulture na območju občin Jesenice, Kranjska Gora in Žirovnica je dragocen prispevek k ohranjanju naše kulturne dediščine.

Vesetje in ponos delimo z ustvarjalci na področju kulture iz sosednjih občin, Kranjske Gore in Žirovnice, ki so v času nekdanje države skupaj z Jesenicami ustvarjali kulturno podobo mesta in tedanje občine Jesenice. Zaznamujejo jo tudi danes.

Kulturna dejavnost v našem okolju ostaja živahna, čeprav se tudi na tem področju opazajo vplivi sodobnosti. Spremembe na različnih področjih, še zlasti tehnološke spremembe, so spodbudile obsežne družbene spremembe. Obdobje zadnjih dveh let je zaznamoval koronavirus, kar se je zaradi omejitev odrazilo tudi v manjšem številu kulturnih prireditev in krnitvi dejavnosti različnih kulturnih društev.

Naloga naših lokalnih skupnosti tako je, da še naprej spodbujamo in podpiramo delovanje ljubiteljskih ustvarjalcev na področju kulture. Na ta način ohranjamo visoko raven kulturnega ustvarjanja v lokalnem okolju, lokalna skupnost je zato kulturno bogatejša.

Kultura in umetniška ustvarjalnost je pomembna podstat slovenskega naroda, kar se je izkazalo tudi v naši zgodovini, in zato je zelo pomembno, da ohranjamo zgodovinski spomin in da se dejavnost razvija naprej ter ohrani živahnost in čim večjo vitalnost.

Navdih in spodbudo ustvarjalci lahko najdejo v naši kulturni dediščini. Ohranjanje spomina na kulturno izročilo našega okolja je pomembno z vidika razvoja lokalne identitete, obenem pomembno prispeva tudi k oblikovanju nacionalne identitete. Zato velja zahvala vsem, ki so v almanah ljubiteljske kulture strnili spomine na naše skupno izročilo in tako pomembno prispevali k utrjevanju lokalne in s tem tudi nacionalne identitete.

Blaž Račič, župan občine Jesenice

V GORNJESAVSKI DOLINI IMAMO MOČNO TRADICIJO

Ljubiteljska kultura v Gornjesavski dolini ima dolgotrajno tradicijo in je bogata, raznolika ter kakovostna. Kulturniki delujejo v različnih društvih in sekcijah znotraj njih, ki so razpredene po celi občini Kranjska Gora, nekateri kulturni ustvarjalci pa delujejo tudi preko naših meja. Članstvo v društvih se menja, število aktivnosti se skozi leta spreminja, a nikoli dokončno ne zamre.

V društvih se združujejo predstavniki različnih generacij in prispevajo h kakovostnejšemu in prijetnejšemu življenju v občini ter ob kakovostnem preživljanju prostega časa bogatijo našo družbo. Še posebej pomembno se nam zdi delo z mladimi, zato si želimo, da bi v prihodnje še več poudarka dali aktivnostim v otroških in mladinskih skupinah. Občina Kranjska Gora v skladu z zmoglostmi društvom in posameznikom, ki se ukvarjajo z ljubiteljsko kulturo, nudi finančno podporo

in, če je le mogoče, tudi ustrezne prostorske pogoje za ustvarjanje. Ponosni smo na vse dosežke naših ustvarjalcev in jim ob tej priliki še enkrat čestitamo.

Pomemben kamenček v mozaiku tovrstne kulture prispeva tudi Območna izpostava Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti Jesenice, ki naši ljubiteljski kulturi nudi strokovno podporo – sodelovanje z izpostavo in Občino Jesenice je dobro.

Čeprav današnji način življenja ni najbolj naklonjen ljubiteljski kulturi, si želimo še veliko kulturnih ustvarjalcev, ki bodo svoj prosti čas in talent namenili ljubiteljski kulturi, čim več kulturnih dogodkov, ki si jih bo z veseljem ogledalo čim večje število obiskovalcev, ter obilo aplavzov občinstva, kar mnogim izvajalcem predstavlja največjo nagrado.

Janez Hrovat, župan občine Kranjska Gora

V ŽIROVNICI JE KULTURA DOMA

Ljubiteljska kultura, ki jo razvijajo društva in posamezniki od Rateč do Rodin, je pomembna. Gre za negovanje tradicije, zgodovine in za ohranjanje naše lepe slovenske besede, šeg in navad, plesov, glasbe in še marsičesa. Skozi vsa leta delovanja in tudi povezovanja v Zvezo kulturnih društev Jesenice in s pomočjo Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti ste bistveno pripomogli ne samo k ohranjanju kulture temveč tudi k predstavitvi ljudem, ki živijo na tem območju. Na Občini Žirovnica se zavedamo pomena vašega poslanstva in pomagamo v okviru svojih pristoynosti in zmožnosti. Včasih se ljudem zdijo nekatere stvari samoumevne, vendar se zavedamo, da ni vedno temu tako. Včasih smo pri zagotavljanju podpore ljubiteljski kulturi bolj, včasih manj uspešni, prav pa je, da nas v konstruktivnem pogovoru na to opozarjate in predlagate rešitve.

Wikipedija o kulturi pravi naslednje: »Kultura (iz latinske besede *cultura*, izpeljane iz *colere*, kar pomeni 'gojiti') se na splošno nanaša na oblike človeške dejavnosti

in simbolične strukture, ki dajejo taki aktivnosti pomen. Različne definicije 'kulture' odražajo različne teoretične osnove za razumevanje oziroma merila za vrednotenje človeške dejavnosti.«

Tudi v Žirovnici je kultura pomembna. Iz naših krajev izhaja mnogo pomembnih mož, ki so s svojim delovanjem pripomogli, da je naš jezik in s tem narod obstal v širšem evropskem okolju. Trudimo se po najboljših močeh in imamo kar nekaj načrtov za prihodnost. Začeli smo tudi razvijati tako imenovani kulturni turizem, ki v ospredje postavlja dediščino, jo združuje s sodobnimi tokovi in na njeni podlagi vzgaja tudi prihodnje rodove.

Naše kulturno društvo, ki ponosno nosi ime po našem rojaku dr. Francetu Prešernu, neguje, ohranja in na novo ustvarja kulturo, za kar smo kulturnikom iskreno hvaležni. Naj bodo časi, ki prihajajo, kljub svoji kompleksnosti prijazni do kulture, saj brez nje ne bi bilo ne našega jezika in ne naroda.

Leopold Pogačar, župan občine Žirovnica

*Organizacijska in
vsebinska podpora
razvijanju ljubiteljske
kulture*

ZVEZE, KI SO POVEZOVALE KULTURNA DRUŠTVA NEKDANJE SKUPNE OBČINE JESENICE

Zveza kulturnih društev Jesenice je povezovalna organizacija ljubiteljskih kulturnih društev na Jesenicah, katere cilj je ohranjanje in posredovanje, bogatitev, spodbujanje kulturnih vrednot ter ustvarjalnosti v občini. Deluje na podlagi svojega statuta, je organizatorica pomembnih prireditev in gostovanj, srečanj v občini in zamejstvu, načrtuje izobraževanja, sodeluje z občinsko Kulturno skupnostjo Občine Jesenice glede finansiranja in z Javnim skladom Republike Slovenije za kulturne dejavnosti izpostava Jesenice ter z nekaterimi organizacijami na regijski in državni ravni.

Od sredine 19. stoletja pa tja do sredine 20. stoletja iz različnih vzrokov skoraj ni bilo organizacije, ki bi pokrivala delovanje ljubiteljskih kulturnih društev. Pred drugo svetovno vojno in po njej pa je delovanje delavskih prosvetnih društev Enakost, Vzajemnost, Zveza Svobod pomembno vplivalo na kulturna dogajanja. Zgodile so se velike družbene spremembe, povezane z intenzivno urbanizacijo, z migracijami, razvijajočo se industrijo v narodni heterogenosti, spreminjala se je izobrazbena struktura prebivalstva največ na mestnem območju Jesenic, pa tudi v širšem okolju.

Na Slovenskem od sredine 19. stoletja pa skoraj do srede 20. stoletja zaradi raznorodnih političnih delitev ni bilo enotne krovne organizacije, ki bi pokrivala delovanje ljubiteljskih kulturnih društev. Katoliška kulturna zveza je sicer nastala že pred koncem 19. stoletja, tudi liberalci so poizkušali narediti konkurenčno zvezo, vendar jim je to uspelo šele po prvi svetovni vojni. Tudi razne politične opcije so organizirale svoje mreže kulturnih društev. Obdobje med vojnami je bilo sploh neugodno za kulturno organiziranje, saj razen v Dravski banovini drugod po Jugoslaviji kulturnim društvom niso posvečali nobene pozornosti. V drugi svetovni vojni so vsi zavojevalci obravnavali slovenska kulturna društva kot banditske-teroristične organizacije in so jih

preganjali s skrajnimi sredstvi. Nova socialistična Jugoslavija pa je imela svoje predstave o kulturni organiziranosti, ki niso upoštevale slovenske društvene tradicije.

Do spremembe je prišlo zaradi domala neumornih prizadevanj Prežihovega Voranca in po njegovi smrti Franceta Bevka, da se je organizirala Ljudska prosveta Slovenije in zatem bolj neodvisna Zveza Svobod kot krovna organizacija vseh kulturnih društev. Leta 1955 je prav na Jesenicah potekal združitveni kongres, na katerem sta se združili dve organizaciji: Ljudska prosveta Slovenije in Zveza delavsko prosvetnih društev Svoboda, in sicer v skupno združenje, imenovano Zveza Svobod in prosvetnih društev. Sledila so nova preimenovanja, in sicer smo na republiški ravni leta 1964 dobili Zvezo kulturno prosvetnih organizacij in leta 1977 Zvezo kulturnih organizacij, ki se je leta 1995 preimenovala v Zvezo kulturnih društev.

Podatki iz leta 1962 in poznejših let iz zapisov Sveta Svobod in zapisov kulturno prosvetnih organizacij kažejo, da je na območju tedanje občine Jesenice, ki je vključevala tudi današnji občini Žirovnica in Kranjska Gora, delovalo veliko število društev, ki so bila dobro organizirana, njihova vodstva pa so bila dejavna tudi v zvezah. Med Delavsko prosvetnimi društvi Svoboda velja omeniti društvo, ki je delovalo na območju Slovenskega Javornika-Koroške Bele in se je imenovalo po Francetu Mencingerju, na Jesenicah delujoče društvo po Tonetu Čufarju, v Kranjski Gori po Slavku Černetu in v Žirovnici po Francetu Prešernu. Poleg omenjenih sta bili dejavni društvi na Hrušici in Blejski Dobravi – na Hrušici se je društvo leta 1966 preimenovalo v Kulturno športno društvo Hrušica, na Blejski Dobravi pa je leta 1975 nastalo Pevsko društvo Vintgar. Poleg Delavsko prosvetnih društev Svoboda je na območju Dovje-Mojstrana delovalo Kulturno umetniško društvo Jaka Rabič, kulturno umetniška društva pa so bila

dejavna tudi na Planini pod Golico in v Podkorenu. Iz zgodnejšega obdobja velja omeniti še Obrtniško kulturno društvo in Pihalni orkester jeseniških železarjev, slednji je bil ustanovljen leta 1968, a se je razvil na temeljih, ki koreninijo v 19. stoletje. Vsi kulturniki niso imeli lastnih prostorov, ki bi bili namenjeni njihovemu zbiranju in kulturnemu ustvarjanju, zato so se zbirali na različnih mestih – tudi v šolah, v gostilnah ...

Znotraj teh različno organiziranih kulturnih društev so bili posamezniki na ravni Zveze kulturnih društev Jesenice zadolženi, da po svojih najboljših močeh in izkušnjah strokovno kar se da ustrezno pokrivajo različne dejavnosti, in sicer od moških, ženskih in otroških pevskih zborov, zabavnega ansambla, tamburaškega, salonskega in pihalnega orkestra, foto-filmske, folklorne, dramske oziroma gledališke, lutkovne in plesne dejavnosti, samostojno je bil obravnavan recitatorski krožek, v okvir kulturne dejavnosti so sodile tudi knjižnice, filatelistično društvo, tudi šah in drugo.

Iz Zveze Svobod in Kulturno prosvetnih organizacij Jesenice se je razvila krovna organizacija za ljubiteljska kulturna društva, in sicer Zveza kulturnih organizacij Jesenice, ki je v letu 1986 obsegala 21 kulturnih društev in organizacij z okoli šestdesetimi dejavnostmi; združevala je skoraj dva tisoč aktivnih članov in članic, ob njih je imela še številne podporne člane. Zveza kulturnih organizacij Jesenice je imela v ožjem vodstvu predsednika in štiri do šest članov, ki so bili tudi člani izvršnega odbora. Izvršni odbor je imel hkrati vlogo strokovne komisije, ki je po segmentih pokrivala gledališko in lutkovno dejavnost, glasbeno dejavnost, foto-kino dejavnost, folklorno dejavnost, moderne plesne, šolska kulturna društva, izobraževanja, sodelovanja z zamejstvom, zgodovino in kulturna gibanja ter priznanja in odlikovanja.

Jeseniško občinstvo je bilo prav prek Zveze kulturno prosvetnih organizacij že od leta 1962 dalje deležno kakovostnih komornih in zabavnih koncertov ter programov odličnih pevskih zborov. Le nekaj društev je po nekajletnem delovanju usahnilo, večinoma se ponašajo z dolgoletno tradicijo. Številna društva, ki so razvijala raznorodne dejavnosti, so prerasla v dve ali več društev, priključevale so se jim nove dejavnosti, številna so se preimenovala.

Mnoge aktivnosti, ki jih je vodila Zveza kulturnih organizacij Jesenice in pozneje Zveza kulturnih društev Jesenice, so pomembno vplivale na predstavitve jeseniških piscev, in sicer z izdajanjem knjig v Mali Čufarjevi knjižnici in z Listi v prilogi tednika Železar. Dragocena je antologija jeseniških pesnikov Železarska lirika (izšla je leta 2014), v kateri je Jernej Kusterle zbral in izbral, uredil in v spremni študiji predstavil pesmi 28 pesnikov od Toneta Čufarja do v svetovnem merilu znanega Valentina Cundriča in vrste mlajših tudi iz priložnostnih objav znanih pesnikov in pesnic. V jeseniški knjižnici pa hranijo tudi mnoga prozna dela znanih domačih ustvarjalcev in ustvarjalk, ki izhajajo v samozaložbi in/ali ob pomoči različnih sponzorjev. Tudi to je ljubiteljska kultura naše sredine.

Izjemno kakovostne so bile številne pevske skupine, pri katerih so se sčasoma pojavili problemi s pomanjkanjem domačih zborovodij. Pomembna je bila likovnorazstavna dejavnost jeseniških slikarjev – dolinski likovniki sodijo s sam slovenski vrh, saj delujejo neprekinjeno od leta 1946, od leta 1983 pa stalno postavljajo razstave v Razstavnem salonu Dolik na Jesenicah, tudi v Razstavnem prostoru Viktorja Gregorčiča na Slovenskem Javorniku. Do leta 1986 so postavili na ogled 605 slikarskih razstav in tiskanih zgibank s strokovno oceno in istočasnim vabilom na razstavo. Številne so bile slikarske kolonije v občini in zunaj nje. Poleg klubskih večerov ob četrtkih so nove člane pridobivali z likovno šolo, ki je potekala v Doliku.

Leta 1989 se je peščica kulturnih zanesenjakov odločila ponovno oživiti nekdanje razgibano kulturno dejavnost Delavsko prosvetnega društva Svoboda Ivan Krivec na Hrušici. S predsednikom Jankom Rabičem je društvo v prostorih, namenjenih raznoliki dejavnosti, s peščico posameznikov izpeljalo nekaj zanimivih programov in akcij. Tudi kulturna dejavnost Delavsko prosvetnega društva Svoboda na Slovenskem Javorniku se je razmahnila z razstavami fotografij, slik in ženskih ročnih del, oživili so foto sekcijo, šahovski turnir in gostovanja. Pomembno je bilo sodelovanje s šolo na Koroski Beli, ki je gostovala največ s proslavami, vseskozi pa so se vsi borili z zagotavljanjem denarja za pokritje stroškov za prostor in ogrevanje.

Poleg prireditev ob kulturnem prazniku, posvečenih Francetu Prešernu, ter drugih proslav in komemoracij so Žirovnčani, ki so bili prav tako kulturno izjemno dejavni, z oktetom gostovali v Nemčiji, na Češkem in drugod. Igralske ljubiteljske skupine na Slovenskem Javorniku, Hrušici, Dovjem in v Žirovnici so kljub premorom in pomankanju usposobljenih režiserjev oživljale gledališko in lutkovno dejavnost ter nastopale na raznih prireditvah. Za ohranjanje izročil skrbijo odseki ročnih del z okoli šestdesetimi članicami. Po organiziranih tečajih vezanja, klekljanja, tkanja so se članice predstavile na številnih razstavah z izjemnim obiskom tudi s širšega gorenjskega območja.

Tudi Fotoklub Andrej Prešern z mentorji za mladino je na osnovnih šolah in drugod redno postavljala razstave umetniških fotografij ter pripravljala diaprojekcije s predavanji. Po letu 1971 je ta izobraževalna dejavnost zamirala. Dobro je delovala filmska skupina Odeon, ki je pripravljala projekcije kratkih amaterskih filmov vseh žanrov. Nekaj let so na Jesenicah organizirali celo mednarodni festival amaterskega filma, do leta 1990 so delovali kino krožki na Osnovni šoli Koroška Bela in Osnovni šoli Prežihov Voranc ter v Centru srednjega usmerjenega izobraževanja na Jesenicah.

V desetletnem obdobju od 1963 do 1973 je v okviru Zveze kulturnih prosvetnih organizacij Jesenice potekala organizirana koncertno glasbena dejavnost, v okviru katere je bilo letno organiziranih okoli sedem koncertov. Glasbena mladina pa je koncertno dejavnost prenašala v šole. Pozneje je organizacijo koncertov z domačimi in tujimi gosti prevzelo jeseniško gledališče.

Prosvetni delavci so bili nosilci kulturnih dejavnosti v šolskih kulturnih društvih na najmanj šestih šolah, sodelovali so v strokovnih komisijah in v organih Zveze kulturnih društev Jesenice. Njihova pevska, recitatorska, lutkovna, dramska, folklorna dejavnost je bila del kulturne ponudbe v občini in širše, predvsem pa je vzgajala mlade kadre za ljubiteljska kulturna društva, v katera so se vključevali le odrasli.

Zveza kulturnih organizacij Jesenice je s pobratnimi občinami v Trbovljah in Valjevu na podlagi dvostranskih dogovorov izmenjevala kulturne dogodke, intenzivno je bilo sodelovanje z zamejskimi Slovenci na avstrijskem Koroškem in v Italiji – v Trbižu, na Ukvah in v Kanalski dolini je potekalo veliko srečanj z glasbe-

niki in s folklorniki. Sem sodi tudi sodelovanje z občino v Nagoldu v Nemčiji, ki se nadaljujejo v današnji čas.

Zveza kulturnih organizacij Jesenice je zaslužnim članom društev za uspešno delo na različnih kulturnih področjih podeljevala odličja in priznanja ali pa predlagala njihovo podelitev, in sicer srebrna in zlata odličja svobode, prvoavgustovske nagrade, Linhartove značke, Gallusova priznanja, Prešernove nagrade, nagrade Staneta Severja. Na Kulturno skupnost občine je pošiljala predloge za Čufarjeve plakete in diplome. Prav člani Zveze kulturnih organizacij Jesenice so prejeli veliko pohval priznaj, diplom, značk različnih kulturnoumetniških področij, na kar smo lahko še danes ponosni.

Zveza kulturnih organizacij je odigrala pomembno organizacijsko vlogo, saj je s pripravo območnih, regijskih in državnih srečanj spodbujala rast kakovosti različnih kulturnih dejavnosti. Zveza kulturnih organizacij Jesenice je pripravljala srečanja na območni ravni, skupine pa glede na tedanji sistem in izbore pošiljala tudi na regijska in državna srečanja in tekmovanja. S seminarji za vzgojo strokovnih in organizacijskih kadrov, z vodenjem kronike in arhiva ter s številnimi sestanki je bila Zveza kulturnih organizacij Jesenice vseskozi zelo aktivna. Bila je brez profesionalnega kadra, dokler ni večji obseg dela terjal vsaj profesionalnega tajnika – to delo je prevzel Joža Varl.

V Zvezi kulturnih organizacij Jesenice so na sestankih predsednikov kulturnih društev in organizacij (od Podkorena, Kranjske Gore, Dovja-Mojstrane, Hrušice, Slovenskega Javornika-Koroške Bele, Planine pod Golico, Blejske Dobrave, Žirovnice in Zabreznice) oblikovali programe in pripravljali finančne načrte. O svojem delu so tajniku Zveze kulturnih organizacij Jesenice sprva poročali enkrat letno, nato ob vsakem četrtnem obdobju. Delovanje društev je praviloma kazalo nenehno rast, le malo je bilo upadanj in prekinitev obstoja društev.

Spodbujalo se je tudi različna izobraževanja, ki so potekala na občinski, regijski in državni ravni. Podatki, ki jih imamo za obdobje od leta 1983 do 1994, kažejo, da se je sto treh organiziranih izobraževanj na Jesenicah, v Ljubljani, Kranju in Novem mestu prek Zveze kulturnih organizacij Jesenice udeležilo 215 kulturnikov z Jesenic in okolice. Področja, s katerimi so se seznanjali, so bila zelo različna in so praktično pokrivala vse lju-

biteljske kulturne dejavnosti, ki jih srečujemo na Jesenicah – zborovsko, inštrumentalnoglasbeno, likovno, folklorno, filmsko, fotografsko, plesno, lutkovno in gledališko dejavnost. Izobraževanja, ki so jih obiskali ljubiteljski kulturniki z Jesenic, so bila namenjena tudi spoznavanju igranja na diatonično harmoniko, igranja na citre, dokumentalistom v kulturnih društvih, vodjem šolskih kulturnih društev, organizatorjem kulturnih dejavnosti predšolskih otrok, spoznavanju joge, seminarjem za kiparje, keramike, grafike, udeležili so se tečaja vitraža, kaligrafije, seminarja za mažoretke, solopевce ipd. Največ udeležencev različnih izobraževalnih oblik je bilo leta 1986, in sicer 55, leta 1994 jih je bilo 40, najmanj pa leta 1987, ko je izobraževanje obiskal le eden, in leta 1984, ko sta bila na njem dva.

Omeniti je potrebno, da so se različna kulturna društva ubadala s prostorom in ogrevanjem. Veliko denarja je bilo namesto v programe usmerjenega v plačevanje prostorov za delovanje društev. Delavski dom Pri Jelenju je začel razpadati, saj je bil zgrajen leta 1900, dozidan leta 1927. V njem se je odvijalo pomembno delavsko-kulturno in športno gibanje, a žal še vedno razpada. Titov dom (Krekov dom, dograjen 1928), ki poleg gledališke dejavnosti, knjižnice, pihalnega orkestra, pevskih zborov, glasbene šole, lokalne radijske postaje – nekatere dejavnosti so preselili v nove prostore – je ostal še danes osrednji kulturni objekt v občini.

Sprejeta poročila o dejavnosti in financiranju kulturnih društev v letu 2000/01 je Izvršni odbor Zveze kulturnih društev Jesenice, katerega člani so bili Joža Varl, Janez Žnidar, Andrej Černe, Frenk Rožič, Hilda Zidar, Slavka Gaser, Petra Jakelj, Tanja Kovačec in Brane Bergant, ocenil, da vsa društva beležijo zelo bogato dejavnost in kakovosten napredek, kar je tudi rezultat dopolnilnega usposabljanja strokovnih vodij oziroma mentorjev skupin. V društvih so se pojavile velike razlike glede višine materialnih stroškov. Vera Pintar je s prevzemom dela leta 2001 v Izvršnem odboru Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti območne izpostave Jesenice ponudila društvom tudi finančno pomoč pri izvedbi programov, ki sodijo na področje nacionalnega interesa, in prav tako tudi pri razpisih in pri izobraževanju. Iz zapisov pa je npr. za obdobje 1990/95 razvidno, da že več let ni uspelo zagotoviti zadostnega števila mlajšega kadra za vodenje

in vključevanje v delo kulturno umetniških skupin. Skupna aktivnost Zveze kulturnih društev Jesenice in Telovadnega društva Partizan Jesenice je bila tudi plesno mažoretna skupina deklet, ki je največkrat popestrila nastope godbenikov.

V preteklosti je bilo zaznati več povezav s kulturnimi organizacijami izven gorenjskih in slovenskih meja, povabljenе so bile kvalitetne umetniške skupine, tako da je vsak občan lahko izbral iz bogatega repertoarja ponudbe tudi kaj zase.

Joža Varl – starosta ljubiteljske kulture na Jesenicah (spletni vir).

Predsednik Zveze kulturnih društev Joža Varl je za sestanek v Kazini leta 2000 predstavil pregled društev:

- Kulturno društvo Alojz Plantau, Kranjska Gora,
- Kulturno prosvetno društvo Josip Lavtižar, Kranjska Gora,
- Kulturno umetniško društvo Jaka Rabič, Dovje – Mojstrana,
- Kulturno umetniško društvo dr. France Prešeren Žirovnica – Breznica,
- Delavsko prosvetno društvo Svoboda Tone Čufar, Jesenice,

- Delavsko prosvetno društvo Svoboda France Mencinger, Javornik-Koroška Bela,
- Fotoklub Jesenice,
- Kulturno-športno društvo Hrušica,
- Kulturno umetniško društvo Triglav, Slovenski Javornik – Jesenice,
- Fotografsko društvo Jesenice,
- Makedonsko kulturno društvo Ilinden, Jesenice,
- Kulturno in športno društvo Bošnjakov Biser, Jesenice,
- Ženski pevski zbor Društva upokojencev Javornik-Koroška Bela,
- Folklorna skupina Društva upokojencev Javornik-Koroška Bela,
- Moški pevski zbor Društva upokojencev Jesenice,
- Farno kulturno društvo Koroška Bela,
- Kulturno društvo Vintgar, Blejska Dobrava,
- Kulturno športno društvo Obranca, Kočna,
- Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora.

Razvoj kulturnih društev se je še dalje povečeval številčno in po kakovosti. Lahko rečemo, da so člani s predsedniki v Zvezi kulturnih organizacij Jesenice in Zvezi kulturnih društev Jesenice tudi v zadnjih desetletjih neprestano bogatili kulturna dogajanja in skrbeli za umetniško ustvarjalnost na Jesenicah in okolici. Veliko zaslug gre dolgoletnemu predsedniku te zveze Jožu Varlu (1926–2011), uspešnemu novinarju in dolgoletnemu uredniku tednika *Železar*. Po njem je vajeti prevzel Andrej Černe, za njim Miloš Možina.

VIR

Arhiv Zveze kulturnih organizacij Jesenice.

KULTURNA DEDIŠČINA JE NAŠE BOGASTVO

Sodobna povezovalna vloga Zveze kulturnih društev Jesenice

Razvoj ljubiteljske kulturne dejavnosti na Jesenicah in širše na Gorenjskem je v drugi polovici 20. stoletja pomembno zaznamoval Joža Varl (1926–2011), rojen v Kamni Gorici. Na področju ljubiteljske kulture je bil aktiven že takoj po drugi svetovni vojni v rojstni vasi, po prihodu na Jesenice pa v Delavsko prosvetnem društvu Svoboda Tone Čufar in v gledališču, kjer je odigral okoli 20 vlog. Kot organizator in animator je delal tudi v republiških šolskih in kulturnih organih. Kar 54 let je bil v občinskem vodstvu Zveze kulturnih društev, od tega 37 let s presledki kot predsednik. 55 let je bil predsednik Kulturnega društva Svoboda Tone Čufar Jesenice, bil je predsednik Mednarodnih festivalov amaterskega filma, sodeloval je pri Glasbeni mladini, od leta 1983 je bil vodja Razstavnega salona Dolik. Kot dolgoletni predsednik Zveze kulturnih društev Jesenice je dal močan pečat delovanju ljubiteljske kulture na Jesenicah in širše – do razdružitve je občina Jesenice vključevala tudi današnji občini Žirovnica in Kranjska Gora. V izvršnem odboru zveze so do leta 2012 sodelovala vsa včlanjena društva, bilo jih je 19, kazalo pa je, da je treba pri nadaljnjem razvoju ljubiteljske kulture upoštevati gospodarske in širše družbene dejavnike ter zato uvesti nekatere spremembe.

Na zboru društev, ki so bila včlanjena v Zvezo kulturnih društev Jesenice, je bil leta 2013 sprejet nov statut, ki je urejal delovanje društev v zvezi. Izvoljeni so bili predstavniki društev, ki so v izvršnem odboru zveze predstavljali folklorno dejavnost, zborovsko petje, fotografije, gledališko dejavnost, društva manjšinskih etničnih skupnosti, razstavljavce in instrumentalnoglasbeno dejavnost. Da bi se ljubiteljska kultura še bolj razvila, je bila v statut vključena možnost pridobivanje dodatnih finančnih sredstev s pridobitno dejavnostjo. Na podlagi teh sprememb in v sestavu, ki zagotavlja uresničevanje interesov članstva različnih zanimanj in dejavnosti, zveza deluje v korist društev in njihovih interesov še danes.

Tudi v lokalni skupnosti je novo vodstvo dobilo pomembno podporo. Zveza kulturnih društev Jesenice je dobila prijetno dolžnost, da iz svojih vrst predlaga in podeljuje priznanja uspešnim članom in skupinam, ki delujejo na področju ljubiteljske kulture. Ta priznanja od leta 2013 podeljujemo vsako leto osmega februarja na osrednji občinski prireditvi ob kulturnem prazniku. Soorganizatorja prireditve sta območna izpostava Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnost in Gledališče Toneta Čufarja. Vsako proslavo doslej so z mislimi o ljubiteljskem kulturnem delovanju, namenjenimi ljubiteljskim kulturnikom, še bolj pa tistim, ki posredno ali neposredno odločajo o pogojih njihovega delovanja, dopolnili slavnostni govorci, in sicer igralec Borut Verovšek, predsednik Zveze kulturnih društev Jesenice Miloš Možina, predsednik odbora Čufarjevih dnevor Boris Janez Bergant, prejemnica Maroltove listine Malči Možina, predstavnik pevcev Vox Carniola in kvinteta Vintgar Andrej Černe, predsednik Zveze kulturnih društev Slovenije Jože Osterman, prejemnik Linhartove plakete Ivan Berlot, predsednik fotografskih društev Jesenice Stane Vidmar, podžupanja občine Jesenice Vera Pintar, predsednica Farnega kulturnega društva Koroška Bela in profesorica na Gimnaziji Jesenice Marija Palovšnik.

Priznanja so prejeli številni ljubiteljski kulturniki, ki so v zadnjih desetletjih pomembno zaznamovali razvoj posameznih dejavnosti, društev ali skupin v Občini Jesenice, in sicer Jože Beguš iz Pihalnega orkestra Jesenice-Kranjska Gora, fotograf Franci Črv, Stanislav Sekardi iz Folklorne skupine Juliana, Marija Palovšnik iz Farnega kulturnega društva Koroška Bela, Leon Mohorič za delovanje na področju zborovskega petja, fotograf Bogdan Bricelj, Hilda Zidar za delovanje na področju zborovskega petja, Krožek ročnih del Farnega kulturnega društva Koroška Bela, Frenk Rožič iz Pihalnega orkestra Jesenice-Kranjska Gora, lutkovna skupina Ringo raja iz Delavsko prosvetnega društva Svoboda

Javornik-Koroška Bela, Ivan Šenveter iz Fotografskega društva Jesenice, Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora, Albina Seršen iz Društva upokojencev Jesenice, Stane Vidmar za fotografsko aktivnost v društvu, fotograf Aleksander Novak, Franc Jelenc in Blaž Lavtižar za delovanje na področju zborovskega petja, Štefi Muhar kot dolgoletna kronistka Pihalnega orkestra Jesenice-Kranjska Gora in Monika Renko za delovanje na področju zborovskega petja.

Podelitev priznanj je vedno združeno s kulturnim programom, ki ga pripravijo društva in kulturnoumetniške skupine, ustanove in organizacije iz občine Jesenice. Doslej so sodelovala Kulturno umetniško društvo Triglav Slovenski Javornik-Jesenice, Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora, sekcija igralcev Gledališča Toneta Čufarja Jesenice, Folklorna skupina Juliana, Glasbena šola Jesenice, Simfonični orkester Glasbene šole Jesenice, Orkester citer in opreklja Glasbene šole Jesenice, pevski zbor Vox Carniola, pevska skupina Vintgar, igrska skupina Gimnazije Jesenice, Tantadruj glasbena skupina Boštjan Soklič in Kulturno društvo Jerbas.

Zveza kulturnih društev Jesenice je sodelovala pri pripravah praznovanja 140- in 145-letnice Pihalnega orkestra Jesenice-Kranjska Gora. Od leta 2015 pa sodeluje pri prireditvah v tednu ljubiteljske kulture, imenovanem TLK – kultura za vsak čas. V maju se v okviru te akcije na različnih odrih in drugih lokacijah predstavijo najboljše skupine društev, vključujejo se tudi društva sosednjih občin Kranjska Gora in Žirovnica, pri organizaciji pa sodeluje tudi jeseniška območna izpostava Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.

Območna izpostava Javnega sklada Republike Slovenije Jesenice in Zveza kulturnih društev Jesenice organizirata izobraževanja, ki pomagajo razvijati kulturno delovanje društev v občinah Jesenice, Kranjska Gora in Žirovnica. Doslej smo pripravili izobraževanje na temo finančnega poslovanja društev, foto delavnice, izobraževanje, namenjeno razvoju gledališke dejavnosti, izobraževanje na temo avtorskih pravic, izpolnjevanja obrazcev in prijave prireditev.

V juniju vsako leto poteka Kulturna mavrica. Zavod za šport, Mladinski center in Zveza kulturni društev Jesenice organizirajo program vseh društev, ki predstavijo svoje delovanje, kulinariko, oblačilno in drugo dedi-

ščino. Prvi dan praviloma poteka povorka po ulicah Jesenic, tej pa sledi drugi program. Na Kulturni mavrici so doslej sodelovala številna društva, med njimi Kulturno umetniško društvo Triglav, Kulturno in športno društvo Bošnjakov Biser, Makedonsko kulturno društvo Ilinden, Kulturno, športno in humanitarno društvo Vuk Karadžić, Kulturno športno društvo Hrušica, Folklorna skupina Juliana, Kvintet Vintgar, pevski zbor Vox Carniola, Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora in Folklorna skupina Dovje. Drugi dan Kulturne mavrice je praviloma namenjen predstavitvi skupin in društev, ki prihajajo od drugod. Doslej so sodelovali Kulturno umetniško društvo Zvir Jelenje iz Hrvaške, Folklorna skupina Škofja Loka, Makedonsko kulturno društvo sv. Cirila in Metoda iz Kranja, Folklorna skupina Iskraemeco iz Kranja, Kulturno umetniško društvo Komušina s Hrvaške, Makedonska folklorna skupina Kolo iz Ljubljane, Srbsko kulturno umetniško društvo Opanak iz Salzburga, Kulturno umetniško društvo Triglav iz Srednje vasi v Bohinju, Makedonsko kulturno društvo Ohridski biseri iz Nove Gorice, Folklorna skupina Val iz Rezije, albanska folklorna skupina Shqiponjat s Kosova, Folklorna skupina Črnučan iz Črnuč, Kulturno umetniško društvo Šokica iz Slobodnice na Hrvaškem, Kulturno umetniško društvo Sevdah iz Zagreba, Folklorna skupina Kulturno umetniškega društva Jurij Vodovnik iz Skomarja, Makedonsko kulturno društvo Kočo Racin iz Kopra, Kulturno umetniško društvo Izvor iz Celovca, Kulturno umetniško društvo Abrašević iz Kraljeva v Srbiji, Folklorna skupina Dukati iz Čačka v Srbiji, Folklorna skupina Kulturno umetniškega društva Rudija Jedretiča iz Ribnega in tamburaška skupina Bisernica Kulturno umetniškega društva Janko Krmelj iz Reteč pri Škofji Loki.

V okviru Kulturne mavrice so se spletla številna prijateljstva, predvsem pa se širi zavedanje, da nas različnost lahko združuje, toliko bolj, če različnost spoznavamo. Spoštujemo lahko le tisto, kar poznamo, saj se znanega ne bojimo. Goste, ki prihajajo od drugod, osebno spoznavamo, seznanjamo pa jih tudi z našim okoljem in življenjem v njem. Tako smo praviloma vse popeljali po mestu Jesenice in jih vodili v okolico ter jim pokazali Gornjesavski muzej in druge naše znamenitosti.

Zveza kulturnih društev Jesenice se je vključila v izdelavo lokalnega programa za kulturo Občine Jesenice 2021–2024, redno pa sodeluje tudi pri oblikovanju in prilagajanju meril in drugih vsebin sodobnim potrebam, ki so opredeljene v občinskem pravilniku o izvedbi javnega poziva in javnega razpisa za izbiro kulturnih programov in kulturnih projektov.

Ljubiteljska kulturna društva, ki delujejo v okviru Zveze kulturnih društev Jesenice, so dosegla vidne uspehe na občinski, regijski in državni ravni. Prebivalci tega dela Gorenjske smo lahko in moramo biti na to posebej ponosni, saj s svojimi dosežki ne dokazujejo le prodornosti lastnih idej in dejavnosti, temveč ob tem vedno znova opozarjajo na občine, iz katerih prihajajo in jih ob svojih uspehih posredno ali neposredno izpostavljajo. Vloga Zveze kulturnih društev Jesenice je pomembna, saj s svojimi programskimi načeli že 70. leto pri posameznikih in skupinah spodbuja kulturno

ustvarjalnost in poustvarjalnost, uresničuje pa tudi zadane cilje pri kulturnem posredništvu oziroma vzpostavljanju neposrednih stikov ljudi z živo ljubiteljsko in profesionalno kulturno ustvarjalnostjo.

Ljubiteljskim kulturnim društvom in še zlasti njihovim vodstvenim kadrom pa ni vedno lahko, kajti mnogi se ubadajo s finančnimi težavami, prizadevanja po kakovostni rasti ponekod otežuje kadrovska stiska, mnoga društva pa bi si želela tudi ustrežnejše prostorske pogoje tako za svojo redno dejavnost kot tudi za javno predstavitve svojih dosežkov. Kako to, da vseeno dosegajo visoke rezultate? Naj se to v današnji družbi sliši še tako čudno in nemoderno, je to zato, ker ne delajo za denar, ampak, kot rečemo, delamo za svojo dušo in za zadovoljstvo gledalcev, poslušalcev. Zato tudi z obiskom prireditve gledalci poleg tega, da širijo svoje obzorje, izkažejo s svojo prisotnostjo hvaležnost nastopajočim.

O tem, da se ljubiteljska kultura na Jesenicah ohranja – ne le ohranja, temveč kakovostno razvija – kažejo njeni dosežki, ki so plod načrtnega usmerjanja, v katerem se prepletajo aktivnosti območne izpostave Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti in Zveze kulturnih društev Jesenice. Če pregle damo samo projekte, ki so bili izvedeni v zadnjem obdobju, vidimo, da ljubiteljska kulturna društva ne »spijo«, temveč skladno z možnostmi predstavljajo svoje delo javnosti.

Naj se zahvalim vsem in vsakemu posebej za vsa plemenita dejanja, ki jih v okviru ljubiteljskega delovanja opravljajo. Mogoče je ta prispevek k bogatenju naše kulture premalokrat izpostavljen in mogoče jim premalokrat rečemo hvala. Zato ne le hvala tistim, ki s svojimi dosežki presegajo občinske meje in pomenijo nekaj posebnega v slovenskem kulturnem prostoru, hvala tudi tistim, ki s svojim delovanjem bogatijo življenje v ožjih lokalnih skupnostih. Tudi ti so za nas še kako pomembni!

Kulturna mavrica leta 2016 na Trgu Toneta Čufarja na Jesenicah (foto: Nik Bertoncelej).

JAVNI SKLAD REPUBLIKE SLOVENIJE ZA KULTURNE DEJAVNOSTI – OBMOČNA IZPOSTAVA JESENICE

Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti (v nadaljevanju JSKD) je bil ustanovljen z zakonom o Skladu Republike Slovenije za ljubiteljske kulturne dejavnosti (Uradni list RS št. 1/96), ki ga je Državni zbor Republike Slovenije sprejel 27. decembra 1995. Najprej se je sklad imenoval Sklad Republike Slovenije za ljubiteljske kulturne dejavnosti (SLKD) in se šele z Aktom o ustanovitvi Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti 28. septembra 2000 preimenoval v Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, torej JSKD.

Podlaga za ustanovitev je bil Zakon o uresničevanju javnega interesa na področju kulture iz leta 1994. Vlada Republike Slovenije je sklad ustanovila z namenom, da nanj prenese izvajanje Nacionalnega programa za kulturo v delu, ki se nanaša na ljubiteljsko kulturo, in sicer s ciljem zagotoviti sistematično in nenehno skrb za obstoj, rast in skladen ter uravnotežen razvoj ljubiteljske kulture na celotnem ozemlju Slovenije.

Ustanovitvi SLKD je botrovalo stališče, da ljubiteljskih kulturnih dejavnosti, ki so del nacionalnega interesa, ni mogoče prepustiti le skrbi posameznih lokalnih skupnosti, ampak je potrebno na nacionalni ravni zagotoviti takšno obliko organiziranosti, ki bo zagotavljala stabilno podporo nosilcem dejavnosti in hkrati ohranjala svobodo in neposrednost ljubiteljskega delovanja v kulturi.

Ostale naloge in poslanstvo sklada so še:

- financiranje in nadzorovanje porabe sredstev za ljubiteljske kulturne programe,

- zagotavljanje strokovne in organizacijske pomoči ljubiteljskim kulturnim društvom in dejavnostim,
- načrtovanje in izvajanje sodelovanja s tujimi sorodnimi organizacijami, torej vključevanje v mednarodno sodelovanje v evropskem in svetovnem prostoru,
- skrb za izobraževalne programe,
- promoviranje dosežkov ljubiteljske kulture,
- omogočanje dostopnosti kulturnih vsebin v celotnem slovenskem kulturnem prostoru,
- vključevanje vseh dejavnikov na področju kulture v kulturno mrežo,
- ustvarjanje pogojev za medkulturni dialog,
- izdajanje publikacij s svojega delovnega področja.

Zakon o skladu je bil sicer sprejet konec leta 1995 in v Uradnem listu objavljen na začetku leta 1996, a je kljub temu trajalo še skoraj pet let, da je SLKD začel delovati v polnem obsegu. Leta 1997 je dobil svojega prvega direktorja. Na to mesto je bil imenovan dotedanji vršilec dolžnosti Vojko Stopar. 29. novembra istega leta je upravni odbor imenoval svete izpostav in njihove predsednike ter vodje izpostav v 45 krajih Slovenije. Med njimi še ni bilo območne izpostave Jesenice, ki je bila ustanovljena dve leti pozneje. Celotna mreža 59 izpostav pa je bila dokončno oblikovana leta 2007, ko je bila ustanovljena območna izpostava Ljubljana.

Ustanovitev Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti

Leta 2000 je Vlada Republike Slovenije sprejela Akt o ustanovitvi Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti in določila, da je JSKD pravni naslednik SLKD. Z izpustitvijo oznake ljubiteljske se je njegova vloga razširila. Poleg skrbi za ljubiteljska kulturna društva in njihove zveze so skrb JSKD postale tudi kulturnoposredniške organizacijske in administrativne naloge za lokalne skupnosti. Istega leta je bil za direktorja imenovan mag. Igor Teršar, ki je delo direktorja opravljal vse do leta 2017.

Deset let pozneje (26. marca 2010) je državni zbor sprejel nov Zakon o Javnem skladu Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, ki mu je istega leta sledil še Akt o ustanovitvi Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, ki je prvič določil tudi angleško

poimenovanje Public Fund for Cultural Activities of the Republic of Slovenia.

Dokončno je bila postavljena tudi kulturna mreža 59 območnih izpostav, ki omogoča dostopnost kulturnometniških dosežkov tudi zunaj večjih urbanih središč in ki skupaj s strokovno centralno službo pokriva celotno ozemlje Slovenije in sega tudi v zamejstvo in mednarodni prostor.

JSKD je tudi član Regionalne kulturne povezave dežel srednje in Jugovzhodne Evrope EcuCo, Evropske internetne mreže prostočasnih dejavnosti ENVAA in Evropske mreže za ljubiteljske kulturne dejavnosti AMATEO. Hkrati je tudi član številnih drugih področnih organizacij (AITA/IATA, Europa Cantat, CIOFF itd.).

Organiziranost

Kot določa Akt o ustanovitvi, ima JSKD dva organa, in sicer Nadzorni svet in enočlansko upravo – direktorja. Nadzorni svet, ki ga imenuje Vlada Republike Slovenije, ima sedem članov. Direktor sklada je Damjan Damjanovič, ki je svoj mandat nastopil leta 2021. Pred tem pa je sklad štiri leta vodil mag. Marko Repnik. JSKD ima na sedežu v Ljubljani strokovno službo, ki opravlja strokovne, organizacijske, finančne, administrativne in tehnične naloge, in 59 izpostav po vsej Sloveniji.

Direktor ima dve vrsti svetovalnih organov:

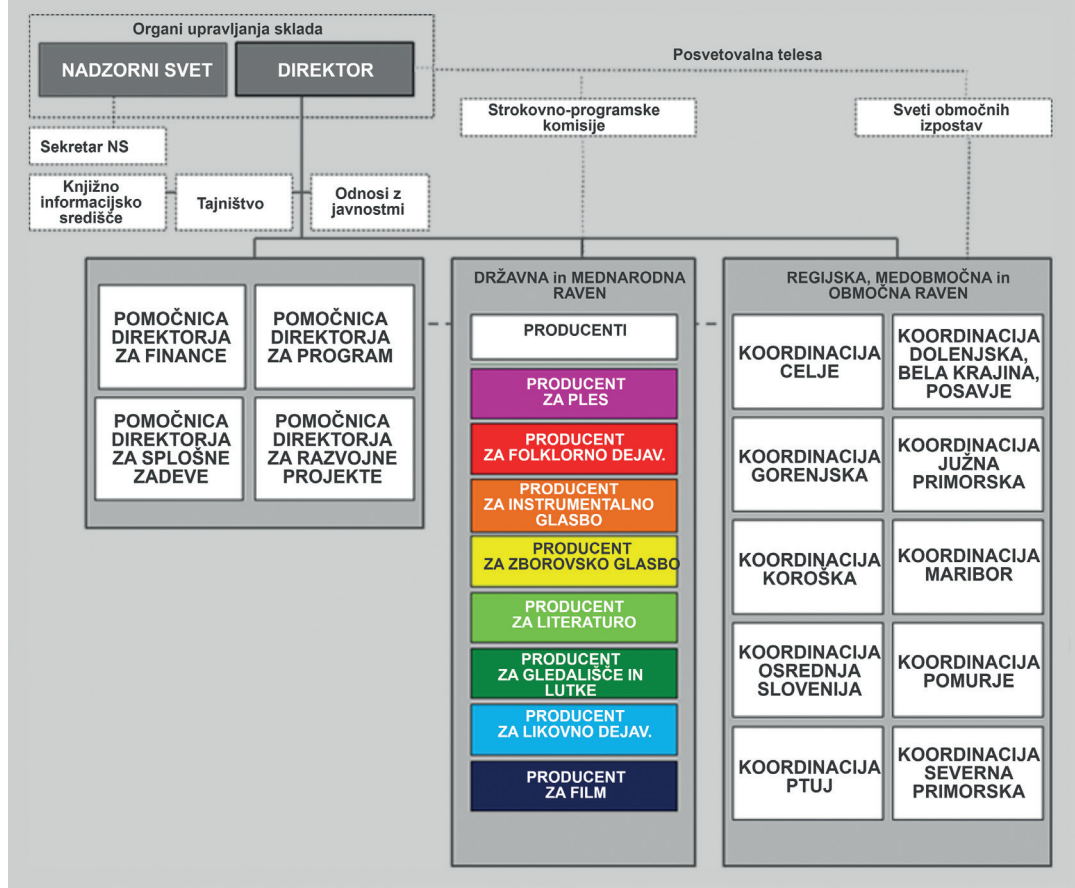
- strokovne podlage za odločanje direktorja pri izvedbi javnih razpisov in pozivov za sofinanciranje in pri pripravi programa JSKD na nacionalni ravni

pripravljajo strokovno programske komisije za glasbeno, gledališko in lutkovno, likovno, folklorno in etno, filmsko, plesno, literarno in večzvrstno dejavnost;

- na območnih izpostavah pa se na predlog občin oblikujejo sveti območnih izpostav, ki dajejo predloge in pobude v zvezi z delom izpostav.

Kot posebna organizacijska oblika so se izoblikovale regijske koordinacije, trenutno jih je deset, ki povezujejo območne izpostave določene regije. Območna izpostava Jesenice skupaj z izpostavami Tržič, Radovljica, Kranj, Škofja Loka, Kamnik in Domžale sodi h koordinaciji za Gorenjsko.

ORGANIZACIJA SKLADA

Organiziranost Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti (spletna stran JSKD).

Dejavnosti

JSKD:

- organizira in posreduje kulturne prireditve,
- pripravlja seminarje, delavnice, tečaje, kolonije,
- izdaja revije in druge publikacije,
- na podlagi javnih razpisov in pozivov sofinancira kulturne projekte, manjše investicije v prostore in opremo,
- podeljuje priznanja za izjemne dosežke in dolgoletno kulturno delo.

Pripravlja programe in projekte na naslednjih kulturnih področjih:

- glasba: zborovstvo in inštrumentalna,
- gledališče in lutke,
- folklorni programi,
- etno programi,
- likovni programi: kiparstvo, slikarstvo, keramika, fotografija,
- film in video,
- sodobni ples,
- literatura,
- založništvo.

Odprtje območne likovne razstave na Jesenicah, 2014 (foto: Andraž Sodja).

Območna izpostava Jesenice

Območna izpostava Jesenice spodbuja kulturno ljubiteljsko ustvarjalnost in zagotavlja strokovno ter organizacijsko podporo ljubiteljskim kulturnim dejavnostim na območju občin Jesenice, Kranjska Gora in Žirovnica. V programe izobraževanj in prireditev je vključenih 22 društev. Izpostava je bila ustanovljena leta 1999. Prva

vršilka dolžnosti vodje območne izpostave je postala Rada Polajnar. Konec leta 1999 jo je v vlogi vršilke dolžnosti nasledila Vera Pintar, ki je bila leta 2001 tudi uradno imenovana za vodjo izpostave in je delo opravljala vse do upokojitve leta 2009, ko je vodenje izpostave prevzela Petra Ravnihar.

Nastop Folklorne skupine Juliana na regijskem odprtju 2. Tedna ljubiteljske kulture v Radovljici, 2015 (foto: Gregor Vidmar).

Otroška gledališka skupina Farnega kulturnega društva Koroška Bela v predstavi *Hudobe* na območnem srečanju otroških gledaliških skupin na Jesenicah, 2017 (foto: Nik Bertoncely).

V okviru rednega programa območna izpostava skrbi za izvajanje preglednih, piramidalno zasnovanih prireditev na območni, regijski in občasno tudi državni ravni. Vsako leto poskrbi za organizacijo območne revije odraslih pevskih zborov in skupin – *Eno pesem č'mo zapet*, območne revije otroških in mladinskih pevskih zborov – *Dobra volja je najbolja*, območna srečanja otroških in odraslih folklornih skupin – *Ke ste deklič, da b' rajal fantič*, območna srečanja folklornih, pevskih in instrumentalnih skupin manjšinskih etničnih skupnosti in manjšin – *Kólo in rožmarin*, območna srečanja lutkovnih in otroških, mladinskih in odraslih gledaliških skupin. Tradicionalno območna izpostava Jesenice organizira tudi regijsko srečanje odraslih literatov *V zavetju besede* in tudi regijsko fotografsko razstavo *Ujeti pogledi*.

Leta 2014 je bilo na Slovenskem Javorniku organizirano tudi državno srečanje lutkovnih skupin, na Jesenicah pa državno srečanje otroških gledaliških skupin. Leta 2018 smo skupaj s Pihalnim orkestrom Jesenice-Kranjska Gora gostili tudi 8. tekmovanje mladinskih godb, 6. mednarodno tekmovanje pihalnih orkestrrov v koncertnem igranju *IMC 2018* in 38.

Odprtje regijske fotografske razstave z naslovom *Ujeti pogledi* na Jesenicah, 2019 (foto: Nik Bertoncely).

tekmovanje slovenskih godb na 3. in 1. težavnostni stopnji. Vsako leto območna izpostava koordinira tudi izvedbo vsedržavnega Tedna ljubiteljske kulture na območni ravni.

V redni program dela območne izpostave sodi tudi organizacija izobraževanj oziroma delavnic z različnih področjih kulturnih dejavnosti tako na območni kot regijski ravni, v zadnjem obdobju predvsem na področju likovne, gledališke in literarne dejavnosti. K temu pa je potrebno pridati še različne dejavnosti in produkcijo v okviru tako imenovanega lokalnega programa, na ravni katerega se območna izpostava povezuje z drugimi zavodi in organizacijami s področja kulture v lokalni skupnosti. Cilj omenjenih programov je predvsem aktivacija in spodbujanje mladih za udejstvovanje na področju ljubiteljske kulture.

Plesna delavnica s Sašo Lončar na Osnovni šoli Toneta Čufarja, 2022 (foto: Nik Bertoncely).

Branje Zale Vidic na glasbeno-literarnem večeru Ples besed na Jesenicah, 2021. (foto: Nik Bertoncely).

Likovna šola na Jesenicah, 2021–2022 (foto: Nik Bertoncely).

Delujoče skupine po dejavnostih v letu 2021:

- vokalna glasba: 8 odraslih pevskih zasedb v okviru 7 društev, 3 mladinski pevski zbori in 5 otroških pevskih zborov,
- instrumentalna glasba: Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora, instrumentalna skupina KŠDB Biser in etnoinstrumentalna skupina MKD Ilinden,
- gledališka in lutkovna dejavnost: 15 gledaliških skupin (6 odraslih gledaliških skupin, 2 mladinski skupini, 5 otroških gledaliških skupin in 1 lutkovna skupina),
- folklorna dejavnost: 5 folklornih skupin (1 odrasla folklorna skupina, 2 mladinski folklorni skupini, 2 otroški folklorni skupini), 1 skupina godcev ljudskih viž, 1 skupina pevcev ljudskih pesmi,
- likovna dejavnosti: 1 likovno društvo, 2 fotografski društvi,

- literarna dejavnost: posamezniki,
- plesna dejavnost: skupine, ki ustvarjajo v okviru izbirnega predmeta ples na Osnovni šoli Toneta Čufarja Jesenice,
- filmska dejavnost: skupine, ki ustvarjajo v okviru izbirnega predmeta film na Osnovni šoli Koroška Bela.

Društva ohranjajo svoje tradicionalne programe in produkcijo. Kakovostno najmočnejši sta gledališka in fotografska dejavnost. Praviloma se skupine iz naše izpostave uvrščajo na regijska srečanja, nekatere pa redno tudi na državna, pri čemer izstopajo otroške gledališke skupine. Od leta 2014 do leta 2021 je vodja območne izpostave Jesenice poleg vodenja območne izpostave opravljala tudi delo regijske koordinatorke koordinacije Gorenjska.

Otroški in mladinski pevski zbor Osnovne šole Žirovnica z zborovodkinjo Slavico Magdič na območni reviji otroških in mladinskih pevskih zborov z naslovom Zborovski BUM v Žirovnici, 2022. (foto: Nik Bertoneclj).

VIRA

Neubauer, Henrik

2014 *Petnajst let delovanja Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti*. Ljubljana: JSKD.
Spletna stran JSKD, www.jskd.si.

*Ljubiteljska kultura
v občini Jesenice*

Branka Smole

RASTOČA KAKOVOST ODRSKEGA UPRIZARJANJA

Gledališče Toneta Čufarja Jesenice

Med drugo svetovno vojno je bila stavba Krekovega doma, ki je bil odprt 8. septembra 1930, preurejena v vojaško kasarno, po vojni pa se je gledališka dejavnost trdno zasidrala v novo ustanovljenem Slovenskem ljudskem gledališču, preimenovanem Titov dom, danes Gledališče Toneta Čufarja Jesenice.

Stavba Gledališča Toneta Čufarja, 1930
(arhiv Gledališča Toneta Čufarja).

Emil Frelih je že v prvi povojni sezoni organiziral tudi prvo gledališko šolo. Leta 1948 so dom opremili z novimi zavesami in reflektorji, dvorana in oder pa sta bila (delno) obnovljena šele 1954. V prvi sezoni so odigrali kar 12 premier, naslednjo sezono pa le tretjino prej navedene številke. Potem je prevzel pokroviteljstvo sindikat metalurških delavcev Železarne Jesenice in v sezoni 1947/48 se je gledališče že imenovalo Sindikalno gledališče Jesenice. V letu 1950 je denar za delovanje primaknila tudi lokalna skupnost, preimenovalo se je v Mestno gledališče Jesenice in postalo polpoklicno. Uprizarjali so tudi predstave v letnem gledališču na Ukovi, kjer so 31. julija 1954 uprizorili Čufarjevo dramo Polom. Kot gost je v predstavi nastopil tudi Jeseničan Miha Baloh, takrat član Slovenskega narodnega gledališča Trst. 1958 se je gledališče poimenovalo v Gledališče Tone Čufar.

Gledališče je ves čas vzdrževalo visoko raven kakovosti, kar potrjujejo tudi mednarodna gostovanja in uspehi: gostovanje na 11. mednarodnem festivalu v

Pohujšanje v dolini šentflorjanski, december 1945
(arhiv Gledališča Toneta Čufarja).

Pohujšanje v dolini šentflorjanski, december 1945 (arhiv Gledališča Toneta Čufarja).

Monaku (1961) in Monte Carlu s predstavo *Tripčce de Utolčce* v režiji Marjana Beline; leta 1963 so nastopili v Pesaru in 1965 v Gentu.

Tripčce de Utolčce v Monaku, 1961 (arhiv Gledališča Toneta Čufarja).

Kot poseben dosežek, ki ga velja zapisati v zgodovino, pa je uprizoritev drame Federica Garcie Lorce *Dom Bernarde Albe* v režiji Bojana Čebulja. Nastopili so na republiški reviji v Novem mestu, 1964 so zastopali Slovenijo na festivalu na Hvaru, kjer so prejeli zlato medaljo, ki je odprla pot jeseniškim gledališčnikom na poklicne odre. Gostovali so v Slovenskem narodnem gledališču Drama Ljubljana in bili deležni zelo dobrih kritik in ocen, ki so amatersko gledališče uvrstile na zelo visoko kakovostno raven. Še posebej so izpostavili osrednji lik Bernarde Albe, ki ga je odigrala Slava Marošević, ter vlogo stare mame v interpretaciji Stanke Geršak.¹

Ob naštevanju izstopajočih uspehov velja omeniti, da je v sezoni 1987/88 jeseniško gledališče z Anouilhovim *Škrjančkom* v režiji Mirana Kende nastopilo na Borštnikovem srečanju v Mariboru.² V isti sezoni so se rodili tudi Čufarjevi dnevi – srečanje ljubiteljskih gledališč.

Kljub temu da se je jeseniška Talija oblikovala v stoletju totalitarnih režimov, lahko ugotovimo, da je začetna največkrat družbeno angažirana vloga teatra privedla do oplajanja gledaliških ustvarjalcev in ljudstva, kar je mogoče le v kulturno razvitem okolju, saj se je na Jesenicah igralo več kot kjerkoli drugje.³

Škrjanček, 1987 (arhiv Gledališča Toneta Čufarja).

Dom Bernarde Albe, 1964 (arhiv Gledališča Toneta Čufarja).

¹ Jeseniška Talija, katalog razstave, Aljaž Pogačnik, Jesenice 2014, str. 47–69.

² Zbornik Gledališča Toneta Čufarja Jesenice, Jesenice, december 1995, str. 27.

³ Jeseniška Talija, katalog razstave, Aljaž Pogačnik, Jesenice 2014, str. 69.

Gledališka dejavnost v samostojni Sloveniji

V 90-tih letih 20. stoletja je izstopala uspešnica komedija Raya Cooneya *Pokvarjeno*. Ogledalo si jo je več kot 10.000 gledalcev.

Pokvarjeno, 1993 (arhiv Gledališča Toneta Čufarja).

Jubilejno sezono 1995/96 je zaznamovala krstna uprizoritev slovenske izvedbe komedije Carla Goldonija *Impresarij* iz Smirne v režiji Petra Militarova.

V jubilejnem letu 1996 naj bi se začela tudi večja obnovitvena dela zgradbe gledališča. Zaradi pomanjkanja denarja so se dela začela šele v letu 1998. V juliju je prišlo še do porušitve stropa, pri čemer je bilo popolnoma uničenih prvih pet vrst sedežev. Dodatna dela in stroški so zaključek adaptacije premaknili v december leta 1999. Objekt gledališča je bil ponovno predan v uporabo gledališki družini na svečanem odprtju gledališča, ki je bilo 10. februarja 2000.

Leto 2002 je bilo okronano z zmago na 41. Linhartovem srečanju v Ljubljani. Navdušila je predstava *Veliki manevri* v tesnih ulicah v režiji Matije Milčinskega, nagrade za najboljšo stransko vlogo je bila deležna Lidija Grilc.

Leta 2005, ob 100-letnici Čufarjevega rojstva so se v jeseniškem gledališču odločili za veliko ambientalno uprizoritev *Poloma*. Premiera je bila 14. novembra 2005 v opuščeni proizvodni hali podjetja SIJ Acroni, in sicer po 70 letih od prve in po 30 letih od zadnje uprizoritve. Režiserka je bila Andreja Kovač. Predstava je doživela brez dvoma enega največjih uspehov z uvrstitvijo v tekmovalni del 36. Tedna slovenske drame (v

izbor profesionalnih gledališč). Dve leti zatem je Radio Slovenija posnel tudi radijsko igro Čufarjeve drame *Polom*. V drami *Polom* Čufar postane literarni glasnik delavskih problemov, zato je aktualna še danes. *Polom* je bil ob nastanku proletarske parola, prikaz izhoda iz velike krize tridesetih let. V novem tisočletju pa je Čufarjev *Polom* postal prikaz poloma ideje socializma.

Polom, 2005 (foto: Boštjan Fon).

Leto 2006 je prineslo uspešnico desetletja: *Kralj Arthur* in sveti gral v režiji Gregorja Čušina. Predstava je doživela rekordnih 52 uprizoritev in številne nagrade. Prvo je pobrala že na Čufarjevih dnevih leta 2006, 2007 pa je bera nagrad obogatila na festivalu gorenjskih komedijantov *Dob* (nagrado za najboljšo moško vlogo je prejel Klemen Košir), na državnem 46. Linhartovem srečanju je *Kralj Arthur* prejel kar dva *Matička*, za najboljšo

Kralj Arthur in sveti gral, 2006 (arhiv Gledališča Toneta Čufarja).

predstavo v celoti in Vid Klemenc za najboljšo stransko vlogo (2007). Predstava je zmagala tudi na Novačano-vih dnevih in na tednu komedije v Pekrah (2014).

Leto 2008 je bilo v znamenju zahtevnega projekta Planinska roža, kjer je sodelovalo do 90 nastopajočih različnih generacij, glasbenikov in igralcev ter strokovnih sodelavcev. Sodelovalo je praktično vse mesto: igralci, godbeniki, glasbena šola, gimnazijci ...

Planinska roža, 2008 (foto: Klemen Čebulj).

Od zadnje nepozabne operete na jeseniškem odru (Pri belem konjičku) je prav leta 2008 minilo 40 let.

Leta 2009 je izstopala ambientalna uprizoritev predstave Srečno, Kekec v dolini Vrat z več kot 1000 obiskovalci, v režiji domačega igralca Francija Koražije.

Kekec, 2009 (arhiv Gledališča Toneta Čufarja).

Ambientalna predstava je bila tudi Klinarjev Plavž, premierno uprizorjen 9. julija 2011 na Stari Savi, v režiji Matjaža Komana. Na Jesenicah je bil Plavž prvič uprizorjen leta 1939, zatem pa 1945 na športnem igrišču ob veliki ljudski prireditvi Gorenjska v svobodi, 26. 7. 1969 pa kot slavnostna predstava ob 100-letnici železarne. Režiral je Bojan Čebulj. Doživela je 14 uprizoritev, ogledalo pa si jo je skoraj 3000 obiskovalcev.

V Gledališču Toneta Čufarja Jesenice se zavedajo, da brez podmladka ni prihodnosti, zato ves čas skrbijo za vzgojo novih igralcev v organizirani gledališki šoli za otroke in mladino. Njihove zaključne produkcije so velikokrat deležne pozornosti in nagrad. Leta 2012 je blestel Škrat Kuzma dobi nagrado v režiji Katje Stušek in Nike Brgant. Na 11. otroškem festivalu gledaliških sanj je bila predstava izbrana za najboljšo gledališko predstavo 3. triade osnovnih šol.

Podmladek se je ponovno izkazal z zlato plaketo za predstavo Zadeva kozel na srečanju otroških gledaliških skupin, ki je potekalo v Kamniku leta 2019.

Leto 2012 je okronalo igralko Miro Bolte z navzrom naj komedijantka za vlogo Angele Bračko v

Partljičevi komediji Čaj za dve v režiji Iztoka Valiča, ki je doživela 26 uspešnih uprizoritev z nepozabnima Alenko Bole Vrabec in Miro Bolte v glavnih vlogah.

Jeseniško gledališče pa ni ostalo ravnodušno ob grožnji propada jeseniškega hokeja. Odzvalo se je z avtorskim projektom »Zadnja tekma«, katerega premiera je bila 12. 4. 2013, kjer so igralci in režiser Gregor Čušin opisovali svoj kritičen in hkrati nostalgичen odnos do športa št. 1 v občini.

Zadnja tekma, 2013 (foto: Samir Pajić).

Tudi leto 2013 se je spogledovalo z ambientalno uprizoritvijo, in sicer na kopališču Ukova. Otok zakladov je bil skupni projekt Zavoda za šport Jesenice in Gledališča Toneta Čufarja Jesenice. S svojim orožjem so v boj posegli tudi člani igralske skupine viteza Gašperja Lambergerja in Kulturnega društva Možnar s Koroške Bele, posredno pa tudi sosesčina. Več kot 30-članska gusarska posadka je na bazenu »pripovedovala« napeto pustolovsko zgodbo o morskem kapitanu Billyu Bonesu.

Leta 2013 je minilo 60 let, odkar so na odru Gledališča Toneta Čufarja prvikrat zaživele Linhartove osebe iz *Matička*, in 10 let, ko je zaživila Županova Micka. Matjaž Koman jo je z mladimi gledališčniki ponovno pripeljal nazaj, v železni repertoar jeseniškega teatra. Leto 2007 pa je rodilo »posebno Micko«, ki jo je zaznamovala premiera na zaključku jubilejnih 20. Čufarjevih dni. Linhartova Županova Micka v režiji Emila Aberška je dobila mednarodni prizvok, saj so jo izvedli domači gledališčniki skupaj z igralci iz Štandreža v Italiji.

Otok zakladov, 2013 (foto: Mirko Budimir).

Po letu 2015 se je ponudila priložnost za delo z ljudmi v tretjem življenjskem obdobju. Štirinajst pogumnih jeseniških upokojenk si je upalo prestopiti mejo »dopustnega za penzionistke« ... Stopile so na oder in s predstavo Najlepše, najboljšo, najbolj slečeno zmago na 13. festivalu komedije v Pekrah 2017 in se za nameček razgalile v koledarju. Predvsem pa so si izpolnile svoje mladostne sanje. »Ko odideš v 'penzijo', ni vsega konec, to je idealna priložnost za nov začetek«, pravijo in ostajajo.

In potem se je začelo obdobje koprodukcij. Da je to dobra gesta, je leta 2017 dokazala uprizoritev Lainščkovega Petelinjega zajtrka v režiji Gojmirja Lešnjaka - Gojca. Predstava je nastala v koprodukciji s Šentjakobskim gledališčem Ljubljana, doživela je več kot 50 uprizoritev in neumorno pobirala nagrade: Matiček za najboljšo predstavo v celoti na 57. Linhartovem srečanju 2018, Damijan Perne dobitnik Severjeve nagrade za izjemen igralski dosežek, Damijan Perne prejemnik Matička za najboljšo moško vlogo na 57. Linhartovem srečanju, najboljša režija (Gojmir Lešnjak - Gojc), najkomedijant (Damjan Perne) in najboljša predstava po izboru občinstva na 14. festivalu v Pekrah, najboljša predstava po oceni strokovne žirije na 31. Čufarjevih dnevih 2018, najboljša predstava po oceni občinstva na 31. Čufarjevih dnevih 2018, zmaga na festivalu v Čakovcu (2019), zmaga na festivalu komedije v Pekrah.

Tudi avtorski musical *Za zmeraj* v režiji Gabra K. Trseglava z avtorsko glasbo Nataše Vester Trseglav je bil prava uspešnica, ki je prejela posebno priznanje za izvirno glasbo in vokalno interpretacijo, Pekre 2019,

Petelinji zajtrk, 2017 (foto: Aleš Košir).

Boštjan Smukavec pa se je za vedno zapisal v Pekre z nazivom najboljši komedijant 2019.

Potem je navduševala predstava *Vozi, Miško* v režiji Gregorja Čušina in postala ponosna prejemnica posebnega priznanja za ansambelsko usklajenost na 59. Linhartovem srečanju 2021, Sašo Dudič in Gregor Robič pa sta bila prejemnika nagrade Matiček za igralski dvojec v avtorski predstavi *Fetiš na puter*, prav tako na 59. Linhartovem srečanju 2021. In še: Nika Brgant, Sašo Dudič in Gregor Robič so prejemniki posebnega priznanja za avtorski pristop za predstavo *Fetiš na puter* na 59. Linhartovem srečanju 2021. Koronsko obdobje je bilo za jeseniške gledališnike nepozabno in več kot uspešno. Posebno je bilo tudi leto 2022, ko je Mateja Mlačnik s *Sela pri Žirovnici* na festivalu komedije v Pekrah prejela priznanje komedijantka festivala za vlogo mame Marije v predstavi *Za vse sem sama*.

Prepoznavnost gledališke dejavnosti pa je povzdignil dogodek, ki se vsako leto novembra že od leta 1988 odvija v domačem gledališču – to so Čufarjevi dnevi. Sprva srečanje neformalnega značaja je v tridesetih letih razvoja in strukturnih ter programskih sprememb preraslo v festival – prireditev je od leta 2001 tekmovalnega značaja z dobro in trdno zasnovo ter vsakoletnim razgibanim programom. Od leta 2017 je v festivalski program uvedena nova sekcija

z nagrado »nova gaz«, ki v ospredje postavlja mladinsko dejavnost v ljubiteljskem gledališču. Festival je postal referenčna točka za obstoj in delovanje mnogih slovenskih in zamejskih ljubiteljskih gledališč.

Fetiš na puter, 2019 (foto: Aleš Košir).

Predstave gledališča Toneta Čufarja

Št.	PREDSTAVA	PREMIERA
1.	Pohujšanje	8. 12. 1945
2.	Ujež	15. 12. 1945
3.	Triglavska bajka	29. 12. 1945
4.	Trije vaški svetniki	31. 12. 1945
5.	Izpit za življenje	2. 2. 1946
6.	Raztrganci	9. 2. 1946
7.	Princeska in pastirček	23. 2. 1946
8.	Utopljenca	3. 3. 1946
9.	Razvalina življenja	9. 3. 1946
10.	Siromakovo jagnje	1. 5. 1946
11.	Kvadratura kroga	2. 6. 1946
12.	Vida-Staša	29. 6. 1946
13.	Kralj na Betajnovi	7. 12. 1946
14.	Vzrok	18. 1. 1947
15.	Glavni dobitek	25. 1. 1947
16.	Zanikrna deteljica	15. 2. 1947
17.	Matiček se ženi	1. 3. 1947
18.	Veliko potovanje	2. 5. 1947
19.	Miklova Zala	27. 12. 1947
20.	Novi dom	17. 3. 1948
21.	Rusko vprašanje	8. 5. 1948
22.	Tugomer	23. 10. 1948
23.	Celjski grofje	18. 12. 1948
24.	Mirandolina	15. 1. 1949
25.	Posebna naloga	12. 3. 1949
26.	Pot do zločina	23. 4. 1949
27.	Hlapci	1. 7. 1949
28.	Sneguljčica	3. 9. 1949
29.	V zanki	15. 10. 1949
30.	Romeo in Julija	28. 11. 1949
31.	Cvrček za pečjo	6. 1. 1950
32.	Gospa ministrica	4. 2. 1950
33.	Žene na Miskavouriju	1. 4. 1950
34.	Kovarstvo in ljubezen	26. 5. 1950
35.	Dundo Maroje	16. 8. 1950
36.	Mokrodolci	28. 10. 1950

37.	Rokovnjači	25. 11. 1950
38.	Skopuh	16. 12. 1950
39.	Mogočni prstan	30. 12. 1950
40.	Deseti brat	31. 3. 1951
41.	Škandal	12. 5. 1951
42.	Veriga	9. 6. 1951
43.	Rdeča kapica	7. 7. 1951
44.	Florentinski slamnik	20. 10. 1951
45.	Mlinarjev Janez	28. 11. 1951
46.	Šesto nadstropje	3. 2. 1952
47.	Pastir Peter	5. 4. 1952
48.	Inšpektor na obisku	8. 6. 1952
49.	Namišljeni bolnik	1. 10. 1952
50.	Pesem s ceste	7. 11. 1952
51.	Ana Christie	14. 11. 1952
52.	Operacija	29. 11. 1952
53.	Pohorska bajka	29. 12. 1952
54.	Utopljenca	31. 12. 1952
55.	Zgodba njenega življenja	12. 2. 1953
56.	Hasanaginica	7. 3. 1953
57.	Vozel	9. 5. 1953
58.	Kranjski komedijanti	28. 11. 1953
59.	Domen	12. 12. 1953
60.	Trije bratje	13. 2. 1954
61.	Kotiček igračk	20. 2. 1954
62.	Metež	13. 3. 1954
63.	Othello	8. 5. 1954
64.	Mala Floramie	15. 5. 1954
65.	Polom	31. 8. 1954
66.	Trnuljčica	29. 12. 1954
67.	Nevarni ovinek	22. 1. 1955
68.	Draga Ruth	12. 2. 1955
69.	Ploha	22. 2. 1955
70.	Mladost pred sodiščem	12. 3. 1955
71.	Vsakihi sto let	16. 4. 1955
72.	Melodije srca	13. 5. 1955
73.	Molčeča usta	21. 10. 1955

74.	Kralj na Betajnovi	12. 11. 1955
75.	Šola za žene	28. 11. 1955
76.	Janko in Metka	27. 12. 1955
77.	Krog s kredo	21. 1. 1956
78.	Skupno stanovanje	25. 2. 1956
79.	Deževje	17. 3. 1956
80.	Uspavanka	21. 4. 1956
81.	Vroča kri	25. 5. 1956
82.	Scapinove zvižaje	20. 10. 1956
83.	Lepa Vida	3. 11. 1956
84.	Otroci prihajajo	8. 12. 1956
85.	Alenčica desetnica	27. 12. 1956
86.	Emilia Galotti	26. 1. 1957
87.	Dva ducata rdečih vrtnic	23. 2. 1957
88.	Mati	7. 3. 1957
89.	Operacija Altmark	27. 4. 1957
90.	Čudovite pustolovščine	11. 5. 1957
91.	Triglavska bajka	21. 9. 1957
92.	Žalujoči ostali	26. 10. 1957
93.	Mati	7. 11. 1957
94.	Sedem let skomin	7. 12. 1957
95.	Skok, cmok in bistroom	21. 12. 1957
96.	Mirandolina	18. 1. 1958
97.	Lov na čarovnice	1. 3. 1958
98.	Srečni dnevi	9. 5. 1958
99.	Veronika Deseniška	15. 11. 1958
100.	Giokondin smehljaj	20. 12. 1958
101.	Grašek	27. 12. 1958
102.	Naši ljubi otroci	7. 2. 1959
103.	Človek z Marsa	21. 2. 1959
104.	Dnevnik Ane Frank	11. 4. 1959
105.	Zločin	25. 4. 1959
106.	Postržek	6. 6. 1959
107.	Tugomer	1. 8. 1959
108.	Maria Stuart	7. 11. 1959
109.	Madeži na soncu	12. 12. 1959
110.	Tripče de Utolče	31. 12. 1959
111.	Pepelka	9. 1. 1960

112.	Ljudje brez zemlje	20. 2. 1960
113.	Divji lovec	26. 3. 1960
114.	Kukavičje jajce	14. 4. 1960
115.	Jezusovi apostoli	20. 6. 1960
116.	Sen kresne noči	15. 10. 1960
117.	Silni bič	27. 10. 1960
118.	Globoko so korenine	28. 11. 1960
119.	Kekec in Mojca	26. 12. 1960
120.	Mandragola	31. 12. 1960
121.	Namišljeni doktor	28. 1. 1961
122.	Razvalina življenja	22. 3. 1961
123.	Lepota in zver	6. 6. 1961
124.	Vihar pred zoro	31. 7. 1961
125.	Tripče de Utolče	8. 9. 1961
126.	Bagdadska pravljica	26. 12. 1961
127.	Najlepša roža	8. 2. 1962
128.	Zakonski vrtljak	24. 2. 1962
129.	Punčka Sanja	7. 4. 1962
130.	Tremerski dukat	28. 4. 1962
131.	Mišnica	19. 5. 1962
132.	Pekel je vendar pekel	17. 11. 1962
133.	Hajduk Janošik	28. 11. 1962
134.	Sneguljčica	24. 12. 1962
135.	Cvetje hvaležno odklanjamo	2. 3. 1963
136.	Pikica in Tonček	16. 3. 1963
137.	Pravljica o carju in pastirju	29. 3. 1963
138.	Melodije srca	25. 5. 1963
139.	Dom Bernarde Albe	14. 11. 1963
140.	Čarobna piščalka	26. 12. 1963
141.	Kadar se ženski jezik ne suče	28. 12. 1963
142.	Rdeče in modro v mavrici	8. 2. 1964
143.	Hiša na robu mesta	23. 4. 1964
144.	Ribiške zdrahe	25. 7. 1964
145.	Princeska trmoglavka	20. 12. 1964
146.	Odkritosrčna lažnivka	26. 2. 1965
147.	Milica ne sme umreti	16. 4. 1965
148.	Hlapci	27. 5. 1965
149.	Dobri vojak Švejk	13. 7. 1965

150.	Vilinček z lune	28. 12. 1965
151.	Inventura 65	20. 3. 1966
152.	Eva se bo rodila jutri	14. 4. 1966
153.	Na koncu poti	9. 5. 1966
154.	Divji lovec	17. 5. 1966
155.	Boter Andraž	13. 7. 1966
156.	Samorastniki	5. 11. 1966
157.	Herman Celjski	3. 12. 1966
158.	Peter Klepec	27. 12. 1966
159.	Via Mala	2. 3. 1967
160.	Kapitan Pipifax	8. 4. 1967
161.	Tartuffe	19. 4. 1967
162.	Prosti dan	6. 5. 1967
163.	Emil in detektivi	12. 6. 1967
164.	Kastelka	28. 10. 1967
165.	Mogočni prstan	27. 12. 1967
166.	Hamlet	21. 1. 1968
167.	Vdova Rošlinka	8. 2. 1968
168.	Pri belem konjičku	30. 3. 1968
169.	Mary Mary	26. 4. 1968
170.	Punčka	23. 6. 1968
171.	Heidi	27. 12. 1968
172.	Boeing-Boeing	31. 1. 1969
173.	Dobri človek iz Sečuana	26. 3. 1969
174.	Lepa Vida	5. 6. 1969
175.	Plavž	26. 7. 1969
176.	Janko in Metka	24. 12. 1969
177.	30 sekund ljubezni	14. 2. 1970
178.	Ognjeni vihar	26. 4. 1970
179.	Piknik	31. 5. 1970
180.	Pohujšanje v dolini šentflorjanski	24. 4. 1971
181.	Jurček	24. 5. 1971
182.	Strast pod bresti	22. 12. 1971
183.	Rdeča kapica	28. 12. 1971
184.	Komaj do srednjih vej	26. 2. 1972
185.	Etiene	11. 4. 1972
186.	Pepelka	19. 4. 1972
187.	Vida Grantova	21. 6. 1972

188.	Skok, cmok in bistrook	10. 11. 1972
189.	Balada o trobenti in oblaku	28. 11. 1972
190.	Čudežni pisalni strojček	26. 12. 1972
191.	Snaha	1. 3. 1973
192.	Romeo in Julija	17. 6. 1973
193.	Trnuljčica	15. 11. 1973
194.	Ljubim (ljubezenska lirika)	25. 11. 1973
195.	Deset zamorčkov	23. 12. 1973
196.	Užaljeni medvedek	26. 12. 1973
197.	Ščuke pa ni	27. 3. 1974
198.	Obisk	7. 4. 1974
199.	Na splavu	6. 6. 1974
200.	Plinska luč	14. 12. 1974
201.	Mucin dom	26. 12. 1974
202.	Nariši mi backa	25. 1. 1975
203.	Hodl de bodl	3. 4. 1975
204.	Prvi dan svobode	9. 5. 1975
205.	Polom	18. 10. 1975
206.	Pohorska bajka	23. 12. 1975
207.	Večna lovišča	21. 2. 1976
208.	Svet brez sovraštva	27. 3. 1976
209.	O ne, ščuke pa ne	11. 11. 1976
210.	Brez dela ni jela	27. 12. 1976
211.	Sodnik Zalamejski	26. 2. 1977
212.	Medeia	3. 4. 1977
213.	Večer z velikimi mojstri peresa	29. 10. 1977
214.	Hvarčanka	21. 1. 1978
215.	Enakonočje	22. 4. 1978
216.	Policaji	20. 10. 1978
217.	Raztrganci	22. 12. 1978
218.	Zakonski vrtljak	12. 5. 1979
219.	Slovenska moderna	18. 5. 1979
220.	Razbiti vrč	20. 11. 1979
221.	Čudežna srajca dopetajca	15. 12. 1979
222.	Preludij za dobre ljudi s trga	16. 2. 1980
223.	Gugalnik	19. 4. 1980
224.	Matiček se ženi	25. 10. 1980
225.	Učna ura	22. 11. 1980

226.	Uboga Ančka	20. 12. 1980
227.	Jakob Ruda	4. 4. 1981
228.	Vpliv gama žarkov na rast rumenih marjetic	9. 6. 1981
229.	Medved, Snubač	2. 10. 1981
230.	Smrt predsednika hišnega sveta	21. 11. 1981
231.	Martin Krpan	20. 12. 1981
232.	Strahovi	19. 2. 1982
233.	Računajte na nas	29. 5. 1982
234.	Samorog	16. 10. 1982
235.	Hamlet v Mrduši Donji	29. 12. 1982
236.	Orkester	17. 2. 1983
237.	Plešasta pevka	25. 3. 1983
238.	Kraljična Haris	15. 10. 1983
239.	Intervju	26. 11. 1983
240.	Obtoženi volk	18. 12. 1983
241.	Sluga dveh gospodov	4. 2. 1984
242.	Festival ropotulj ...	6. 3. 1984
243.	Podlaga zakonske sreče	22. 4. 1984
244.	Rendez-Vous	22. 4. 1984
245.	Fiziki	26. 10. 1984
246.	Figole-Fagole	8. 12. 1984
247.	Krst pri Savici	8. 2. 1985
248.	Varh	8. 2. 1985
249.	Mož brez obraza	9. 3. 1985
250.	Germaine in pes	9. 3. 1985
251.	Malomeščanska svatba	26. 10. 1985
252.	Tolmun in kamen	8. 3. 1986
253.	Osem žensk	12. 4. 1986
254.	Ljubezen v kleti	30. 10. 1986
255.	Kralj v časopisu	16. 12. 1986
256.	Škrjanček	8. 1. 1987
257.	Rodil se je oče	7. 5. 1987
258.	Princeska na zrnju graha	11. 10. 1987
259.	Naši trije angeli	20. 11. 1987
260.	Izgubljeni sin	18. 2. 1988
261.	Sganarel	7. 5. 1988
262.	Valček Toreadorjev	14. 10. 1988

263.	Zgodba o zmaju	13. 11. 1988
264.	Zakaj ...?	19. 11. 1988
265.	Sumljiva oseba	31. 3. 1989
266.	Ribiške zdrahe	18. 11. 1989
267.	Haldol Depo	15. 12. 1989
268.	Županova Micka	7. 2. 1990
269.	Hiša	20. 4. 1990
270.	Stoli	11. 10. 1990
271.	Poroka Štefa Vampiča	17. 11. 1990
272.	284	7. 2. 1991
273.	Nemški ne znajo	20. 4. 1991
274.	Kje je meja	20. 4. 1991
275.	Tripče de utolče	16. 11. 1991
276.	Skok, cmok in bistrook	8. 12. 1991
277.	Trgovina	8. 2. 1992
278.	Zelena je moja dolina	11. 4. 1992
279.	Juntez	25. 9. 1992
280.	Ljubezni Georga Washingtona	24. 10. 1992
281.	Podeželanka	14. 11. 1992
282.	Miklavž na zemljo ne more	29. 11. 1992
283.	Življenje zvezde	4. 12. 1992
284.	Eko-eko	22. 3. 1993
285.	Vaje v slogu	17. 4. 1993
286.	Pokvarjeno	10. 12. 1993
287.	Žensko ročno delo	13. 5. 1994
288.	Zlatorog	26. 7. 1994
289.	Ljubezen	18. 11. 1994
290.	Ta pršparan jur	26. 12. 1994
291.	Princeska in svinjski pastir	11. 11. 1994
292.	Impresarij iz Smirne	19. 10. 1995
293.	Plesoči osliček	14. 12. 1995
294.	Oprostitute, napačna soba	12. 4. 1996
295.	Mali strah bav, bav	2. 11. 1996
296.	Padamo, padamo	15. 11. 1996
297.	Ženska je ženska	15. 1. 1997
298.	Županova Micka	21. 2. 1997
299.	Kosmata žaba	11. 10. 1997
300.	Cirkus z divjega zahoda	8. 11. 1997

301.	Gospa poslančeva	14. 11. 1997
302.	Krojač za dame	19. 3. 1998
303.	Vrsta	9. 5. 1998
304.	Razbiti vrč	4. 12. 1998
305.	Ta vražji fant	4. 3. 1999
306.	Kje je meja	28. 10. 1999
307.	Mama je umrla 2-krat	10. 3. 2000
308.	Makalonca	27. 9. 2000
309.	Opalo ima vsakdo rad	14. 11. 2000
310.	Veriga	16. 12. 2000
311.	Na višjem nivoju	5. 10. 2001
312.	Obisk stare gospe	14. 11. 2001
313.	Modra vrtnica za princesko	19. 1. 2002
314.	Veliki manevri v tesnih ulicah	13. 4. 2002
315.	Sluga dveh gospodov	11. 5. 2002
316.	Vsega je kriva Marjana Držaj	4. 10. 2002
317.	Portret planeta	1. 2. 2003
318.	Jaz sem Herbert; Ne slišim te, ker v kopalnici teče voda	22. 3. 2003
319.	Naivne lastovke	17. 10. 2003
320.	Pepelka	29. 11. 2003
321.	Pomladno prebujenje	30. 1. 2004
322.	Sen kresne noči	29. 5. 2004
323.	Politika bolezni moja	30. 10. 2004
324.	Seks, toda z užitkom	6. 11. 2004
325.	Trnuljčica	11. 2. 2005
326.	Komedija ljubezni	9. 4. 2005
327.	Polom (ambientalna predstava)	14. 11. 2005
328.	Ne sprehajaj se no vendar čisto naga	19. 4. 2006
329.	Monty Python: Kralj Arthur in Sveti gral	22. 6. 2006
330.	Kekec	2. 12. 2006
331.	Ta veseli dan ali Matiček se ženi	2. 5. 2007
332.	Županova Micka	19. 11. 2007
333.	Plesoči osliček	15. 3. 2008
334.	Tosca	28. 3. 2008

335.	Butalski policaj in razbojnik Cefizelj	9. 3. 2008
336.	Planinska roža	10. 5. 2008
337.	Otroška bolezen in dva lopova	27. 12. 2008
338.	Od kraja do raja	3. 5. 2009
339.	Srečno Kekec (ambientalna predstava)	31. 8. 2009
340.	Sneguljčica	24. 10. 2009
341.	Čaj za dve	13. 12. 2009
342.	Fimfarum	10. 3. 2010
343.	Kurje zdrahe	22. 6. 2010
344.	Ogenj iz Andaluzije	12. 11. 2010
345.	Deklica v vlogi detektiva	11. 3. 2011
346.	Komedija duhov	10. 4. 2011
347.	Plavž	9. 7. 2011
348.	Hipnoza	25. 2. 2012
349.	Čudež v živalskem vrtu	10. 6. 2012
350.	Škrat Kuzma dobi nagrado	19. 10. 2012
351.	To imamo v družini	31. 12. 2012
352.	Županova Micka	9. 3. 2013
353.	Zadnja tekma	12. 4. 2013
354.	Otok zakladov (ambientalna predstava)	22. 6. 2013
355.	Drugačni	29. 11. 2013
356.	Hišica v gozdu	6. 12. 2013
357.	Mi, otroci s postaje Zoo	10. 4. 2014
358.	Železarska lirika	20. 11. 2014
359.	Operacija spola in Veliki zapeljivec	29. 11. 2014
360.	Dogodivščine Zvitorepca, Trdonje in Lakotnika	14. 12. 2014
361.	Lepotica in zver	17. 1. 2015
362.	Igralska družina	3. 6. 2015
363.	Samotni zahod	6. 12. 2015
364.	Igranje z ognjem	3. 3. 2016
365.	Butalci	24. 3. 2016
366.	Hamlet v pikantni omaki	22. 4. 2016
367.	Najlepše, najboljše in najbolj slečene	13. 5. 2016

368.	Pr' Holzer	11. 11. 2016
369.	Coprnicca Zofka	24. 2. 2017
370.	Človek v 1. 1	3. 2. 2017
371.	Portret planeta	11. 11. 2017
372.	Petelinji zajtrk (koprodukcija)	20. 11. 2017
373.	Rodinovi grehi (koprodukcija)	25. 1. 2018
374.	Sneguljčica	16. 2. 2018
375.	Zoc	28. 3. 2018
376.	Za zmeraj!	22. 11. 2018
377.	Čarli in tovarna čokolade	3. 12. 2018
378.	Slovenec za vse čase	23. 2. 2019
379.	Zadeva kozel	14. 3. 2019
380.	Video klub	11. 5. 2019
381.	Fetiš na puter	9. 10. 2019
382.	Vozi, Miško!	20. 11. 2019
383.	Trije prašički	4. 12. 2019
384.	Bal Lander in njegovi razbojniki	6. 3. 2020
385.	O volku, ki je iskal pravljico	28. 5. 2020
386.	Slastni mrlič	15. 10. 2020
387.	Za vse sem sama	6. 11. 2021
388.	Zgodbe grde deklice (koprodukcija)	11. 12. 2021
389.	Katarina in njen lonec	24. 3. 2022
390.	Janko Metka sladkosnedka	9. 4. 2022

Janko Rabič

LJUBITELJSKE KULTURNE DEJAVNOSTI NA HRUŠICI IN KULTURNO ŠPORTNO DRUŠTVO HRUŠICA

Iz zgodnejše dobe

Zdenka Torkar Tahir je v *Zgodovinsko domoznanskem orisu naselja Hrušica* leta 2006 nekaj besed namenila tudi začetkom ljubiteljskega kulturnega delovanja v tem kraju, ki segajo v leto 1930. Med tem letom in letom 1941 so na Hrušici delovali Kulturno, prosvetno, telovadno in športno društvo Orel, Telovadno gimnastično društvo Sokol, Godba na pihala Planika, Pevsko društvo Golica, tamburaški orkester in gasilsko društvo.

Društvo Orel, v katerem so delovali dramska sekcija, smučarsko-gimnastična sekcija in otroški vrtec, je imelo svoje prostore v prosvetnem domu Na Klancu. Njegovi člani so bili katoliško usmerjeni in so se med seboj pozdravljali z »Bog živi!«.

Liberalni Sokol je pripravljaval dramske prireditve, ki so jih uprizarjali v telovadnici z odrom gostilne Pri Ocepku, ki jo je lastnik skupaj s stranskimi prostori zgradil za društvene potrebe. Telovadbo so organizirali skupaj z jeseniškim Sokolom. Gojili so smučanje in prirejali vsakoletna tekmovanja v smučanju in smučarskih skokih. Člani so se med seboj pozdravljali z »Zdravo!«, številčno pa so bili močnejši od Orlov.

Pevsko društvo je štel med 20 in 30 članov, vadbeni prostor pa so imeli v kleti gasilskega doma. Članstvo se ni vezalo na politično pripadnost, nekateri člani in njihovi družinski člani pa so sodelovali v dramski skupini pri Sokolih. Igre so prirejali pri Ocepku, tam so se odvijale tudi vse vaške veselice.

Tamburaški orkester je štel 15 do 20 članov, a je kmalu prenehal delovati, saj ni imel dovolj sredstev in lastnih prostorov za vadbo. Leta 1929 so vaščani iz razpuščenega orkestra sestavili svojo godbo in jo poimenovali Planika. Kljub temu da ni imela svojih prostorov in se je selila iz enega konca v drugega, je vztrajala do začetka druge svetovne vojne.

O dogodkih in o kulturnih dejavnostih na Hrušici obstaja več pisnih virov. Včasih so bili kronisti bolj dejavni, včasih manj, veliko podatkov danes temelji na ustnih virih. Pri ohranjanju zgodovine ima veliko zaslug dolgoletna vsestranska kulturna delavka Stanka Kaplan Mrak, ki je pomembno zaznamovala desetletja aktivnega udejstvovanja na odrskih deskah kot plesalka v folklorni skupini, igalka, režiserka iger in organizatorica prireditev. Leta 2017 je izdala knjižico *Zapisi, spomini, prigode* in kroniko Delavsko prosvetnega društva Svoboda Ivan Krivec Hrušica. Iz knjižice povzemamo podatke o dejavnostih po drugi svetovni vojni do leta 1994, ko je zaokrožila svoj doprinos ljubiteljski kulturi v kraju.

Delavsko prosvetno društvo Svoboda Ivan Krivec Hrušica je delovalo pod tem imenom skoraj 35 let. Vsako leto je bila na odru uprizorjena vsaj ena igra za odrasle in ena otroška predstava. S predstavami je društvo gostovalo v drugih krajih in gostilo druga društva na domačem odru. Pomembno področje delovanja je bila organizacija proslav ob vseh pomembnih praznikih, tako državnih kot krajevnih (Begunje, Belo polje, Hruščanska planina, obeležja ...). Društvo je sodelovalo v Vzgojno varstveno organizacijo Frančiške Ambrožič Hrušica, z Zvezo socialistične mladine Slovenije – Hrušica, z Zvezo združenj borcev NOB, domačim gasilskim društvom, Osnovno šolo Tone Čufar Jesenice, Glasbeno šolo Jesenice. V goste so povabili tudi znane osebe, kot so Janez Hočevar Rifle, Andrej Šifrer, Helena Blagne, glasbene skupine, pevske zборе, folklorne skupine ... Aktivna je bila otroška folklorna skupina, aktiv žena in občasno lutkovna sekcija. V okviru društva so se zvrstile številne zabavne prireditve, tako za otroke kot za odrasle. Občasno so bila predava-

nja z diapozitivi na različne teme. Hrušica je bila daleč naokoli poznana po godbi na pihala in pustnih povorkah in ne nazadnje, na hruščanskem odru so zazveneli tudi prvi zvoki ansambla Caravelle.

Gledališče ni samo dogodek, je tudi druženje, tako tistih, ki v njem delajo, kot gledalcev. Kulturni dom na Hrušici je bil prav to. Združeval je krajanе na vseh področjih kulturne dejavnosti. Lahko bi celo rekli, da skoraj ni bilo Hruščana, ki ne bi sodeloval v kulturnem življenju kraja. Prav to, društvo je združevalo mlade in stare, leve in desne, velike, majhne. Na Hrušici je bila tudi osnovna šola. Učitelji, ki so poučevali na Hrušici, so otroke vključevali v razne dejavnosti (ročna dela, tehnične, likovne). V šoli je bil dramski krožek. Ob večjih praznikih je šola sodelovala z društvom – učenci so deklamirali in igrali. Nekaj otrok je obiskovalo glasbeno šolo na Jesenicah in nekateri so postali prav dobri in uspešni glasbeniki.

V povojnem času je bil na Hrušici pevovodja in režiser Nande Hojak. Bil je samouk in menda izredno nadarjen. Sam si je izdelal citre, bil je dobitnik Prešernove nagrade. Na Hrušici pri karavanškem predoru je bila v času Jugoslavije karavla, v kateri so fantje iz takratne države služili vojaški rok. Tudi te fante so vključili v kulturne dejavnosti.

Jože Zajc, ki je živel na Hrušici, je bil odličen glasbenik. Igral je violino. Zbral je nadarjene glasbenike in ustanovil orkester, ki ga je tudi vodil. Nekje v letih 1960 so v orkestru igrali Jože Zajc – violina, Alojz Kodre – kontrabas, Alojz Kodre ml. – violina, Bojana Kodre – violina, Dragica Zupanc – harmonika, klavir, Edika Kobentar – klavir, Tomaž Klinar – čelo, Egidij Glavič – violina, Stane Razinger – violina, Janči Glavič – flavta, Marjan Veber st. – violina. Na pomoč jim je priskočil Rado Kleč, ki je sicer vodil jeseniško godbo. Pri Delavsko prosvetnem društvu Hrušica je deloval tudi pevski zbor, ki je nastopal samostojno ali ob orkestru.

Dramsko sekcijo je leta 1956 prevzel Janko Veber. Pripravljal je igre, skeče in proslave. Skupina igralcev iz tistega časa: Brane Ramuš, Tatjana Veber, Slavko Mavsar, Sonja Slivnik, Jožica Volk, Tomaž Klinar, Cvetka Veber, Janko Veber, Jožica Konič, Valka Dečman, Viki Hudeček, Franci Klinar (Šmonov).

Kulturni dom na Hrušici je bil zgrajen z mnogo prostovoljnega dela in z udarniškim akcijami krajanov.

Vlak je pripeljal gradbeni material do karavanškega predora. Otroci in mladina so stali v vrsti do gradbišča in podajali opeko ..., starejši pa so material vozili s samokolnicami. Odbor za izgradnjo doma so sestavljali Berti Brun, Franc Pintar, Janez Palčič, Joža Zajc, Alojz Kodre st., Slavka Gaser, Aleks Gusov, Drago Markizeti, Janko Veber. Dom je bil dokončan leta 1962.

Za sam kraj in krajanе je bil kulturni dom velika pridobitev in ponosni so bili nanj. Prostore je dobila dramska sekcija, ki je vključevala tako igralsko kot recitatorsko skupino, godba na pihala, folklorna sekcija, lutkovna sekcija, športna sekcija, sekcija za ročna dela, knjižnica. V domu je dobila prostore Zveza borcev NOV Hrušica, v njem je delovala Zveza socialistične mladine Slovenije, svoje prostore je dobila krajevna skupnost, vključno s pisarno in sejno sobo in prav tako kulturno društvo sejno sobo.

Narejena je bila velika dvorana z 240 sedeži, odličen, daleč naokoli najbolj zaželen akustični oder z vsemi pripadajočimi prostori, dramska, šminkarska soba, delavnica za izdelovanje kulis, mala kuhinja, sanitarije ... Dvorana je bila namenjena tudi predvajanju filmov, na koncu dvorane je bila z zunanje strani narejena tudi soba za kino projekcijo. V zgornjih prostorih je bilo še veliko stanovanje za hišnika.

Pri Delavsko prosvetnem društvu Svoboda Ivan Krivec Hrušica je bila tudi otroška in mladinska folklorna skupina. V obdobju od leta 1960 do 1994 se je zvrstilo kar nekaj skupin pod različnim vodstvom. Prvo skupino je ustanovila Helena Grzetič. V tem času je bilo zanimanje za folkloro bolj ali manj domena deklet in tako je nanese, da so plesala dekleta, oblečena v fantovske narodne noše. Harmoniko je igral Miha Drešček st. Plesali so za potrebe domačega kraja. Občasno so jih povabili tudi v tujino, eno takih gostovanj je bilo v avstrijski Bilčovs. Tamkajšnji upravnik gledališča je bil lastnik gostilne in trgovine. Zaradi otrok je celo odprl trgovino, da so lahko kupili takrat zelo zaželene žvečile gumije v obliki cigaret ... nepopisno veselje. Še en nastop se je posebej vtisnil v spomin. Plesali so ob odprtju mostu čez Savo. Počutili so se prave male zvezde, saj jih je snemala tedanja Televizija Ljubljana in ti posnetki so na Televiziji Slovenija še vedno ohranjeni.

Lutkovna sekcija je delovala je v letih od 1958 do 1962, vodil jo je Alojz Kodre ml. Po letu 1962

so bile uprizorjene še tri predstave pod vodstvom Bojane Kodre.

Leta 1987 je Stanka Kaplan Mrak ustanovila mladinsko folklorno skupino, ki jo je na harmoniki spremljal Janez Marinčič. Leta 1991 je skupina dobila nove člane in v tej zasedbi delovala do leta 1994. Harmoniko je igral Jure Vehar, kitaro Peter Čufer, občasno Stane Razinger. Zabeležili so 27 nastopov. Skupina je prenehala delovati zaradi nesoglasij v društvu.

O hruščanski godbi in godbenikih bi lahko napisali samostojno knjižico. Prvi kapelnik naj bi bil Miha Drešček, za njim pa je dirigentsko palico prevzel Franc Rihtaršič st. in za njim leta 1956 Štefan Preželj. Po njegovi smrti je godbenike vodil Maks Mavsar. V času od ustanovitve do prenehanja se je zvrstilo veliko godbenikov. Nekateri so bili glasbeno izobraženi, drugi popolni samouki.

Godbeniki so bili nepogrešljivi pri kulturnih prireditvah na Hrušici. Igrali so na pogrebih, znani so bili

po fanfarah in budnicah. Manjkali niso niti pri kakšni podoknici in šrangi. Igrali so na Svinjski glavi, Miss narcis, v Planici in celo ob sprejemu tovariša Tita. Mogoče ja zapisati, da so igrali iz veselja za malico in za denar, ki pa je moral biti nadzorovan. Nad njim je, kolikor je uspel, bedel Peter Simonetič, ki je bil velik ljubitelj godbe na pihala. Godba je dočakala častitljivo 50. obletnico. Delovala je neprekinjeno od leta 1931 do 30. maja 1981, ko je z delovanjem prenehala.

Najbolj aktivna je bila dramska sekcija, ki je vključevala tudi recitatorsko skupino in je pripravljala različne prireditve. Po zbranih podatkih se je v obdobju od leta 1968 do leta 1994 zvrstilo več kot 140 prireditev, od tega največ gledaliških predstav (39), prireditev ob prihodu dedka Mraza, proslav ob dnevu žena, ob slovenskem kulturnem prazniku in krajevnem prazniku Hrušica in proslav za prvi maj.

Po letu 1995

Leta 1995 se je Delavsko prosvetno društvo Svoboda Hrušica preimenovalo v Kulturno športno društvo Hrušica. Od tega leta naprej so bili aktivni Folklorna skupina Juliana, o čemer je nekaj več v nadaljevanju napisala Sonja Kovač, otroška folklorna skupina Rožle in Rožletki, Mešani pevski zbor Nagelj, dramska skupina, aktiv žena, krajši čas pa je delovala tudi plesna skupina Golden girls.

Društvo je večinoma delovalo v Kulturnem domu na Placu, kjer je bila gledališka dvorana z velikim odrom, dramsko sobo, malim odrom in parterjem za gledalce. Na razpolago je bila tudi mala dvorana, ki jo je nekaj časa uporabljala župnija Jesenice za tedenske verske obrede, nazadnje pa Gledališče Toneta Čufarja za lutkovni teater. Sekcije kulturnega društva so koristile omenjene prostore, balinarska in nogometna sekcija pa društvena igrišča.

V letu 2007 se je začela obnova kulturnega doma. Malo dvorano so preuredili v enoto Občinske knjižnice Jesenice, oder velike dvorane pa je bil tako velik, da so skupaj z dramsko sobo v njem uredili nov hruščanski vrtec.

Kulturni dom na Hrušici je bil zgrajen leta 1962, predvsem z udarniškiimi akcijami krajanov. Po letu 2000 je bil dom oddan v upravljanje Občine Jesenice, ki je začela z obsežno prenovo. Dela so se zavlekla, predvsem vsi težko čakajo dvorano, da bodo spet lahko pripravljali dramske predstave in druge prireditve (foto: Janko Rabič).

Po eni strani veseli novega vrtca, po drugi strani žalostni, ker so obnovitvena dela tako zastala. Po odprtju vrtca so porušili tudi prizidek k dvorani, tako imenovani *bife* oz. *vestibul*. Za društvo ni ostalo nobenega prostora več. Posamezne sekcije so se morale znajti po svoje. Pevci, Rožleti in Rožletki ter aktiv žena so hvaležno sprejeli gostovanje v gasilskem domu. Dramska sekcija je izgubila bistvo svojega delovanja – oder in dvorano. Dvakrat so pripravili predstavo za dedka Mraza, enkrat v garaži in enkrat v podstrešnem večnamenskem prostoru gasilskega doma. Pogoji za delovanje dramske sekcije so trenutno nemogoči. Kaj je gledališče brez odra in luči? Le čakanje na boljše čase.

Zaradi pogojev in iz drugih vzrokov je otroška folklorna skupina v mirovanju. Se je pa društvo po izgubi dvorane bolj usmerilo v druge dejavnosti, ki jih lahko izvajajo izven dvorane oziroma kulturnega doma. Poteka bogata športna dejavnost, leta 2018 je društvo uspešno organiziralo dobrodelno prireditev Dan športa in zabave za Gabra Klinarja. Prevzelo je izvedbo pustnih prireditev, ki so na Hrušici že dolgo znane daleč naokoli.

Predsedniki Kulturnega športnega društva Hrušica od leta 1995 so bili Marjan Kramar, Tanja Kovačec, Nada Popovič. Sedanji predsednik je Matej Kejžar.

Leta 2011 so pri Kulturno športnem društvu Hrušica po več kot tridesetih letih obudili miklavževanje (foto: Janko Rabič).

Otroška folklorna skupina Rožletki na nastopu leta 2013 v Splošni bolnišnici Jesenice (foto: Janko Rabič).

Vrsto let so delovanje Kulturnega športnega društva pomembno bogatile ljudske pevke in pevci mešane pevske skupine Nagelj (zborovodkinja Helenca Grzetič) ki so nastopali na domačih prireditvah in gostovali po okoliških krajih: nastop na spominski svečanosti pri spomeniku talcev na Belem polju, ki so se je redno udeleževali (foto: Janko Rabič).

Znamenita hruščanska godba, ki je delovala pol stoletja. Nastopala je na številnih kulturnih in zabavnih prireditvah ter ob drugih priložnostih (arhiv godbe).

Hrušica je bila znana po številnih dramskih predstavah, proslavah, prireditvah in srečanjih na odrskih deskah v kulturnem domu. Na fotografiji je ena od številnih nastopajočih skupin (arhiv Stanke Kaplan Mrak).

Pri društvu so desetletja aktivne članice, ki so najprej delovale kot aktiv žena in sedaj sekcija ročnih del. Številni lepi izdelki so delo marljivih rok, vztrajnosti in znanja, kar lahko vidijo obiskovalci na njihovih razstavah. Na fotografiji so članice na razstavi ob prazniku Krajevne skupnosti Hrušica junija 2022 (foto: Janko Rabič).

Sonja Kovač

FOLKLORNA SKUPINA JULIANA HRUŠICA

Na pobudo nekaterih plesalcev in ob vzpodbudi takratnega predsednika Zveze kulturnih društev Jesenice Joža Varla je v marcu leta 1994 pri Kulturno športnem društvu Hrušica začela delovati folklorna skupina Juliana. Prva vodja folklorne skupine je bila Dora Jakopič, koreografijo pa je prevzela Sonja Kovač. Po treh letih je Sonja Kovač prevzela tudi vodenje skupine, vodi jo še danes.

Prvi harmonikar skupine je bil Vojko Ukmar, ki pa ga je že v septembru leta 1994 zamenjal Stanko Sekardi, ki je vodja glasbene spremljave še danes. Kmalu se je godcem pridružil Stane Razinger s kitaro in violino, nekoliko pozneje pa Bogo Malavašič z baritonom.

Skupina se je kmalu povečala in v njej se je v vseh letih delovanja zamenjalo veliko plesalk in plesalcev. Staneta Razingerja je na kitari in violini nadomestil Tomo Škrabelj in Boga Malavašiča na baritonu Marsel Gomboc. V letu 2021 se je skupini pridružil godec na diatonični harmoniki Jaka Kern.

Skupina vsako leto sodeluje z novim ali obnovljenim programom na srečanju folklornih skupin v organizaciji JSKD Jesenice in na domačih krajevnih prireditvah, predstavijo se tudi na prireditvah, ki jih organizira Občina Jesenice in sodelujejo na raznih dogodkih z dru-

gimi kulturnimi društvi v občini in širše po Sloveniji in tujini. Velikokrat nastopajo za turiste v okoliških turističnih krajih.

Sodelujejo tudi na raznih prireditvah ali festivalih po Evropi. Svoj program so predstavili v Belgiji, na Nizozemskem, večkrat v Nemčiji in Makedoniji, gostovali so Bosni in Hercegovini, na Madžarskem, Srbiji, Franciji, na Slovaškem, Italiji, Turčiji in večkrat v bližnjem zamejstvu.

Zelo poznani in zanimivi so njihovi letni koncerti, ki so vedno tematsko obarvani. Na koncertih večkrat gostijo prijateljske folklorne in druge skupine iz Slovenije ali iz tujine.

V svojem programu imajo osem plesnih postavitev gorenjskih ljudskih plesov, ki jih povezujejo pesem, razne zbadljivke in skeči. V svojem programu imajo tudi koreografijo meščanskih plesov v meščanskih kostumih. Največkrat se predstavijo v gorenjski narodni noši, večkrat pa tudi v kostumih, ki ponazarjajo oblačenje prebivalcev Jesenic in okolice na koncu 19. in v začetku 20. stoletja. Pred leti so na podlagi slikovnega gradiva in ohranjenih primerkov iz muzeja izvedli rekonstrukcijo teh oblačil.

Folklorna skupina Juliana (arhiv Miloša Vebra).

VSAKO LETO ZNOVA V MAVRIČNO POMLAD

Kulturno umetniško društvo Mavrica Jesenice

Ženski pevski zbor Mavrica je bil ustanovljen na pobudo učiteljic Osnovne šole Toneta Čufarja Jesenice v novembru 2003. Motive za ustanovitev so članice, takratne učiteljice Osnovne šole Toneta Čufarja Jesenice, videle predvsem v izboljšanju kulturnega vzdušja na šoli ter posledično v spreminjanju načina razmišljanja. Pobuda je prišla iz kolektiva povsem neformalno, pri ustanavljanju pa so imele popolno podporo sodelavcev in vodstva šole. Sprva je bil ženski pevski zbor poimenovan kot Učiteljski pevski zbor Mavrica Jesenice – ime Mavrica so izbrale kot simbol naravne lepote bivanja ter upanja k boljšemu svetu in k miru med ljudmi.

Kmalu po začetku so ugotovile, da njihovo delovanje res pomeni eno od dejavnosti za izboljšanje delovnega vzdušja na šoli, postajale so nosilni steber povezovanja na različnih starostnih ravneh. Začele so delovati tudi zunaj šolskega okolja. Zaradi delovanja na lokalni ravni se je pokazala tudi potreba po ustanovitvi kulturnega društva. Ustanovljeno je bilo Kulturno umetniško društvo Mavrica Jesenice s podsekcijo Učiteljski pevski zbor Mavrica. Kot ustanovne članice društva so bile podpisane Mojca Čebulj, Irena Lesjak Kelvišar in Katja Svetlin Piščanec, ki je bila izvoljena za predsednico društva in to funkcijo opravlja še danes. Društvo je bilo na Upravni enoti Jesenice registrirano maja 2004.

Emblem, ki jih predstavlja, je po idejni zasnovi predsednice društva narisala likovna pedagoginja Lejla Zadel. Umetniško oblikovana beseda *poj* spodbuja k petju in izražanju svojih misli in občutkov. Kot črka *O* je upodobljena ženska glava, s široko odprtimi usti, ki pomenijo glasnost, slišnost in upoštevanje. Rahlo priprte oči pomenijo užitek in sprostitev ob petju. Pod črki *P* in nad črko *J* je simbolno narisana mavrica.

Zbor je v začetku združeval učiteljice in vzgojiteljice Osnovne šole Toneta Čufarja Jesenice, pozneje se je na pobudo članic širil na občinsko in medobčinsko raven. Učiteljski pevski zbor Mavrica so sprva sestavljale pevke, ki so bile zaposlene na šolah jeseniške občine.

Pokazala se je potreba po načrtovanju dejavnosti na lokalni in medobčinski ravni. Število pevk se je iz leta v leto spreminjalo, pevke so odhajale na porodniško, bile zasedene z družino, se počutile preobremenjene. Vedno pa jih je bilo med 20 in 25. Včasih se je predvsem na nastopih pokazalo, da je pevk iz pedagoških vrst premalo, zato so k sodelovanju povabile tudi dekleta, ki ne opravljajo ravno tega poklica, a jim petje ravno tako pomeni sprostitev po napornem delovnem tednu. Ta poteza se je izkazala za uspešno.

Na Jesenicah je prišlo do velikih sprememb. Razšel se je Ženski pevski zbor Milka Škoberneta, ki je deloval pod okriljem Delavsko prosvetnega društva Svoboda, in v Mavrici so bile zelo vesele priključitve nekaterih pevk, ki so do tedaj pele v njem; tako je Mavrica dobila novo moč in nov zagon. Petje se je slišalo še bolj ubrano in zbor se je preimenoval v Ženski pevski zbor Mavrica. Danes v njem prepeva približno polovica članic, ki prihajajo iz pedagoških vrst. Število pevk se spreminja, vse pa jih druži želja po petju, ustvarjanju pozitivnega kulturnega vzdušja in sprostivni. Večina pevk poje v različnih pevskih zborih že od otroških dni. Za svoje kulturno udejstvovanje na glasbenem področju so ob 15-letnici delovanja prejele Gallusove značke različnih zlahtnosti: 7 bronastih, 7 srebrnih, 8 zlatih in 1 častno značko.

Ves čas delovanja imajo na Osnovni šoli Toneta Čufarja Jesenice zagotovljen prostor za vaje in izvedbe priložnostnih koncertov. Vodstvo šole že od začetka delovanja zbora podpira kulturne akcije, nudi pomoč pri organizacijskih nalogah, svojo podporo kaže tudi z obiskom in z nagovori na prireditvah.

**Emblem Ženskega
pevskega zbora Mavrica
(arhiv društva).**

Zbor je od ustanovitve vodila zborovodkinja Mojca Čebulj, učiteljica glasbenega pouka na Osnovni šoli Toneta Čufarja Jesenice. Po desetih letih delovanja je zaradi preobremenjenosti za obdobje dveh let, za leti 2013 in 2014, zbor prevzel Peter Novak, ki je s pevkami praznoval jubilejno deseto obletnico delovanja. Nato je taktirko za leti 2015 in 2016 v roke zopet vzela Mojca Čebulj. Pomladni dnevi v Mavrici običajno prinašajo ambiciozne načrte v smislu izbire novih stilov, idej, izvedb. K sodelovanju so zato povabile zborovodkinjo Nežo Jeraša, ki je zbor vodila od leta 2017 do 2019. Z Nežo Jeraša so prišle nove interpretacije, nove spremembe, nov val mladosti, kar je pevke okrepilo in opogumilo, zaradi službenih obveznosti Neže Jeraša pa se je kot zborovodja ponovno vrnila Mojca Čebulj.

Na vajah se pevke srečujejo enkrat, pred večjimi nastopi pa dvakrat tedensko. Repertoar zbora je razmeroma širok. Pojejo ljudske, avtorske slovenske in tuje pesmi. Vedno znova ga razširjajo, odprte so za novosti: nove stile, nove zvoke, nove pevce in nove ideje. Ker zbor še vedno deluje v prostorih šole, je močno povezan z njenim kulturnim utripom. Na koncertih in priložnostnih nastopih se velikokrat predstavljajo skupaj z mladimi pevci in nadarjenimi glasbeniki. Vrsto let so pripravljale projekt, v katerem so z ljudsko pesmijo združile vse odrasle pevske zборе od Kranjske Gore do Žirovnice. Na povabilo JSKD Tržič in ob podpori Vere Pintar, takratne vodje izpostave JSKD Jesenice, so se med letoma 2009 in 2012 udeleževale Mednarodnega srečanja učiteljskih pevskih zborov v Tržiču.

Nastop ob odprtju razstave čipk ljubiteljskih klekljaric na Osnovni šoli Toneta Čufarja Jesenice, 2008 (arhiv društva).

Mednarodno srečanje učiteljskih pevskih zborov, Tržič, maj 2010 (arhiv društva).

Markov s'mn, Vrba, februar 2010 (arhiv društva).

Območna revija pevskih zborov, Gledališče Toneta Čufarja Jesenice, maj 2012 (arhiv društva).

Vsako leto pripravijo najmanj dva koncerta. Tradicionalna koncerta sta Pozdrav pomladi in Božično novoletni koncert, na katera povabijo različne goste. Uspešno se povezujejo z drugimi društvi. Nastopajo na odprtju likovnih in fotografskih razstav, odzovejo se povabilom na koncerte, prireditve. Zapojejo in razveselijo različne skupine: upokoјence, borce, žene ob dnevu žena, stanovalce doma starejših občanov, člane

sindikata SVIZ. Vsako leto se udeležijo območne revije pevskih zborov. Pretežno delujejo v občini Jesenice, na povabila pa se odzovejo tudi v druge kraje.

Uspešno so se spopadle z vprašanjem, kako čim bolj kreativno organizirati prireditve, na katerih nastopa več pevskih zborov. Pri izvedbi si članice zbora razdelijo naloge. V več letih so se oblikovali idealni, popolnoma samostojni timi, ki jim je moč zaupati odgovorne naloge. Naloge so usmerjene v sceno (likovna scena na odru, cvetlični aranžmaji), objavo prireditve (v medijih in osebna vabila), zagotovitev tehniške opreme (ozvočenje, luči), logistiko glede prostorov (časovna uskladitev, zasedenost prostorov, prostori za nastopajoče), oblikovanje programskega lista, vodenje prireditve (vezno besedilo, samo vodenje), informiranje in kontakt z nastopajočimi, pogostitev nastopajočih. Skupinsko vzdušje se kaže na vseh ravneh delovanja. Vzdušje je sproščeno in ustvarjalno, med članicami vladajo pristni odnosi.

Cilji, ki društvo vodijo v organizacijo tovrstnih prireditev, so: poustvarjati ljudsko zapuščino, širiti kulturo zborovskega petja tako med odraslimi kot med mladino in najmlajšimi, združiti pevce na medobčinski ravni. Zaradi prostorskih možnosti šole in lokacije v mestnem delu z največ prebivalci so prireditve največkrat izvedene v šolski večnamenski dvorani.

Na koncertu z Vladom Kreslinom, Gledališče Toneta Čufarja Jesenice, februar 2014 (foto: Miha Šest).

Odprtje razstave Slikarske šole Brine Torkar na Slovenskem Javorniku, april 2014 (arhiv društva).

Pevski zbor v Hotelu Golf na Bledu, april 2013 (arhiv društva).

Proslava Mednarodnega dneva starejših v Društvu upokojencev Jesenice, september 2014 (arhiv društva).

Pred nastopom na Osnovni šoli Toneta Čufarja, maj 2014 (arhiv društva).

Kot dobra praksa so se izkazali vsakoletni koncerti, na katerih svoje delo predstavijo vsi pevski zbori, ki delujejo na šoli. V programu se poleg Mavrice predstavljajo mlajši – zbor prvega razreda, dva otroška pevska zbora in mladinski pevski zbor. Na tej prireditvi se pri organizaciji in izvedbi povezuje Mavrica in šola, svoje pevsko znanje, napredek in prispevek h kulturi pa pokaže približno 150 pevk in pevcev. Najštevilčnejši obiskovalci so starši, čeprav je prireditev javna in so preko medijev vabljeni vsi, ki jih ta vrst priteče. Na koncertu se pokaže medgeneracijska povezava: najprej nastopijo najmlajši pevci, ob zadnji pesmi se jim pridružijo starejši, skupaj zapojejo, nato najmlajši odidejo z odra; starejši zapojejo in pri zadnji pesmi se jim pridruži starejši zbor; in tako vse do zadnjega, ko skupaj nastopita mladinski in učiteljski pevski zbor.

Videz zbora se spreminja, vedno pa predstavlja mavrične barve. Kostumi so skromni, pevke so največkrat oblečene in obute v črno, svojo garderobo obogatijo z dodatki npr. s šali mavričnih barv ali rutami, ogrnjenimi okoli vratu. V prvih desetih letih so imele preko svojih oblačil oblečene široke tunike mavričnih barv.

Tako kot druga društva tudi naše deluje na neprofitni osnovi. Finančna sredstva so bila društvu do sedaj zagotovljena z donacijo Občine Jesenice, del stroškov delovanja pokrijejo s članarinami in donacijami različnih organizacij in podjetij. K delovanju jih spodbujata območni in republiški sindikat SVIZ z donacijami. Društvo ima danes pomen nosilca kulturnih dejavnosti na šoli – še vedno deluje na Osnovni šoli Toneta Čufarja Jesenice, s tem predstavlja in promovira tudi

njeno ime ter je eden od simbolov za razvoj kulture na gornjesavskem območju.

Verjamemo, da prihodnost prinaša še večjo radost, zato je eden od ciljev društva ustvariti strpno in prijazno okolje za sprostitev talentov, ki jih ljudje nosijo v sebi. V devetnajstem letu delovanja nas še vedno druži želja po petju. S prepevanjem si polepšamo naporene dni, hkrati pa nekaj glasbene lepote posredujemo svojim poslušalcem. Zavedamo se, da društvo ni posameznik – društvo nisem jaz in nisi ti, ampak smo mi vsi. In šteje tisto, kar vsak posameznik naredi za skupni cilj.

Sodelovanje v televizijski oddaji POP TV Ne se hecat, Trg Toneta Čufarja na Jesenicah, marec 2015 (arhiv društva).

Sodelovanje na Multi kultu nariki v Dvorani Kolpern na Jesenicah, marec 2015 (arhiv društva).

V Domu Viharnik v Kranjski Gori, maj 2018 (arhiv društva).

Na prireditvi Združenja glasbene mladine v Dvorani Kolpern, november 2018 (arhiv društva).

Koncert ob 15-letnici delovanja zbora v Dvorani Kolpern, junij 2019 (foto: Gregor Vidmar).

Stane Vidmar

IZ MOČNIH KORENIN ZRASTE MOGOČNO DREVO

Fotografsko društvo Jesenice

Organizirana fotografska dejavnost se je na Jesenicah začela razvijati na začetku 20. stoletja, Fotografsko društvo Jesenice pa izhaja iz fotografskih klubov in skupin, ki so začele organizirano delovati pred več kot 95 leti.

Leta 1925 je bila ustanovljena prva foto sekcija pri tedaj imenovanem Turistovskem klubu Skala, do leta 1997 pa se je fotografska dejavnost nadaljevala v različnih organiziranih oblikah. Leta 1948 je bilo ustanovljeno Društvo fotoamaterjev Jesenice, ki je do leta 1954 delovalo pod različnimi imeni: Fotoamatersko društvo Jesenice, Fotoklub Jesenice in Foto kino klub Jesenice. Leta 1954 je bilo ustanovljeno Foto-kino amatersko

društvo Andrej Prešern, ki se je do leta 1962, ko se je preimenovalo v Fotoklub Andrej Prešern, prav tako pojavljalo pod različnimi imeni: Foto kino klub Jesenice in Fotoklub Jesenice, ki je leta 1989 postal samostojen klub.

Fotografsko društvo Jesenice je 15. februarja 1997 kot društvo postalo pravni naslednik Fotokluba Andrej Prešern. Prvi predsednik društva je bil Janko Mohorič (1988–2000), sledili so mu Marija Heberle Perat (2001–2008), Bogdan Bricelj (2009–2015), Klemen Klemenc (2016) in Stane Vidmar (od leta 2017 dalje).

Temeljno poslanstvo in izobraževalna dejavnost

Osnovno poslanstvo društva je pospeševanje in razvoj fotografije, s poudarkom na izobraževalni dejavnosti članov, ki je namenjena predvsem izraznim in umetniškim sestavinam fotografije ter razstavnim dejavnostim, kot so organiziranje, pripravljanje in prirejanje razstav. Izvršni odbor šteje 11 članov, sestajajo se dvakrat mesečno. V društvo je trenutno včlanjenih 57 članov in osem častnih članov društva. Najstarejši član šteje 89 let, najmlajši ima 14 let.

Prizadevanje za razvoj in izobraževanje članov je v društvu prisotno že od vsega začetka njegovega delovanja. Izobraževanje je vedno potekalo tako v teoretičnih kot praktičnih oblikah, skladno z razpoložljivo tehnično opremljenostjo in znanjem članov. Izobraževanje se z leti nadgrajuje in prilagaja novim izzivom na področju fotografije ter potrebam fotografskih ustvarjalcev.

Ob prevzemu vodenja društva leta 2009 je tedanji predsednik Bogdan Bricelj poskrbel za osnovno opremljenost društva s potrebno opremo za strokovno delo in prirejanje digitalnih razstav. Uvedel je stro-

kovno usposabljanje članov z organizacijo strokovnih sej in predavanj ter redne fotografske izlete – fotolove. Člane društva je z informacijami, podporo in zgledom spodbujal k sodelovanju na državnih in mednarodnih fotografskih razstavah. Z aktivnim sodelovanjem so mnogi člani napredovali in dosegli nove fotografske nazive. Bogdan Bricelj je leta 2021 prejel plaketo Občine Jesenice za dolgoletno kakovostno delo na fotografskem področju.

Posebna oblika izobraževanja in sodelovanja članov društva so fotografski izleti – fotolovi (lov na dobre fotografije), ki so se izkazali kot zelo koristna oblika druženja in napredovanja v fotografskem znanju. Na fotolovih, ki so od leta 2009 vsakoletna stalnica, imajo člani priložnost izmenjave mnenj in izkušenj, tisti z več znanja o dobri fotografiji in z dolgoletnimi izkušnjami pa priskočijo na pomoč začetnikom. Po vsakem izvedenem fotolovu v društvu pripravimo natečaj, kjer izbrani ocenjevalci ocenijo dela, izberejo najboljše fotografije in podelijo nagrade in pohvale. Številne fotografije,

posnete na fotolovih, so bile sprejete in nagrajene na domačih in tujih razstavah, nekatere krasijo tudi kolarje. Ker je fotolov vsestransko učinkovita izobraže-

valna društvena dejavnost, ga izvajamo dvakrat letno, v obliki enodnevne in dvo- ali tridnevne izleta, navedno v pomladanskem in jesenskem obdobju.

Iz fotolova leta 2010
na Dolenjskem (arhiv
Fotografskega društva
Jesenice).

Iz fotolova leta 2015
v Prekmurju (arhiv
Fotografskega društva
Jesenice).

Iz fotolova leta 2019
v Beogradu (arhiv
Fotografskega društva
Jesenice).

Na pobudo podpredsednika Staneta Vidmarja so se leta 2015 začele izvajati digitalne tematske fotografske delavnice, ki so prinesle nove vsebine in oblike dela. Te od leta 2019 potekajo v sodelovanju z območno izpostavo JSKD Jesenice. V letih 2018 in 2019 je k društvu pristopilo tudi nekaj novih članov, ki so prepoznali možnost za razvoj na fotografskem področju. Od leta 2020 dalje so delavnice zaradi izkazanega interesa dostopne tudi članom gorenjskih fotografskih društev in klubov. Delavnice so tako prerasle z društvene na regijsko ra-

ven in fotografom predstavljajo prostor za izmenjavo mnenj in komentiranje fotografskih del, predvsem pa nudijo možnost napredka in pridobivanja novih znanj. Po vsaki zaključeni sezoni društvo pripravi fotografsko razstavo najboljših fotografij in vsak sodelujoči se lahko predstavi z vsaj eno fotografijo.

Za predavanja oz. izobraževanja pogosto poskrbijo člani, ki dobro poznajo določeno zvrst fotografije, k sodelovanju so povabljeni tudi drugi priznani fotografi in strokovnjaki s področja likovne umetnosti.

Delo z mladimi

Posebno področje delovanja društva je delo z mladimi. Do leta 1995 so mentorji društva vodili fotografske krožke na sedmih osnovnih šolah. Velik uspeh je pod vodstvom mentorja Andreja Malenška dosegel fotografski krožek na Osnovni šoli Koroška Bela, ki je bil nekajkrat najboljši v Sloveniji. Iz tega krožka izhajata tudi uspešna fotografa Jani in Aleksander Novak in še nekateri starejši fotografi. Na tej šoli je fotografski krožek še vedno aktiven, vrsto let ga uspešno vodi Aleksander Novak, MF FZS, EFIAP. S svojimi učenci dosega vidne uspehe in zelo dobre uvrstitve na natečajih, za pomemben prispevek in razvoj na področju dela z mladimi je leta 2020 prejel tudi občinsko priznanje. Osnovna šola Koroška Bela v sodelovanju s Fotografskim društvom Jesenice redno organizira mladinski bienalni natečaj za mlade fotografe z naslovom Pokrajina za mlade.

Svoje pridobljeno znanje in izkušnje s področja fotografije na mlajše generacije prenaša tudi Nik Bertonec, KMF FZS, AFIAP, katerega mentor na Osnovni šoli Koroška Bela je bil Aleksander Novak. Nik Bertonec je od leta 2019 mentor mladim fotografom, starim med 13 in 22 let, na ustvarjalni način jih poučuje fotografijo in različne fotografske tehnike, ki jih mladi pridobivajo z delom v studiu in na tako imenovanem terenu (fotolovih in različnih dogodkih). Nik je tudi idejni vodja mladinskega fotografskega natečaja Portret

za mlade do 29. leta, ki poteka v soorganizaciji z Mladinskim centrom Jesenice.

Rezultati dobrega dela se kažejo v pridobivanju številnih nagrad na fotografskih natečajih za mlade – omenimo zgolj tri nagrajence:

- Nik Bertonec je pri 22 letih prejel 1. mesto in pokal za najboljšega mladega fotografa na mednarodnem fotografskem natečaju German International Photocup 2019, kjer je prejel tudi zlato FIAP-medaljo in tri zlate medalje natečaja;
- Matic Vidmar je pri 16 letih dobil srebrno FIAP-medaljo in absolutno 3. skupinsko mesto za mlade iz Slovenije v kategoriji do 16 let na svetovnem mladinskem FIAP bienalu v Belgiji, kjer je sodelovalo več kot 500 mladih iz 18 držav;
- Nejc Vidmar je bil pri 14 letih dobitnik zlate medalje Fotografske zveze Slovenije in skupnega 3. mesta za najuspešnejšega avtorja na mladinskem fotografskem natečaju Mladost ni norost 2021.

Za obstoj in razvoj fotografske dejavnosti je aktivno udeleževanje mladih za društvo izrednega pomena, zato si prizadeva in spodbuja fotografsko umetnost in ustvarjalnost tudi v tej starostni skupini. V letu 2022 je v društvo včlanjenih sedem aktivnih mladih fotografov v starosti od 15 do 29 let.

Razstavna dejavnost

Na samem začetku fotografske dejavnosti fotografi na Jesenicah niso imeli svojega razstavnega prostora. Največ so razstavljali v prostorih Delavskega doma in Železarne Jesenice ter na šolah, od leta 1985 dalje pa v Razstavnem salonu Dolik na Jesenicah, v galeriji Kosove graščine na Jesenicah in v razstavišču Viktorja Gregorača na Slovenskem Javorniku. Prvo razstavišče društva je bilo na pobudo člana Vitomirja Pretnarja odprto v restavraciji Mlečna pri Gimnaziji Jesenice leta 1972. Vitomir Pretnar je pridobil sredstva za nakup dvoje stekel na desni strani vhoda in organiziral stalne periodične razstave članov. Razstava je imela namen širiti fotografijo med mladimi in pridobivati njihovo članstvo v Fotografskem društvu Andrej Prešern.

Društvo danes pripravlja razstave v razstavnih prostorih na območju občin Jesenice, Kranjska Gora in

Žirovnica. Leta 2002 je bila na novo urejena fotogalerija v avli Gledališča Toneta Čufarja, kjer poleg članov društva možnost razstavljanja dobijo tudi drugi slovenski fotografi. Leta 2004 je bila obnovljena fotogalerija Jaka Čopa na Selu pri Žirovnici – v spomin na našega preminulega člana Jaka Čopa, kjer se v bližini njegovega kraja bivanja nadaljujejo fotografske razstave.

Društvo poleg omenjenih fotogalerij skrbi tudi za razstavišča v Domu upokojencev dr. Franceta Bergeja na Jesenicah, v Domu Viharnik v Kranjski Gori, v društvu upokojencev na Jesenicah ter v knjižnici v Kranjski Gori. Prvi skrbniki razstavišč in galerij so bili Lado Brišar, Ivan Šenveter in Franci Jamar, danes za postavitev razstav skrbijo Marko Burnik, Vitomir Pretnar in Stane Vidmar.

Organiziranje fotografskih razstav in natečajev

Zaradi uspešne dolgoletne tradicije in posebnega pomena, tako za društvo kot za samo mesto Jesenice in tudi širše, je prav, da fotografskima razstavama Človek in kovina ter Slovenske fotografije se predstavijo v nadaljevanju namenimo nekoliko več pozornosti.

Razstave z naslovom Človek in kovina fotografi pripravljajo od leta 1959. Prvotno se je razstava imenovala Človek in delo, od leta 1969 Jeklo in človek, leta 1972 se je preimenovala v Človek in jeklo. Dela teh razstav so po kakovosti segala v sam vrh jugoslovanske fotografije. Po osamosvojitvi Slovenije je ostalo na novem državnem prostoru le še nekaj železarskih središč. S posodobitvijo tehnologije in z izbiro novih tehnoloških postopkov niso več nudila nekdanjega fotografskega ambianta. Ker so nekdanji motivi presahnili, se je razstava preimenovala v Človek in kovina in posledično se je razširila tudi sama tema. Sodobne fotografije prikazujejo širšo povezanost različnih kovin in človeka in niso omejene le na surovo železo in jeklo. Leta 2007 se je razstava spremenila v digitalno, s tem so prejeta in nagrajena dela prikazana, nagrajena dela pa so še vedno razstavljena z izdelanimi fotografijami.

Fotografska razstava z naslovom Slovenske fotografije se predstavijo je nastala leta 1995 v želji po večji zastopanosti fotografij v slovenskem prostoru. Idejo zanjo je dal vsestranski klubski fotografski organizator Andrej Malenšek. K sodelovanju na natečaj so povabljene vse fotografije iz Slovenije, tudi tiste, ki ne delujejo v okviru fotografskih društev. Tema natečaja je bila vedno prosta. Obe tradicionalni bienalni razstavi imata svoje mesto v Razstavnem salonu Dolik in v Galeriji Kosove graščine na Jesenicah.

Na predlog Klemenca Klemenca je društvo od leta 2018 soorganizator pri izvedbi mednarodne krožne razstave Ljudje sveta. Natečaj poteka pod pokroviteljstvom mednarodnih organizacij FIAP, PSA, MoL ter DIPA, kakor tudi državnih fotografskih organizacij iz Srbije, Bolgarije, Slovaške in Slovenije. Naši člani redno sodelujejo in dosegajo izredne rezultate, tako pri sprejetih kot nagrajenih fotografijah.

V organizaciji društva potekajo tudi druge pomembne razstave – že omenjeni mladinska razstava Portret v sodelovanju z Mladinskim centrom Jesenice in mladinska bienalna razstava Pokrajina za mlade v

sodelovanju z Osnovno šolo Koroška Bela, razstava Globine v sodelovanju z društvom Meteorita in mednarodna razstava Abstract. Vse omenjene razstave potekajo pod pokroviteljstvom Fotografske zveze Slovenije.

V sodelovanju z območno izpostavo JSKD Jese-

nice so od leta 2011 redno organizirane tudi območne fotografske razstave, v letu 2021 je bil prvič izveden fotografski natečaj ENA/a. Društvo vsako leto organizira tudi društveno pregledno razstavo članov, ki je na ogled v Razstavnem salonu Dolik na Jesenicah.

Sodelovanje z ostalimi društvi, klubi in ustanovami

Pomembno dolgoletno mednarodno sodelovanje predstavlja sodelovanje s Fotoklubom Nagold iz Nemčije. V počastitev 25-letnice pobratenja občin Jesenic in Nagold je leta 2019 najstarejši mestni trg v Nagoldu dobil ime Trg Jesenice (*Jesenice Platz*). V sklopu tega dogodka je imelo društvo v galeriji mestne knjižnice v Nagoldu tudi društveno razstavo z motivi Jesenic, ki sta jo odprla župana obeh občin. V sodelovanju z Občino Jesenice in Fotoklubom Nagold organiziramo tudi skupne virtualne fotografske razstave na prosto temo, ki so na ogled v virtualni fotogaleriji Fotokluba Nagold in virtualni galeriji Fotografskega društva Jesenice, obe dostopni na spletni strani Občine Jesenice. Pri organizaciji mednarodne krožne FIAP-razstave Ljudje sveta društvo sodeluje s Fotoklubom Dunav iz Donjega Milanovca v Srbiji, Fotoklubom Vidin iz Bolgarije in Fotoklubom Reflex iz Slovaške.

Društvo že vrsto let sodeluje tudi s Fotoklubom Hrastnik, ki ju povezuje industrijska dediščina – zgodbe, ki prepletajo skupne spomine.

Pomembno je tudi sodelovanje z drugimi gorenjskimi društvi in klubi, s katerimi v okviru projekta Srečanje gorenjskih fotografov vsako leto pripravimo skupno razstavo na vnaprej določeno razpisano temo. Društvo se vključuje tudi v projekte v okviru Dnevoev evropske kulturne dediščine in Tedna kulturne dediščine, fotografske razstave so v tem času na ogled v protokolarnem objektu Kolpern na Stari Savi.

Društvo v domačem okolju skrbi za izvedbo produkcij in uspešno sodeluje z Občino Jesenice, ki je tudi glavna sofinancerka društva. Organizacija fotografskih razstav v lokalnem okolju predstavlja pomemben del kulturne ponudbe, kulturni dogodki in prireditve pa pomembno prispevajo k promociji kraja. Delo društva pri izvedbi razstav finančno podpirata tudi občini Žirovnica in Kranjska Gora.

Izrednega pomena je tudi sodelovanje z območno izpostavo JSKD Jesenice, ki nudi tako strokovno kot tudi finančno podporo pri izvedbi posameznih projektov.

Kulturni prostor, ki je namenjen najširšemu krogu obiskovalcev, soustvarjamo z drugimi kulturnimi in izobraževalnimi ustanovami – Dolikom Jesenice, Gornjesavskim muzejem Jesenice, Gledališčem Toneta Čufarja Jesenice, Osnovno šolo Toneta Čufarja Jesenice in Osnovno šolo Koroška Bela ter Mladinskim centrom Jesenice.

Na spletni strani društva in Facebooku, kjer so redno objavljene aktualne vsebine in dogodki, so na ogled tudi druge zanimivosti s področja fotografske dejavnosti. Spletno stran ureja Gaber Košir, za Facebook skrbi Nik Bertoneclj.

Člani Fotografskega društva Jesenice in Fotokluba Nagold iz Nemčije, 2019 (arhiv društva).

Izdaja koledarja Dobro jutro, Slovenija

Na pobudo Bogdana Briclja je društvo leta 2014 v sodelovanju s Tiskarno Medium izdalo prvi koledar z naslovom Dobro jutro, Slovenija. Koledar zajema pokrajinske motive, dopolnjujejo ga fotografije živali in drugi detajli iz narave. Uspeh koledarja je že v prvem

letu pomenil motivacijo za izdajo naslednjega – tako pri založniku kot pri avtorjih v društvu. Fotografije koledarja, katerih avtorji so izključno člani društva, so razstavljene tudi na naših razstaviščih.

Uspehi društva

Fotografska zveza Slovenije vsako leto ocenjuje uspešnost slovenskih fotografskih društev in klubov. V letih od 2002 do 2008 se je Fotografsko društvo Jesenice uvrščalo med tretjim in petim mestom, od leta 2009 do leta 2020 je zasedlo šestkrat drugo mesto in petkrat prvo mesto. Člani društva se redno uvrščajo med deset najuspešnejših avtorjev Slovenije.

Najvišje nazive – naziv mojster fotografije pri Fotografski zvezi Slovenije (MZ FZS) je Umetniški svet Fotografske zveze Slovenije za ustvarjanje na področju fotografije podelil Janiju Novaku, MF FZS, EFIAP/p, Aleksandru Novaku, MF FZS, EFIAP, Stanetu Vidmarju, MF FZS, EFIAP/b, in Aleksandru Čufarju, MF FZS, MPSA, EFIAP/d3. V društvu so tudi trije člani, ki se v slovenskem fotografskem prostoru ponašajo z najvišjimi fotografskimi nazivi – Aleksander Čufar, MF FZS, MPSA, EFIAP/d3, Bogdan Bricelj, KMF FZS, EFIAP/p, GMPA, in Jani Novak, MF FZS, EFIAP/p. Na področju ljubiteljskega kulturnega dela in ustvarja-

nja v kulturi je Zveza kulturnih društev Jesenice podelila Ivanu Šenvetru, Bogdanu Briclju, Stanetu Vidmarju in Aleksandru Novaku priznanje za izredne fotografske dosežke. Plaketo Občine Jesenice za dolgoletno delo na fotografskem področju je leta 2014 prejela tudi nekdanja predsednica društva Marija Heberle Perat.

Za uspešno delo je JSKD 28. januarja 2015 društvo odlikoval z zlatim znakom JSKD. Društvo je 20. marca 2015 prejelo tudi najvišje občinsko priznanje – plaketo Občine Jesenice.

Številna sodelovanja društva s sorodnimi fotografskimi in drugimi organizacijami tako v lokalnem kot širšem prostoru, izvedba razstav in kulturnih programov ter številna pridobljena priznanja in nagrade na področju fotografije tako posamičnim članom (kar se odraža tudi v najvišjih fotografskih nazivih članov pri FIAPu, PSA in FZS) kot tudi v samem društvu so rezultat dobrega dela fotografskih ustvarjalcev in organiziranega timskega dela v društvu.

Janez Kramar

ŠE PRED OSAMOSVOJITVIJO SLOVENIJE USTANOVljen NOV FOTOKLUB

Fotoklub Jesenice

V letu 1989 sta Izidor Trojar in Franc Črv, bila sta bivša člana Fotokluba Andrej Prešeren, ustanovila Fotoklub Jesenice. Ustanovni občni zbor je bil 23. 5. 1989 v zgornjih prostorih Kazine na Jesenicah. Za prvega predsednika je bil izvoljen Izidor Trojar, za tajnika Franc Črv, za blagajnika pa Anton Vončina. Ustanovna člana sta pozneje postala častna člana Fotokluba Jesenice, ki je član Zveze kulturnih društev Jesenice in Fotografske zveze Slovenije, s tem pa tudi Mednarodne zveze za fotografsko umetnost FIAP.

V statut so že ob ustanovitvi zapisali temeljne cilje in naloge, in sicer skrb za razvoj in popularizacijo fotografiranja narave in njenih lepote ter človeka in njegove ustvarjalnosti; ustvarjanje pozitivnega odnosa do ohranjanja naravnih vrednot in kulturne dediščine z izobraževanjem članov; sodelovanje na domačih in tujih fotografskih razstavah; širjenje strokovnega znanja, kulture svojih članov s predavanji, tekmovanji in natečaji pa razvijanje tekmovalnega duha in smisla za družabnost in klubsko življenje.

Fotoklub Jesenice deluje na območju Občine Jesenice, vanj pa so včlanjeni tudi krajanje drugih občin. Člani kluba se dvakrat mesečno srečujejo na sestankih, na katerih obravnavajo aktualne dogodke in se ob digitalnih projekcijah in predavanjih o novostih v digitalni fotografiji in njeni računalniški obdelavi strokovno iz-

obražujejo in izpopolnjujejo. Redno urejajo oglasno okno in spletno stran kluba, organizirajo vsakoletne pregledne klubske razstave, sodelujejo na medklubskih domačih, državnih in mednarodnih razstavah pod pokroviteljstvom FIAP, PSA in drugih.

Prizadevanja za pridobitev razstavljaljskih naslovov so bila uspešna, saj ima Franc Črv naslove MF FZS, EFIAP in ESFIAP, Janez Kramar MF FZS, EFIAP in PPSA, Vinko Lavtižar KMF FZS, EFIAP in PPSA ter Marjan Debelak KMF FZS in AFIAP. Poleg navedenega sta Franc Črv in Janez Kramar prejemnika najvišjega priznanja Fotografske zveze Slovenije, in sicer nagrade Janeza Puharja.

Leta 2009 smo v Mercator centru na Jesenicah odprli Galerijo Fotokluba Jesenice, kjer mesečno pripravljamo razstave naših članov, občasno pa gostujejo tudi drugi priznani fotografi. Ob tem je treba pohvaliti zgledno sodelovanje z Glasbeno šolo Jesenice, ki na odprtih razstavah pripravlja glasbeni program. Razstavna dejavnost poteka še v Kulturnem domu na Hrušici, Ljudskem domu v Kranjski Gori in na Okrožnem sodišču v Kranju. Člani smo bili v preteklosti dokaj aktivni, pa tudi uspešni, kar dokazujejo trikratna druga in enkrat tretja uvrstitev po uspešnosti v skladu s pravili Fotografske zveze Slovenije.

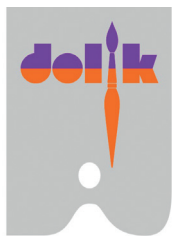
Fotoklub je bil uspešen tudi na mednarodnem področju, saj je v letih med 1989 in 2004 organiziral štiri razstave dia pozitivov velikega formata pod patronatom FIAP. Velik uspeh je bilo tudi doseženo 52. mesto med 167 sodelujočimi klubi z vsega sveta v Parizu leta 2013, z vidika zgodovine železarstva na Jesenicah pa je treba posebej omeniti monografijo Franca Črva *Človek in jeklo*.

Člani Fotokluba Jesenice (arhiv društva).

DOLIK – LIKOVNI KLUB IN RAZSTAVNI SALON DOLINSKIH LIKOVNIKOV

Podobno kot drugod na Slovenskem so tudi na Slovenskem Javorniku in Jesenicah že v letih pred drugo svetovno vojno delovali samouški slikarji, ki so vedno bolj presegali diletantizem, kot so tedaj radi označevali amatersko ustvarjanje, in se razvili v upoštevanja vredne ljubiteljske slikarje, ki so čutili potrebo po združevanju in organiziranem delovanju. Na Jesenicah so že pred drugo svetovno vojno obiskovali likovne krožke, kjer so razvijali različne likovne tehnike, po vojni pa je dozorela ideja, da se ljubiteljski slikarji organizirajo in na podlagi skupnih interesov oblikujejo klub. Nekaj neformalnim sestankom, na katerih so sodelovali ljubiteljski slikarji in razmišljali o svojem prihodnem organiziranem delovanju, je sledila ustanovitev skupine, ki si je pozneje naredila ima Likovni klub Dolik. Ustanovno srečanje je bilo 16. februarja 1946, pobudnik ustanovitve je bil France Kreuzer (1911–2001), ustanovni člani pa Janez Korošec st. (1903–1977), Lojze Višnar (1899–1951), Jože Čebulj (1900–1970), Valentin Markež (1907–1994), Nika Hafner (1913–1996), Janko Korošec ml. (1926–1992) in Tone Tomazin (1920–1989). Občni zbor je potekal v Delavskem domu pri Jelenu, kjer je bil ustanovljen likovni krožek pod pokroviteljstvom Prosvete Javornik – nadelo so mu ime Dolik. Ker je večina članov stanovala na Jesenicah, so se kot likovna sekcija priključili jeseniškemu Delavsko prosvetnemu društvu Svoboda Tone Čufar.

LIKOVNI SALON DOLIK

daj ugotavljal, da je bilo delovanje dolikovcev izjemno napredno. V Kranju, ki je predstavljal center Gorenjske

Dr. Cene Avguštin, rojen leta 1923 v Radovljici (umrl 2010), ki je bil kot umetnostni zgodovinar zaposlen v Gorenjskem muzeju v Kranju, tedaj se je imenoval Mestni muzej Kranj, je v stik z Dolikom prišel sredi petdesetih leti 20. stoletja in že tedaj

in njenega razvoja, se je tedaj organizirana ljubiteljska likovna dejavnost šele začela prebujati, na Jesenicah pa je bila že v razcvetu – dolikovci so imeli svoje prostore, odlične mentorje, prirejali so razstave, v svoj krog so privabili tudi profesionalne slikarje – ugotavljal je, da se je dejavnost razvijala bolj kot kjerkoli drugod v Sloveniji. Že od vsega začetka je bil Dolik odprt za vse, ki so imeli veselje za likovno ustvarjanje – skrbeli so za njihovo rast in predstavljanje njihovih del, za kar so skrbeli mentorji, slikarji in neredko tudi umetnostni zgodovinarji, ki so pripravljali številne razstave v delavskem domu na Jesenicah in pozneje v Razstavnem salonu Dolik. Mentorstvu in razstavni dejavnosti so se pridružile številne likovne kolonije, različna likovna srečanja, tečaji in seminarji ter drugi likovnoizobraževalni dogodki. Posledica usmerjenega dela in skrbi za likovni razvoj posameznikov in skupine je bila visoka umetniška vrednost likovnih del njihovih članov – v posameznih obdobjih delovanja nedvomno najvišja v Sloveniji, o čemer med drugim pričata Ažbetovo priznanje, ki ga je Doliku podelila Zveza kulturnih organizacij Slovenije, in gorenjska Prešernova nagrada, ki so jo Doliku podelile gorenjske občine.

Ob 40-letnici delovanja so leta 1986 v Doliku ugotavljali, da so imeli dotlej 112 vpisanih članov – vsi so bili slikarji, prihajali pa so iz vseh jeseniških mestnih krajevnih skupnosti, poleg tega pa iz krajevnih skupnosti Javornik-Koroška Bela, Blejska Dobrava, Dovje-Mojstrana in Žirovnica; prihajali so tudi iz krajev, ki niso sodili v občino Jesenice – iz Lesc, z Bleda in iz Ljubljane. V jubilejnem 40. letu delovanja je imelo društvo 35 aktivnih članov, med njimi je bilo dvajset izjemno delavnih. Aktivnosti članov so zajemale lastno likovno ustvarjanje in poglobljanje v likovni svet, sodelovanje na enodnevni ali večdnevni slikarski kolonijah in drugih oblikah izpopolnjevanja, sodelovanje na delovno-organizacijskih in strokovnih sestankih, na katerih so žirirali in izbirali slike za občasne razstave. Poleg teh

vsebinsko-organizacijskih dejavnosti so člani društva opravljali vsa tehnična dela v zvezi s pripravami razstav, ki so vključevala postavljanja in podiranja razstav, urejanje razstavnega salona ipd. Vseh štirideset let so se člani kluba sestajali vsako sredo, oz., če je bil ta dan praznik, naslednji dan. Načrtovali so aktivnosti in izvajali program. Med njihove dejavnosti je poleg že omenjenega sodilo sodelovanje pri organizaciji rednih letnih planinskih slikarskih kolonij na Vršiču in v Vratih, ki sta jih prirejali planinski društvi Jesenic in Dovja-Mojstrane od leta 1970 oz. 1980 dalje, bili so organizatorji slikarske kolonije HTDO Gorenjka v Podkorenu, od leta 1975 so bili organizatorji večdnevni slikarskih kolonij v različnih krajih Slovenije in širše. V kolonijah so se srečevali poklicni, torej šolani slikarji, in slikarji ljubitelji – med slednjimi so bili najbolj zastopani prav dolikovci. Do 40-letnice delovanja so k razvoju Dolika pomembno prispevali nekateri zunanji strokovnjaki, ki so v klub oz. društvo prihajali kot mentorji, predavatelji ali člani žirij. Med njimi do srede osemdesetih let 20. stoletja ni mogoče spregledati Jake Torkarja, ki je bil mentor oz. vodja likovne šole Dolika, in dr. Ceneta Avgušтина, ki je dolga leta vodil žirije in spremljal dejavnost Dolika.

V okviru Dolika je bila prva razstava slik na Jesenicah odprta 6. maja leta 1946 – razstavljena so bila dela ljubiteljskih slikarjev iz Ljubljane, h katerim so dodali nekaj slik tedaj »komaj rojenih« dolikovcev. Do konca leta 1985 je bilo v okviru Dolika organiziranih 593 razstav slik, izdelanih v zelo različnih tehnikah in različnih likovnih smeri, med njimi je bilo kar 137 razstav, na katerih so bile izključno slike članov likovnega kluba Dolik. Do konca leta 1985 so na Jesenicah dolikovci pripravili 111 skupinskih razstav, 26 članov društva pa se je predstavilo s samostojnimi razstavami slik, zunaj Jesenic so člani Dolika gostovali na 149 skupinskih razstavah, ob tem pa še 95 krat s samostojnimi razstavami. Izjemna dejavnost, ki ni usahnila niti v naslednjih desetletjih, ko so dolikovci letno pripravili v povprečju med 12 in 15 razstav.

Na kulturni utrip Jesenic ni vplival le Likovni klub Dolik, ustanovljen pri Delavsko prosvetnem društvu Svoboda Tone Čufar z Jesenic, ampak je bilo za razmah likovne dejavnosti pomembno odprtje Razstavnega salona Dolik. Prva razstava je bila v njem odprta 3. junija

Koželjeva hiša – dolgoletni dom Dolika (iz knjižice Dolik Jesenice: 1946–1996).

leta 1983, na njej pa so svoja dela razstavili le dolikovci. Dolik je namreč poleg združevanja ljubiteljskih slikarjev v svoje programske naloge uvrstil tudi, kot je v enem od svojih prispevkov zapisal Joža Varl, dolgoletni operativni vodja Razstavnega salona Dolik, »uveljavljanje likovne kulture in estetsko vzgojo, z organizacijo rednih likovnih razstav in predavanj o likovni umetnosti, zlasti za mlade«. Prvo razstavo slikarjev samorastnikov – samoaktivistov, kakor so se poimenovali sami, so organizirali 25. avgusta 1946 v takratni ljudski šoli na Jesenicah – na njej je sodelovalo 16 slikarjev. Prva leta so razstave organizirali v šolskih prostorih, pozneje pa, dokler v upravljanje niso dobili prostorov Razstavnega salona Dolik, v za razstave preurejeni lutkovni dvorani delavskega doma na Jesenicah.

V letih delovanja so dolikovci pridobili velik ugled in zaupanje Narodne galerije v Ljubljani, s pomočjo katere so na Jesenicah gostili razstave velikih slovenskih likovnih umetnikov, med njimi Antona Azbeta, Janeza in Jurija Šubica, Franca Kavčiča, Hinka Smrekarja, Frana

Klemenčiča, Frana Zupana, Ivane Kobilca, Ferda Vesela in Maksima Gasparija. Med razstavljavci je bilo poleg številnih ljubiteljskih slikarjev iz vse Slovenije veliko uglednih umetniških imen iz slovenskega prostora in tujine, na skupinskih razstavah pa so se predstavile domala vse delujoče likovne skupine oz. organizacije iz Slovenije. Tudi na fotografskem področju so imele prednost organizirane skupine, ki so razstavljale ob kakovostnih posameznikih, med njimi je bilo veliko mojstrov in kandidatov mojstrov fotografije. Gostili so tudi razstave izumiteljev in inovatorjev z Jesenic in od drugod, predstavljali likovne dosežke učencev osnovnih šol, razstavljale so članice krožkov ročnih del, ki so poustvarjale ročna dela in ljudsko umetnost, salon je večkrat odprl vrata za predstavitev različnih jubilejnih razstav društev

in drugih organizacij. Dolik je vzporedno z razstavno dejavnostjo v sodelovanju z Narodno galerijo iz Ljubljane kot dopolnilo šolski estetski vzgoji zlasti za šolsko mladino organiziral predavanja, na katerih so različni avtorji predstavljali razvoj likovne umetnosti v svetu in pri nas ter govorili o slovenskih likovnih umetnikih.

Jesenščani smo vajeni rednih likovnih dogodkov v Razstavnem salonu Dolik na Cesti maršala Tita 12 v Koželjevi hiši, katere usoda je po smrti Janeza Koželja negotova. Vsako leto se tu zvrsti okrog 12 razstav, za katere ja več kot 50 let skrbel Joža Varl, zadnja leta pa izbira razstavljavce Stanka Urbas, predsednica Dolika, z ožjim odborom dolikovcev. Tako kot pri marsikateri ljubiteljski kulturni dejavnosti pa bi si tudi pri likovnikih želeli pomladitev dejavnosti same.

KULTURNO DELOVANJE DRUŠTVA UPOKOJENCEV JAVORNIK-KOROŠKA BELA

Društvo upokojencev Javornik-Koroška Bela je bilo ustanovljeno 29. junija 1953. Sprva je delovalo na raznih lokacijah na Koroški Beli in Slovenskem Javorniku, z večanjem članstva pa se je pokazala potreba po večjem prostoru. Vodstvu društva je uspelo pridobiti lokacijo in začela se je gradnja lastnega doma. Kupili so zemljišče na Javorniku, ki je bilo last družine Okrožnik – slavnostno odprtje doma je bilo 18. decembra 1960.

S pridobitvijo lastnih prostorov je zaživelo družabno in kulturno življenje v društvu. Na predlog Franca Rozmana je bil 21. aprila 1963 ustanovljen **moški pevski zbor**, ki ga je vodil Vinko Ambrožič, harmonij pa je poklonilo Delavsko prosvetno društvo Svoboda Jesenice. Pevci so nastopali po okoliških krajih, pogosto v Ratečah, Kranjski Gori in Lescah. Leta 1970 je pevovodja Vinko Ambrožič odstopil, za novega pevovodjo pa je bil imenovan Jakob Veber. Pevci so še naprej neumorno hodili na pevske vaje in pevske nastope. Starost in bolezen pevcev sta opravili svoje in moški pevski zbor je ob praznovanju 20-letnice leta 1983 nastopil v zelo okrnjeni zasedbi. V zboru je bilo samo še 10 pevcev.

Moški pevski zbor leta 1989 (foto: Ivko Dolenc).

Leta 1982 je skupina osmih navdušenih pevk, ki so bile hkrati tudi plesalke v folklorni skupini, v društvu ustanovila **ženski oktet**, ki je bil zametek sedanjega žen-

skega zbora. Uglasil jih je zborovodja Franc Veber, še v istem letu pa je okrepljeni zbor prevzela Breda Prašnikar in ga uspešno vodila 7 let. Zanimanje za petje se je povečevalo, kupili so nov pianino. Pevke so nastopale tudi zunaj domačega kraja. Zbor je nato prevzela in ga štiri leta vodila takrat študentka, danes pa uspešna skladateljica, docentka in predavateljica na Akademiji za glasbo v Ljubljani Urška Pompe. Leta 1993 je nato zbor prevzela Mojca Legat, magistra farmacije – iz znane pevske družine Legat iz Žirovnice. Z bogatim znanjem in temperamentnim dirigiranjem je uspešno usmerjala tudi pevske glasove na Slovenskem Javorniku. Pevkam je iz tega časa v posebno lepem spominu ostalo gostovanje na adventnem petju na Dunaju leta 2000. V zboru je takrat pela tudi Metka Rutar Piber, diplomirana inženirka gradbeništva, ki je prevzela dirigentsko palico kot četrta dirigentka – to je bilo v letu 2002.

Ženski pevski zbor leta 1983 (foto: Ivko Dolenc).

Od leta 2007 zbor vodi Franci Richter, poklicni glasbenik. S svojo energijo že petnajst let usmerja pevke. Pred sedmimi leti je zbor dobil ime **Večerna zarja**, ki simbolizira način petja – tako kot je dan lep ob večerni zarji, tako je lepo tudi naše življenje ob zatonu. V 40 letih svojega delovanja je zbor nastopal na številnih pri-

reditvah v okviru društva, krajevne skupnosti in občine, na srečanjih upokojenskih pevskih zborov Slovenije, na srečanjih pevskih zborov treh dežel v Italiji, in dobil vrsto priznanj.

Ženski pevski zbor leta 2022 (foto: Pavel Smolej).

Leta 1978 so v društvu ugotovili, da bi bilo dobro obogatiti društvene proslave in so zato ustanovili **folklorno skupino**. S plesom so začeli trije pari, kmalu se jim je pridružil četrti. Z vso resnostjo je vajeti prevzela Marija Heberle, pravili so ji Minka. Razmišljala je, da bi tudi z ljudskimi plesi in pesmijo ter slikovito gorenjsko nošo lahko prispevala k zanimivejšim uricam preživetja prostega časa v upokojenskem domu. In seveda bi z nastopi malo mlajšim prikazali, kako se je včasih plesalo in pelo. Predsodek, naj se upokojenci grejejo na zapečkah, so prve folklornice v domačem okolju kar težka premagovale, saj za njihovo delo sprva ni bilo ne moralne, kaj šele finančne podpore.

Folklorna skupina Društva upokojencev Javornik-Koroška Bela leta 1988 (foto: Ivko Dolenc).

Prve kostume, ki so jih potrebovali za nastope, so jim brezplačno posojali v Gledališču Toneta Čufarja na Jesenicah, nekaj skoraj uničenih oblačil pa je Marija Heberle prinesla iz Jelenovega doma, jih očistila, zašila, začela plesti nogavice »na knofe«, poiskala okraske za zavijačke itd. Navdušila je ženske, ki so se v domu sestajale pri ročnih delih, da so priskočile na pomoč. Želja, da bi imeli svoje folklorne kostume, je bila velika. Marija Heberle je organizirala delo, nekaj si je sposodila pri folklorni skupini iz Podkorena, nekaj novih oblek so sešili v Bohinju. Ovratne rute so iskali od Ljubljane do Celovca. Pozneje jim je finančno priskočil na pomoč odbor Društva upokojencev Javornik-Koroška Bela – priskrbeli so nekaj denarja za moška oblačila in začeli so z rednimi vajami. Njihovo navdušenje, delavnost, prijateljstvo in spodbude so jih gnale k redni vadbi. Prvi nastop so pripravili sami ženski pari. Marija Heberle, Mara Dermota, Slavka Jurevčič, Cilka Svetina so se oblekle v krila in kar sodi k njim, Milka Grelja, Vera Končnik, Kati Crnkovič in Mara Svetlin pa v irharce, obule so visoke škornje ter si pokrile klobuke z rdečimi nageljni in rožmarinom. S harmoniko jih je spremljala Marija Koder. Pozneje so se jim pridružili moški in na vajah je bilo vedno več plesalk in plesalcev.

Ob zavesti, da bo tudi občinstvo zahtevalo vse več od plesnih nastopov, je Marija Heberle poiskala pomoč v Srednji vasi v Bohinju pri Janezu Iskri. Ta jih je naučil ples, zapisane v Bohinju, ki so postali železni repertoar. Harmonika ni bila več dovolj za nastope in Marija Koder je začela plesne viže izmenjevati z Gabrielom Peterneljem. Počasi je pošla moška sramežljivost in na veliko veselje plesalk in občinstva so se pridružili plesalci. Zaplesali so: Franc Podlipnik, Jože Peternelj, Peter Obid in drugi. Plesalke so slekle irharce; začeli so se vse bolj organizirani plesi doma in drugod. Leta 1978/1979 so plesali doma na srečanju 80-letnikov, v Davči, na Vršiču in še marsikje.

Folklornike je spremljal trio Peternelj – ob Gabrielu Peternelju, ki je igral diatonično harmoniko, je Drago Jakšič igral na kitaro in Janez Kozamernik na kontrabas. Glasbeni sestav se je preoblikoval v skupino, ki so jo imenovali Veseli upokojenci, v njej pa so igrali Stane Gorišek, Gabriel Peternelj, Drago Jakšič in Karla Bogataj. Nekaj časa ni bilo stalne zasedbe godcev, sicer pa so mehove pri folklorni skupini vlekli Mara

Koder, občasno Lojze Crnkovič, Stane Gorišek in Gabriel Peternelj, na kitaro in kontrabas so igrali Drago Jakšič, Janez Kozamernik in Lado Franc, na bobenček pa Karla Bogataj.

Zanimanje in sodelovanje v folklorni skupini se je povečevalo, kakovost se je dvigala. Na izobraževanje, ki je potekalo v okviru folklorne dejavnosti, so poslali Cilko Peternelj in tako sta z možem Gabrielom Peterneljem odgovorno prevzela vodenje upokojenske folklorne skupine na Slovenskem Javorniku. V času svojega delovanja sta ustanovila še otroško folklorno skupino.

Z leti so se starejši plesalci utrudili in nadomestili so jih mlajši. Nadaljevali so tradicijo, se izobraževali in nastopali doma, v širši okolici ter v tujini. Leta 2007 je folklorna skupina v Društvu upokojencev Javornik-Koroška Bela dočakala 30 let svojega obstoja, namesto praznovanja pa so se zaradi medsebojnih razprtij razšli.

Mentorica ročnih del Štefka Bergant, 1978 (arhiv Društva upokojencev Javornik-Koroška Bela).

Na pobudo Štefke Bergant in Slavke Jurjevčič so v društvu leta 1978 ustanovili **krožek ročnih del**, ki je štel 20 članic, njihova povprečna starost je bila 70 let. Članice so se v krožek vključevale po zaključeni delovni dobi. Med prvimi so bile Milka Grelja, Zali Lavrinec in Marica Kastelic. V društvu so se srečevale enkrat na teden, navadno ob četrtnih od 16. do 18. ure, kar velja še danes. Svoje izdelke, narejene v tehnikah vezenja (rešilje, vezenje s križci, gobelinski vez ...), kvačkanja, pletenja in klekljanja so predstavile vsako leto na društvenih razstavah. V skoraj polstoletni dobi delovanja so krožek ročnih del vodile Štefka Bergant, Marija Debelak, Rozalija Troha in Anica Kreuzer.

Članice ročnih del, 2008 (arhiv Društva upokojencev Javornik-Koroška Bela).

Leta 2009 je vodenje krožka prevzela Marica Blažič. Članice so nadaljevale delo, ki so ga začele predhodnice, zaradi zahtevnih priprav na vsakoletne razstave pa so se odločile, da jih pripravljajo bienalno. H krožku so pristopile mlajše upokojenke, med njimi Jana Jamar, ki je prevzela tehnično vodenje. Povezale so se z otroki na Osnovni šoli Koroška Bela in jih učile tehnik izdelave ročnih del.

Leta 2018 je krožek praznoval 40 let delovanja. Zadnjih pet let članice svoje izdelke razstavljajo zunaj društva na Gorenjskem in širše v Sloveniji. Predvsem pa so se izkazale na področju humanitarne dejavnosti, za namen katere so v zadnjih letih izdelale hobotnice za nedonošenčke v porodnišnici Ljubljana, copatke za novorojenčke v porodnišnici Jesenice, rokavčke za demantne osebe v Domu upokojencev dr. Franceta Bergelja, punčke za Unicef in malo lutko dojenčka Babog za humanitarno društvo na Irskem.

Članice ročnih del, 2021 (foto: Pavel Smolej).

VSESTRANSKO RAZVITA LJUBITELJSKA KULTURA MED JESENIŠKIMI UPOKOJENCI

Pri Društvu upokojencev Jesenice je ljubiteljska kultura sestavni del društvenega življenja. Poleg moškega pevskega zbora z več kot šestdesetletno tradicijo prireditve ob državnih in drugih praznikih in družabne dogodke popestrijo različni kulturni programi, za katere je vrsto let najbolj zaslužna Albina Seršen. Tudi njena družabna »Srečanja z znanimi ljudmi iz domačega okolja« imajo vedno prizvok ljubiteljske kulture. Albina Seršen je v več kot desetih letih gostila že več kot 200 posameznikov in družin, ki predstavljajo svoje zanimive poklicne poti in delo na različnih področjih in na poseben način izstopajo iz vsakdanjega povprečja. Svoj epilog največkrat dobijo tudi v Jeseniških novicah. V zadnjem času »znane ljudi« pomagam iskati tudi Janko Rabič.

Dolgoletno tradicijo ima tudi krožek ročnih del, ki v okviru društva deluje od leta 1978. Najprej ga je 15 let vodila Tončka Tepina, za njo 25 let Olga Prezelj,

sedaj pa je vodja Mirjana Planinčič. Število članic je v različnih letih različno, največ jih je bilo 28, sedaj jih je okoli 10. Ustvarjajo v različnih tehnikah, si izmenjujejo izkušnje, pripravljajo razstave, ki vedno pritegnejo veliko pozornosti.

Društvo ima v svoji sredi tudi literarne ustvarjalce. Najbolj so ponosni na Francko Leskovar, ki je oktobra leta 2021 dopolnila sto dve leti. Društvo je ob njeni stoletnici izdalo knjižico njenih pesmi z naslovom *Potovanje s soncem*. Med ostalimi, ki se ukvarjajo z literaturo, zlagajo verze, recitirajo pesmi, sodelujejo na društvenih prireditvah velja omeniti Alenko Trampuš, Marijo Golob, Sonjo Frelj, Kristino Razingar in Darjo Jakopič.

Osrednji društveni prostor je namenjen tudi razstavam. Z likovnimi in fotografskimi deli se predstavljajo člani in gostje.

Pri Društvu upokojencev Jesenice že več kot deset let potekajo družabna srečanja z znanimi ljudmi iz domačega okolja, ki jih vodi Albina Seršen. Doslej se jih je zvrstilo že več 120, med gosti so velikokrat predstavniki ljubiteljske kulture iz občine Jesenice. Na fotografiji gostji direktorica Gledališča Tone Čufar Jesenice Branka Smole in častna občanka Občine Jesenice Rina Klinar (foto: Janko Rabič).

»ŠE BOMO PELI«

Moški pevski zbor Društva upokojencev Jesenice

Organizirano društveno delovanje upokojencev po drugi svetovni vojni se je v občini Jesenice začelo po 8. avgustu 1948, ko je bila ustanovljena podružnica Društva upokojencev Jesenice. Vključevala je upokojence celotne tedanje občine, od Rateč do Žirovnice. Največ aktivnosti društva je bilo posvečenih vključevanju novih članov, reševanju stanovanjskih problemov in gmotnega položaja upokojencev ter razvijanju športne in kulturne dejavnosti.

Moški pevski zbor društva je bil kot prva sekcija ustanovljen oktobra leta 1961 in je najstarejši upokojenski zbor na Gorenjskem in med najstarejšimi upokojenskimi zbori v Sloveniji. Ustanovljen je bil na pobudo članov upravnega odbora in nekaterih pevcev, ki so peli v drugih zborih in so bili že upokojeni. Pobuda je obstajala že leta 1956, a niso dobili zborovodje in niso imeli primernih prostorov za vaje. Neformalno pa je obstajala že veliko prej skupina pevcev upokojencev, ki so peli na raznih društvenih prireditvah in na pogrebi. Dolgo časa je delovala pod vodstvom Jaka Vebra.

Zbor je redno začel delovati leta 1962, ko je Polde Ulaga privolil, da ga bo vodil, in so pevci dobili v uporabo star harmonij. Ker jeseniški upokojenci še niso imeli svojih prostorov, je zbor vadal štiri leta v posebni sobi gostilne Pri Kobalu. V prvem sestavu so bili Janez Markizeti, Alojz Jeraša, Franc Terseglav, Franc Ambrožič, Franc Koder, Alojz Grebenšek, Joža Kristan, Franc Čibej, Lovro Noč in Jaka Veber. Kmalu so se jim pridružili Janez Dakscofler, Alojz Krišelj, Peter Beguš, Oto Gerdej, Franc Mulej in Ilija Vergles. Nekateri od teh pevcev so prepevali tudi v drugih pevskih zborih na Jesenicah in na Slovenskem Javorniku.

Društvo je imelo sprva prostore na Razgledni poti, kjer je bila majhna lesena hiša, imenovana tudi Monte-Karlo, v kateri se je veliko kartalo. Hiša ni niti malo ustrezala druženju starejših ljudi, še manj je bila primerna za pevske vaje. Pot do nje je bila strma, pozimi ledena. V letu 1965 je občina Jesenice odkupila sedanjo

hišo Pod gozdom 13 od obrtnika Kavalarja. Spodnje prostore, kjer so bile delavnice, je preuredila v pisarno, majhen prostor za sestanke in druženje ter sanitarije. V letu 1966 so upokojenci dogradili prizidek, današnji veliki salon. Akcijo so izvedli s finančno pomočjo Železarne Jesenice. Leta 1974, ko je bil predsednik Hans Verdnik in gospodar Polde Ulaga, so prizidali še mali salon, ki je postal soba za pevce.

Polde Ulaga je zbor leta 1967 zapustil zaradi preobremenjenosti, saj je vodil še moški pevski zbor Jeklar, poklicno pa je v Železarskem izobraževalnem centru Jesenice prevzel vodenje dislociranega oddelka srednje tehnične metalurške šole za že zaposlene delavce Železarne. V letu 1967 so nastala nesoglasja med pevci. Nekaj pevcev se je zato odločilo zapustiti zbor in organizirali so nov zbor na Slovenskem Javorniku pod vodstvom Jaka Vebra.

V letu 1968 je vodenje zbora prevzel Janez Ponikvar, pevec pri Jeklarju in nekdanji organist na Dovjem. Zaradi okrnjenega zbora je Janez Ponikvar začel zbirati primerne pevce med upokojenci in neupokojenci, tudi med pevci v moškem zboru Jeklar. Ker je poznal veliko pevcev, je pridobil za zbor društva upokojencev tudi več tistih, ki še niso bili upokojeni. Leta 1978 je v zboru začel peti tudi Franc Jelenc. Leta 1976 so dobili nov harmonij. Janez Ponikvar je zbor vodil do svoje smrti leta 1981. Zbor se je od njega poslovil s pesmijo na kranjskem pokopališču.

Zbor z okoli 22 pevci je pod vodstvom Janeza Ponikvarja dobro pel in je imel veliko nastopov. Več pesmi je pel celo na vrhu Triglava, ko se je 20. septembra 1970 kar 16 pevcev pridružilo Pohodu slovenskih železarjev na Triglav. 28. novembra 1976 so peli ob odprtju nove Hladne valjarne Bela. 8. julija 1978 so peli na osrednji slovenski proslavi na Čebinah. 2. junija 1980 so sodelovali v oddaji RTV Ljubljana Srečanje v nebotičniku.

Po Ponikvarju je vodenje zbora prevzel Joža Kelvišar, znani jeseniški organist. Zaradi bolezni pa ga je

moral zapustiti že po šestih mesecih. Aprila 1982 mu je zbor zapel v zadnje slovo na Blejski Dobravi.

Vodenje je začasno prevzel Franc Jelenc, ki je bil več kot leto dni hkrati zborovodja, predsednik zbora, organizator prireditev ter pisec kronike. Leta 1982 je zbor dobil nov pianino in izvedli so ozvočenje prostora za druženje.

Nova uspešna pot zbora se je začela decembra 1982, ko ga je prevzela Mira Mesarič, učiteljica glasbenega pouka in zborovodkinja šolskega zbora na Osnovni šoli Toneta Čufarja. V zbor je pritegnila okoli 10 mlajših še zaposlenih pevcev. V tem času je v zboru pelo tudi do 28 pevcev. Zbor je napredoval in postal prepoznaven na Jesenicah in širše v Sloveniji. V pevске vaje je zborovodkinja vključila strokovne pogovore in razvijala družabno življenje. Letno je imel zbor od 40 do 50 nastopov. Zborovodkinja Mira Mesarič je zbor zapustila po sedmih letih, ko je postala ravnateljica Glasbene šole Jesenice.

Začasno je vodenje spet prevzel Franc Jelenc. Dva meseca je bil zborovodja Matjaž Šurc, nato leto in pol ponovno Franc Jelenc. Pevci so nadaljevali z vajami in nastopi. Izvedli so vse načrtovane nastope v samem društvu upokojencev, na občinskih prireditvah, na regijskih in republiških srečanjih upokojenskih pevskih zborov in tudi na taboru pevskih zborov v Stični.

Oktobra 1991 je vodstvo zbora prevzela Irena Gluhar, znana pevka v jeseniškem cerkvenem zboru. Vodila ga je devet let. Glasbeni repertoar se je povečal v prid narodnih pesmi. Zbor je veliko nastopal. Udeležil se je občinskih, regijskih in republiških srečanj upokojenskih pevskih zborov ter tudi pevskih taborov v Stični. Leta 2001 je tudi Ireni Gluhar zbor zapel v zadnje slovo na Blejski Dobravi.

Vodenje je ponovno prevzel Franc Jelenc. Po daljšem iskanju novega zborovodje je zbor prevzel Marjan Potokar, vendar se ni ujel s pevci in zaradi nesoglasij so iskali novega zborovodja.

V oktobru 2002 je zbor ponovno prevzela zborovodkinja Mira Mesarič, ki se je, na srečo zbora, tedaj ravno upokojila. Zbor je dobil nov zagon. Tudi število pevcev se je povečalo. Letno so imeli okoli 20 nastopov. Po njenem odhodu leta 2018 je imel zbor nekajmesečno krizo z iskanjem novega zborovodja.

V letu 2019 je postal zborovodja Peter Novak, ki je zboru dal novih moči in dvignil kakovost petja. Žal

je epidemija preprečila, da bi nadaljevali s kakovostno rastjo, poleg tega je nekaj pevcev prenehalo peti.

Zborovodje Moškega pevskega zbora društva upokojencev Jesenice so bili:

- Polde Ulaga (1961–maj 1968),
- Janez Ponikvar (junij 1968–junij 1981),
- Joža Kelvišar (november 1981–april 1982),
- Mira Mesarič (december 1982–junij 1989),
- Matjaž Šurc (februar 1990–april 1990),
- Irena Gluhar (oktober 1991–april 2001),
- Marjan Potokar (maj 2001–maj 2002),
- Mira Mesarič (oktober 2002–september 2018),
- Peter Novak (januar 2019–),
- Franc Jelenc (junij 1981–oktober 1981, maj 1982–november 1982, julij 1989–januar 1990, maj 1990–oktober 1991, maj 2002–oktober 2002).

Predsedniki pevskega zbora so skrbeli za finance, za organizacijo in za sprotno reševanje problemov. V 60-letni zgodovini zbora so se izmenjali Janez Markizeti (1961–1972), Ludvik Smuk (1973–1981), Franc Jelenc (1982–2011) in Vladimir Oblak (2011–).

Zbor je zabeležil več uspehov. Že 33-krat je sodeloval na pevskem taboru v Šentvidu pri Stični, ki je najbolj množična in največja glasbena prireditev zborovskih pevcev v Sloveniji. Na njej je sodelovalo istočasno tudi po 250 pevskih zborov iz Slovenije in iz zamejstva. Veliko so pevci nastopali ob različnih priložnostnih in na spominskih proslavah za Železarno Jesenice, razna podjetja, invalidske organizacije, planince, Zvezo borcev, Občino Jesenice, jeseniške krajevne skupnosti. Redno pojejo na Zakopah na Mežakli (že 35-krat), na spominskih komemoracijah krajevnih skupnosti Podmežakla in Blejska Dobrava. Peli so na Obranci, v Kranjski Gori, Planini pod Golico, v parku na Jesenicah in drugod.

Zelo radi pojejo oskrbovancem in svojim prijateljem v Domu upokojencev dr. Franceta Berglja na Jesenicah, v Viharniku v Kranjski Gori, v Domu dr. Janka Benedika v Radovljici in Zavodu sv. Martina v Bohinju. Oskrbovanci jih sprejmejo z navdušenjem, tudi zapojejo z njimi in jim namenijo veliko aplavza.

Tradicionalno so imeli vsako leto skupni nastop s pevskim zborom Društva upokojencev Trbovlje, izmenoma na Jesenicah in v Trbovljah. Sodelujejo z dru-

gimi jeseniškimi zbori: sodelovali so z bivšim Moškim pevskim zborom z Blejske Dobrave in z mešanim pevskim zborom Nagelj s Hrušice. Sedaj lepo sodelujejo z ženskim pevskim zborom Večerna zarja Društva upokojencev Javornik-Koroška Bela in Mešanim pevskim zborom Kranjska Gora.

Ob 40-letnici ustanovitve je bil zbor izbran, da se udeleži prve revije pevskih zborov upokojencev Slovenije v Mariboru. Zahtevno nalogo, zastopati celo gorenjsko regijo, so uspešno izpolnili. Trud na vajah je bil poplačan, saj je bil zbor lepo sprejet med poslušalci.

V letu 2004 je bilo Društvo upokojencev Jesenice organizator srečanja društev upokojencev Gorenjske, Koroške (Avstrija) in Julijske krajine (Italija) v Kranjski Gori. Na srečanju je Gorenjsko zastopal Moški pevski zbor Društva upokojencev Jesenice.

Zbor prepeva predvsem slovenske narodne in ume-
tne pesmi pa tudi pesmi drugih narodov. Repertoar obsega preko 100 pesmi, saj pevci že dolgo časa pojejo skupaj. V svoji sredini imajo pevca, ki prepeva že polnih 77 let – to je Franc Jelenc (v zboru Društva upokojencev Jesenice 49 let). Med pevci z dolгим stažem je bil Albert Bertoncelj, ki je prepeval 65 let in v zboru Društva upokojencev Jesenice 40 let ter Franc Kejžar, ki je prepeval 60 let in v zboru Društva upokojencev Jesenice 34 let.

Priznanje za več kot 50-letno prepevanje v raznih zborih in tudi v Moškem pevskem zboru Društva upokojencev Jesenice so prejeli Tomaž Čufer, Albert Bertoncelj in Franc Jelenc. Za večletno prepevanje v zboru je veliko pevcev prejelo zlate, srebrne in bronaste Gallusove značke, Franc Jelenc tudi plaketo Občine Jesenice.

Pevci so zelo ponosni na prejeta priznanja: plaketo z republiškega srečanja v Krškem, plaketo Moškega pevskega zbora Vintgar z Blejske Dobrave, plakete s pevskega tabora v Šentvidu pri Stični za petkratno, desetkratno, petnajstkratno, dvajsetkratno, petindvajsetkratno in tridesetkratno sodelovanje, plaketo Železarne Jesenice, razna priznanja Občine Jesenice, Čufarjevo

Moški pevski zbor Društva upokojencev Jesenice z zborovodjem Petrom Novakom (arhiv društva).

plaketo Občine Jesenice za kulturno dejavnost, plaketo župana Jesenic, veliko plaketo Zveze društev upokojencev Slovenije, več jubilejnih priznanj Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti ter še veliko drugih priznanj. Čufarjevo plaketo sta prejela Franc Jelenc in Mira Mesarič.

V vsej zgodovini je v zboru prepevalo 119 pevcev. Le redki so zapustili zbor po lastni odločitvi. Večina jih je moralo prenehati s petjem zaradi bolezni ali smrti.

Danes v zboru prepeva le 12 pevcev, ki prihajajo na vaje z Jesenic in iz okoliških krajev: z Blejske Dobrave, s Kočne, s Koroške Bele, s Hrušice in Planine pod Golicom, iz Žirovnice. Vsi imajo zavidljivo dolg pevski staž.

Tenor: Franc Jelenc (77 let), Stane Narad (17 let), Šmid Srečo (45 let), Janez Novak (69 let, Anton Dremelj (19 let), Anton Marinko (66 let). Bas: Henrik Lužnik (22 let), Vladimir Oblak (32 let), Anton Šalamon (11 let), Franc Kavčič (59 let), Stane Klinar (45 let), Stane Arh (17 let).

»Še bomo peli«, pravijo pevci. »Seveda, sebi v užitek in zadovoljstvo ter za dobro družbo. Ko so z našim nastopom zadovoljni poslušalci, je nam pevcem z aplavzom poplačan ves trud na vajah in nastopih.«

VIR

Arhiv Franca Jelenca in Društva upokojencev Jesenice.

Majda Malenšek

SREDIŠČE LJUBITELJSKEGA DELOVANJA NA SLOVENSKEM JAVORNIKU

Delavsko prosvetno društvo Svoboda France Mencinger Javornik-Koroška Bela

V Kulturnem domu Julke in Albina Pibernika v stavbi na Cesti Borisa Kidriča 37c, ki jo mnogi poznamo pod imenom Turist, na Slovenskem Javorniku ima svoje prostore več različnih dejavnosti in organizacij. Tu je gledališče z dvorano, lutkarska dejavnost, razstavní salon, v prostorih je živela folklor, v njih delujejo ljubiteljske glasbene skupine, tu je knjižnica, soba pisatelja Pavla Zidarja, dejavni so planinci in radioamaterji, strelci, svoje prostore ima krajevna skupnost, v stavbi je gostinski obrat. Ljubiteljska kultura se udejanja v gledališču, z lutkarstvom, razstavami in glasbeno dejavnostjo v okviru Delavsko prosvetnega društva Svoboda France Mencinger Javornik-Koroška Bela. V domu ima prostore tudi Kulturno umetniško društvo Triglav Slovenski Javornik-Koroška Bela.

Viri navajajo slovenske kulturno-prosvetne aktivnosti pod različnimi imeni nekako od začetka 20. stoletja, na Jesenicah kot društva od leta 1919. Na Javorniku je bilo Kulturno in telovadno društvo Svoboda ustanovljeno 23. junija 1922. V času med svetovnima vojnama je združevalo telesno kulturo, knjižnico, godbo in pevske zборе, amatersko gledališče. Nastopi na kulturnih in političnih prireditvah so predstavljali pomembno obliko družabnega življenja.

Leta nemške okupacije so bila leta kulturnega molka, kulturni utrip pa je oživel takoj po drugi sve-

točni vojni. Na Slovenskem Javorniku so Javorničani in Jeseničani ustanovili Sindikalno kulturno umetniško društvo (SKUD), ki je konec štiridesetih let že nosilo ime Franceta Mencingerja, neumornega predvojnega zborovodje, ki je bil leta 1942 v Begunjah ustreljen kot talec. Leta 1952 pa je bilo ustanovljeno Delavsko prosvetno društvo Svoboda France Mencinger, ki pod tem imenom deluje še danes. Prvi predsednik SKUD-a je bil Franc Kelih, prvi predsednik Delavsko prosvetnega društva Svoboda pa France Treven, poznejši jeseniški župan. Logotip društva je izdelal slikar Branko Čušin, končno obliko pa mu je dal Andrej Žibrek.

Leta po drugi svetovni vojni so bila čas razvoja množičnih kulturnih dejavnosti, ko so se povsod po Sloveniji oblikovale skupine kulturniških zanesenjakov, ki so ostale v spominu starejših krajanov kot pomembni pomniki kulturnega in družabnega življenja. Spodbujali so ustvarjalnost posameznikov in pritegnili veliko občinstva. Vrsto let so se predstave odvijale v dvorani oz. telovadnici osnovne šole, v njej so bile tudi kino predstave in razne popoldanske športne aktivnosti. Številne prireditve so kot način druženja predstavljale sestavni del vsakdanjega življenja v kraju.

Pevski zbori, operete in tamburaši

Že jeseni leta 1945 je bil ustanovljen moški pevski zbor, ki ga je najprej vodil Martin Jeram, od leta 1947 pa do leta 1968 skoraj do svoje smrti Leopold Mejač, učitelj glasbe v Osnovni šoli Koroška Bela. Z zelo dobrim moškim in mešanim pevskim zborom so posneli vrsto

skladb tudi za tedanji Radio Ljubljana. V sodelovanju z društvenim godalnim orkestrom, dramskim odsekom, jeseniško glasbeno šolo in amaterskim gledališčem Toneta Čufarja so pripravljali tudi operete. Uspešno opereto Tremerski ducat (1962, zborovski del je vodil

Radovan Gobec) so ob polni dvorani večkrat ponovili tudi v jeseniškem gledališču. Zelo uspešna je bila tudi opereta Planinska roža.

Samouk Franc Dolenc je leta 1946 ustanovil tamburaški zbor. V njem so igrali predvsem učenci Osnovne šole Koroška Bela. Ohranila se je fotografija z 28 tamburaši, ki so nastopali na proslavah in prireditvah v jeseniški in radovljiški občini. S smrtjo Franca Dolenca leta 1963 je tamburaška dejavnost zamrla, instrumente pa je društvo podarilo osnovni šoli v Bohinjski Bistrici. Med starejšimi krajanji še živi spomin na igranje in druženje v tem orkestru.

Leta 1947 je bila na Javorniku ustanovljena pihalna godba, ki je delovala do leta 1953, ob njej pa sta bila aktivna tudi godalni in zabavni orkester, večino časa pod vodstvom Julija Sarga, glasbenega pedagoga, ki je

v jeseniški glasbeni šoli vzgojil vrsto mladih glasbenikov. Bogato glasbeno poustvarjanje je združevalo tako izvajalce kot poslušalce – obiskovalce res številnih prireditev v letih po drugi svetovni vojni.

Tamburaški zbor pod vodstvom Franca Dolenca, sreda 20. stoletja (arhiv društva).

Gledališče

Leta 1945 so v društvu oblikovali dramsko skupino, ki je imela svoj oder v dvorani osnovne šole. Kako delovna je bila ta sekcija, kaže podatek, da so do konca petdesetih let uprizorili povprečno sedem premier na leto, letni obisk dramskih predstav pa se je približeval številki 3000. V 60. letih so pripravljali po pet predstav letno. Lotevali so se tudi zahtevnih del, med njimi Molierovega Skopuha, Jurčičevega Desetega brata in Kreftove Velike puntarije. Skupaj z godalnim orkestrom so do leta 1958 pripravili šest operet. Režiserji so bili Ciril Vister, Franc Osenk, najbolj aktiven pa je bil Matevž Kalan, igralec in pevec že pred drugo svetovno vojno, ki je postavil na oder tudi do štiri premiere letno, med njimi Igro o bogatinu in zdravilnem kamnu Kristine Brenkove, Vandotovega Kekca in Moškričeve Rdeče

rože. Gledališko igro Domen, napisano po besedilu Josipa Jurčiča, je na primer leta 1967 igralo 22 igralcev; doživela je osem ponovitev. Do leta 1965 je Kalan režiral 25 predstav, od tega tri operete.

V otroškem in tudi v odraslem gledališču je več kot 20 let vodila in režirala tako igre kot proslave neuromna slavistka Marija Dolgan. Kot široko razgledana učiteljica je ostala v spominu celih generacij učencev, saj je na svoj poseben način v učencih belške osnovne šole znala spodbuditi ljubezen do materinščine in do odrskega nastopanja. V petdesetih in šestdesetih letih je bila aktivna tudi vzgojiteljica Marija Malej, vodila je lutke in uspešno folklorno skupino – nastopali so v domačem okolju in na republiških festivalih pionirskih folklornih skupin.

Kulturni dom Julke in Albina Pibernika

Pomemben mejnik za bogato kulturo življenje v krajevni skupnosti na Slovenskem Javorniku-Koroški Beli je bila zgraditev novega kulturnega doma leta 1969. Od zamisli do realizacije te osrednje stavbe v krajevni skupnosti je preteklo skoraj 20 let. Prej razpršene dejavnosti, največkrat utesnjene v prostorih osnovne šole in/ali v

gostilni Pri Koniču, so dobile svoj dom. Dograjen je bil ob stoletnici Železarne Jesenice z namenom, da postane središče ljubiteljskih dejavnosti krajevne skupnosti, postopoma pa je postal pravi center družbenega dogajanja v kraju. Poimenovan je bil po zakoncih Julki in Albinu Piberniku, naprednih delavcih in prvoborcih – parti-

zanih, katerih nesebični boj za lepši svet je še dolgo po drugi svetovni vojni odmeval med krajanj.

Leta 2012, ob 90-letnici delovanja Delavsko prosvetnega društva France Mencinger Javornik-Koroška Bela je bilo popisano pisano življenje tako tega društva kot drugih prostovoljnih interesnih združenj krajanov v kulturnem domu, pripravljena je bila dokumentarna razstava. Publikacija o ljubiteljski kulturi je bila natisnjena tudi 10 let prej, ob 80-letnici društva. Bolj ko se čas odmika, bolj postaja ta publikacija zanimiva predvsem zato, ker v njej najdemo fotografije pevskih zborov in godbe na pihala z 38 inštrumentalisti, ob tem, da je v istem času vrsto let ob javorniških godbenikih delovala tudi Železarska godba Delavskega prosvetnega društva Svoboda Tone Čufar (leta 1968 sta se obe godbi združili). Podatke za knjižico in za razstavo ter diapozitive je leta 2002 ob pomoči Silva Kokalja iz Gornjesavskega muzeja zbral Aleš Rotar, in slavnostno akademijo tudi režiral.

Od idejnega načrta do uporabnega dovoljena za dom je minilo 20 let. Leta 1950 je bil imenovan iniciativni odbor za gradnjo, predsednik je bil Ivan Tušar. Odkupili so Koničev travnik, idejno skico je pripravil ing. Tone Istenič, gradbeni načrt arhitekt Marjan Šorli. Smreke so podarili lastniki gozdnih zemljišč, krajanj so izkopali vodovod, očistili in pripravili opeko porušene železničarskega skladišča ... vse z veliko prostovoljnega dela.

Gradbeno podjetje Sava je začelo graditi leta 1962. Značilen dogodek med gradnjo je bila postavitve nosilcev za strop dvorane – nosilce so izdelali v železarni, prostovoljci so jih prebarvali in na silvestrovo v snegu montirali, nato v prostoru za dvorano zakurili ogenj, se pogreli in dočakali novo leto. Gradnja je zastala do leta 1967, ko je Hotel Pošta samostojno dogradil restavracijo, ob dvorani so dogradili razstavni prostor in knjižnico.

Dom so odprli ob stoletnici Železarne Jesenice; novembra 1969 je bila slavnostna seja delavskega sveta železarne in prva premiera v novi dvorani (Finžgarjeva Razvalina življenja v režiji Janeza Kejžarja). Postopoma so v kleti urejali prostore za delovanje igralske skupine (za bralne vaje, sestanke upravnega odbora društva, druženje članov), v drugih delih stavbe pa za krajevno skupnost, strelsko društvo, klub radioamaterjev, planinsko

društvo, lovski odsek ... Leta 1998 je bila s prostovoljnimi delom urejena mala dvorana za lutkovne predstave, predavanja in literarne večere. Tudi v naslednjih letih je bilo opravljenega veliko prostovoljnega dela.

Tako gradnja doma kot organizacija mnogih dogodkov v njem ter samo delovanje Delavsko prosvetnega društva Svoboda France Mencinger Javornik-Koroška Bela je bilo vsaj še naslednjih 30 let tesno povezano z imenom Ivana Tušarja. In kulturni dom je postal središče razvijajočih se Slovenskega Javornika in Koroške Bele. V novozgrajena stanovanja in soseske so se naseljevali domačini in priseljenci, ki so bili predvsem delavci novih industrijskih obratov železarne. Njim so bile namenjene in so jih povezovala igre, razstave, proslave in drugi kulturni dogodki. Tako je še danes. In da ne pozabim: »Podmornica«, kakor pogovorno imenujemo prostor v kleti, je še vedno zbirališče, kjer se sklepajo formalni in neformalni dogovori o urejanju in delovanju celotnega doma.

Ivan Tušar (1924–2012)
(arhiv društva).

Malo je ljudi, ki bi tako s srcem in dušo vse življenje delovali v dobro svoje sredine, kakor je deloval **Ivan Tušar** (1924–2012). Njegova življenjska zgodba pa je obenem nenapisana zgodba mnogih posameznikov, ki so se vsak po svojih močeh in sposobnostih odzivali na potrebe časa in okolja, v katerem so živeli. Ivan Tušar

je bil veliko let predsednik Delavsko prosvetnega društva Svoboda France Mencinger Javornik-Koroška Bela. Delo v društvu je usmerjal s pravim občutkom za čas, potrebe in možnosti. V »njegovem« kulturnem domu in okrog njega samega so se zbirali sodelavci, ki so pomagali pri tem, da je dom vsa leta živel svoje posebno življenje kot središče za ljubiteljsko gledališče, proslave, koncerte, šolske in druge prireditve. Bil je tudi pobudnik za ureditev razstavnega prostora Viktorja Gregorčiča in že po upokojitvi dvajset let tudi organizator in prvi tehnični delavec pri postavljanju razstav.

Režiserja Janez Kejžar in Franci Tušar

V šestdesetih letih sta pripravo gledaliških predstav prevzela dva takrat mlada gledališčnika Janez Kejžar in Franci Tušar. Oba sta bila najprej ljubiteljska igralca, ob tem pa sta vse bolj prevzemala režije tudi zahtevnejših odrskih del.

Janez Kejžar (1936–2008) (arhiv društva).

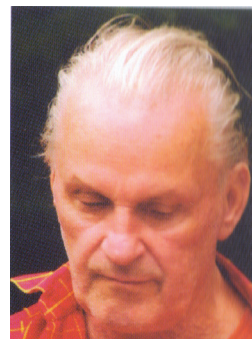
režirala Matevž Kalan in Janez Vidic. Odprtje kulturnega doma leta 1969 pa si bomo mnogi zapomnili tudi po zelo uspešni Finžgarjevi Razvalini življenja v njegovi režiji, ki je doživela več ponovitev in gostovanj. V tridesetih letih je režiral preko trideset iger, med katerimi so mu bile posebej ljube Ljubezen v kleti (avtor Tone Čufar, sezona 1973/74), Vdova Rošlinka (ljudska igra, sezona 1983/84), Črna komedija (avtor Peter Shaffer, sezona 1985/86). Največji uspeh pa je dosegel v letu 1998 z igro Marca Camolettija Pridi gola na večerjo. Ta igra je bila tudi največja uspešnica – doživela je 30 ponovitev, ogledalo si jo je več kot 8000 gledalcev, glavna igralka Petra Kokalj pa je dobila Linhartovo priznanje Zveze kulturnih društev Slovenije za najboljšo komedijantko leta. Po tem je režiral še dve igri Dohodnina in Mrtvi ne plačujejo. Več nagrad potrjuje, da so njegove igralske vloge in režije odmevale ne samo na Slovenskem Javorniku ampak tudi na številnih gostovanjih.

Franci Tušar je od leta 1963, ko je začel nastopati, odigral 45 različnih gledaliških vlog, režiral 53 gledaliških iger ter napisal 14 odrskih del, ki so bila uprizorjena na domačem odru – zadnja je bila komedija Novih pet

za nori svet leta 2018. V vseh letih je pisal tudi pesmi (pesniški zbirki Rdeči prah, 1990 in Ujeti utrinki, 2001, številne objave v literarnih zbornikih LIKUS-a). V pesmih »riše življenje v različnih odtenkih in dobah, z izrazitim občutkom za humor pa niza tudi manj prijetne plati vsakodnevnih situacij, v katerih tavamo ljudje« (igralka

Jasna Koron). Zbirka Tušarjevih kratkih zgodb v prozi nosi naslov Na stezi sledi (1995). V 50 letih je pustil neizbrisno sled na odru Delavsko prosvetnega društva Svoboda France Mencinger Javornik-Koroška Bela kot igralec, pisec in režiser, organizator in mentor različnih kulturnih prireditev, proslav in praznovanj za odrasle in mladino. Že leta 1982 je v reviji *Mentor* izšel njegov dramski tekst Čarovnice nekoč in danes. Na domačem odru je vsako leto režiral eno do dve predstavi, največkrat komedije, prvič leta 1974 igro Simona Neila Hotel Plaza. V njih je odigral različne vloge. Izstopajo komedije Večna lovišča (1992), Zares čuden par (1993), Boening, Boening (1999), Butalci (2002), uspešna je bila predstava Godni za poroko (2004), ki se je uvrstila na Gorenjski festival, kjer je zasedla drugo mesto, doživela osem ponovitev in gostovanj. Med odmevnimi komedijami je Tušarjeva Medeni teden, ki so jo Javorničani premierno zaigrali v letu 2010, jo večkrat odigrali tudi po Štajerskem, v letu 2020 pa je s svojo uprizoritvijo te komedije na Slovenskem Javorniku gostovala igralska skupina iz Zgornje Poljskave.

Franci Tušar pa ne vidi svojega poslanstva zgolj v igri in režiji. Kot mentor je več let stal ob strani mladim igralcem in režiserjem, ki so vstopali na gledališki oder. V upravnem odboru javorniškega društva je programski vodja, osem let je bil predsednik za dramsko dejavnost pri Zvezi kulturnih organizacij Jesenice. Verjetno je tudi edini, ki se je dvakrat uvrstil na srečanje gorenjskih komedijantov s svojo igro in režijo hkrati. Prejel je dve

Franci Tušar (1943–) (arhiv društva).

Čufarjevi plaketi (1976 in 2000). Najvišje priznanje na področju ljubiteljskega gledališča je Linhartova plaketa iz leta 2013. Ponosen in vesel je tudi knjige *Moje sledi*

na prehojenih poteh (zbrana dela, 2022: 76 pesmi, 2 komediji, 3 črtice), ki jo je priložnostna gledališka skupina predstavila na literarnem večeru ob 100-letnici društva.

Predstavitve knjige Francija Tušarja *Moje sledi na prehojenih poteh*, 15. maj 2022 (foto: Janko Rabič).

Sekcije, ki so zaznamovale zadnji dve desetletji

V Delavsko prosvetnem društvu Svoboda France Mencinger Javornik-Koroška Bela so v zadnjih 20 letih delovale štiri sekcije, ob njih je bila razvita tudi razstavna dejavnost. Vse dogajanje v društvu je bilo tesno povezano z imenom Francija Tušarja. AKSA je ime za odraslo dramsko skupino (režiser Tušar), sestavljeno iz začetnic Amaterska kulturna skupina akterjev. Uporablja se zadnjih 20 let. Poleg nje so bile v društvu dejavne dramska skupina mladih, lutkovna skupina Ringo raja in občasno delujoče glasbene skupine.

Gledališča pa ni brez igralcev. Najdaljši igralski staž v društvu ima Henrik Lužnik. Tako rekoč vse, kar se je dogajalo v zadnjih 50 letih, je aktivno spremljal kot igralec in priložnostni recitator na mnogih proslavah. Med igralkami zadnjih 10 let izstopajo Brigita Horvat Lukman, Ševala Kovač in Jasna Koron, zadnji dve glavni igralki v komediji *Bordel* (2017). Ševala Kovač je nastopala tudi v absurdni komediji *Alda Nikolaja* in priredbi in režiji Francija Tušarja *Ženska je ženska* (2018),

v Tušarjevi komediji *Večerji za dva – Skoku čez plot* (2019). Tušarjevim ženskam je skupen malo grenak humor, povezan s seksom, in Ševala ga zna predstaviti na njej lasten način. Svojo umetniško žilico pa zna izživeti in nam približati tudi v upodabljalni umetnosti. V razstavnem salonu je postavila izvirno razstavo *Brušeno steklo*, blizu ji je mozaik, izziv pa reciklaža. In besede igralka Jasne Koron: »S Francijem (Tušarjem) sva produktivno ustvarjala dolga leta, tako na odrskih deskah v njegovih komedijah zmešnjav kot tudi na različnih prireditvah, ob otvoritvi razstav in v pesniških recitalih. Vedno se rada spominjam vseh prijetnih doživetij v kulturnem hramu 'Svoboda', še posebej v 'Podmornici', kjer smo okrepili umetniško inspiracijo in iskali nove ideje ... Davnega leta 2009 me je sivolasi mož, ki ga takrat še nisem poznala, povabil k sodelovanju v njegovi predstavi 'Žena mojega moža' ...«

Med igralkami z najdaljšim igralskim stažem je Brigita Horvat Lukman tudi režirala (*Zvezdica Zaspanka*,

2020). Nekajkrat sta bila v igralsko skupino AKSA povabljena tudi znana jeseniška igralka Klemen Klemenc in Ivan Berlot. Več vlog je odigral Rafael Kolbl; napisal in režiral je tudi lastno komedijo Kriza, stari, ali črni modrc.

V večinoma odraslih igralskih skupinah so za razvoj gledališča vedno dobrodošli tudi mlajši igralci. Pod mentorstvom Francija Tušarja je v društvu od leta 2001 nastalo 10 gledaliških predstav z mladimi igralci s kar nekaj ponovitvami, med katerimi naj navedem kot najbolj odmevne Butalce, Pika Nogavička na modni reviji in Pika Nogavička raziskuje, Žogica Marogica (priredba in režija Brigita Horvat in Katja Kolenc), To je kriza, stari (tekst in režija Rafael Kolbl), dve predstavi sta se uvrstili na Kekčeve dneve: Problematična najstnica (2006) in Nehaj, prosim (2007). Avtorica obeh je bila Senka Pajić. V režiji se je preizkušala tudi Katja Kolenc. Priredba Zvezdice Zaspanke Frana Milčinskega je bila odigrana kot novoletna predstava leta 2008 v režiji Brigite Horvat Lukman.

Eden od pomembnejših projektov v kulturnem domu je bila tudi gledališka delavnica za mlade v sodelovanju z Mladinskim centrom Jesenice. V sezoni 2009/10 je skupina osnovnošolcev in srednješolcev postavila na oder skeč z naslovom Čarli, pejmo žurat in se ob tem učila govornega nastopanja, mimike in premikanja po odru ter sprostitve in kreativnega preživljanja prostega časa.

Leta 2012 se je zbrala skupina mladincev iz Planine pod Golico. Odigrali so Gosposko kmetijo, niso pa bili dovolj vztrajni, da bi nadgrajevali svoje gledališče.

Predstave AKSE v zadnjem desetletju:

- 2013: enodejanka Klopca za dva avtorja in režiserja Francija Tušarja; igralci Bojan Dornik, Ivan Berlot, Jasna Koron;

- 2015: monokomedija Bojana Jelenca Obleka naredi človeka;
- 2018: absurдна komedija Ženska je ženska Alda Nikolaja; priredba in režija Franci Tušar, luč in glasba Toni Kovačič, scena Marko Burnik, igralka Ajla Kovač, Leila Dizdarević, Ševala Kovač;
- 2017: komična srhljivka več avtorjev v štirih slikah Bordel; priredba in režija Franci Tušar, igralci Sašo Midžan, Klemen Klemenc, Jasna Koron, Grega Slivnik, Tamara Brkič, Ivan Berlot, Hinko Lužnik, Martin Kolbl, Ševala Kovač, Ajla Kovač, Belma Ahizovič, Lejla Dizdarević, Mateja Nikolovska, Gaja Lasnik, Franci Tušar;
- 2019: komedija Francija Tušarja Večerja za dva – Skok čez plot; režija Franci Tušar, igralci Ševala Kovač, Primož Košir, Ajla Kovač, Gaja Lasnik, Jan Čelesnik, Klemen Klemenc; glasba ansambel Tantadruj, luč Toni Kovačič, scena Ševala Kovač, Primož Košir;
- 2019, 2020: mladinska sekcija: otroška igra Frana Milčinskega Vesela igra o žalostni princezinji; režija Franci Tušar, koreografija Malči Možina, vodja predstave Anaela Pajić; nastopali so učenci Osnovne šole 16. decembra Mojstrana, Osnovne šole Koroška Bela, Osnovne šole Ivana Tavčarja Gorenja vas: Tijana Kostadinović, Nik Miklavčič, Tamara Dragojević, Tamara Brkič, Daniel Greorgijev, Rok Razložnik, Dora Hudrič, Ožbej Lužnik, Zoja Čufer, Ema Pokrajac.

Delovanje gledališča na Javorniku je ohromila epidemija in bolezen Francija Tušarja.

25 let Lutkovnega gledališča Ringo raja

Ob 25-letnici Lutkovnega gledališča Ringo raja je bila v razstavnem salonu Viktorja Gregorača pripravljena pregledna razstava, ki je bila v začetku leta 2022 prenesena v Kolpern. Na panojih sledimo kratkim oznakam posameznih lutkovnih predstav in značilnim fotografijam le-teh, v vitrinah pa so razstavljene, lahko bi rekli,

umetelno izdelane lutke. Besedilo razstave je pripravila Špela Smolej Milat, zaposlena kot kustosinja v Gornjesavskem muzeju Jesenice. Lutkarstvo je že več let njena ljubiteljska dejavnost, ki ji je v veselje in ji namenja veliko ustvarjalne energije. Pri sami postavitvi razstave in oblikovanju panojev pa je sodelovala cela lutkovna

skupina. In dobili smo pregled dejavnosti, ki že več kot 25 let zabava in vzgaja najmlajše člane naše skupnosti.

Začetki gledališča za otroke in z otroki segajo v 50. in 60. leta. Učiteljica slovenščine na Osnovni šoli Koroška Bela Marija Dolgan je šolarje pritegnila v odrsko nastopanje v igrakah in na številnih proslavah. Vzgojiteljica v vrtcu Marija Malej pa je postavila na oder več novoletnih lutkovnih predstav, med njimi prisrčno Žogico Nogico. V 80 letih sta z lutkami zabavali otroke vzgojiteljica Marija Baš in varuhinja Rosvita Lipičer.

Od leta 1996 pa deluje Lutkovno gledališče Ringo raja pod okriljem Delavsko prosvetnega društva Svoboda France Mencinger Javornik-Koroška Bela. Imena sta se domislila Nataša Pristov in Aleš Rotar, kantavtor Jeseničan Boštjan Soklič pa je narisal plešočega medvedka Ringa. Ta je še vedno njihov zaščitni znak. Od takrat so javorniški lutkarji pripravili 21 predstav, ki zaživijo okrog novega leta in doživijo nekaj ponovitev in gostovanj, ob premieri pa otroke obišče tudi dedek Mraz.

Člani združujejo večšine in znanja, pridobljena v zasebnem in službenem življenju, se udeležujejo izobraževanj o lutkarstvu, nastopajo na festivalih in lutkovnih srečanjih. Predstavo pripravijo v celoti od izbora, priredbe in dramaturgije besedila, če ga ne spišejo kar sami, do izdelave lutk, tehnične in likovne podobe scenografije, glasbene in zvočne kulise. Največ predstav je avtorskih.

Pobudnica za nastanek te skupine je bila v devetdesetih letih Nataša Pristov, ki je nastopala tudi kot igralka in animatorka. V prvih predstavah je bil avtor besedila ter songov in glasbe Aleš Rotar, ki je predstave tudi režiral, nekajkrat je songe tudi odigral. Od samega začetka so svoj pečat v predstavah pustili žal prezgodaj preminuli Branko Bergant, ki je bil nekaj časa tudi predsednik društva, Magda Papič, ki je gonilna sila lutkarjev kot igralka (nastopila je v 20 igrah) in tudi kot izdelovalka lutk. Neumoren je Toni Kovačič, ki je prav v vseh 21 predstavah oblikoval osvetlitev in ozvočenje. Resno se je zavzel tudi za posodobitev opreme.

Špela Smolej Milat se je lutkam priključila kot šepetalka, v večini predstav pa nastopa kot igralka (v 16 predstavah). Zvest tehnični sodelavec lutkarjev je Marko Burnik (tudi fotograf), ki izdeluje scenske elemente in paravane. Sodeloval je v 18 predstavah. Li-

kovna oprema je bila v začetnih predstavah delo Katje Lukan, v novejših predstavah pa je scenografinja Lea Mesarič, ki kot poklicna oblikovalka skrbi tudi za originalne gledališke liste in videz razstav ob obletnicah lutkovnega gledališča. Kronika kot oblikovalke in izdelovalke lutk največkrat navaja Magdo Papič, Natašo Pristov, Tjašo Pristov, Alenko Peternel, Katjo Lukan in Leo Mesarič, sodelovali pa so tudi drugi.

Javorniški lutkarji so doma v spodnjih prostorih kulturnega doma, kjer so s prostovoljnim delom uredili lično lutkovno dvorano in manjše skladišče za lutke in kulise.

Prvo predstavo Planet izgubljenih balonov z nošenimi lutkami skoraj v naravni velikosti so v sezoni 1995/96 najprej uprizarjali na tovarnjaku, v naslednji sezoni pa na velikem odru kulturnega doma. Za naslednjo predstavo Rdeča kapica so izdelali velike lutke na palici z vodili. Pravi mali lutkovni spektakel z raketo, pokom, bliskanjem in dimom so uprizorili v Bateriji inženirja Lisca. Predstavo Aleša Rotarja Darila za mlečne zobke (iz sezone 2000/2001) so v novi preobleki zaradi epidemije še nekajkrat komaj uspeli predstaviti tudi v sezoni 2019/20. Z nastopi so nadaljevali v sezoni 2021/22. Posebna, lahko bi rekli poetična je predstava Poletje, ko je Marina imela telo: novelo Brine Svit Merat je dramatisirala in režirala Lea Mesarič. Izvirnim lutkam so se na odru pridružile tri balerine in glasbena spremljava v živo (pianistka Urška Ristič). Predstava je bila namenjena mladini in odraslim.

Prvi uspehi so lutkarje opogumili in pritegnili nove oblikovalce, med njimi Ksenjo in Oljo Šest, Lotharja Orla. Pridružila se je Neja Šmid kot režiserka večnega Volka in sedem kozličkov v sezoni 2011/12. S to predstavo (z marionetami), so se uvrstili na srečanje gorenjskih mladinskih skupin Kumpovi dnevi in si prislužili plaketo kot perspektivna skupina. Naslednje leto so se lotili zabavne zgodbe Jaka in sraka. S temi marionetami/ročnimi lutkami so javorniški lutkarji gostovali na daljni Korčuli in jo za to priložnost prevedli v hrvaščino, ogledalo pa si jo je rekordnih 350 mladih Dalmatincev.

Neja Šmid je režirala še štiri predstave: Kako je Hamo postal junak, Zelišča male čarovnice, Mojca Pokrajculja, Milena, ribiška hči (ob Olji Šest) in je s to sezono prevzela režisersko taktirko. Na njeno ustvarjal-

nost pa glede na njene gene (babica je pesnica Francka Leskovar – ob njenem stotem rojstnem dnevu so jeseniški upokojenci izdali njeno pesniško zbirko, vsa leta pa lahko njeno vitalnost občudujemo ob proslavi pri spomeniku talcev na Hrušici) gotovo lahko še računamo. Zadnji dve leti je bilo delo močno moteno, s pojema-

njem epidemije pa je pri lutkarjih čutiti svež zagon. V letu 2022 se lotevajo nove lutkovne predstave Dreječek in trije Marsovčki.

Ob 25-letnici delovanja so si lutkarji skupine Ringo raja prislužili občinsko priznanje plaketo župana, kar jih nedvomno zavezuje k še kvalitetnejšemu delovanju.

Lutkarji ob podelitvi občinske plakete, marec 2022 (foto: Marko Burnik).

Kabaret 5

V podkletju kulturnega doma na Slovenskem Javorniku deluje glasbena skupina Kabaret 5. Njihov primarni glasbeni žanr je hard rock in rock'n'roll, v katerega pa se vključujejo tudi elementi punka, jazza in heavy metala. Lutkarice iz Lutkovnega gledališča Ringo raja, ki jim band po premierah odigra koncert, jim ljubkovalno pravijo kar hišni band. Člani banda so člani Delavsko prosvetnega društva Svobode France Mencinger Javornik-Koroška Bela, društvo moralno, s članarinami pa tudi denarno podpirajo in na svoj način prispevajo kulturni delež k društveni dejavnosti. Aleš Rotar je dejaven tudi v lutkovnem in dramskem gledališču.

Glasbena skupina je sicer nastala že v osemdesetih letih 20. stoletja kot produkt najstniških ambicij, svoje glasbene talente pa so obudili spet pred desetimi leti, tokrat na pobudo Boštjana Zidarja (Boti). K sodelova-

nju je povabil Aleša Rotarja (Grmole), ki je postal vodilni vokal (pomaga mu Ljubo Križanič), na bas kitari Klemena Gasarja (Šaci) in solo kitarista Mitja Svetina (Mičo) iz nekdanje jeseniške skupine Heavy Company.

Postopoma se je nabralo za dobri dve uri programa, s katerim so nastopali na rojstnodnevnih zabavah, pri Klemenu Zupančiču - Grizliju na kopi v Martuljku, na Mojstrana festu in podobno. Zelo obiskana sta bila dva koncerta v blejskem Kultu in več koncertov v priljubljenem jeseniškem Teater baru.

Leta 2021 je band zapustil Mičo, na vodilni kitari pa ga je zamenjal še en odličen glasbenik Boštjan Soklič - Soko, ki ga mnogi poznajo kot gonilno silo zasedbe Tantadruj. Soko in Grmole sta že v gimnazijskih letih skladala bluese. V zadnjih letih se band posveča predvsem ustvarjanju avtorskih skladb.

Ansambel Antistres

V prostorih društva ima vsak teden vaje 4-članski narodnozabavni ansambel Antistres, ki ga sestavljajo vokalistka Ajda Žnidaršič Pogačnik, kitarist in vokalist Aleksander Iskra, bas kitarist Simon Murn in harmonikar Martin Kolbl. Kot ljubiteljska skupina delujejo od leta 2020. Pred epidemijo so se s preigravanjem narodnozabavnih viž priključili praznovanju dneva planincev, igrali so na Golici in popestrili marsikatero rojstnodnevno praznovanje in odhod sodelavca v pokoj.

Vokalistka Ajda Žnidaršič Pogačnik je glasbeno pot pričela v otroškem in mladinskem zboru. Za seboj ima nekaj let učenja kljunaste flavte in klavirja in

zmago na Prvem glasu Gorenjske, njena glavna vrlina pa je izvrstno solo petje. Kitarist in vokalist Aleksander Iskra je rojen glasbenik – prvo kitaro je imel že v srednji šoli in zna zaigrati in zapeti sleherno glasbeno željo. Bas kitarist Simon Murn je glasbeni mentor, doma je iz Šentjerneja, med igranjem iz ozadja je tih in resen. Harmonikar Martin Kolbl je samooklicani vodja ansambla, ki ga je za harmoniko navdušil ded pri petnajstih letih, aktivno pa jo igra tri leta. Pred tem je igral bas kitaro v več rock skupinah in dve leti v ansamblu K*dr voč, kar ga je pripravilo do tega, da je začel svojo glasbeno pot v narodnozabavni glasbi kot harmonikar.

VIRI

Arhiv društva.

Malenšek, Majda

2012 *90 let DPD Svoboda France Mencinger Javornik-Koroška Bela*. Slovenski Javornik.

Rotar, Aleš

2002 *Delavsko prosvetno društvo Svoboda France Mencinger Javornik-Koroška Bela 1922–2002*. Slovenski Javornik.

LIKOVNA SEKCIJA NA SLOVENSKEM JAVORNIKU

Razstavni salon Viktorja Gregorčiča v kulturnem domu na Slovenskem Javorniku je prostor, namenjen predstavitvi likovne ustvarjalnosti krajanov in občasnih gostov: slikarjem in ljubiteljskim slikarskim skupinam, fotografom, spominskim dogodkom društev ali posameznikov ... Tako je ljubiteljem omogočeno, da odkrijejo svoj talent in se predstavijo, marsikdaj pa tudi uveljavijo v širšem prostoru. To je bila zadnja leta tudi najbolj redna dejavnost Delavsko prosvetnega društva Svobode France Mencinger Javornik-Koroška Bela. Program je več kot 20 let pripravljala Franci Tušar – delo je podedoval po svojem stricu Ivanu Tušarju, ki je bil pobudnik organiziranja razstav pred približno 40 leti. Zadnja leta je likovna podoba razstav v rokah Marka Burnika, elektrotehnika in fotografa, ki svoj odnos do likovnosti že vrsto let brusi pri lutkarjih. Pri postavitvah razstav in pri dežurstvu pa je bil vrsto let nepogrešljiv letos umrla Ivko Dolenc, fotograf, ki je poznal vsak zanimiv kotiček naše krajevnosti. Bil je ljubiteljski fotograf – v njegovi fotografski zapuščini so motivi, ki izginjajo iz kraja in tudi iz našega spomina. Kar nekajkrat jih je predstavil na skupinskih in individualnih fotografskih razstavah.

Med krajani so najbolj odmevne tematske razstave ob okroglih obletnicah organizacij in društev, ki so del krajevnosti zgodovine. Večina teh razstav je nastajala ob pomoči Gornjesavskega muzeja Jesenice.

Nekaj razstav:

- Ob 80-letnici (2003) in ob 90-letnici (2012) DPD Svoboda France Mencinger Javornik-Koroška Bela sta bili spominski razstavi.
- Društvo upokojencev Javornik-Koroška Bela se je predstavilo ob 50-letnici delovanja (2003) in članice ročnih del ob 25-letnici delovanja (2005).
- 100-letnico delovanja je v razstavo fotografij telovadnih dogodkov leta 2006 strnilo Telovadno društvo Partizan Javornik-Koroška Bela, predvojni Sokol.
- Proslavljali smo tudi 60 let našega planinskega društva (2007) in s pregledno razstavo obudili premnoge dogodke, obnove štirih »javorniških« planinskih domov in številnih poti.
- Milana Krmelj, hči dolgoletnega predsednika namiznoteniske sekcije Javorničana Alojza Štrumbla, je pripravila spominsko razstavo o uspehih v namiznem tenisu.

Spominske razstave so imeli še: društvo Ilinden ob 20-letnici (2013), košarkarji ob 60-letnici (2013), Predelovalni obrati železarne (2014), Valjarne in Zdravstvo na Jesenicah (2015), dokumentarni razstavi Kako so včasih na Jesenicah praznovali? (2016) in Kako so včasih na Jesenicah živeli? (2017) pripravljene po knjižicah, ki so jih pisali Jeseničani in so nastajale v okviru projekta Ljudske univerze s sodelovanjem Gornjesavskega muzeja in Občinske knjižnice Jesenice (Polona Knific, Zdenka Torkar Tahir, Nataša Kokošinek); Jeseniški hokej (2018) – iz arhiva Belana Joža Anderla so številni obiskovalci lahko razbrali del najbolj uspešne zgodovine tega popularnega jeseniškega športa; Strelsko društvo Triglav Javornik-Koroška Bela 70 let (2019). Za večino teh razstav je bilo veliko gradiva iz bogatega arhiva Gornjesavskega muzeja.

Ko listam po knjigi razstav, mi je ljubo, da najdem v njej tudi imena vidnejših dolikovcev, ki so trdno zasidrani v naši zavesti, in sicer Branka Čušina (1935–2009) razstava Obrazi narave iz leta 2000, in spominsko razstavo Franceta Kreuzerja (1911–2001, razstava 2002), njegove z rahlim humorjem osenčene slike hrani veliko krajanov. Tudi Marko Rolc, France Berce in Marjan Židanek so vidnejši slikarji – dolikovci, ki so se večkrat predstavili na preglednih razstavah tudi v Doliku. Odmevni sta bili dve razstavi slikarja Toneta Kavčiča (Abstrakcije, Različni pogledi na Triglav), in spominska razstava dolikovca Janeza Ambrožiča. Sicer pa je med razstavljavci v javorniškem razstavnem salonu

v zadnjih desetih letih razstavljalo več kot 30 posameznikov in deset ljubiteljskih likovnih društev. Razveseljujejo nas tudi občasne razstave risb otrok iz vrtca – namenjene so oblikovanju samopodobe najmlajših.

Med mojstri fotografije naj omenim razstavo »poeta slovenskih gora« Jaka Čopa in velikokrat nagrajenega fotografa pokojnega Adija Finka, našega sokrajana Sandija Novaka (Alenkine podobe teles) in Bogdana Briclja (Utrinki iz živalskega sveta, V svetu žuželk in pajkov). V zadnjih desetih letih so nadvse zanimive tudi fotografije s potovanj Lada Brišarja (Afrika, Istra, Iran). »Skozi reporterjev objektiv« je naslov razstave, ob kateri smo se spomnili nekaterih dogodkov iz krajevne zgodovine, ki nam jih je obudil novinar Janko Rabič. Nov fotografski pogled smo zaznali skozi objektiv Marka Burnika – 5 let digitalnega ustvarjanja. Da fotografije niso samo za družinski album, nas prepriča tudi kakšno novo fotografsko ime, na primer zelo opazni mladi fotograf Nik Bertoncelj (Prisluhni glasbi).

V razstavnem salonu sta našli svoj prostor tudi domiselnost in umetniška žilica posameznikov, ki so se predstavili z izdelki iz različnih materialov npr. Tania in Klemen Košir z umetelnimi lesenimi izdelki, Marjeta Zajec in Rajko Bogataj s slikanjem na svilo, Ševala Kovač z barvnimi mavricami brušenega stekla, Saša Trampuš z mandalami, Valerija Sušnik z nakitom in organiti. V zadnjih desetih letih je tihožitja cvetja štirikrat razstavljala Ljubica Zorko, dvakrat Majda Gašperin, prvič Jasmina Mršič.

Razstave zadnjega desetletja

2012

- slikarska razstava Ivanke Kraševac Prešern
- skupinska razstava likovnega krožka društva Lipa Domžale
- slikarska razstava likovne skupine Vir iz Radovljice
- dokumentarna razstava ob 90-letnici DPD Svoboda France Mencinger Javornik-Koroška Bela
- slikarska razstava Marjana Židaneka Moje mesto nekoč
- slikarska razstava Boleslava Čeruja

- razstava Sodobni plakati
- slikarska razstava Marte Gašperlin Od Gorenjske proti Gangesu

2013

- fotografska razstava Dušana Nemečka Od Triglava do solin
- fotografska razstava Janka Rabiča Skozi reporterjev objektiv
- slikarska razstava Ljubice Zorko Lepote cvetja in razstava fotografij Hajnija Blagneta
- razstava fotografij Bogdana Briclja Utrinki iz živalskega sveta
- razstava likovnih del Franceta Berceta, člana Dolika
- spominska razstava ob 20-letnici društva Ilinden
- spominska razstava 60 let košarke na Jesenicah
- razstava energijskih slik mandal Saše Trampuš
- slikarska razstava Petra Stojanovića Slovanika
- fotografska razstava Darka Muleja Azija in Afrika
- muzejska razstava Valjarne

2014

- fotografska razstava Saša Valjavca Moje fotografije
- slikarska razstava Odsev neskončnosti Mirke Pavlin
- fotografska razstava Lada Brišarja
- slikarska razstava Stanke Pogačnik, Darinke Cuznar, Tatjane Svetina
- razstava Gornjesavskega muzeja Delu čast in oblast
- spominska razstava fotografij Andreja Malenška
- slikarska razstava Ljubice Zorko Rožce take in drugačne in Hajnija Blagneta
- slikarska razstava Marjana Židaneka Moje mesto
- razstava fotografij Sandija Novaka Alenkine podobe teles

2015

- slikarska razstava Toneta Kavčiča Abstrakcije
- slikarska razstava Rajka Bogataja
- razstava ročnih del Tanie in Klemena Koširja
- razstava fotografij in likovnih del Tomaža Iskra
- razstava slik učencev osnovnih šol Jabolka slovenskega porekla
- razstava slik risarske delavnice društva Sožitje

Pozdrav pomladi

- spominska razstava Gornjesavskega muzeja Zgodovina zdravstva na Jesenicah
- razstava fotografij Lada Brišarja Moja, slovenska Istra
- fotografska razstava Jožice Trstenjak Na Korziki
- razstava mozaikov, slik in fotografij družine Pavlovič
- razstava slik na svilo in akvarelov Marjete Zajec in Rajka Bogataja

2016

- razstava del likovne sekcije Kulturnega društva France Prešeren Žirovnica – Breznica Vse o Prešernu
- razstava fotografij, zloženek Sama Sveteta
- razstava unikatnih izdelkov Hiše Belin
- spominska razstava Planinskega društva Javornik-Koroška Bela ob smrti Vinka Aliča
- razstava ročnih del in mandel Tanje Prezelj in Mance Srdar
- slikarska razstava Marije Čampa
- razstava risb otrok iz vrtca Koroška Bela z Melindo in Ando
- risarska razstava skupine Sožitje, mentorica Tanja Svetina
- fotografska razstava Marka Burnika 5 let digitalnega ustvarjanja
- dokumentarna razstava Gornjesavskega muzeja in občinske knjižnice Kako so včasih praznovali?
- prodajna razstava Tanje in Klemenca Koširja
- razstava amaterskih likovnih del Majde Gašperin
- spominska razstava društva Biser Dan državnosti
- slikarska razstava Ljubice Zorko Rožice povejo vse

2017

- slikarska razstava Milana Trplana Moji utrinki
- slikarska razstava Cvetke Špoljarič
- slikarska razstava univerze za tretje življenjsko obdobje Lipa Domžale, mentorica Mojca Vilar
- fotografska razstava Bogdana Briclja V svetu žuželk in pajkov
- likovna razstava društva Sožitje
- razstava Ševale Kovač Brušeno steklo

- razstava fotografij Sandija Novaka Lepote Norveške
- spominska razstava Nataše Kokošinek in Zdenke Torkar Tahir Kako so včasih na Jesenicah živeli?
- slikarska razstava 17. Langusovih dnevorov
- fotografska razstava Klemenca Klemenca Pet hodov

2018

- slikarska razstava Valentina Josifovskega Živa abstrakcija
- slikarska razstava likovne sekcije Društva upokojencev Radovljica
- razstava izdelkov otrok vrtca na Koroški Beli Ko pride pomlad
- spominska razstava Jožeta Anderleta Jeseniški hokej
- slikarska razstava Nike Vezovišek Svet sanj
- fotografska razstava s tematskih delavnic Fotografskega društva Jesenice in Krajevne skupnosti Javornik-Koroška Bela
- pregledna slikarska razstava dolikovca Marka Rolca
- fotografska razstava Lada Brišarja Čarobni Iran
- slikarsko – fotografska razstava Majde Gašperin Utrinki
- slikarska razstava Ljubice Zorko Narava in cvetje
- razstava slik Cvetke Špoljarič
- fotografska razstava Hajnija Blagneta Na predstavi v naravi

2019

- spominska razstava fotografij Adija Finka, dolgoletnega člana Fotografskega društva Jesenice
- spominska likovna razstava dolikovca Janeza Ambrožiča
- razstava Ševale Kovač Brušeno steklo
- slikarska razstava Jasmine Mršič
- slikarska razstava Toneta Kavčiča Različni pogledi na Triglav
- slikarska razstava Stanke Pogačnik
- spominska razstava fotografij fotografskega poeta slovenskih gora Jaka Čopa
- fotografska razstava Nika Bertoncija Prisluhni glasbi
- razstava ob 70-letnici delovanja Streškega društva Triglav Javornik-Koroška Bela (1949–2019)

2020

- slikarska razstava Stanke Pogačnik
- razstava risb Darinke Cuznar
- razstava unikatnih slik, nakita in orgonitov Valerije Sušnik

Zaradi epidemije, pa ne samo zato, je zadnji dve leti samevala tako dvorana kot razstavni prostor. Dvorana je bila letos junija polna mladih in manj mladih krajanov samo ob valeti, ki jo je šola organizirala za zaključek šolanja spet ene generacije devetošolcev. V maju pa je kra-

jane privabil res zanimiv literarni večer, na katerem je priložnostna gledališka skupina predstavila Francija Tušarja in njegovo knjigo *Moje sledi na prehojenih poteh*.

Jani Pirc, predsednik Delavsko prosvetnega društva Svoboda France Mencinger Javornik-Koroška Bela, in predsednik občinske zveze kulturnih organizacij Miloš Možina pa si prizadevata pritegniti novega kulturnika, ki bo prinesel nove ideje in ob njih poživil kulturni utrip in druženje Javorničanov in okolice.

VIR

Arhiv razstavnega salona.

NA TRDNI KATOLIŠKI TRADICIJI JE ZRASLO FARNO KULTURNO DRUŠTVO KOROŠKA BELA

Na pobudo Branka Čušina starejšega so se v nedeljo, 10. januarja 1999, zbrali v Cerkveni hiši na Koroški Beli Franc Avsenik, Branko Čušin st., Branko Čušin ml., Grega Čušin, Melita Čušin, Sandra Eržen, župnik Bojan Korošak, Blaž Lavtižar, Luka Markež, Marija Markež, Martin Noč, Janez Novak, Jani Novak, Andrej Palovšnik, Marica Palovšnik, Anica Ručigaj, Marjana Svetina, Rajko Svetina, Izidor Trojar, Janez Zaveljcina. Vsi so bili enotni, da naj Cerkvena hiša, ki je bila po drugi svetovni vojni nacionalizirana in v novi državi Sloveniji vrnjena faranom, znova zaživi in prevzame podobno funkcijo, kot jo je imela na svojem začetku. Zato so ustanovili Farno kulturno društvo Koroška Bela, ki naj združuje farane, mlajše in starejše, jim omogoča druženje in delovanje v raznih kulturnih, verskih, športnih in zabavnih aktivnostih. Določen je bil datum ustanovitve društva, 31. januar 1999, izbrano ime in razdeljene naloge.

Farno kulturno društvo Koroška Bela je naslednik Katoliškega slovenskega izobraževalnega društva Koroška Bela, ki je bilo ustanovljeno 8. septembra 1907 na Koroški Beli in je svojo dejavnost 19. oktobra 1913

preselilo v Cerkveno hišo, ukinjeno pa je bilo leta 1941 in dokončno najverjetneje leta 1945.

Farno kulturno društvo Koroška Bela je z leti raslo, člane družijo podobna načela in cilji. V februarju 2000 je tako štel 123, naslednje leto 186, v februarju 2005 pa že 193 članov. Danes društvo šteje 161 članov in se po vseh kriterijih uvršča med najaktivnejša društva z najbolj bogato kulturno dejavnostjo v občini Jesenice. Društvo ima sedež na naslovu Cankarjeva cesta 17 na Koroški Beli. Del Cerkvene hiše, kjer izvaja večino svojih aktivnosti, je bil preimenovan v Kulturni hram.

23. 2. 1999 je bilo društvo vpisano v register društev pri Upravi enoti Jesenice pod zaporedno številko 151. Dne 25. 5. 2016 je Ministrstvo za kulturo društvu podelilo status v javnem interesu na področju kulture, 10. 9. 2019 pa status nevladne organizacije v javnem interesu na področju kulture. Društvo je od 22. 11. 2021 vpisano v vpisnik prostovoljskih organizacij in organizacij s prostovoljskim programom.

Društvo je od februarja 1999 pa do leta 2014 izdajalo zloženko, v kateri so bile napovedane prireditve, obvestila za člane in podpornike društva, voščila, čestitke ob uspehih društva, sponzorska obvestila. Zloženko so do leta 2008 izdajali mesečno, pozneje nekoliko redkeje, tiskana je bila v 120 do 140 izvodih in na voljo na mizi s tiskom v cerkvi na Koroški Beli, občasno so jo delili tudi prisotnim na prireditvah.

Svoje prireditve društvo najavlja s tiskanimi plakati, ki se izobešajo na Koroški Beli, Slovenskem Javorniku in v Javorniškem Rovtu, občasno tudi po drugih plakatnih mestih. O svojih prireditvah društvo redno poroča v lokalne medije (Jeseniške občinske novice, Radio Triglav, Gorenjski glas, tednik Družino, Skrinjo ...) in tudi v druge slovenske medije (Dnevnik, Slovenske novice ...).

Danes se vse prireditve društva napovedujejo in dokumentirajo na FB strani <https://www.facebook.com/>

**Kulturni hram, kjer je sedež društva
(foto: Andrej Palovšnik).**

FKD.KB/, ki jo urejajo Nik Bertoncelj, Petra Alič in Andrej Palovšnik.

Arhiv o izvedenih prireditvah s slikovnim gradivom je do leta 2014 urejala Marija Markež, danes zanj skrbi Nik Bertoncelj, ki tudi fotografira prireditve. Pisni in fotografski arhiv otroških in mladinskih delavnic in prireditev je do leta 2008 urejala in vodila Melita Čušin.

Krožek ročnih del

Sekcija je bila ustanovljena v istem letu kot društvo. Število članic je bilo prva leta 30 in več, v zadnjih letih pa je številka obstala nekje pri 20. Članice krožka niso samo domačinke, ampak h krožku in tečajem prihajajo tudi iz Kranjske Gore, Jesenic, Blejske Dobrave in Žirovnice.

Delo v krožku že od samega začetka skrbno načrtujejo in sistematično nadgrajujejo. Strokovni del krožka vodi Katrc Horvat, pri srečanjih pa ji je pomagala Ana Ručigaj, zadnja leta Sonja Vilman. V času delovanja so organizirale tečaje osnovnega ročnega vezenja, senčnega veza, klekljanja, kvačkanja, rešiljeja, vezenja z vozličastimi vbodi, belega veza, izdelave hardanger vezenja, ažurja, blackworkka, v jubilejnem, 20. letu, so se lotile tehnike bargello. Vsakemu težaju nove tehnike je sledila razstava, v letih delovanja so jih postavile prek 30.

Članice Ivanka Svetanič, Kati Čušin, Marja Jalen, Anica Bergel in Meta Ovsenek so pripravile bogate samostojne razstave. V aprilu 2017 so pripravile razstavo in gostile vezilje iz skupine Zlata Nitka iz Boršta pri Trstu in spletle tudi vezi in prijateljstva. V maju 2017 so pripravile svojo razstavo po tečaju klekljanja, ki so ga organizirale in obiskovale od jeseni 2016. 14. oktobra 2017 so izvedle strokovno ekskurzijo v Gradež.

Članice od vsega začetka redno sodelujejo tudi na Mednarodnem festivalu vezenja v Velenju (2012, 2014, 2016 in 2018). Na 2., 3. in 4. festivalu so bile vezenine članice Kati Čušin, na 4. festivalu pa tudi vezenine članice Marje Jalen predlagane in sprejete v izbor med trideset najboljših izdelkov. Marja Jalen je po končnem izboru strokovne komisije za svoj izdelek osvojila 3. nagrado.

Pomagali so ji mentorji delavnic in izvajalci prireditev.

Za izvrševanje svojih ciljev in zadanih nalog v društvu danes delujejo Krožek ročnih del, Otroška gledališka skupina, Odrasla gledališka skupina, Teater, prof. in Gimnazijski teater, v društvu je razvita razstavna dejavnost.

Članice krožka so s svojimi izdelki sodelovale še na razstavi Rade vezemo skupaj, Vezenje nekoč in danes na Gorenjskem, v Mestni hiši v Kranju od 4. 12. 2008 do 25. 1. 2009 in na razstavi Srečne čipke – ustvarjanje in sodelovanje prinaša srečo, v Mestni hiši v Kranju od 17. 7. do 31. 8. 2014. Leta 2017 je Krožek ročnih del prejel nagrado Zveze kulturnih društev Jesenice za dolgoletno uspešno in vestno delo v ljubiteljski kulturi.

Vsako leto so organizirale strokovne ekskurzije in si širile obzorja. Obiskale so različne dele Slovenije, (Belo krajino, Prekmurje, Štajersko, Koroško, Kras, Vipavsko dolino, Slovensko obalo) in se spoznale z njihovim vezenjem, oblačenjem, življenjem, pot jih je zanesla tudi do Benetk in njihove znamenite Buranske čipke. Članice se zaradi zahtevnih epidemioloških razmer v letu 2020 in 2021 skoraj niso srečevale in upajo, da njihova dejavnost zaradi tako dolgega nedełovanja ne bo ugasnila.

Krožek ročnih del, maj 2017 (foto: Andrej Palovšnik).

Otroška gledališka skupina

V društvu deluje od sezone 2001/02. Uprizarili so Mojco Pokrajculjo (2002), Volk in 7 kozličkov (2003), Sneguljčico (2004), Veselo igro o žalostni princezinji (2005), Mojco Pokrajculjo (2006), Kozlovsko sodbo v Višnji Gori (2007), Do tiste stezice (2009), Kralj Matjaž (2013), Kaj se skriva za velikim trebuhom (2016). Mentorica in režiserka vseh predstav je bila Marija Palovšnik. V letu 2017 so uprizorili Pozor! Hudobe na delu, v letu 2018 pa Poslednja že-

Tri botre lisičice, 2020 (foto: Nik Bertoncely).

lja Rozalije M. Obe predstavi je režirala Ana Palovšnik. V letu 2019 so uprizorili Mojco Pokrajculjo, v letu 2020 pa Tri botre lisičice v režiji Ane Palovšnik in Mete Šavli. Večina predstav je bila izbranih za regijska Kekčeva srečanja, predstava Sneguljčica pa je bila izbrana za državno srečanje otroških gledaliških skupin v Kočevju. V vseh teh letih se je na odrskih deskah prvič predstavilo in pridobivalo gledališko znanje in izkušnje 67 otrok.

Otroška gledališka skupina 2019 (foto: Andrej Palovšnik).

Odrasla gledališka skupina in lutkovna skupina

Odrasla gledališka skupina je kot prvo premiero izvedla lutkovno predstavo Vila Zlatokrila že v decembru 1999. Leta 2001 so uprizorili burko Sladoled, 2002 komedijo Poslednji mož, 2003 pa cirkuško komedijo Zupanova Micka. 2004 so ponovili Vilo Zlatokrilo, leta 2005 pa uprizorili komedijo Maček v žaklju. Sledila je operna komedija Serijski brivec (2006), leta 2007 pa burka Krčmar pri zvitem rogu. V letu 2008 so uprizorili Vaje v slogu. Mentor in režiser vseh predstav je bil Gregor Čušin. Večina predstav je bila uvrščenih na regijsko srečanje gorenjskih komedijantov na Dobu pri Domžalah, predstava Maček v žaklju pa na državno Linhartovo srečanje amaterskih gledališč v Pesnico pri Mariboru.

Po enajstih letih mirovanja je Odrasla gledališka skupina ponovno zaživela z uprizoritvijo burke Zak-

lad, v letu 2021 pa so uprizorili tri enodejanke Izgubljena stava, Opeharjeni žid in Darežljivi otroci. Obe predstavi je režirala Marija Palovšnik. V navedenih predstavah je skupaj sodelovalo 16 igralcev.

Lutkovna skupina je v društvu delovala v letih 2003, 2004 in 2012 s predstavami Vila Zlatokrila v režiji Gregorja Čušina in Volk in 7 kozličkov v režiji Andreja Palovšnika. Skupina je ponovno pričela z delom v letu 2018, ko je pod vodstvom Mete Horvat uprizorila lutkovno predstavo rezijansko pravljico Grdina pod kamnom, v režiji Mete Horvat. Selektor je predstavo izbral za regijsko srečanje lutkovnih skupin v Kopru. V letih 2019 in 2020 in 2021 lutkovna skupina ni delovala.

Teater, prof.

Od januarja 2011 je po sklepu sveta Farnega kulturnega društva Koroška Bela gledališka skupina Teater, prof. ena od sekcij društva. Marija Palovšnik je že v letu 2011 na oder zvalila tudi del profesorskega zbora Gimnazije Jesenice. Sama vodi in režira predstave, v letu 2015 in 2016 pa se je preizkusila tudi v igralski vlogi. 2012 so tako uprizorili gledališko predstavo Improvizacija o Sinjebradcu, leta 2013 gledališko predstavo Iz devete dežele, 2014 pa predstavo Doktor Vsezna in njegov sluga Štipko Tiček. V letu 2015 so uprizorili predstavo Lov na rep v režiji Mojce Funkl. V letu 2016 so uprizorili Butalce v režiji Gregorja Čušina. Predstavi Lov na rep in Butalci sta bili izbrani na regijsko srečanje gorenjskih komedijantov na Dob pri Domžalah. 2017 so uprizorili gledališko predstavo Piknik na bojišču v režiji Marije Palovšnik. Leta 2018 so v sodelovanju z Gimnazijskim Teatrom uprizorili dramsko besedilo Milana Jesiha Kro-

nan norec, leto za tem predstavo Vedež; leta 2020 so na oder postavili Smešno zgodbo o doktorju Faustu, vse tri v režiji Marije Palovšnik.

Teater, prof. z gosti, 2019 (foto: Andrej Palovšnik).

Gimnazijski teater

Tudi gledališka skupina Gimnazijski teater je od januarja 2011 po sklepu sveta Farnega kulturnega društva Koroška Bela ena od sekcij društva. Marija Palovšnik vodi in režira predstave, ki jih že 20 let uspešno predstavlja Gimnazijski teater. V letu 2012 so uprizorili gledališko predstavo Čakajoč Godota, v letu 2013 Resničnostna mora in leta 2014 Sneguljčica. Predstavi Resničnostna mora in Sneguljčica sta bili uvrščeni na regijsko srečanje mladinskih gledaliških skupin. Dodatna premiera Gimnazijskega Teatra je bila dramatizacija pesmi Mateja Bora Šel je popotnik skozi atomski vek, ki je bila tudi predstavljena na prireditvi Kultura za vsak čas. 2015 so uprizorili Pohujšanje v dolini Šentflorjanski v režiji Gregorja Čušina, 2016 pa Sofoklesovo Antigono v režiji Marije Palovšnik. Vse navedene predstave si je ogledal selektor in jih zelo dobro ocenil. Antigona je bila uvrščena na regijsko srečanje mladinskih gledališč Gorenjske – Vizije 2016 v Škofji Loki. Na

oder so postavili še recitala Slovenski pesniki o Sloveniji in Slovenski soneti, nov recital so pripravili leta 2017. V letu 2018 so uprizorili dramsko besedilo Milana Jesiha Kronan norec v sodelovanju s Teatrom, prof. in v režiji Marije Palovšnik, in recital z naslovom Pesmi o domovini. 2019 so v sodelovanju s Teatrom, prof. uprizorili predstavo Vedež v režiji Marije Palovšnik. V letu 2020 so na oder postavili samostojno predstavo Šel je popotnik skozi atomski vek v režiji Vida Klemenca. 2021 so zaradi epidemioloških razmer izpeljali zoom predstavo A te lahko pokličem? (Umetnost videoklica) v režiji Gašperja Stojca, dramaturgiji Vida Klemenca, pod mentorstvom Marije Palovšnik, ki vsa ta leta tudi z Gimnazijskim teatrom navdušuje mlade za gledališko ustvarjanje in tako poskrbi za podmladek, ki ga s pridom uporabi Gledališče Toneta Čufarja Jesenice pa tudi druga amaterska gledališča v bližnji in daljni okolici.

Razstave

Razstavna dejavnost je bila ena prvih dejavnosti, ki jo je izvajalo društvo, saj je bila prva razstava v razstavnem prostoru postavljena že aprila 1999. Sledilo je 8 do 10 razstav letno, včasih tudi 12, v 23 letih jih je bilo 190. Različni umetniki, slikarji, fotografi, kiparji, vezilje, zgodovinarji, ljubitelji izročil, izdelovalci domače

obrti ... – veliko je bilo takih, ki so svoje izdelke na ogled postavili prvič. V zadnjem času društvo s svojimi razstavami tudi gostuje (Kadetnica Maribor, Čebelarški center Lesce, Zdravstveni dom Hrastnik, Poslovna stavba SIJ Acroni d. d. in v novembru 2019 v avli Ministrstva za kulturo Republike Slovenije).

V mozaiku spomina

Farno kulturno društvo Koroška Bela se 14. avgusta, dan pred velikim šmarnom ali Marijinim vnebovzetjem, tradicionalno spominja tragičnih dogodkov iz leta 1917, ko so italijanska letala v dveh valovih bombardirala Jesenice, Slovenski Javornik in Koroško Belo. Smrtnih žrtev sicer ni bilo, materialna škoda pa je bila ogromna. Do tal je pogorelo 46 hiš in preko 60 gospodarskih poslopij, poginilo pa je tudi nekaj živine, ki je niso uspeli rešiti pred ognjenimi zublji.

Ta dogodek je korenito spremenil podobo vasi in življenje marsikateremu Blanu. Od leta 2017 pa s spominsko prireditvijo počastimo naše prednike, ki so s svojo trmo, vero in vztrajnostjo dosegli, da je vas preživela in ponovno zaživela. Tega leta smo namreč pred cerkvijo sv. Ingenuina in sv. Albuina na Koroški Beli vzpostavili nov, tlakovan prostor za kulturne prireditve.

S sodelovanjem Kulturnega društva Možnar in dveh pilotov z Letališča Lesce smo se 14. avgusta 2017 ob 13.30, ko se je pred natanko 100 leti zgodil bombni napad, s streli iz možnarjev in preletom letala simbolično spomnili letalskega napada. Istega dne zvečer smo izvedli še spominsko slovesnost z video projekcijo na pročelje cerkve, z glasbenimi in govornimi vložki po idejni zasnovi Petre Alič. Tega leta je v okviru 100-letnice bombardiranja 20. avgusta gledališka skupina Teater, prof. ponovila gledališko predstavo Fernanda Arrabala Piknik na bojišču v režiji Marije Palovšnik; 25. avgusta je bila v Kulturnem hramu na Koroški Beli odprta razstava fotografskega, dokumentarnega gradiva in likovnih del, ki prikazujejo posledice bombardiranja Koroške Bele (avtorica Petra Alič); 4. septembra je bila v Osnovni šoli Koroška Bela odprta razstava Koroška Bela, ujeta v likovnih delih učencev, pri kateri so sodelo-

vali likovna pedagoginja Katja Operčkal in učenci šole; 9. septembra je bilo izvedeno predavanje Letalski napad na Koroško Belo mag. Matjaža Ravbarja, višjega kustosa za zbirki vojaškega letalstva in zračne obrambe ter ognjenega orožja; 4. oktobra je bilo predavanje Slovenci v vojni 1914–1918 magistra Marka Štepc, muzejskega svetnika, vodje kustosov in skrbnika zbirke za prvo svetovno vojno v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije.

Tragične dogodke smo tudi v letu 2018 obeležili 14. avgusta s koncertom študentov na Kraljevem glasbenem kolidžu (RCM) v Londonu Maje Horvat (violina) in Ermina Tkalca (klavir), ki je bil zaradi slabega vremena izveden v cerkvi. Leta 2019 je Farno kulturno društvo pričelo praznovanje 20-letnice svojega delovanja s slavnostno akademijo 14. avgusta na prireditvenem prostoru pred cerkvijo. Gledališka skupina Teater, prof. je izvedla ponovitev burke Vedež, odrasla gledališka skupina pa burko Zaklad. Obe predstavi je režirala Marija Palovšnik, v programu so sodelovali tudi ljudski godci Suhe hruške. Leta 2020 zaradi epidemije Covid 19 in vladnih ukrepov prireditev 14. avgusta ni bila izvedena. Leta 2021 smo dogodke iz leta 1917 obeležili prav tako 14. avgusta s koncertom priznanega zavoda Godibodi, skupine, v kateri so sodelovali Gregor Volk – vokal, kitare, orglice, Tomaž Hostnik – vokal, Janez Dovč - harmonika, elektronika, Goran Krmac – tuba, elektronika.

V letu 2022 smo se spomnili dogodkov izpred 105 let in na prostoru pred cerkvijo izvedli prireditev V mozaiku spomina 2022. Vodila jo je predsednica Marija Palovšnik. Trije streli iz možnarjev so naznanili začetek. Slavnostni govorec igralec in pisatelj Gregor Čušin nas je abecedno (tudi v svojem stilu humorno) popeljal po Koroški Beli in njeni zgodovini. Nagovorila sta nas

tudi podžupan Občine Jesenice Miha Rezar in župnik Peter Nastran. Sledil je glavni program: Maja Horvat (violina) in Roelof Temmingh (klavir), oba diplomanta Kraljevega glasbenega kolidža (RCM) v Londonu in prejemnika številnih prestižnih nagrad, sta vrhunsko izvedla dela skladateljev Franca Poulenca, Fritza Kreislerja, Johna Wiliamsa in Ludwiga van Beethovena. Obenem so se s projekcijo fotografij na pročelje cerkve in z razstavo fotografij predstavili člani Fotografskega društva Jesenice Stane Vidmar, Jani Novak, Aleksander Novak, Barbara Toman in Nik Bertoncelej. Večer so začinile članice Društva podeželskih žensk pod Golico in Stolom s pogostitvijo vseh prisotnih in nastopajočih.

Še posebej nas veseli, da tovrstne prireditve združujejo Blane, saj sodeluje več društev, skupin, prostovoljcev (Kulturno društvo Možnar Koroška Bela, Fotografsko društvo Jesenice, Društvo podeželskih žensk pod Golico in Stolom, Prostovoljno gasilsko društvo Koroška Bela, Vrtec Jesenice, enota Cilke Zupančič Koroška Bela, Farno kulturno društvo Koroška Bela in številni prostovoljci. Tudi obisk prireditev ni zanemarljiv. Brez sodelovanja vseh naštetih bi bila prireditev težko izvedljiva in ne bi bila tako odmevna.

Iz prireditve V mozaiku spomina, 2022 (arhiv društva).

Violinistka Maja Horvat, pianist Roelof Temmingh (arhiv društva).

Gregor Čušin (arhiv društva).

Ostale dejavnosti in prireditve

V koledarskem letu se ob različnih praznikih in priložnostih v okviru društvenih dejavnosti organizirajo, sedaj že tradicionalne prireditve, delavnice in razstave:

- križev pot na Ajdno, do leta 2008 na veliki petek, od takrat dalje na tiho nedeljo,
- delavnico izdelovanja beganic, ki jo vodi Ema Trojar in drugi mojstri s Koroške Bele (Jože Palovšnik in Jože Konič),
- delavnico izdelovanja adventnih venčkov, ki jo vodita Melita Čušin in Ema Trojar,
- pirhanje na velikonočni ponedeljek pri cerkvi na Koroški Beli, ki je od 1999 do 2003 potekala v izvedbi mladih, od 2004 dalje pa Andreja Palovšnika,
- razstavo Najlepši pirh, ki je bila do leta 2011 tekmovalnega značaja, od 2012 je postavljena kot razstava s pirhi, izdelanimi na različno tematiko,
- likovni natečaj Branka Čušina, prvič izveden v letu 2021, na katerem je sodelovalo 66 likovnih ustvarjalcev,
- prvomajsko budnico v sodelovanju s Pihalnim orkestrom Jesenice-Kranjska Gora, do leta 2013 občasno, od takrat naprej redno v soorganizaciji z Društvom podeželskih žensk pod Golico in Stolum,
- kresovanje – praznovanje na predvečer dneva državnosti, občasno praznovanje ob kresu, s koncerti, gledališkimi predstavami, od 2015 dalje redno, večinoma na Svetinovem vrtu pri Meliti in Gregorju Čušinu,
- prireditev V mozaiku spomina, ki je bila prvič organizirana ob 100-letnici spomina na bombardiranje Koroške Bele 14. avgusta 2017, z željo, da postane krajevni praznik na prireditvenem prostoru pred cerkvijo na Koroški Beli,
- likovne razstave od 6. oktobra od 2010 dalje, ob obletnici smrti Branka Čušina, pobudnika za ustanovitev društva, ki jih iz njegove bogate zapuščine postavlja Gregor Čušin,
- društveno tombolo, katere izkupiček je v celoti oddan v dobrotelne namene,
 - miklavževanje – od 2004 dalje Miklavž obišče prizadevne člane društva in občasno Krožek ročnih del, v sodelovanju z župnijo in

župnijsko Karitas obdaruje otroke, otroke pa vsako leto popelje na ogled predstave v lutkovno gledališče Ljubljana,

- adventni večeri in prireditve, ki jih organizirata Gregor in Melita Čušin in pripeljeta na Koroško Belo različne priznane kulturne ustvarjalce.

Kresovanje leta 2018, Kvartet Strmole
(foto: Nik Bertoncely).

Križev pot, Ajdna, 2017 (foto: Andrej Palovšnik).

Tombola leta 2019 (foto: Nik Bertoncely).

Društvo je v svoji zgodovini organiziralo še:

- prireditve ob 8. februarju, slovenskem kulturnem prazniku, občasno do leta 2008,
- pustno rajanje za otroke, do 2006 redno z mentorji in animatorji otroških in mladinskih delavnic, potem le še občasno,
- tekmovanje za najlepši in najboljši krof, redno do leta 2004,
- prireditev ob materinskem dnevu, ki jo je pripravljala Melita Čušin z zborčkom Drobtinice od 1999 do 2009,
- Oratorij, koristno preživljanje prostega časa, druženje, organizirano pod okriljem društva od leta 2000 do 2007, nato je organizacijo prevzela župnija in animatorji.

Od ustanovitve društva pa do leta 2009 je v društvu deloval pevski zbor Drobtinice, ki ga je vodila Melita Čušin. Nekaj časa je v društvu delovala tudi planinska sekcija, športna sekcija in literarni krožek.

Od aprila 1999 so se v društvu odvijale tudi aktivnosti za otroke v obliki delavnic. Potekale so v obliki tedenskih srečanj, že v oktobru 2000 pa so se delavnice delile na otroške in mladinske. Otroci so v raziskovalnih delavnicah (zgodovina kraja, igre nekoč in danes, pomembne ustanove in spomeniki v vasi, oblačila nekdanj in danes, miklavževanje in božični prazniki, ljudska in narodnozabavna glasbila, stari predmeti, stare jedi, stare besede in pregovori, stare igrače, šege), ob slikanju na steklo, barvanju na svilo, obdelovanju gline, na potepanjih z lovцем, na malih romanjih, urah pravljic, v šiviljsko-modnem kotičku (tudi nakit in modni dodatki), v ljudskih plesih, pri otroškem gledališču, v kuharski, likovni delavnici in pri športnih ter družabnih igrah pridobivali v spretnosti, izvirnosti in se učili potrpljenja ter socialnih veščin. V okviru delavnic so otroci izdelovali butare, barvali pirhe in kot koledniki poromali po vasi. Ob koncu šolskega leta so bile otroške aktivnosti predstavljene tudi na razstavi, kjer so otroci za svoje delo dobili priznanje, animatorji pa zahvalo za delo. Delavnice so vodili Mojca Čušin, Katrca

Horvat, Matej Keler, Mateja Kozmus, Franci Markelj, Lilijana Markež, Marija Markež, Mojca Novak, Sandi Novak, Marija Palovšnik, Ema Trojar, Jožica Urukalo, Ana Zavelcina, Stanka Zupančič ter Urša Žurovec.

Jeseni 2003 so se delavnice umaknile mesečnim srečanjem za otroke in mlade. Ta so bila vsa tematsko obarvana (npr. srečanje Potovanje med zvezde – izdelovanje zvezd iz blaga, papirja, testa in ogled planetarija; srečanje Prišel je čas okrog božiča – izdelava adventnih koledarjev, ovčk, lučk ...), svojo pot pa so nadaljevali mali romarji. V prvi polovici leta 2006 pa so otroci lahko sodelovali v dveh tečajih – v tečaju plesno-ritmične gimnastike jih je vodila Špela Šavs, v tečaju osnovnih slaščičarskih spretnosti pa Katrca Horvat. Plesalke so svoje spretnosti pokazale na zaključnem nastopu, slaščičarji pa so svoje izdelke kar pojedli.

Redno so se otroci srečevali na pustnem rajanju, pri pirhanju in na tekmovanju za najlepši pirh. Za otroke je bilo organiziranih tudi pet nagradnih izletov (Korita Mostnice – Voje – Stara Fužina; Sv. Duh – Železniki – Suša – Križ – Železniki – Rudno – Nemški Rovt – Bohinjska Bistrica; v Ljubljani Hiša otrok in umetnosti,

Pirhanje leta 2019 (foto: Nik Bertoncelj).

Po pirhanju, 2017 (foto: Andrej Palovšnik).

Hiša eksperimentov in Muzej športa; Sorica – Groharjeva domačija). Vsako leto pa Miklavž popelje otroke v gledališče (Sapramiško so si ogledali v Kranju, ostale v Lutkovnem gledališču Ljubljana – Fantkov dan, Ča-

robna piščal, Hišica iz kock, Zgodba o dobrem volku, Tacamuca, Kdo je napravil Vidku srajčico ...) in jih, ko se vračajo nazaj, obišče tudi na avtobusu.

Nagrade in priznanja

- Občina Jesenice je 20. 3. 2003 društvu podelila Diplomo na področju kulture.
- Regijski selektor na Dobu pri Domžalah je 22. 6. 2014 podelil Mariji Palovšnik posebno priznanje za večletno umetniško vodstvo, mentorstvo in režiranje.
- Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti je 23. 9. 2014 podelil zlato značko za več kot 15-letno udejstvovanje v ljubiteljski kulturi Katrci Horvat, Katarini Čušin, Anici Ručigaj, Gregorju Čušinu in Meliti Čušin, priznanje sveta območne izpostave Jesenice Mariji Markež, Mariji Palovšnik in Andreju Palovšniku.
- Zveza kulturnih društev Jesenice je 12. 11. 2015 podelila Mariji Palovšnik priznanje za dolgoletno delo na področju ljubiteljske kulture.
- Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije je 25. 5. 2016 izdalo društvu odločbo in mu podelilo status v javnem interesu.
- Zveza kulturnih društev Jesenice je 18. 1. 2017 Krožku ročnih del podelila priznanje za dolgoletno uspešno in vestno delo v ljubiteljski kulturi, predvsem na področju ročnega vezenja in ohranjanja slovenske kulturne dediščine
- Planinsko društvo Jesenice je v maju 2017 društvu podelilo priznanje.
- Prostovoljno gasilsko društvo Koroška Bela je 24. 6. 2017 društvu podelilo zahvalo za sodelovanje.
- Občina Jesenice je 20. 3. 2018 podelila Mariji Palovšnik plaketo Občine Jesenice za pedagoško delo z mladimi in obogatitev kulturnega dogajanja tako na Gimnaziji Jesenice kot na Koroški Beli in širše.
- Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti je 15. 1. 2018 podelil Petri Alič priznanje Sveta območne izpostave Jesenice za raziskovalno, publicistično delo, razvijanje kulturnega sodelovanja z drugimi društvi, strokovnimi organizacijami in za ohranjanje nacionalne kulturne dediščine ter organizacijo prireditev ob 100-letnici bombardiranja Koroške Bele.
- Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti je 14. 8. 2019 podelil društvu ob praznovanju društvene 20-letnice jubilejno priznanje območne izpostave.
- Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije je 10. 9. 2019 izdalo društvu odločbo, s katero mu je podelilo status nevladne organizacije v javnem interesu.
- Občina Jesenice je 6. 2. 2020 društvu podelila plaketo Občine Jesenice.
- Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije je 10. 12. 2020 društvu podelil priznanje za uspešno sodelovanje v okviru Dnevov evropske kulturne dediščine in Tedna kulturne dediščine.
- 23 članov društva je prejelo bronasto Linhartovo značko za več kot 5-letno udejstvovanje v ljubiteljski gledališki dejavnosti. Prejemniki so Polona Avsenak, Filip Damjan Čušin, Jana Čušin, Kristina Klara Čušin, Kristof Marij Čušin, Lucija Barbara Čušin, Luka Čušin, Marko Čušin, Matej Čušin, Matija Jošt Čušin, Matej Erjavec, Jože Horvat, Katrcia Horvat, Maja Horvat, Miha Horvat, Žiga Konjar, Franci Markelj, Bojana Martinčič, Mira Medja, Nataša Meglič, Ana Palovšnik, Jernej Palovšnik, Matija Palovšnik, Sonja Podobnik, Uroš Sterle, Darja Svetina, Meta Šavli, Primož Vilman, Renata Bok Zelenjak, Veronika Žnidaršič.
- Trije člani društva so prejeli srebrno Linhartovo značko za več kot 10-letno udejstvovanje v ljubiteljski gledališki dejavnosti. Prejemniki so: Gregor Čušin, Jože Horvat, Andrej Palovšnik.
- Marija Palovšnik je prejela zlato Linhartovo značko za več kot 15-letno udejstvovanje v ljubiteljski gledališki dejavnosti.

V gosteh na Ministrstvu
za kulturo Republike
Slovenije 2019
(foto: Nik Bertoncelj).

Prireditev ob 20-letnici
društva, avgust 2019
(foto: Nik Bertoncelj).

Razstava ob Dnevih
evropske kulturne
dediščine, 2021
(foto: Nik Bertoncelj).

POUSTVARJANJE SLOVENSKEGA PLESNEGA IN GLASBENEGA IZROČILA

Kulturno-umetniško društvo Triglav, Slovenski Javornik – Jesenice

Začetki delovanja Kulturno-umetniškega društva Triglav segajo v leto 1991, ko se je takratna folklorna skupina, delujoča v društvu upokojencev na Slovenskem Javorniku, zaradi močne okrepitve z mlajšimi člani razdelila na dva dela. Mlajša skupina si je nadela ime Folklorna skupina Triglav, se priključila Delavsko-prosvetnemu društvu Svoboda France Mencinger in pod vodstvom Cilke Peternel začela delovati v Kulturnem domu Julke in Albina Pibernika na Slovenskem Javorniku. Folklorna skupina se je leta 1996 tudi pravno-formalno osamosvojila in si nadela ime Kulturno-umetniško društvo Triglav, Slovenski Javornik-Jesenice.

Sprva si nova folklorna skupina Triglav ni postavljala zahtevnejših ciljev. V zadovoljstvo svojih članov je razvijala prijetno družabno življenje, ki so ga popestrili nastopi na družabnozabavnih in turističnih prireditvah, skupni izleti, druženja ob praznovanjih in podobno. Sredi devetdesetih let 20. stoletja pa je v skupini dozorela ideja in želja po širitvi programa in kakovostni rasti. Strokovno vodstvo je prevzela Malči Možina in v društvo leta 1995 povabila Bojana Knifica, ki je od tedaj dalje usmerjal njen program, z Malči Možina soustvaril večino koreografij ter šival folklorne kostume in poskrbel za temeljito kostumsko in programsko prenovu. Za pevski program je od leta 1996 skrbela Metka Knific Zaletelj, ki je bila od leta 1998, ko je bila ustanovljena pevska skupina, tudi njena vodja. Vodstvo godcev je leta 2000 prevzel Franci Šolar, ki še danes s prirojenim občutkom za muziciranje vodi v društvu delujočo glasbeno skupino ljudskih godcev Suhe hruške.

V prvem petletnem obdobju, torej med letoma 1991 in 1996 je skupina prvič sodelovala na območnem in regijskem srečanju odraslih folklornih skupin, organizirala je prvi koncert z gosti, prvič gostovala v

tujini (v Lichtensternu v Italiji) in pripravila prvi novoletni koncert v dvorani na Javorniku, ki je postal tradicionalen. Med pomembnejše projekte prvega obdobja je sodilo snemanje videokasete, na kateri je v različnih kulturnih okoljih posnet tedanji program skupine. Prvo petletno obdobje pa je skupina leta 1996 sklenila z gostovanjem pri slovenskih izseljencih v Združenih državah Amerike in Kanadi.

Drugo petletno obdobje so zaznamovali širitev programa z novimi koreografijami, vključujoč izdelavo številnih novih folklornih kostumov, gostovanja na mednarodnih folklornih festivalih v tujini (v Erbi v Italiji, v Doloplazih na Češkem, v Dollywoodu v Tennesseeju v Združenih državah Amerike), koncerti na Bledu, tematske predstavitve izročila in oblačilne dediščine in drugo. Na odru dvorane Kulturnega doma Julke in Albina Pibernika na Javorniku je društvo gostilo skupine iz domovine in tujine (Italije, Češke, Avstrije), se leta 1996 prvič udeležilo državnega srečanja odraslih folklornih skupin in obdobje sklenilo s slavnostnim, vsebinsko zaokroženim koncertom ob 10-letnici delovanja, na katerem je prvič predstavilo odrsko interpretacijo nageljnovega semnja v Kropi. Koreografiji so člani pogovorno pravili »Kovači«, z njo pa smo opozorili na možnost drugačne interpretacije plesnega izročila in oblačilne dediščine, kot je bilo dotlej v navadi v folklornih skupinah.

Skupina je z novimi koreografijami plesnega in s plesom povezanega izročila ter s kostumskimi podobami, ki so se oddaljevale od tedaj splošno uveljavljenega, poskrbela za programsko pestrost. Večkratnim udeležbam na državnih srečanjih odraslih folklornih skupin so sledila povabila na mednarodne folklorne festivale v tujino (med letoma 2002 in 2006 je gostovala v Szazhalombatti na Madžarskem, v Vršču v Srbiji, v Solunu

v Grčiji). Tretjo petletko je sklenila z izdajo dvanajstletnega koledarja in s koncertom ob 15-letnici delovanja, ki se je končal s predstavitvijo partizanskega mitinga. Ta

je v folklorni dejavnosti na Slovenskem pomembno razširil dojemanje izročila, primerne za interpretiranje v folklornih skupinah.

Koreografija plesov, zapisanih na zahodnem Štajerskem, v izvedbi Folklorne skupine Triglav na državnem srečanju odraslih folklornih skupin v Beltincih leta 2003 (arhiv društva).

Koreografija plesov, zapisanih na Gorenjskem, v izvedbi Folklorne skupine Triglav na državnem srečanju odraslih folklornih skupin v Beltincih leta 2006 (arhiv društva).

Gostovanja v tujini so postala vse pogostejša (Doloplazy na Češkem, Reutlingen v Nemčiji, Kočani v Makedoniji, Bransk na Poljskem, Dražice na Hrvaškem). Sledile so nadaljnje udeležbe na državnih srečanjih odraslih folklornih skupin, temu pa so se pridružili še uspehi pevske in godčevske skupine. Kulturno-umetniško društvo Triglav je na svojih novoletnih koncertih gostilo slovenske folklorne skupine, in sicer Folklorno skupino Skala iz Kubeda, Folklorno skupino Kres iz Novega mesta, Folklorno skupino Vipava, Folklorno skupino Lancova vas, Folklorno skupino Oton Župančič z Vinice in Akademsko folklorno skupino Ozara iz Kranja, obdobje pa sklenilo s samostojnim novoletnim koncertom ob 20-letnici delovanja leta 2011.

Pevska skupina, v kateri so bili združeni pevci z Jesenic in iz Trziča ter njune širše okolice, je poustvarjala pesemsko izročilo in izdala zgoščenko *Stare pesmi iz mladih ust*. Leta 2010 je pripravila odmeven koncert *Tri zgodbe – tri usode*. Člani godčevskega sestava so vedno sodelovali pri folklorni skupini, ob tem pa so pripravljali tudi samostojen program, v katerem so poustvarjali slovensko inštrumentalnoglasbeno izročilo. Zgoščenko so skupaj s folklorno skupino posneli leta 2002.

Poleg folklorne, godčevske in pevske skupine je v društvu delovala tudi sekcija ročnih del. Pomemben del nekdanje (po)ustvarjalnosti za potrebe najširših plasti prebivalstva, s katero so se pogosteje kot moški ukvarjale ženske, predstavlja vezenje in izdelovanje predmetov oblačilne porabe. Člani sekcije ročnih del so se ukvarjali z izdelavo posameznih delov moških in ženskih folklornih kostumov, med katerimi posebno mesto zasedajo različna ženska pokrivala, ter s pripravo razstav, na katerih so sodobnikom predstavljali interpretacije nekdanjega oblačenja. Odmevno razstavo o oblačilni dediščini Gorenjcev so pripravili leta 2005 v Kamniku ob *Dnevih narodnih noš in oblačilne dediščine*, sicer pa so več razstav pripravili na Jesenicah in Slovenskem Javorniku (*Pokrivala na Slovenskem, Oblačila Zgornjesavske doline, Prišla je pod avbo, Obležena po ratesk ...*).

Ob praznovanju 25-letnice delovanja folklorne skupine in 20-letnice ustanovitve društva je leta 2016 potekala celovečerna prireditev z naslovom *25 let pod marelo*. In izšla je brošura, v kateri je bila na kratko predstavljena prehojena pot skupine in njenih članov.

Glasbena skupina Suhe hruške, Jesenice, avgust 2021 (arhiv društva).

Leta 2013 je z delom začela otroška folklorna skupina, vodil jo je Jaka Srpčič, nadeli pa so si ime Mali Triglav. Redno so se udeleževali območnih srečanj otroških folklornih skupin, že dve leti po ustanovitvi pa so toliko napredovali, da so bili izbrani na regijsko srečanje otroških folklornih skupin. S svojimi nastopi so popestrili tudi proslave ob materinskih dnevih, nastopali so v vrtcih in ob drugih priložnostih. Ta skupina je po odhodu vodje zamrla.

V letu 2017 je ljubezen do glasbenega izročila povezala šest godcev, ki so si nadeli ime Suhe hruške: Franci Šolar (vodja, bas, harmonika, tuba), Marjan Mahnič (harmonika, frajtonerica), Janez Bučar (kontrabas), Aljoša Lindič (klarinet), Petra Dabič (pevka), Polona Žuber (violina). Godci, nabrani vse od Dobrave pri Kropi do Jesenic in Bohinja, pripravljajo program, temelječ na inštrumentalnoglasbenem in pesemskem izročilu. V skupini so godčevsko tradicijo združili s petjem, kar pri tovrstnih skupinah ni ravno pogosto, pri poslušalcih pa je lepo sprejeto. Slovensko ljudsko izročilo, predvsem pesemsko in inštrumentalnoglasbeno,

skušajo predstavljati na bolj ali manj izviren način in primeren godčevskemu sestavu. Izvajajo pesmi iz različnih delov slovenskega kulturnega prostora, najpogosteje pa ostajajo pri vižah in pesmih, ki so bile zapisane na Gorenjskem. Decembra 2021 so godci pripravili samostojni koncert koledniških pesmi, zapisanih v okolici Kroke in Srednje Dobrave.

Odrasla folklorna skupina je leta 2017 zaključila svojo pot, do leta 2018 jo je nadaljevala otroška folklorna skupina. Danes pa za živost društva skrbi glasbena skupina petih inštrumentalistov in pevke Suhe hruške, ki jo vodi neumorni Franci Šolar.

Leta 1993 je Folklorna skupina Triglav prejela občinsko priznanje in leta 1999 plaketo Občine Jesenice. V letu 2006 je na festivalu v Vršču prejela bronasti Vršaški venac in še tri posebna priznanja – za plesnemu izročilu ustrezno izvajanje plesov, za najboljši prikaz šege in za najboljše folklorne kostume. Tem dosežkom se pridružujejo druge zahvale za sodelovanja na številnih folklornih festivalih v tujini in priznanja za delo doma.

Skupina Suhe hruške (arhiv društva).

LJUBITELJSKE DEJAVNOSTI MAKEDONCEV NA JESENICAH

Makedonsko kulturno društvo Ilinden

Makedonsko kulturno društvo Ilinden Jesenice združuje Makedonce, ki živijo na Jesenicah, društvenim dejavnostim, predvsem predstavitev njihovega dela pa se pridružujejo tudi drugi, ki spoštujejo makedonsko tradicijo in kulturo. Člani se v društvu združujejo v različnih sekcijah – v slovenskem prostoru in širše so postali najbolj prepoznavni po glasbeni sekciji, ki oživilja makedonsko instrumentalno glasbeno izročilo, in folklornih skupinah, v katerih člani različnih starosti poustvarjajo makedonske ljudske ples.

Makedonci so na Slovensko prihajali že v letih pred drugo svetovno vojno, predvsem kot vojaki držav SHS in Kraljevine Jugoslavije. Kot vojaki so prihajali tudi med drugo svetovno vojno, tik po njej pa so v Sloveniji iskali predvsem možnosti študija in zaposlitve. Veliko Makedoncev se je v Slovenijo priselilo v sedemdesetih letih 20. stoletja, večina njih je v Slove-

niji tudi ostala, zadnji močnejši val priseljevanja pa je mogoče zaznati po razpadu Socialistične federativne republike Jugoslavije. Danes so v Makedonsko kulturno društvo Ilinden Jesenice združeni neposredni priseljenci iz območja Severne Makedonije, pa seveda številni, ki sodijo v prvo, drugo in naslednje generacije Makedoncev, rojenih v Sloveniji.

Daleč od okolja, kjer so se rodili oz. kamor sodijo njihove korenine, so Makedonci v Sloveniji čutili potrebo po skupnih druženjih, obeleževanju verskih in drugih praznikov ter ohranjanju rodbinskih tradicij, zato so po osamosvojitvi Republike Slovenije iskali možnosti, da se pravno in formalno organizirajo. V začetku leta 1992 je bilo ustanovljeno Makedonsko kulturno društvo Ljubljana s sedežem v Ljubljani in sekcijami v drugih krajih Slovenije, kjer je živelo večje število Makedoncev. V ustanovnem odboru tega društva

Veteranska folklorna skupina na državnem srečanju v Beltincih (foto: Janez Eržen, JSKD).

je sodeloval tudi Mihajlo Gjorgiev z Jesenic. Kljub delujočemu društvu Makedoncev v Ljubljani, ki je imelo sekcijo tudi na Jesenicah, so bile potrebe po lastnem organiziranju dejavnosti Makedoncev z Jesenic tako velike, da je bilo na Jesenicah leta 1993 ustanovljeno samostojno društvo – Makedonsko kulturno društvo Ilinden; njegov prvi predsednik je bil Ljubomir Velkovski. Postavljeni so bili temelji delovanja, usmerjeni v razvijanje pozitivnega odnosa do dediščine Makedoncev, ohranjanja praznovanj božiča, velike noči in drugih praznikov, poustvarjanja plesnega in glasbenega izročila ter razvijanja dogodkov in prireditev – številne so postale tradicionalne.

Takoj po ustanovitvi društva sta z delom začeli glasbena in odrasla folklorna skupina – predstavili sta se že na letni skupščini leta 1993. Leta 1995 sta začeli delovati mladinska in otroška folklorna skupina. V folklornih kostumih, ki jih je izdelala članica društva Snežana Gocevska, so se prvič predstavili leta 1996. Leta 2005 je z delovanjem začela folklorna skupina starejših plesalcev, ki je bila izjemno pozitivno sprejeta tudi med poznavalci plesnega izročila na Slovenskem. Številne generacije starejših in mlajših folklornikov so poustvarjale makedonsko plesno izročilo, ki je v koreografijah ohranjalo precejšen delež izvirnosti. Vodili so jih Eftim Zašev, Vaska Stankova, Vaska Hristova, Branko Georgiev, Joco Stafanov, Dževad Abazov, Slobodan Dejanov, Mateja Nikolovska in Damjan Lazov.

Leta 2002 je s svojim delom začela Etnoglasbena šola – oktobra tega leta v Novi Gorici in aprila 2003 na Jesenicah. Začeli so s poučevanjem igranja na tapan (boben), gajde (dude), kaval (piščal), svorče (piščal), gusle (enostrunsko godalo) in tamburo (tamburica), pridružili so se jim še drugi inštrumenti. Pobudnik Etnoglasbene šole je bil Ljubomir Velkovski, tudi učitelj in izdelovalec glasbil. Najpogosteje je igral na dude, svoje znanje pa je prenesel na številne mlade – med vidnejše predstavnike nove generacije, ki poustvarjajo makedonsko inštrumentalno glasbeno izročilo, sodi Filipo Damjanov. Leta 2009 je Etno glasbena skupina izdala zgoščenko s štirinajstimi plesnimi vižami in enajstimi pesmimi z Osogovije.

V društvu so se ukvarjali tudi z drugimi aktivnostmi. Leta 1997 so začeli s šolo poučevanja makedonskega jezika, leto za tem je izšla prva številka društvenega časopisa z naslovom Detelinka (Deteljica) s prispevki, objavljenimi v makedonskem in slovenskem jeziku. V društvu je delovala recitatorska skupina, dejavni sta bili šahovska in nogometna sekcija. Člani društva so pripravili več občasnih razstav – leta 1996 razstavo na temo makedonske oblačilne in glasbene dediščine, leta 2000 razstavo vezenin, leto za tem slikarsko razstavo ipd.

Za člane društva in društvo v celoti je pomembno praznovanje ilindena – na prireditve, ki od leta 1992 poteka ob koncu julija ali v začetku avgusta na Poljanah pri Jesenicah, prihajajo tudi Makedonci iz drugih delov Slovenije in iz tujine. Na tej in njej sorodnih dogodkih je mogoče spoznati in okusiti tudi makedonsko kulinariko. Društvo od leta 2005 pripravlja Folklorne dneve na Jesenicah, na katerih z gosti iz domovine in tujine predstavlja plesno in glasbeno izročilo, tudi nekdanje šege in navade Makedoncev.

Do leta 2001 je društvo uporabljalo prostore Telovadnega društva Partizan na Koroški Beli, potem pa je aktivnosti preselilo na Jesenice, kjer je dobilo nove prostore, ki so jih člani preuredili, da so bili primerni izvajanju različnih aktivnosti. V društvu se je v dobrih 25 letih delovanja izmenjalo šest predsednikov, delovanje društva pa je opisano v dvojezični v makedonščini in slovenščini pisani knjigi z naslovom *25 let MKD »Ilinden« Jesenice*, izdani leta 2019.

Doslej so bile najuspešnejše etno glasbena skupina ter mladinska, veteranska in otroška folklorna skupina. Člani društva so večkrat gostovali v Avstriji, bili so tudi v Italiji, na Hrvaškem in v Bolgariji, poleg tega pa v številnih mestih v Severni Makedoniji. Folklorna skupina veteranov je leta 2008 gostovala na državnem srečanju odraslih folklornih skupin v Beltincih, etno glasbena skupina leta 2016 na državnem srečanju odraslih folklornih skupin v Žalcu. Društvo je dvakrat prejelo plaketo župana Občine Jesenice, in sicer v letih 2013 in 2018.

ŠTEVILNI LJUBITELJSKI KULTURNIKI NA JESENICAH OHRANJAJO BOŠNJAŠKO KULTURNO DEDIŠČINO

Kulturno in športno društvo Bošnjakov Biser

Kulturno in športno društvo Bošnjakov Biser Jesenice je bilo ustanovljeno leta 1992, registrirano pa je bilo 31. januarja 1993, v času vojne v Bosni in Hercegovini, in sicer pod imenom Kulturno društvo Muslimanov Biser Jesenice. Leta 2003 se je društvo preimenovalo in si nadelo ime, ki ga nosi še danes.

Društvo je bilo ustanovljeno z namenom združevanja in razvijanja na tradiciji temelječega kulturnega udejstvovanja pripadnikov bošnjaške skupnosti na Jesenicah. Ustanovitev sta spodbudila domotožje in tedanja situacija v Bosni, kjer so ljudje bili težke bitke. Bošnjaki na Jesenicah in širše v Sloveniji so čutili potrebo po organiziranem druženju in so ustanovili društvo, da bi si

lajšali bolečino, samoto, ohranjali dediščino prednikov, njihove plesne in pesmi ter se predstavljali slovenski javnosti, ki je tedaj bošnjaško skupnost še zelo slabo poznala. Po ustanovitvi društva smo začeli prejemati vabila na občinske prireditve, vabili so nas na srečanja z drugimi društvi, gostovali smo v raznih krajih po Sloveniji in širše.

Društvo je nekaj časa delovalo v prostorih nekdanjega delavskega doma Jelen, a so ti kmalu postali pretesni. Na Jesenicah je bilo veliko Bošnjakov, ki so že dlje časa živeli in delali v Sloveniji, med vojno v Bosni so se jim pridružili begunci, zato je bilo tudi članov vse več. Zaradi potrebe po večjih prostorih smo se preselili v

Folklorna skupina pri prikazu bošnjaških plesov (arhiv društva).

stavbo Zavoda za šport Jesenice, ki smo ga s prostovoljnim delom naših članov in simpatizerjev ter s pomočjo sponzorjev prenovili; na celotnem objektu smo poskrbeli tudi za novo fasado.

V društvu deluje več folklornih skupin, ob njih pa še literarna, dramska, športna in glasbena skupina. Širok spekter različnih dejavnosti članom nudi možnost, da izberejo tisto, kar jih zanima in veseli. Poleg omenjenih dejavnosti večkrat predstavljamo bogato bošnjaško kulinarčno dediščino.

Vse dejavnostni razvijamo ljubiteljsko. Pretežni del članov predstavlja mladina, starejši in bolj izkušeni pa so vključeni v organe društva, pomagajo pri pripravi dogodkov in organizaciji prireditev, sodelujejo tudi v folklorni in glasbeni skupini ter so dejavni na športnem področju.

V tridesetletnem obstoju je Kulturno in športno društvo Bošnjakov Biser na Jesenicah gostilo več folklornih skupin iz Slovenije, Bosne in Hercegovine, Švedske, Nemčije in Avstrije. Prav tako so tudi člani našega društva gostovali v različnih državah, kjer so se udeležili bodisi tekmovanj ali prijateljskih srečanj. Med drugim smo gostovali na Hrvaškem, v Avstriji, Nemčiji, Švedski, Turčiji, Bosni in Hercegovini ter v mnogih krajih Slovenije. Redno sodelujemo na prireditvah in drugih dogodkih v občini Jesenice, radi se odzovemo

povabilom slovenskih društev in društev manjšinskih etničnih skupnosti v Sloveniji. Predstavljamo se na prireditvah, ki jih organizira Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.

V dosedanjem delovanju društva smo organizirali veliko kulturnih, zabavnih in športnih projektov, med katerimi velja izpostaviti srečanja bošnjaških folklornih skupin, ki delujejo v Sloveniji, izbor najboljšega pevca/ke sevdalink v Sloveniji, številne dobrodelne akcije ter koncerte in literarne večere.

Cilji delovanja našega društva so raznoliki, se pa trudimo, da bi ohranjali in prek plesa, petja sevdalink in drugih pesmi ter kulinarike na kulturno umetniških prireditvah čim bolj kakovostno predstavljali bošnjaško kulturno dediščino. Poleg prireditev pripravljamo tudi razstave, ki predstavljajo delo naših članov, skrbimo za strokovno delo v društvu, člane spodbujamo, da se izobražujejo in pridobivajo nova znanja, ki jih potrebujejo za kakovostno delo v društvu, razvijamo inovativno delo, se povezujemo z ljubiteljskimi ustvarjalci s področja kulture in sodelujemo z bošnjaškimi in drugimi društvi po Sloveniji in v svetu. Naše delo so opazili mnogi, ki se ukvarjajo z vrednotenjem ljubiteljskega kulturnega delovanja, tudi Občina Jesenice, ki nam je leta 2004 podelila občinsko priznanje.

KULTURNO PROSVETNO ŠPORTNO IN HUMANITARNO DRUŠTVO VUK KARADŽIĆ

Društvo je bilo ustanovljeno leta 1995, in sicer z namenom negovanja lepote in dragocenosti, ki so nastajale in se dolga stoletja razvijale in ohranjale med Srbi v matični državi in zunaj nje. Mnoge šege in navade, ki so stoletja zaznamovale praznične dneve Srbov, so spremljali plesi in pesmi. Z njimi še danes ohranjamo spomin na naše korenine, s pesmimi ohranjamo jezik, ob plesu pa se ohranjata ljubezen in vera, da se to, kar je ustvaril narod, nikoli ne bo pozabilo. To je tisto, kar bo ostalo, ko nas ne bo več.

Kulturno prosvetno športno in humanitarno društvo Vuk Karadžić je aktivno na različnih področjih. Imamo folklorno, pevsko, literarno, dramsko in športno sekcijo, v katerih člani aktivno sodelujejo, ustvarjajo in tekmujejo. Najštevilčnejša je folklorna sekcija, v okviru katere delujejo otroška, mladinska, odrasla in veteranska skupina. Skupaj z moško in žensko pevsko skupino redno predstavljamo svoje programe na različnih prireditvah v Sloveniji in tujini. Vsako leto sodelujemo na tekmovanju srbskih folklornih skupin iz cele Evrope,

ki pod naslovom *Evropska smotra srpskog folklorja dijaspore i Srba u regionu* poteka pod okriljem Zveze srbskih društev diaspore. Zadnjih nekaj let je aktivna tudi sekcija ročnih del, ki omogoča, da se mlajše generacije naučijo pogosto že pozabljenih ročnih del. S tovrstnim delovanjem med Srbi na Jesenicah in širše ohranjamo stara podedovana znanja, hkrati pa zlasti z vezeninami krasimo folklorne kostume, s katerimi predstavljamo srbsko plesno, pevsko, glasbeno in drugo dediščino.

Društvo je bilo ustanovljeno v Radovljici, leta 2013 pa smo svoj sedež in s tem tudi večino aktivnosti preselili v nov dom na Jesenice. S to pridobitvijo smo postali še aktivnejši in s še večjim zanosom delamo na že utečenih in novih projektih. Obogatili smo repertoar koreografij, dopolnili folklorne kostume, razvili nove projekte ter ohranili nekaj pomembnih tradicionalnih prireditev, kot so Vukovi dnevi, otroški festival Razigrani tabančiči, tradicionalni pevski koncert, Vidovdansko proslavo, proslavo Mitrovdan, celovečerni novoletni koncert društva in šahovski turnir.

Člani folklorne skupine predstavljajo srbsko plesno izročilo in oblačilno dediščino (arhiv društva).

V več kot 25 letih delovanja smo prejeli veliko pohval in priznanj – prvo veliko priznanje leta 2002 na *Evropskoj smotri srpskog folkloru dijaspora i Srba u regionu*, na kateri smo osvojili srebrno plaketo. Tej so sledile še ena bronasta in štiri srebrne plakete; leta 2018 smo poleg srebrne plakete osvojili še posebno nagrado za najboljši folklorni kostum. Zelo ponosni smo bili, ko sta naši pevski skupini sodelovali na Svečani akademiji ob 20-letnici delovanja Zveze srbskih društev v Sloveniji. Pevski skupini sta posnели in izdali zgoščenki s tradicionalnimi srbskimi pesmimi. Leta 2014 nam je Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije dodelilo status društva v javnem interesu.

V letu 2020, ki zaradi epidemije koronavirusa ni bilo ravno naklonjeno delovanju društev po vsej Sloveniji,

smo se priključili svetovnemu *on line* projektu *Folklorniki celega sveta* (Folklorasi širom sveta), kjer smo združili pevske sposobnosti s folklorniki iz različnih srbskih društev po celem svetu in posnели tri pesmi. Sodelovali smo tudi v *on line* folklornem kvizu.

Naše društvo je v več kot 25 letih obstoja ustvarilo bogastvo trajne vrednosti in osvojilo prestižne nagrade. V društvu je bilo aktivnih več generacij z izjemno številčnim članstvom in tako se srbska tradicija, povezana s plesi, pesmimi ter šegami in navadami ohranja in prenaša na naše zanamce. Ponosni smo, da lahko člane našega društva imenujemo Vukova družina, da ti širijo svojo ljubezen do kulture skozi ples, petje in veselje ter s tem ustvarjajo sedanjost in prihodnost, ki se je upravičeno lahko veselimo.

LJUBITELJSKO KULTURNO DELOVANJE NA BLEJSKI DOBRAVI IN KVINTET VINTGAR

Začetki organiziranega delovanja na Blejski Dobravi segajo v konec 19. stoletja, ko naj bi se, kot je ostalo v ustnem izročilu, vaščani zbirali in ob branju leposlovja razglabljali o ustanovitvi Katoliškega bralnega društva, namenjenega širjenju bralne kulture in splošne omike. V to obdobje segajo tudi najstarejše pesmarice, ki so se ohranile na koru podružne cerkve sv. Štefana, z letnico 1884, kar posredno dokazuje, da je štiriglasno petje na Blejski Dobravi staro precej več kot sto let.

Delavsko gibanje v prvih desetletjih 20. stoletja je sprožilo ustanavljanje društev, v katerih se je razvijalo kulturno življenje, in tako je bilo 10. maja 1923 na Blejski Dobravi ustanovljen Delavsko prosvetno društvo Vintgar. Prvi predsednik je bil Janko Praprotnik, cilj društva je bil usmerjen v razvoj knjižničarstva, ustanovljena sta bila pevski zbor in tamburaški orkester. Marljivim članom društva je uspelo razvijati ljubiteljsko kulturno delovanje na Blejski Dobravi, toda šestojanuarska diktatura kralja Aleksandra je leta 1929 prepovedala delovanje številnih društev. Ker je bila

večina članov hkrati tudi članov Prostovoljnega gasilskega društva, so društvo ukinili in dejavnost iznajdljivo prenesli pod okrilje gasilcev. Pri tem velja izpostaviti družino Blaža Ambrožiča, kjer so ročno izdelovali instrumente za tamburaški orkester in stali za opisanim manevrom. V času druge svetovne vojne je veljal kulturni molk, društveni prapor je bil skrit v jami nad vasjo, leta 2002 pa najden in oddan v hrambo Gornjesavskemu muzeju.

Tamburaški orkester je med letoma 1935 in 1939 vodil Ludvik Ambrožič, po drugi svetovni vojni pa Jaka Jakopič, rojen leta 1909 kot šesti otrok Urbana in Lucije Jakopič. Na tamburico je igral že v letih med svetovnima vojnama, po drugi svetovni vojni pa je zbral delavsko mladino in ustanovil tamburaški orkester, ki je je štel med 20 in 30 članov. Vztrajal je do leta 1963. Sredi 20. stoletja je bila na Blejski Dobravi zelo živa tudi gledališka dejavnost – uprizarjali so različne igre, jih predstavljali v dvorani Telovadnega društva Partizan in gostovali po Gorenjskem.

Pevsko društvo Vintgar

Kmalu po drugi svetovni vojni je dejavnost knjižničarstva, pevcev in tamburašev oživela in se živahno razširila tudi z dramsko sekcijo, sredi šestdesetih let 20. stoletja pa je prišlo do generacijskih menjav, ki so povzročile zaton delovanja. Večina instrumentov tamburaškega orkestra je ostala pri ljudeh, ki so zadnji igrali nanje, petje je zamrlo nekaj let pred tem, ponovno pa oživelo v sedemdesetih letih 20. stoletja – 20. februarja leta 1975 je bilo namreč uradno ustanovljeno Pevsko društvo Vintgar.

Prvi predsednik na novo organiziranega društva je postal Stane Begeš, zborovodja pa Janez Ponikvar, ki ga je po treh letih zamenjal Alojz Vengar. V tem ob-

dobju je v zboru prepevalo preko 30 pevcev, ki so s pomočjo pokrovitelja Železarne Jesenice gmotno in programsko uresničevali zastavljene cilje. Program je obsegal delavske in ljudske pesmi in se spogledoval z umetno pesmijo. Alojz Vengar, popoln ljubitelj, a izjemno pronicljiv poznavalec zborovskega petja, je vse do svoje smrti leta 1992 premišljeno in taktno vodil program zbora. Za njim je zboru eno leto dirigiral prof. Jože Smrekar, januarja 1995 pa je vodenje prevzel dr. Blaž Lavtižar.

Z mladim dirigentom je pevskega zboru uspela izdatnejša pomladitev, a je bila kratkotrajna, saj so dijaki,

ki so prepevali v zboru, postali študentje in večinoma odšli iz domačega kraja. Delovanje zbora je hromilo glasovno neravnotežje, razmerje med tenorsko in basovsko zasedbo je bilo vedno manj primerno, zato je bilo nadaljevanje možno le v obliki projektnega delovanja.

V letu 2000 so se pojavile težnje po ustanovitvi dveh sekcij, in sicer trobilnega kvinteta in dramske sekcije, a želje niso bile uresničene. Ustanovljena je bila folklorna skupina, ki je delovala štiri leta, nekaj časa je delovala sekcija ročnih del.

Moški pevski zbor Vintgar ob odprtju Galerije kraljeviča Andreja v Poključki luknji (arhiv društva).

Moški pevski zbor Vintgar v Šentvidu pri Stični, junij 1984 (arhiv društva).

Kvintet 5

Leta 1999 je bolj slučajno kot ne nastal pevski kvintet. Pevski zasedbi z enim pevcem od zunaj (Branko Čušin) in tremi pevci znotraj zbora (Blaž Lavtižar, Rafko Penič in Andrej Černe) se je čez tri leta pridružil Luka Černe. Skupina je od vsega začetka delovala izključno projektno. Po prihodu Pavla Mesca je prišlo do poimenovanja v Kvintet za 5.

Približno osem let so se odzivali na povabila za priložnostne nastope. Kadar pevci kvinteta niso imeli časa, so k sodelovanju povabili pevce iz drugih pevskih

sestavov, pogosto Leona Mohoriča, Anžeta Koširja, Ambroža Černeta in Maksa Mariona. Vsaj pet let so prepričljivo nastopali na območnih srečanjih odraslih zborov in malih pevskih skupin ter se redno uvrščali na regijsko raven.

Pogosto so peščico zagnanih pevcev z Blejske Dobrave vabili k sodelovanju v različnih zasedbah na različnih lokacijah. Odzivali so se z zavestjo, da s svojim petjem ohranjajo stoletno tradicijo pevskega izročila. Vendar je njihovo petje leta 2008 zamrlo.

Kvintet Vintgar

Kvintet Vintgar, uradno ustanovljen 1. januarja 2014, z imenom in delovanjem nadaljuje tradicijo večglasnega petja na Blejski Dobravi. Kljub sorazmerno kratki dobi obstoja ima za sabo že vrsto uspehov. Že leta 2015 je pri razvrščanju pevskih skupin v kakovostne ravni skupina dosegla državno raven, zato je sprejela izziv in jeseni leta 2015 nastopila na regijskem tekmovanju. Tam je Kvintet Vintgar prejel zlato priznanje in še posebno priznanje za najboljšo malo pevsko zasedbo, priznanje za obetavno zasedbo in priznanje za najboljšo izvedbo skladbe, napisane v 19. stoletju. Ta uspeh je kvintetu na široko odprl vrata na državno tekmovanje Naša pesem v Mariboru leta 2016, kjer je prejel srebrno plaketo. Uspehi so prinesli številna povabila na zanimive dogodke, med katerimi izstopata koncert v stolni cerkvi sv. Nikolaja v Ljubljani aprila 2017 in sodelovanje na Gala koncertu Radia Ognjišče v Gallusovi dvorani Cankarjevega doma novembra 2018. Skrbno pripravljen tematski nastop z naslovom 4 otroške za 5 mož na regijskem tekmovanju Sozvočenja jeseni 2018 jih je popeljal na finalni oder v Slovensko filharmonijo. Vrhunec petletnega delovanja pa je bil koncert, ki so ga skupaj s Prifarskimi muzikanti izvedli 26. januarja 2019 v Gledališču Toneta Čufarja na Jesenicah.

V letu 2019 so si ponovno zadali večji projekt. Pripravili so cikel adventnih in božičnih sakralnih koncertov pod naslovom Emanuel, ki so ga izvedli v šestih krajih po celi Sloveniji. Zadnji uspešni projekt, ki so ga pripravili pred pandemijo koronavirusa, pa je bil izveden v domačem okolju, in sicer so za občinsko praznovanje slovenskega praznika kulture 8. februarja 2020 v dvorani Gledališča Toneta Čufarja na Jesenicah pripravili celoten kulturni program, ki je dosegel zelo topel odziv sodelujočih in občinstva.

V času koronskih ukrepov je Kvintet Vintgar preuredil svojo spletno stran in nadaljeval s pripravo videos-

Kvintet Vintgar, april 2016 (arhiv društva).

potov. Naredili so videospot za Športno društvo Gorje, na pobudo Gledališča Toneta Čufarja so pripravili so-
žalno sporočilo ob smrti Borisa Breganta ter novoletno
voščilo. Takoj po novem letu so ob kulturnem prazniku
na YouTube-u objavili najprej videospot Vrba, posnet
izključno z mobilni aparati, ob državnem prazniku in
ob 30-letnici rojstva naše države pa so objavili na You-
Tube-u nov video Imel sem ljubi dve, s katerim so po-
častili tudi spomin na stoto obletnico smrti avtorja te
pesmi Josipa Ipavca. Ukrepi, sprejeti zaradi pandemije
koronavirusa, so jih spodbudili k snemanju skladb za
novo zgoščenko. Snemanje so zaključili junija leta 2022
in posnetke predali v obdelavo producentu.

Za uspehe Kvinteta Vintgar so zaslužni vsi pevci,
predvsem pa njihov umetniški vodja Luka Černe, ki
je desetletje pred tem izkušnje nabiral v znani skupini
Perpetuum Jazzile. V tem kolektivu je pridobival in do-
polnjeval znanja o različnih vokalnih tehnikah klasič-
nega in pop-jazz petja. Obiskoval je tudi seminarje, kjer
je spoznaval dirigentske in druge veščine umetniškega
vodenja, kot so interpretacija skladb, pevska izraznost
ter individualna in skupinska postavitve izvajalcev na
odru. Gre za elemente, ki jih mora sleherni pevec obvla-
dati, če želi na odru v celoti doseči sporočilnost skladbe,
ki jo izvaja.

Kvintet Vintgar na mostu nad slapom Šumom, september 2018 (arhiv društva).

Bojan Dornik

POGLED S KOČNE

Športno kulturno društvo Obranca

Leta 1988 se je ob pobudi vaščanov rodila ideja za ustanovitev društva Obranca v vasi Kočna, ki se je 12 let za tem po tedanjem zakonu o društvih preimenovalo v Športno kulturno društvo Obranca Kočna. Ime društva jasno sporoča, da se v njem povezujemo zlasti vaščani Kočne, in sicer v športnih in kulturnih dejavnostih, namenjenih razvedrilu in medsebojnemu kulturnemu osveščanju. V društvu si obenem z delovnimi akcijami prizadevamo tudi za boljše bivalne razmere v vasi in za lepše okolje.

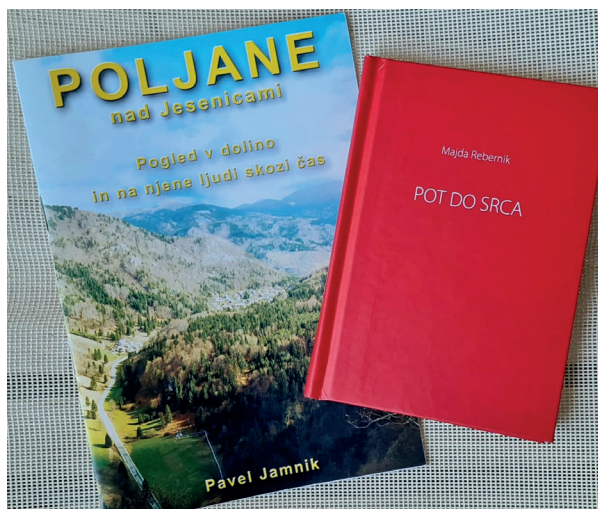
Leta 2023 bo društvo praznovalo 35-letnico aktivnega delovanja, katerega začetne aktivnosti so bile povezane z organizacijo in izvedbo kulturnega programa prvomajskih proslav Jeseničanov na prireditvenem prostoru Društva prijateljev mladine na Kočni. Na pobudo takratnega vodstva Društva prijateljev mladine je bil s Športno kulturnim društvom Obranca sklenjen dogovor o upravljanju prireditvenega prostora za vasjo.

Društvo skrbi za vaščane, jih druži in povezuje na ravni športa in kulture, pripravlja poučna predavanja, izlete z ogledi kulturnih znamenitosti, organi-

zira nastope pevskih zborov in veselice. Pod vodstvom predsednice Majde Rebernik je Športno kulturno društvo Obranca sodelovalo leta 2000 pri izdaji brošure vaščana Pavla Jamnika z naslovom *Poljane nad Jesenicami* in podnaslovom *Pogled v dolino in na njene ljudi skozi čas*. 15 let pozneje je bila na pobudo Bojana Dornika prek Športnega kulturnega društva Obranca izpeljana akcija, da se v spomin na dolgoletno predsednico in avtorico več kot 400 pesmi Majdo Rebernik (1949-2014) natisne knjižica njenih 52 pesmi z naslovom *Pot do srca*. Izdana je bila ob pomoči Občine Jesenice in donatorjev. Pesmi spremljajo likovna dela jeseniških ljubiteljev fotografiranja in slikanja, knjižica pa je bila predstavljena v recitalu na odrskih deskah jeseniškega gledališča.

Redne letne prireditve društva so:

- pozdrav pomladi ob tabornem ognju,
- otroška olimpijada ob zaključku šolskega leta,
- pohod do pastirske koče na Planini Obranca s kulturnim programom ob krajevnem prazniku,
- vsaka štiri leta je društvo nosilec programa ob praznovanju krajevnega praznika,
- kosanjev piknik z razstavo izrezljanih buč, ki jih pripravijo otroci ob pomoči staršev in starih staršev,
- v veslem decembru predstavitev igrice, obisk dedka Mraza in pogostitev s torto za otroke do 9. leta,
- odmeven prednovoletni pohod (30. december) z naglavnimi lučkami na Babo, kjer si ob toplem napitku in sprošeni besedi sežemo v roke in zaželimo srečno.

Izdaja knjižic (foto: Pavel Jamnik).

Nočni pohod na Polansko babo (foto: Pavel Jamnik).

Obisk dedka Mraza s pravljico (foto: Pavel Jamnik).

Razstava Eni odhajajo, drugi prihajajo (foto: Pavel Jamnik).

Pohod k Marotovi pastirski koči na Obranco (foto: Pavel Jamnik).

Otroška olimpijada (foto: Pavel Jamnik).

Majda Malenšek

TUDI MUZEJSKO DRUŠTVO JESENICE JE DEL LJUBITELJSKE KULTURE

32 let njegovega delovanja

Tiskani almanah *Kulturi podarjena nobena ura ni izgubljena*, prinaša obširen pregled ljubiteljskih kulturnih dejavnosti v Gornjesavski dolini od Rateč do Rodin, v njem pa ni Muzejskega društva Jesenice, ki prav tako opravlja svoje kulturno poslanstvo pri ohranjanju kulturne dediščine povsem ljubiteljsko, in sicer s tem, da združuje člane ob Muzejskem časopisu, na predavanjih in ekskurzijah, vzpodbuja k zbirateljstvu v domačem okolju, sproti zasleduje kulturne dogodke in domoznanske posebnosti, člani Muzejskega društva Jesenice so tudi aktivni pri oblikovanju jeseniških zbornikov. Društvo se povezuje z Gornjesavskim muzejem, deluje samostojno in za svoje delovanje ne prejema sredstev iz proračuna. Ker je prav tako kot druga društva del ljubiteljske kulture, je prispevek o njem svoje mesto dobil v elektronski izdaji almanaha *Kulturi podarjena nobena ura ni izgubljena*.

Leta 2021 je preteklo 30 let od ustanovitve Muzejskega društva Jesenice (MDJ). Ob ustanovitvi Občinskega muzeja na Jesenicah (prej je bil to Tehniški muzej v sklopu Železarne Jesenice) ob koncu leta 1990 je bil na pobudo Toneta Konoblja oblikovan iniciativni in nato pripravljalni odbor za oblikovanje skupine (društva), ki naj bi pomagala novi organizaciji pri začetnih težavah ter združevala amaterje in profesionalce pri zbiranju muzejskega gradiva in pri drugih dejavnostih muzeja tudi ljubiteljsko, neprofesionalno. 14. marca 1991 je bil sklican ustanovni občni zbor muzejskega društva (okoli 60 ustanovnih članov), na sestanku prvega upravnega odbora 25. marca (12 članov) pa imenovan prvi predsednik Borut Razinger. Sprejet je bil program, ki še danes temelji na dejavnostih, ki razkrivajo in razvijajo zavest o pomenu in varstvu naravne in kulturne dediščine v lokalnem okolju in širše.

Znak muzejskega društva je Zoisov lev. To je bil listino izvesek s plavža na Javorniku, ki spominja na

izvor družine Zois. Lev v roki drži košaro z dragulji, ker so baroni Zois od leta 1760 nosili plemiški naziv »von Edelstein«.

Zoisov lev (fototeka Gornjesavskega muzeja Jesenice)

Tone Konobelj, vodja Tehniškega muzeja Železarne Jesenice in leta 1990 eden od ustanoviteljev Gornjesavskega muzeja Jesenice. Tone Konobelj je bil tudi glavni in odgovorni urednik zbornikov *Jeklo in ljudje* (1985, 1991, 1995, 2000) ter *Jeseniških zbornikov* leta 2004 (štev. 9) in 2009 (štev. 10). Ob 15-letnici je na slavnostni seji društva prejel častno priznanje. Navedene zbornike je izdalo Muzejsko društvo.

Prvih osem let je bil predsednik Muzejskega društva Jesenice Borut Razinger (1936–2006, dipl. ing kemije, njegovo delo je knjiga *Svet dragih in okrasnih kamnov*), od leta 1999 do leta 2016 je društvu predsednikoval Dušan Prešern, častni član društva, njegovo zbirateljstvo arheoloških, etnolo-

Društvo je začelo organizirati muzejske večere, strokovne ekskurzije in izdajati Društveni časopis, od leta 1993 imenovan *Muzejski časopis*. Člani Muzejskega društva Jesenice so bili in so še tudi člani uredniških odborov jeseniških zbornikov.

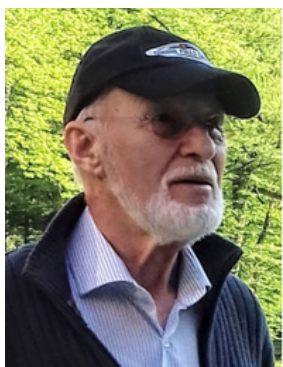
Gonilna sila prvih petnajstih let društvenega življenja je bil

Borut Razinger (arhiv društva)

Dušan Prešern
(arhiv društva)

Aleš Lagoja
(arhiv društva)

ških, lončenih, kovinskih predmetov je predstavila ddr. Verena Perko na srečanju gorenjskih muzealcev (Valičev muzejski dan, 12. dec. 2016).

Od leta 2017 je predsednik mag. Aleš Lagoja, ki ga je v Muzejsko društvo pripeljalo zanimanje za zgodovino železarstva v našem okolju.

Predsednike podpira devetčlanski upravni odbor, na katerem vsaj dvakrat letno potrdimo program muzejskih večerov in ekskurzij za sledenega pol leta. Del redne dejavnosti so občni zbori; na tistem leta 2018 so bila sprejeta z novo zakonodajo o društvih in s samo dejavnostjo usklajena Pravila Muzejskega društva

Jesenice. Pripravila ga je mag. Rina Klinar.

Društvo ima okrog 80 članov. Letno je organiziranih osem muzejskih večerov, na katerih poslušamo predavanja iz zgodovine, umetnosti, raziskovanj kulturne dediščine, arheologije. Lahko bi rekli, da je prijateljica naših muzejskih večerov ddr. Verena Perko, ki vsako leto pritegne našo pozornost s presenetljivim znanjem iz preteklosti, ki ga naveže na dogajanja v našem času. S poznavanjem polpretekle zgodovine nas je v zadnjem času pritegnil tudi naš član Boštjan Omerzel, svoje zna-

nje pa z nami delijo tudi strokovnjaki Gornjesavskega muzeja. Tako se je nabralo več kot 220 srečanj na muzejskih večerih.

Nazadnje pa še nekaj statistike. *Muzejski časopis* izhaja od ustanovitve društva (1991), tako da bo imel letos letnico XXXII. Prva leta je izšlo po več številkih letno in v 90 letih je bil to nekaj časa (po prenehanju izhajanja *Železarja*) edino redno izhajajoče jeseniško glasilo, ki je beležilo pomembne dogodke takratne občine. Vmesni člen so bile *Naše novice od Vrbe do Planice*, ki pa niso dobile širše podpore. (*Jeseniške novice* kot priloga *Gorenjskega glasa* izhajajo od leta 2005). Skupaj z Gornjesavskim muzejem Jesenice, v katerem vedno najdemo strokovno oporo za naše ljubiteljsko delovanje, poskušamo zapisati vse, kar se dogaja v društvu, v Gornjesavskem muzeju in v njegovih enotah. Tako je v njem prava mala zgodovina kulturne dediščine Gornjesavske doline.

Ena od ljubiteljskih dejavnosti članov je zbirateljstvo najrazličnejših predmetov, ki jih predstavijo na vsakoletnih razstavah v sodelovanju z muzejem. Za manjši muzej zanimivih zbirk (med drugim planiške značke) ima Dani Klemenc, ki je poskrbel tudi za značke Muzejskega društva s Zoisovim levčkom.

V Muzejskem društvu Jesenice vsako leto organiziramo dve ekskurziji. Naj ob tem spomnim na našega člana Zdravka Kovačiča, ki je izbiral in vodil ekskurzije vrsto let do leta 2006. Vrsto let je potem izbiral predvsem etnološko zanimive kottičke Slovenije etnolog Marko Terseglav. Zadnjih deset let pa nas vedno prijetno preseneti naša tajnica in vodja »muzejskih izletov« Darka Rebolj. Tako zanimivosti za naše oglede ne bo zmanjkalo. In prav na ta srečanja največkrat pritegnemo tudi nove člane.

VIRI

Arhiv društva: Muzejski časopisi, zapisniki društva.

Konobelj, Tone

1991 Muzejsko društvo na Jesenicah. *Jeklo in ljudje* VI., str. 305–306.

2000 Deset let muzejskega društva Jesenice – sto prireditev. *Jeseniški zbornik* 8, str. 267–272.

Malenšek, Majda

2011 20 let Muzejskega društva Jesenice. *Muzejski časopis*, februar 2011.

Valičev muzejski dan

2016 *Zbirke, začetki muzejev: Povzetki predavanj*. Kranj: Gorenjski muzej.

*Ljubiteljska kultura v
občini Kranjska Gora*

ZA JEZIK, NAROD IN ZA SEBE

Oris razvoja ljubiteljske kulture v Kranjski Gori, Ratečah in Podkorenu

Na Slovenskem se je organizirano društveno življenje začelo razvijati v drugi polovici 19. stoletja. Z odpravo absolutizma in novo zakonodajo je bil zagotovljen pravni okvir za ustanavljanje društev kot pravnih subjektov, v katerih so se lahko povezovali in združevali posamezniki ter v njih uresničevati skupne interese. Do začetka prve svetovne vojne je tako nastala pisana paleta različnih društev, od tistih, ki so povezovala posamezne poklicne ali politične skupine, do tistih, ki so želela delovati predvsem na področju kulture, prosvete ali izobraževanja.¹ Kljub vsebinski sorodnosti so se v zadnjih desetletjih devetnajstega in prvih desetletjih dvajsetega stoletja društva začela običajno deliti po nacionalni, politični in stanovski usmerjenosti. Diskurz izključevanja, ki je prevladoval v takratni družbi, se je prenašal tudi v društveno organiziranost.

Na Gorenjskem so se kulturna, prosvetna in izobraževalna društva v mnogih krajih naslanjala na tradicijo čitalniškega gibanja in so po letu 1885 delovala

zlasti v obliki bralnih društev. Bralno kulturo so spodbujala z ustanavljanjem knjižnic, branjem časopisov, ponekod pa so v okviru takih društev delovali tudi pevski zbori, tamburaški orkestri in dramske skupine, ki so uprizarjale manj zahtevna gledališka dela. Toda splošni razkol na političnem področju na konservativnejšo in liberalnejšo strujo, do katerega je prišlo v zadnjem desetletju 19. stoletja, se je hitro začel kazati tudi pri kulturnih društvih, ki so začela dobivati bolj ali manj strankarsko politični značaj. V leta 1885 ustanovljeni narodnoobrambni Družbi sv. Cirila in Metoda, ki si je sprva prizadevala predvsem za krepitev slovenskega šolstva v narodnostno ogroženih krajih Koroške, Štajerske in Kranjske, je tako v prvem desetletju dvajsetega stoletja začela prevladovati liberalna struja, katoliški tabor pa je po 1892, ko je bil v Ljubljani izveden prvi katoliški shod, začel ustanavljati katoliška kulturno prosvetna društva.²

Prve formalizirane oblike kulturnega udejstvovanja v Gornjesavski dolini

Začetki društvenega življenja v Gornjesavski dolini in z njimi povezano kulturno udejstvovanje so sledili splošnemu razvoju na Gorenjskem in širše na Slovenskem. Že leta 1886 je bila v Kranjski Gori ustanovljena podružnica narodnoobrambne Družbe sv. Cirila in Metoda, ki je sprva pokrivala celotni sodni okraj

Kranjska Gora, torej tudi Dovje in Jesenice.³ Po oblikovanju podružnic v preostalih večjih krajih⁴ se je delovanje Družbe osredotočilo na Kranjsko Goro ter po 1907, ko je vodenje prevzel dr. Josip Tičar, postajala vse bolj liberalno usmerjena. V začetku 20. stoletja so v Dolini začela delovati še Katoliška izobraževalna

¹ O pravnem okvirju in splošnem razvoju društvenega življenja na Slovenskem prim. Melik Vasilij, Razvoj slovenskega narodnega gibanja in društva. V: Kulturna društva na Gorenjskem v letih 1860 do 1914. Razstava Gorenjskega muzeja Kranj 1980. Kranj: Gorenjski muzej 1980, 5–13.

² Žontar Majda, Razvoj kulturnih društev na Gorenjskem 1860 do 1914. V: Kulturna društva na Gorenjskem v letih 1860 do 1914. Razstava Gorenjskega muzeja Kranj 1980. Kranj: Gorenjski muzej 1980, 27–30 in 37–44.

³ Vovko Andrej, Odborniki in članstvo podružnic Družbe sv. Cirila in Metoda 1885–1918. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2004, 57–58.

⁴ Jeseniška podružnica družbe se je osamosvojila 1903, na Dovjem pa 1908.

društva. V Kranjski Gori je bilo tako društvo ustanovljeno 1903, v Ratečah 1910, tik pred prvo svetovno vojno leta 1914 pa še na Dovjem.⁵

Uprizoritev igre **Sv. Neža** v Kranjski Gori, domnevno okrog 1900 (zasebna last Jožice Globočnik).

Kulturno udejstvovanje posameznih društev žal ni natančneje dokumentirano. Še največ izvemo o delovanju rateškega društva, ki ga je vodil tamkajšnji župnik Josip Lavtižar⁵. V župnijski kroniki je zapisal, da je bilo leta 1910 Slovensko katoliško izobraževalno društvo ustanovljeno, da bi »gojilo mladinsko izobrazbo in v ta namen prirejalo poučna predavanja, gojilo petje, širilo med ljudstvom dobre knjige in časopise ter svojim udom kakor tudi neudom prirejala dobre igre«. Ustanovni zbor so popestrili z deklamacijo Simona Gregorčiča Jeftejeva prisega ter komedijo Kmet in fotograf. Sobo s knjižnico in čitalnico je društvu brezplačno odstopil Jožef Pintbah, v prostorih župnišča, kjer je bila prej šola, pa je bila urejena tudi dvorana, ki je lahko sprejela do 300 ljudi.⁷ S tem je bila vzpostavljena infrastruktura za živahno kulturno dogajanje, ki je v Ratečah doživelo vrhunec v času med obema vojnama.

V Kranjski Gori sta takó Katoliško izobraževalno društvo kot tudi Družba sv. Cirila in Metoda prirejala občasne pevske nastope in dramske uprizoritve.⁸ Z gledališkimi predstavami so začeli v času župnika Antona Žlogarja, ki je v kraju deloval na prelomu stoletja,⁹ nekaj let kasneje pa je kot pevovodja po svoji zagnanosti izstopal Karol Bezek, takratni uradnik na davčnem uradu v Kranjski Gori.¹⁰ Zdi se, da so bili tako

VABILO
na
ZABAVO

ki se vrši
v hotelu „Razor“ v Kranjski gori, na Silvestrov večer,
dne 31. grudnia t. l. ob 1/8. uri zvečer.
in
na Treh kraljev dan, 6. prosinca 1909 ob 1/4. uri pop.

▽▽▽

Spored:

1. A. Foerster: **Tlaše gore**, poje kranjskogorski mešani zbor.
2. S. Gregorčič: **Oljki**, deklamuje gdč. Mici Č.
3. J. Aljaž: **Na bregu**, poje kranjskogorski moški zbor.
4. S. Gregorčič: **Naš narodni dom**, deklamuje gosp. V.
5. H. Sattner: **Nazaj v planinski raj**, poje mešani zbor.
6. J. Aljaž: **Ujetega pliča tožba**,
7. **Raztresenca.**
Saloigra v enem dejanju.

OŠEBE:

Major Jazbec	g. A. U.
Stotnik Muhič	g. T. O.
Milka, majorjeva hči	gdč. M. M.
Janko, stotnikov sin	g. J. R.

8. Prosta zabava s poljem
9. Živa podoba na Silvestrov večer.
10. Tombola na Treh kraljev popoldne.

Vstopnina 60 vinarjev.

Ker je dobitek namenjen za napravo kopeli v Kranjski gori, sprejema
hvaležno preplačila
odbor letoviškega društva.

Letak iz 1909 z vabilom na zabavo Letoviškega (turističnega) društva Kranjska Gora s kulturnim programom (Arhiv Republike Slovenije, AS 137).

⁵ Na Jesenicah je Katoliško prosvetno društvo s pevskim zborom, godbo in gledališko skupino zaživelo že 1897. Prim. Pogačnik Aljaž, Jeseniška Talija. Gledališka dejavnost na Jesenicah: Jesenice: Gornjesavski muzej, 2014, 10–12.

⁶ O Lavtižarju prim. Benedik Marko, Josip Lavtižar, duhovnik, skladatelj, zgodovinar, potopisec. Rateče: Župnijski urad Rateče-Planica 1993; Mantuani Josip, Rus Jože, Lavtižar Josip. V: Slovenski biografski leksikon: 4. zv. Ljubljana, Zadržna gospodarska banka, 1932. Peternel Marija Mojca, Nekaj drobcev iz bogate zapuščine Josipa Lavtižarja. V: Prispevki za novejšo zgodovino 61, 2021, št. 2, 31–42

⁷ Lavtižar Josip, Rateška kronika Josipa Lavtižarja. Kranjska Gora: Župnijski urad, 1996, 192–193.

⁸ Med obema društvoma je pred prvo svetovno vojno prihajalo do občasnih napetosti, za katere pa se zdi, da so bile bolj posledica osebnega rivalstva med takratnim kranjskogorskim župnikom Andrejem Krajcem ter Josipom Tičarjem.

⁹ O tem poroča nekrolog za Antonom Žlogarjem. Prim. Koledar Družbe sv. Cirila in Metoda za leto 1932, 42–46. zlasti 45. Po spominu Marice Globočnik naj bi okrog 1900 pod vodstvom takratnega kaplana kranjskogorska dekleta uprizorila igro Sveta Neža.

¹⁰ Kronika župnije Kranjska Gora, I. knjiga, p. 26. Rokopis hranjen v Arhivu župnije Kranjska Gora.

nastopi dramskih skupin kot pevskega zbora mišljeni predvsem kot popestritev posameznih prireditev. Ko je 30. septembra 1906 »Prosveta« odpirala društveno knjižnico v Kranjski Gori, je bila slovesnost ob odprtju pospremljena s pevskim nastopom ter klavirskim recitalom, največ navdušenja pa so poželi domači igralci pod vodstvom Ivana Slavca, ki so uprizorili komedijo Uskok.¹¹ Podobno so kranjskogorski pevci, recitatorji in igralci nastopili na srečelovu za izgradnjo kopeli, ki ga je na silvestrovo in na praznik sv. Treh kraljev 1909 organiziralo domače turistično društvo.¹²

Za resnejše in kontinuirano delo so manjkali zlasti urejeni prostori. Šele tik pred prvo svetovno vojno je župnija odkupila stavbo v neposredni bližini župnišča, v kateri je bila pred tem gostilna »Pri pošti«. V njej je uredila majhno priročno dvorano z odrom, ki je bila namenjena za različne prireditve. Kranjska Gora je tako nekaj let za Ratečami prišla do svoje prireditvene dvorane. Stavba, v kateri je poleg dvorane svoje prostore dobila tudi Kranjskogorska posojilnica, je hitro postala središče kulturnega in gospodarskega življenja v kraju,¹³ center družabnega življenja pa je ostajal Hotel Razor.¹⁴

Čas med svetovnima vojnama

Prva svetovna vojna in konec avstroogrske monarhije sta prinesla precejšnje spremembe. Večina društev je sicer obstala pri življenju, toda politični in družbeni okvir njihovega delovanja se je bistveno spremenil.

Zaradi nestabilne politične situacije je kraljeva oblast redno nadzirala društva in po potrebi posegala v njihovo delovanje. Prepovedi in razpusti posameznih društev niso bili redek pojav.¹⁵ V tridesetih letih je uda-

nila še gospodarska kriza, po Evropi pa se je vse hitreje začela širiti slutnja bližajočega se novega spopada svetovnih razsežnosti. Napeta politična in gospodarska situacija zagotovo ni bila naklonjena ljubiteljski kulturni dejavnosti.

Nove okoliščine so se odrazile tudi v delovanju društev. Delo kranjskogorske podružnice Ciril Metodove družbe je povsem zamrlo, zato je bilo društvo 1922 razpuščeno.¹⁶ Leta 1924 ustanovljeno Obmejno prosvetno društvo Kranjska Gora, ki je v ustanovnih pravilih med svoje glavne naloge navedlo tudi »gojenje dramatike«, je

Uprizoritev Miklove Zale v Kranjski Gori, 1923 (zasebna last Jožice Globočnik).

¹¹ Gorenjec, 6. oktober 1906, 6. Nekaj dni pred tem se je Ivan Slavec v skladu s tedanjo zakonodajo obrnil na Okrajno glavarstvo v Radovljici ter zaprosil za dovoljenje za uprizoritev igre. Prim. ARS AS 137 Okrajno Glavarstvo Radovljica A/2494.

¹² ARS AS 137 Okrajno Glavarstvo Radovljica A/2592. Vlogi za dovoljenje je priložen tudi program, ki med drugim obsega nastop kranjskogorskega pevskega zbora ter uprizoritev komedije (šaloigre) Raztresenca.

¹³ Kronika župnije Kranjska Gora, 1. knjiga, p. 107.

¹⁴ V hotelu Razor je bilo leta 1904 ustanovljeno Turistično društvo Kranjska Gora, leta 1912 pa tudi prva slovenska postaja Gorske reševalne službe.

¹⁵ Februarja 1933 je bila razpuščena Prosvetna zveza kot osredna organizacija Katoliških prosvetnih društev, posledično pa tudi vsa lokalna društva. Prepoved lokalnih društev je bila po nekaj mesecih preklicana.

¹⁶ ARS AS 137 Okrajno Glavarstvo Radovljica A/3924 (Kataster društev). Leta 1928 je bilo iz centrale Družbe v Ljubljani izrečenih več spodbud k obnovi delovanja. Prim. Koledar Družbe sv. Cirila in Metoda za leto 1928, 78. Po letu 1932 je krajevna podružnica sicer izvajala redne občne zборе, vendar se zdi, da je šlo zgolj za formalno izpeljavo občnega zbora, s katerim so želeli zadostiti zakonskim pogojem za obstoj društva.

bilo novembra 1935 zaradi neaktivnosti razpuščeno, društveno premoženje – med drugim tudi gledališke kulise – pa prenešeno na kranjskogorsko podružnico Sokola.¹⁷ Vsa leta pa je ostajalo aktivno Katoliško prosvetno društvo. Februarja 1919, le tri mesece po koncu svetovne vojne, je uprizorilo igro Krivopri-sežnik,¹⁸ po fotografijah sodeč pa leta 1923 tudi Miklovo Zalo.

Ko so po uvedbi kraljeve diktature januarja 1929 vsem društvom zaostriili pogoje javnega delovanja, sta se predsednik in tajnik društva obrnila na srezko načelstvo v Radovljici s prošnjo za dovoljenje za nadaljnji obstoj. V dopisu sta pojasnjevala, da društvo organizira vsakotenske četrtkove društvene večere, občasno pa še predavanja, filmske projekcije in gledališke predstave.¹⁹ Leta 1930 so tako načelstvu prijaviili izvedbo burke Trojčki ter projekcijo filma Dva morska psa.²⁰ Ko je vlada 1933 vendarle prepovedala delovanje Prosvetne zveze, s čimer so bila razpuščena tudi vsa katoliška prosvetna društva, je v Kranjski Gori njegovo dejavnost prevzelo Pevsko in glasbeno društvo Cecilija, ki so ga po nekaj zapletih z registracijo na hitro ustanovili maja 1933.²¹

V zadnjih letih pred drugo svetovno vojno sta bila aktivna zgolj omenjena Cecilija ter leta 1931 ustanovljena kranjskogorska podružnica Sokola, v okviru katere sta delovala pevski zbor in godba.²² Pri Ceciliji so konec tridesetih – verjetno skupaj s Katoliškim pros-

Tamburaški ansambel pod vodstvom Antona Zavodnika, domnevno okrog leta 1920. Ansambel naj bi deloval v okviru Katoliškega prosvetnega društva v Kranjski Gori (zasebna last Jožice Globočnik).

vetnim društvom, ki je po 1938 spet obudilo svoje delovanje²³ – še enkrat uprizorili Miklovo Zalo ter igre Zlatorog, Kmečka ohcet ter Rožni venec.²⁴

Več podatkov o kulturni dejavnosti in prireditvah je ohranjenih za Rateče. Katoliškemu prosvetnemu društvu se je oktobra 1922 pridružilo Obmejno prosvetno društvo Rateče Planica, ki je bilo sprva sestavljeno iz gledališke in športne sekcije, razpolagalo pa je tudi z društveno knjižnico. Društvo se je v poznejših letih bolj angažiralo na športnem področju. Športna sekcija se je 1926 osamosvojila. Ustanovljeno je bilo Smučarsko društvo Rateče Planica, ki je še isto leto uspešno organiziralo prve tekme, leta 1932 pa so ob železniški progi začeli graditi prvo skakalnico za smučarske skoke.²⁵ O dejavnosti dramske sekcije ni ohranjenih podatkov.²⁶

¹⁷ ARS AS 137 Okrajno Glavarstvo Radovljica VI/1799. Iz poročila o zadnjem občnem zboru društva je sicer razvidno, da so v Kranjski Gori že 1922 formalizirali pripravljalni odbor za ustanovitev godbe, ki je aprila 1922 celo organiziral prireditev, na kateri so zbirali sredstva za začetek njenega delovanja.

¹⁸ ARS AS 137 Okrajno Glavarstvo Radovljica A/3595.

¹⁹ ARS AS 137 Okrajno glavarstvo Radovljica A/4149.

²⁰ ARS AS 137 Okrajno glavarstvo Radovljica A/4255.

²¹ ARS AS 137 Okrajno glavarstvo Radovljica III/2722.

²² ARS AS 137 Okrajno glavarstvo Radovljica I/1704. Po prevratu 1929 je sokolstvo izgubilo športni in kulturni karakter in vse bolj postajalo podaljšek unitaristične projugoslovanske državne politike. Prim. Enciklopedija Slovenije 12. knjiga, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1998, geslo: Sokolstvo, 146.

²³ Kronika župnije Kranjska Gora, 2. knjiga, p. 48. Po nekajmesečni prepovedi so že poleti 1933 Katoliška prosvetna društva spet lahko začela delovati, toda zdi se, da so v Kranjski Gori vse do 1938 občne zборе opravljal zgolj formalno.

²⁴ Po pripovedovanju Marice Globočnik (jeseni 2014).

²⁵ Sluga Karmen, 90 let Nordijskega športnega društva v Ratečah (1922–2012). Rateče: Nordijsko društvo Rateče-Planica, 2012, 4–5.

²⁶ Ohranjeno je zgolj obvestilo o izvedbi občnega zbora 1931, kjer pa ni podatkov o dejavnosti društva. Prim. ARS AS Okrajno glavarstvo Radovljica 137 I/11053.

Več je znanega o delovanju rateškega Katoliškega prosvetnega društva, katerega gonilna sila je ostajal že omenjeni župnik Josip Lavtižar. Za potrebe društvenih uprizoritev je Lavtižar prirejal dramska besedila, skladal različne pesmi za pevski zbor ter celo pisal operete. Že pred prvo svetovno vojno je za gledališke odre priredil povest Jakoba Alešovca *Ne v Ameriko* iz leta 1883, v letih med 1926 in 1929 pa objavil štiri operete. Prvi opereti z naslovom *Mlada Breda* je že leta 1927 sledila opereta *Grof in opat*, naslednje leto pa še Adam Ravbar. Svoj opus je zaokrožil leta 1929 z romantično spevoigro *Darinka*.²⁷ Operete so uprizarjali tako v Ratečah kot na drugih odrih po Slovenskem, saj so bile zaradi relativne enostavnosti, majhne pevске zasedbe ter zgodovinsko obarvanih zgodb zelo

Opereta *Grof in opat* v Ratečah (zasebna last Darka Zaletelja).

priljubljene pri ljubiteljskih skupinah.²⁸ Zlasti opereto Adam Ravbar so radi uprizarjali še vrsto let po drugi svetovni vojni.²⁹

Po drugi svetovni vojni

Jeseni 1945 so bila vsa društva, ki so delovala pred drugo svetovno vojno, razpuščena, njihova imovina pa nacionalizirana. Nova oblast je želela tudi ljubiteljsko dejavnost organizirati na novih – socialističnih načelih, pri čemer se je močno naslanjala na zgled iz Sovjetske zveze. Ker je v ljubiteljski dejavnosti videla predvsem nevarnost združevanja drugače mislečih, je načrtno vzpostavljala kontrolo tudi nad tem segmentom družbe. Kot glavni nosilci tako imenovanega ljudsko prosvetnega dela v novi družbeni realnosti so bili sprva predvideni sindikati, zato so po 1947 pospešeno ustanavljali sindikalna kulturno umetniška društva (SKUD).³⁰ Pred letom 1950 je bilo tako po Sloveniji ustanovljeno okrog 100 sindikalnih društev, med njimi tudi v Kranjski

Gori. Mnoga izmed teh društev so sicer obstajala zgolj na papirju, saj so bila ustanavljana po političnem dekretu in niso sledila interesu lokalnega prebivalstva.³¹

Po letu 1950 je zaradi negativnih izkušenj z informbirojem sledilo oddaljevanje od sovjetskih zgledov in iskanje lastnih organizacijskih vzorcev. Temu je sledila tudi ljubiteljska kultura. Ljudski prosveti Slovenije, ki je do tedaj skrbela za ideološko usmerjanje ljubiteljske dejavnosti, se je 1952 pridružila Zveza delavsko prosvetnih društev Svobod, s čimer je bila začasno vzpostavljena dvotirna organiziranost ljubiteljske kulturne dejavnosti. Po nekajletni zmedi sta se 1955 obe organizaciji združili v Zvezo Svobod in prosvetnih društev Slovenije. Hkrati je prišlo do sprememb tudi na idejni ravni. Partijski pri-

²⁷ Neznani recenzent je ob izidu partiture za *Darinko* izpostavil Lavtižarjevo zavezanost podeželskim odrom ter poudaril, da je avtor »s to svojo novo spevoigro storil našemu narodu veliko uslugo ter omogočil podeželskim diletantom, da se udeležujejo tudi v pevskem oziru.« Prim. Slovenec, 12. novembra 1929, 7.

²⁸ Januarja 1927 poroča Jakob Aljaž, da so jo trikrat uprizorili na Dovjem. Prim. Slovenec, 12. 1. 1927.

²⁹ Tako na primer na gradu Krumperk leta 1967. Prim. Glas Gorenjske, 24. junij 1967, 7.

³⁰ Gabrič Aleš, Slovenska agitpropovska kulturna politika 1945–1952. V: Borec. Revija za zgodovino, literaturo in antropologijo 7–8, 1991, 499.

³¹ Mreža Sindikalnih kulturno umetniških društev (SKUD) po Sloveniji za leto 1950 je razvidna iz zemljevida, objavljenega v Gabrič, Slovenska agitpropovska kulturna politika, 635.

tisk na kulturno politiko se je zmanjšal, manj je bilo diriganja od zgoraj, več je bilo razumevanja za pobude in dobre prakse s terena.³² Po letu 1955 so amaterska kultura društva dobila bolj proste roke pri izbiri programa. S tem so ideološke vsebine stopale v ozadje, vrata pa so se odprla lahkotnejšim in zabavnejšim tematikam, ki so bile bližje ljudem.³³

Klub organizacijskemu ustroju, ki ga je določala država, pa je ljubiteljska kulturna dejavnost v posameznih krajih bolj kot od same politike ostajala odvisna od posameznikov in njihove zagnanosti. Zdi se, da se tu ni veliko spremenilo. Ne glede na njihovo predvojno politično in nazorsko usmerjenostjo so v Gornjesavski dolini v kulturi ostajali dejavni več ali manj isti posamezniki. Po letu 1953 se tudi lokalna politična oblast ni več pretirano ozirala na ljubiteljsko dejavnost in se vsaj na načelni ravni ni več vmešavala vanjo. Nanjo se je običajno spomnila le takrat, ko je bilo potrebno organizirati spominske komemoracije ali pripraviti krajsi kulturni program ob različnih državnih praznikih.

Razvoj v Gornjesavski dolini je sledil splošnemu razvoju ljubiteljske dejavnosti v Sloveniji. Medtem ko je v Ratečah kulturna dejavnost povsem zamrla, so jo v Kranjski Gori uspeli obuditi in jo vključiti v organizacijsko shemo, kot jo je predvidevala država. Že pred 1950 je bilo ustanovljeno Sindikalno kulturno umetniško društvo, ki so ga sestavljale dramska, pevska in šahovska sekcija. Toda po začetnem zagonu je delovanje društva po letu 1953 pričelo pešati. Če je dramska sekcija pred tem uprizorila po tri ali štiri odrska dela v sezoni, je med 1953 in 1956 zmogla na oder postaviti eno samo igro. Pevski zbor se je zbiral zgolj občasno. Spomladi 1956 je bil opešani SKUD Slavko Černe razpuščen, istočasno pa ustanovljeno Delavsko prosvetno društvo (DPD) Svoboda Slavka Černeta. Delovanje društva je bilo zastavljeno zelo ambiciozno. Sestavljale naj bi ga štiri sekcije. Ob dramski, ki naj bi razvijala gledališko

dejavnost, in pevski, v okviru katere bi delovali pevski zbori, sta bili predvideni še izobraževalna sekcija, ki bi organizirala občasna predavanja, ter šahovska sekcija.³⁴

Toda potrebe in želje ljudi so delovanje društva pejlale v svojo smer. Delovanje pevske sekcije, ki sta jo sprva sestavljala moški in mešani zbor, je po nekaj letih sicer zamrlo, pokazala pa se je želja po glasbeni dejavnosti. Pod vodstvom dolgoletnega kranjskogorskega organista Alojzija Plantaua se je oblikoval harmonikarski orkester, ki je prvič nastopil junija 1959. Plantau, koroški Slovenec, ki si je po prvi svetovni vojni ustvaril dom v Kranjski Gori, je bil tudi tisti, ki je 1962 skušal obuditi delovanje pevskega zbora. Istočasno so v društvu razmišljali o ustanovitvi pihalne godbe – ali kot so jo poimenovali inštrumentalna sekcija – in v ta namen pričeli finančno podpirati mlade, ki so se učili posameznih inštrumentov. Leta 1959 so predvideli tudi oblikovanje mladinske sekcije, ki bi skrbela za dotok novih članov, naslednje leto so skušali oblikovati mladinsko folklorno skupino, leta 1961 pa so načrtovali ustanovitev kitarskega orkestra, ki bi ga vodil Konrad Müller.³⁵ Vse do 1961, ko je bila z Zakonom o knjižničarstvu v Sloveniji na novo oblikovana dejavnost javnih knjižnic, je na plečih društva ležala tudi skrb za krajevno knjižnico.³⁶

Toda letna poročila tedanjih predsednikov Miloša Sodja in Marjana (Mate) Pristova, ki je vodenje društva prevzel 1961, nakazujejo, da je poleg skrbi za knjižnico, ki jo je vodil že omenjeni Plantau, v tem obdobju kontinuirano delovala zgolj dramska sekcija. V poročilih in časopisju se omenja, da so 1956 uprizorili komedijo Cvrček za pečjo, naslednje leto pa predstavo Kristine Brenkove Najlepša roža. Februarja 1959 je pod režijsko taktirko Miloša Sodje sledila uprizoritev igre Trinajst jih bo francoskega dramatika Marc-Gilberta Sauvajona. Sekcija je bila najdejavnější leta 1960, ko je uspela uprizoriti kar tri različne igre. Ivan

³² Gabrič Aleš, Socialistična kulturna revolucija. Slovenska kulturna politika 1953–1962. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1995, 111–120. Gabrič poudarja, da je bila tako dvotirna organiziranost ljubiteljske dejavnosti za enostrankarsko in ideološko uniformirano usmerjenost vsega družbenega življenja precej nenavadna.

³³ Gabrič, Socialistična kulturna revolucija, 203–214.

³⁴ Železar 1956, št. 4 (april), 98–99. O začetnem elanu društva poroča tudi Glas Gorenjske, 28. maj 1956, 1.

³⁵ ZAL, JES 72, šk. 1/6.

³⁶ Z novim zakonom je bila kot matična knjižnica za Jesenice in okolico – torej tudi za Gornjesavsko dolino – določena jeseniška knjižnica, ki je prevzela skrb za krajevne knjižnice. Določbe zakona so bile realizirane 1962. O razvoju knjižnice prim. tudi Kokošinek Nataša, S knjižnico skozi čas. Jesenice: Občinska knjižnica Jesenice, 2008, zlasti 32–33.

Marinko je režiral igro Celjski grofje, poleg nje pa so uprizorili še komedijo Marjana Marinka Komedija o komediji ter krajšo enodejanko Medved in dva lopova. Tega leta so v šoli uprizorili otroško igrice Čarobna paličica.³⁷ Do srede šestdesetih let je uspešno delovala tudi folklorna skupina.³⁸

Po nekaj letih plodnega delovanja so društvene aktivnosti v začetku šestdesetih let začele izgubljati zagon. Že na občnem zboru leta 1962 je bilo čutiti pomanjkanje običajnega člana. Edini svetli žarek je predstavljala uspešna obuditev delovanja pevskega zbora. Naslednje leto je bilo volje še manj. Nekdanje navdušenje je zamenjala resigniranost in razočaranje nad dejstvom, da za delovanje društva vsaj po mnenju članov ni bilo v kraju nobenega razumevanja. V naslednjih letih je delovanje društva skoraj povsem zamrlo. Nekdaj najbolj aktivna dramska sekcija je prenehala delovati, pevskega zboru pa je uspelo izvesti zgolj en sam koncert na leto. Organi društva se niso več sestajali in spomladi 1966 se je glasno razmišljalo o razpustitvi društva.

Toda ko se je zdelo, da bo delovanje povsem zamrlo, se je ponovno našla skupinica entuziastov, ki je za kratek

čas potegnila voz ljubiteljske dejavnosti naprej. Marca 1966 je bil po treh letih ponovno sklican občni zbor, na katerem je vodenje društva prevzel Marjan Pristov. Upravni odbor se je začel redno mesečno sestajati in skušal urediti delovanje društva. Na pobudo društva so maja 1967 pred njegovo rojstno hišo odkrili doprsni kip Josipa Vandota. Pod vodstvom Ivana Marinka je ponovno oživila dramska dejavnost. Leta 1966 so najprej uprizorili komedijo Branislava Nušića Gospa ministrica, nekaj mesecev kasneje pa še igro Averyja Hopwoda Vzorni soprog ali Škandal pri Bartlettovih, ki so jo igrali vse do sredine 1968. Dve leti kasneje so uprizorili še komedijo Barryja Connorsa Roksi, v začetku sedemdesetih pa s pomočjo podkorenskega društva in pod vodstvom Pavle Oman še spevoigro Štirje letni časi. V Kranjski Gori je nato igralcem zmanjkalo zanosa in dramska dejavnost je za več desetletij povsem zamrla.

Delovanje leta 1962 obujenega moškega pevskega zbora je po smrti Alojzija Plantaua januarja 1968 ponovno začelo pešati. Več let so zaman iskali pevovodjo, dokler ni novembra 1970 zbor za nekaj mesecev prevzel Mojstrančan Janez Ponikvar, spomladi 1971 pa takratni glasbeni urednik na Radiu Slovenija Marjan Vodopivec.³⁹

V društvu, ki je formalno štel sicer 110 članov, je bila tako v začetku 1971 poleg zbora dejavna zgolj mladinska sekcija, ki jo je v okviru kranjskogorske osnovne šole vodila učiteljica slovenščine in angleščine ter takratna tajnica društva Mira Smolej.⁴⁰

Nov zagon so društvu poskušali dati z novim upravnim odborom, katerega vodenje je februarja 1973 prevzel Jože Robič ml., vendar se zdi, da pri tem niso bili preveč uspešni. Če je društvo še 1974 pripravilo 14 različnih prireditev, jih je naslednje leto zmoglo le še pet. Leta 1976 so v poročilu za Zvezo

Igralska zasedba, ki je 1966 uprizorila Nušičevo komedijo Gospa ministrica (zasebna last Jožice Globočnik).

³⁷ Železar 1958, št. 1 (januar), 31; ZAL, JES 72, šk. 1/6,

³⁸ Folklorna skupina je delovala od 1956, ko se je udeležila 5. mladinskega srečanja folklornih skupin na Jesenicah. Intervju z Miro Smolej (junij 2022).

³⁹ O ponovni obuditvi poroča tudi Železar, 23. julij 1971, 11 s fotografijo zbora.

⁴⁰ V okviru šole so tako konec šestdesetih let najprej uprizorili Kekca, ki so mu sledile igre Izlet (šolsko leto 1968/69), Tajno društvo PGC (1969/70), Uboga Ančka (1970/71) ter ponovno Kekc in Mojca (1971/72). Uspešni sta bili zlasti Uboga Ančka ter Kekc in Mojca, ki so ju pred različno publiko odigrali devetkrat (intervju z Miro Smolej junij 2022).

kulturnih organizacij Jesenice našli samo še pet koncertov, ki jih je pripravil zbor pod vodstvom Marjana Vodopivca. Delovanje vseh ostalih sekcij je zamrlo.⁴¹

V Podkorenu je ljubiteljska dejavnost živela v manj formalni obliki. Prosvetno društvo je bilo v Podkorenu ustanovljeno že 1929,⁴² v vasi je tako že pred drugo svetovno vojno deloval pevski zbor, ki ga je v letih 1932 in 1933 vodil uradnik na tedanjem sodišču v Kranjski Gori Švagelj, po njegovi premestitvi pa domačin Alojz Razinger. Aktivne so bile tudi dramska skupina – imenovali so jo igralska družina, glasbeni ansambel Korenški šramelj in pa folklorna skupina. V spominu ljudi ostaja, da so pod vodstvo Jurgeljnovne Pavle otroci celo med nemško okupacijo na skrivaj po skednjih pripravljali razne otroške igre v slovenskem jeziku.⁴³

Po drugi svetovni vojni je delo podkorenskega društva, katerega delovanje je bilo obnovljeno 1946, doživelo razcvet. Pri tem je društvo ohranilo veliko avtonomijo, saj niso bili nikoli vključeni v okvir Svobod, kot je to predvidevala in želela revolucionarna oblast. Že leta 1946 so za uprizoritev priredili Cankarjevo črtico Skodelica kave, nato pa kljub neprimernim prostorom v naslednjih treh desetletjih odigrali več kot dvajset bolj ali manj zahtevnih gledaliških tekstov. Ohranjeni zapisniki upravnega odbora za čas med 1959 in 1976 kažejo na velik zanos in občutek pripadnosti vasi, istočasno pa izpostavljajo stalno težavo z neprimernimi prostori za delovanje društva.⁴⁴ Korenški igralci so zadnjič na oder stopili leta 1972, ko so pod vodstvom Pavle Oman skupaj s kranjskogorskim društvom uprizorili spevoigro Štirje letni časi.⁴⁵

V sedemdesetih letih je bila v Podkorenu zelo aktivna folklorna skupina, ki je redno nastopala na raznih domačih etnoloških prireditvah ter gostovala tudi po tujini. Vanjo so se uspešno vključili člani nekdanje kranjskogorske skupine. V osemdesetih letih je delovanje odrasle skupine zamrlo, otroška skupina pa je pod vodstvom Darinke Tarman plesala še do 1993.⁴⁶ Po letu 2000 je v okviru društva delovala skupina mažoret, v zadnjih letih pa organizirajo in pripravljajo predvsem posamezne kulturne projekte.

V Kranjski Gori je od sredine sedemdesetih let celotna ljubiteljska kulturna dejavnost ostajala na plečih moškega pevskega zbora. Kljub občasnim nihanjem števila pevcev je zbor pod vodstvom Marjana Vodopivca močno napredoval v kakovosti pevske interpretacije ter doživel svoj razcvet. Poleg rednih letnih koncertov ter občasnih nastopov na proslavah – v takratnem časopisu je zabeležen nastop ob 75-letnici ustanovitve

Člani moškega pevskega zbora Kranjska Gora v sedemdesetih letih 20. stoletja (zasebna last Marjana Lavtižarja).

⁴¹ ZAL, JES 72, šk. 1/1..

⁴² ARS AS 137 Okrajno glavarstvo Radovljica A/4145. Enaka letnica je zabeležena tudi v kranjskogorski župnijski kroniki. Prim. Kronika župnije Kranjska Gora, 2. knjiga, p. 23. Rokopis hranjen v Arhivu župnije Kranjska Gora.

⁴³ Tarman Darinka, Zgodovina KUD Podkoren, tipkopis iz 2006. Avtorici se zahvaljujem za prijazno posredovanje tipkopisa.

⁴⁴ ZAL, JES 72, šk. 1/7.

⁴⁵ Tarman Darinka, Zgodovina KUD Podkoren, tipkopis iz 2006.

⁴⁶ Tarman Darinka, Zgodovina KUD Podkoren, tipkopis iz 2006.

prvega slovenskega planinskega društva in 200-letnici prvega pristopa na Triglav aprila 1978⁴⁷ – se je zbor s svojim repertoarjem slovenskih pesmi pogosto predstavil tudi pred turisti in postal glavni promotor kulture v kraju. S pomočjo zborovodja so pripravili več zvočnih posnetkov za potrebe nacionalnega radia, posneli turistični promocijski spot za televizijo ter okrog 1976 tik pred smrtjo Marjana Vodopivca pri Založbi kaset in plošč RTV Slovenija izdali zvočno kaseto.

Ker so druge kulturne dejavnosti v kraju povsem zamrle, je po nekaj letih v zboru padla odločitev, da se oblikujejo kot samostojno društvo. Leta 1976 so se osamosvojili in ustanovili Pevsko društvo Kranjska Gora. Čeprav v formalnem smislu nikoli ni bilo ukinjeno, je ustanovitev samostojnega pevskega društva pomenila tudi dokončni konec delovanja DPD Svoboda Slavka Černeta.

Kmalu po smrti Marjana Vodopivca leta 1977 se je zbor v spomin nanj preimenoval v Moški pevski zbor Marjana Vodopivca. Njegovo vodenje je prevzel ugledni slovenski skladatelj in glasbeni pedagog Dane Škerl. Kakovost petja je ostajala na visoki ravni, zaradi neuspešnega pomlajevanja pevcev pa je zbor kljub temu zašel v krizo in leta 1985 za eno leto celo prekinil svoje delovanje. Po enoletnem premoru se je zbor ponovno postavil na noge, se uspešno pomladil in pod vodstvom Škerla

nadaljeval svoje delo.⁴⁸ Na pobudo Marjetke Kokalj so jeseni 1986 z organiziranim zborovskim petjem pričele tudi ženske. Spomladi 1987 so ustanovile ženski pevski zbor in ga poimenovala po dolgoletni kranjskogorski pevki Hermini Žerjav.

Z članom ob ustanovitvi novega zbora je ponovno zaživela tudi ideja o ustanovitvi kulturnega društva, pod okriljem katerega bi se po dobrem desetletju mrtvila lahko razvijale tudi druge ljubiteljske dejavnosti. Januarja 1988 je bilo zato sklenjeno, da se dotedanje Pevsko društvo Marjan Vodopivec preimenuje v Kulturno društvo Kranjska Gora. V novoustanovljeno društvo se je kot samostojna sekcija vključil tudi obstoječi ženski pevski zbor, istočasno pa je društvo ostajalo odprto za morebitne druge sekcije. Ideje o razvijanju filmske, gledališke, lutkovne ali folklorne dejavnosti, ki so bile izražene na ustanovnem zboru društva, se v naslednjih letih žal niso udejanjile. Upravni odbor novoustanovljenega društva so sestavljali predsednik Franc Žerjav, tajnik Janko Mlakar in blagajničarka Lenka Žerjav ter nekaj drugih odbornikov. Moški pevski zbor je v odboru zastopal Anton Mertl, ženskega pa Vera Dulmin.⁴⁹ Zbora sta v naslednjih letih redno prirejala samostojne nastope, občasno pa sta nastopala tudi kot mešani pevski zbor.

Nova država, nov sistem, nova društva

Demokratizacija je prinesla velike konceptualne spremembe tudi na področju ljubiteljske kulturne dejavnosti. Društva niso bila razumljena več kot ideološki podaljšek politike ampak kot organizacijska in pravna oblika, prek katere lahko skupine posameznikov udeležajo svoje interese in potrebe. Namesto komunalnega upravnega sistema z velikimi občinami, ki so imele attribute države, je bil z letom 1994 ponovno uveden sistem lokalne samouprave, ko naj bi manjše občine skrbale zgolj za zadovoljevanje potreb prebivalstva, medtem ko bi naloge države prevzele upravne enote.

Država je z namenom podpore in razvoja ljubiteljske kulturne dejavnosti ustanovila Sklad Republike Slovenije za ljubiteljske kulturne dejavnosti, (so)financiranje društev pa je padlo na pleča občin. Organizacijske spremembe niso bistveno vplivale na delovanje društev. Ideološki pritisk, ki je začel popuščati že v sedemdesetih letih, je v desetletju pred osamosvojitvijo izgubil tako rekoč vso svojo moč. Društva so že pred osamosvojitvijo in demokratizacijo imela v glavnem proste roke pri izvajanju svoje dejavnosti.

⁴⁷ Železar, 13. april 1978, 13.

⁴⁸ Železar, 28. januar 1988, 13.

⁴⁹ Železar, 28. januar 1988, 13.

Komorni pevski zbor Jubilate, 1998 (zasebna last Monike Jakelj).

Bistveno pa so se v Kranjski Gori izboljšali infrastrukturni pogoji. Že od sedemdesetih let naprej so društva redno opozarjala na nezadovoljive prostorske razmere za svoje delovanje. Ljudski dom, v katerem je DPD Svoboda Slavka Černeta imela klubsko sobo, že od osemdesetih let naprej ni bil več primeren za resnejšo kulturno dejavnost. Dvorana je bila nefunkcionalna, neprimerno opremljena, oder že davno ni več omogočal času primernih gledaliških uprizoritev, tehnično je bila povsem zastarela. S svojim »gašperčkom«, s katerim so ogrevali dvorano, je med turisti in obiskovalci kraja slovela bolj kot etnografska znamenitost kot pa kulturni hram. Pevska zbora sta za večino svoje dejavnosti uporabljala prostore osnovne šole, ob delni dograditvi večnamenske dvorane v začetku devetdesetih pa se je iz stavbe izselila tudi krajevna knjižnica. Korak naprej je bil storjen šele v devetdesetih letih. Ljudski dom, ki je bil po drugi svetovni vojni nacionaliziran, je bil poleti 1994 vrnjen Župniji Kranjska Gora. Župnija je dvorano v kratkem času obnovila – poleti 1994 je bil v ta namen organiziran celo srečelov – in jo decembra 1994

znova predala v uporabo. Majhen oder in 125 sedežev so vsaj začasno omogočali boljše pogoje za kulturno dejavnost.

V Kranjski Gori je pevska dejavnost še naprej ohranjala visoko raven. Kulturno društvo Kranjska Gora se je v začetku 1993 preimenovalo v Kulturno društvo Alojzij Plantau in tudi na ta način počastilo vsestranskega kulturnika, ki je zaznamoval ljubiteljsko kulturno dejavnost v Kranjski Gori vse

od konca prve svetovne vojne pa do svoje smrti leta 1968. V okviru društva sta še naprej delovala Moški pevski zbor Marjan Vodopivec, ki ga je vse do svoje smrti 2002 vodil Dane Škerl, ter Ženski pevski zbor Hermina Žerjav, na čelu katerega je Metko Kokalj zamenjal Franci Richter.

Nov zagon je v ljubiteljsko kulturno dejavnost prinesla skupinica mladih zanesenjakov. V začetku 1994 je bilo ustanovljeno novo društvo, ki je že s svojim nenavadno dolgim imenom Mladinsko kulturno prosvetno društvo Kranjska Gora in Rateče-Planica skušalo nakazati, da želi povezati mladino v celotnem

Ta bol' teater pri Kulturno prosvetnem društvu Josip Lavtižar na premieri komedije Smrtna past leta 2020 (zasebna last Staneta Jaklja).

zgornjem delu doline. Po dogovoru z Župnijo Kranjska Gora je društvo prevzelo tudi skrb za dvorano in njeno upravljanje. Ob ustanovitvi društva je najprej zaživel mladinski pevski zbor, ki se je po nekaj mesecih zagnanega dela preimenoval v Komorni zbor Jubilate. Svoj prvi nastop je pod vodstvom pevovodje Blaža Lavtižarja zbor izvedel ob slovesnem odprtju prenovljene dvorane v Ljudskem domu decembra 1994. Poleg njega je nastopil še Moški pevski zbor Marjan Vodopivec.

V društvu so skušali obuditi tudi druge sekcije. Folklorna skupina žal ni zaživila, uspešnejši pa so bili z dramsko sekcijo. Po prvih krajših recitalih in dramatisacijah – marca 1996 so na primer uprizorili Prešernovega Povodnega moža – se je pozimi 1996 oblikovala večja skupina igralcev, ki je pod vodstvom Metke Dulin min marca 1997 premierno uprizorila klasiko Marjana Marinca Poročil se bom s svojo ženo. Spomladi 1997 si je društvo nadelo priročnejše ime Kulturno prosvetno društvo Josip Lavtižar, vodenje pa je prevzela Petra Jakelj. V naslednjih letih se je dramska dejavnost prijela in ohranjala visok ritem uprizoritev, zaživila pa je tudi otroška sekcija. Dramska sekcija je kmalu postala najmočnejši del društvene dejavnosti. Premiere gledaliških predstav so si sledile v rednem enoletnem ciklusu, občasno pa so pripravili tudi dve predstavi letno. Z zagnanostjo so prišli tudi uspehi, kamor zagotovo sodi selektorski izbor na Linhartove dneve, najprestižnejši festival za amaterske ljubiteljske gledališke skupine na Slovenskem, na katerem so se 1998 predstavili s komedijo Hansa Weigla Namišljeni zdravnik. Leta 2009 je

Marko Koder za vlogo Clarka v komediji Voli prejel nagrado žlahtni komedijant za najboljšo glavno moško vlogo na festivalu Gorenjskih komedijantov v Dobu pri Domžalah.

Ob prelomu tisočletja je težja leta doživljala pevska dejavnost. Komorni zbor Jubilate je po nekaj letih intenzivnega in uspešnega delovanja prenehal s prepevanjem. Člane zbora, po večini študente, je življenje vodilo na različne konce Slovenije in kot sekstet so na božičnem koncertu 2001 še zadnjič zapeli skupaj. Tudi v Kulturnem društvu Alojzij Plantau so se znašli pred težko dilemo.

Z leti se je manjšalo število aktivnih pevcev in pevk. Starejši so odhajali, mlajših glasov, ki bi jih nadomeščali, pa je bilo premalo. Temu se je pridružila še bolezen dolgoletnega pevovodje Daneta Škerla, ki ni več mogel voditi moškega zbora. Da bi oba zbora obvarovali pred postopnim zatonom, sta se tudi formalno združila. Novembra 2001 je bil formalno ustanovljen Mešani pevski zbor Alojzij Plantau, njegovo vodenje pa je prevzel Peter Novak.

V zadnjih dveh desetletjih je ljubiteljska kulturna dejavnost v Kranjski Gori ohranila kontinuiteto delovanja. Pevski zbor, ki se je 2008 formalno preimenoval v Mešani pevski zbor Kranjska Gora pri Kulturnem društvu Odmev, kljub trenutnemu pomanjkanju mlajših pevcev vztraja pri bogatenju pevske tradicije v kraju. Kulturno prosvetno društvo Josip Lavtižar razvija gledališko dejavnost in preko otroške sekcije skuša za odrsko umetnost navduševati tudi mlajše generacije.

Premiere odrasle gledališke skupine (od leta 1998 poimenovane Ta bol' teater) se vrstijo v rednih dveletnih cikliih. Otroška dramska skupina letno pripravi eno do dve gledališki predstavi za najmlajše.

Obe društvi organizirata stalne prireditve. V Lavtižarjevem društvu že od 1998 ob koncu oktobra pripravljajo Lavtižarjeve

Mešani pevski zbor Kranjska Gora pri Kulturnem društvu Odmev leta 2019 na Visokem (zasebna last Nataše Grozina).

dneve, pevci pa od 2005 ob koncu avgusta popestrijo glasbeno dogajanje v kraju s Škerlovimi dnevi. Kot eno prvih društev v Sloveniji so pri Kulturno prosvetnem društvu Josip Lavtižar jeseni 2003 začeli izvajati abonma amaterskih gledaliških skupin. V najboljših časih so zaradi zanimanja gledalcev morali pripraviti tako petkov kot sobotni abonma. Kontinuirano delo ni ostalo neopaženo. Društvo je ob dvajseti obletnici delovanja leta 2014 prejelo priznanje Občine Kranjska Gora, dolgoletni predsednici Petri Mlinar (rojena Jakelj) pa je 2015 Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti podelil Linhartovo listino.

Ob koncu tega kratkega pregleda zgodovine ljubiteljske kulturne dejavnosti v Kranjski Gori, Ratečah in v Podkorenu velja izluščiti nekaj glavnih značilnosti. Zagotovo je to v prvi vrsti obilica entuziazma, ki so ga posamezniki v teh dobrih sto letih vložili v kulturno dejavnost. In če je v prvih desetletjih dvajsetega stoletja ta dejavnost služila predvsem kot glavni steber pri

ohranjanju slovenskega jezika, kulture in naroda, je v zadnjih desetletjih postala predvsem odraz neke notranje želje po uresničevanju lastnih potreb ter iskreni poskus popestritve družabnega življenja v kraju. Kot največji uspeh zadnjih desetletij lahko štejemo ohranjanje kontinuitete v delovanju društev. Tri ali štiri desetletja nepretrganega delovanja je v današnjem času zavidljiv dosežek. Zagotovo to ne bi bilo mogoče brez podpore Občine Kranjska Gora. Ne glede na to, kdo je bil župana ali kako je bil sestavljen občinski svet, je Občina Kranjska Gora vse od svoje ustanovitve izkazovala veliko razumevanja in posluha za tovrstno dejavnost občanov in skušala zagotavljati čim boljšo materialno osnovo za delovanje društev. Nova stavba Ljudskega doma, v kateri sta od 2015 našli svoj prostor sodobna dvorana s 150 sedeži in kranjskogorska podružnica Glasbene šole Jesenice, sta lep dokaz te naklonjenosti.

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

Arhiv Republike Slovenije, AS 137 Okrajno
glavarstvo Radovljica
Arhiv župnije Kranjska Gora
Kronika župnije Kranjska Gora, 2 knjigi
Zgodovinski arhiv Ljubljane, Enota Kranj, JES 72
Zveza kulturnih organizacij Jesenice, 1959–1981

Časopisni viri

Glas Gorenjske
Gorenjec
Koledar Družbe sv. Cirila in Metoda
Slovenec
Železar

Intervjuji avtorja

Globočnik, Marica (jeseni 2014)
Grozina, Nataša (maj 2022)
Jakelj, Alojz (april 2022)
Lavtižar, Marjan (maj 2022)
Smolej, Mira (junij 2022)
Žerjav, Franc (junij 2022)

LITERATURA

Benedik, Marko

1993 *Josip Lavtižar, duhovnik, skladatelj, zgodovinar, potopisec*. Rateče: Župnijski urad Rateče – Planica.

Dolenc, Ervin in ostali

1998 Sokoli. V: *Enciklopedija Slovenije 12. knjiga*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 144–147.

Gabrič, Aleš

- 1991 Slovenska agitpropovska kulturna politika 1945–1952. V: *Borec. Revija za zgodovino, literaturo in antropologijo* 7–8.
1995 Socialistična kulturna revolucija. *Slovenska kulturna politika 1953–1962*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1995.

I. V., Žlogar, Anton

- 1932 *Koledar Družbe sv. Cirila in Metoda za leto 1932*, 42–46.

Kokošinek, Nataša

- 2008 *S knjižnico skozi čas*. Jesenice: Občinska knjižnica Jesenice.

Lavtižar, Josip

- 1996 *Rateška kronika Josipa Lavtižarja*. Kranjska Gora: Župnijski urad.

Mantuani, Josip in Rus, Jože

- 1932 *Lavtižar, Josip*. V: Slovenski biografski leksikon: 4. zv. Ljubljana, Zadrúžna gospodarska banka.

Melik, Vasilij

- 1980 Razvoj slovenskega narodnega gibanja in društva. V: *Kulturna društva na Gorenjskem v letih 1860 do 1914*. Razstava Gorenjskega muzeja Kranj 1980. Kranj: Gorenjski muzej, 5–13.

Melik, Vasilij idr.

- 1980 *Kulturna društva na Gorenjskem v letih 1860 do 1914*. Razstava Gorenjskega muzeja Kranj 1980. Kranj: Gorenjski muzej.

Peternel, Marija Mojca

- 2021 Nekaj drobcev iz bogate zapuščine Josipa Lavtižarja. V: *Prispevki za novejšo zgodovino* 61, št. 2, 31–42.

Pogačnik, Aljaž

- 2014 *Jeseniška Talija*. Gledališka dejavnost na Jesenicah: Jesenice: Gornjesavski muzej.

Sluga, Karmen

- 2012 *90 let Nordijskega športnega društva v Ratečah (1922–2012)*. Rateče: Nordijsko društvo Rateče-Planica.

Tarman, Darinka

- 2006 Zgodovina KUD Podkoren, tipkopis v lasti avtorice.

Vovko, Andrej

- 2004 *Odborniki in članstvo podružnic Družbe sv. Cirila in Metoda 1885–1918*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Žontar, Majda

- 1980 Razvoj kulturnih društev na Gorenjskem 1860 do 1914. V: *Kulturna društva na Gorenjskem v letih 1860 do 1914*. Razstava Gorenjskega muzeja Kranj 1980. Kranj: Gorenjski muzej, 15–70.

KJER ŠE VEDNO KRALJUJE JAKOB ALJAŽ

Kulturno umetniško društvo Jaka Rabič Dovje-Mojstrana

Na izhodišču dolin Vrata, Kot in Krma, ki vodijo na Triglav, ležijo vasi Dovje, Mojstrana, Zgornja Radovna in Belca, ki so povezane v Krajevno skupnost Dovje-Mojstrana. Prebivalci teh vasi so bili že konec 19. stoletja živahno kulturno dejavni – dolge zimske večere so si krajšali s petjem, plesom in z igrami.

V tej zibelki ljudske ustvarjalnosti se je znašel Jakob Aljaž, ki je v krajih pod Triglavom pustil neizbrisen pečat. Že ob prihodu na Dovje leta 1889 je kleni domoljubni duhovnik opazil med domačini veliko ljubezen do petja, igranja in plesa. Aljaž, nadarjeni zborovodja in skladatelj, je zbral pevce v treh zborih. Dovške skrinje so se polnile z narodnimi nošami, pevске »skušnje« so preraščale v vaje za igre s petjem, nastopi so se vrstili. Leta 1908 je Jakob Aljaž s tridesetimi domačini z vlakom odpotoval na Dunaj, kjer so pred cesarjem slavnostno nastopili v narodnih nošah s svatbo iz Zlatoroga. Aljaž je vodil zborovsko petje in deklamacije, režijo iger pa prepustil kaplanu Francu Pečariču, strogemu izobražencu, ki je bil od leta 1911 Aljaževa desna roka, delaven, zanesljiv stanovski kolega.

Tik pred prvo svetovno vojno je leta 1914 Jakob Aljaž na Dovjem ustanovil Katoliško izobraževalno društvo. Takoj po vojni je kulturna dejavnost zaživela. Kot odličen organizator je na Jesenicah poskrbel za izobraževanje pevcev in igralcev. Dramsko dejavnost z dovških skednjev je po koncu 1919. leta preselil v prvo dovško gledališče. V najem

je vzel Govočev hlev in ga preuredil v dvorano. Prvo igro Mala pevka so igrali Jeseničani, domačini pa so jih za tem vsako zimo naštudirali več. V jeseniškem gledališču se je izobraževalo okrog petdeset igralcev in nekateri med njimi so prevzeli »režisiranje«, kot so režiranju rekli na Dovjem. Tudi filmske predstave so bile na Dovjem. Leta 1930 so npr. predvajali film Ekspedicija na Mont Everest.

Franc Pečarič je po Aljaževi smrti leta 1932 na župnijskem vrtu dal zgraditi Aljažev prosvetni dom, kakor si ga je zamislil Jakob Aljaž. Kot blagajnik in režiser novoustanovljenega Aljaževega pevskega in dramskega društva je vzorno skrbel za njegov razvoj do smrti leta 1951, ko se je končalo obdobje šestih desetletij kulture na Dovjem, ki sta ga zaznamovala Jakob Aljaž in njegov pomočnik Franc Pečarič.

Prva zaigrana predstava v novem hramu kulture je

Jakob Aljaž je leta 1908 peljal skupino tridesetih domačinov na Dunaj, kjer so nastopili pred cesarjem.¹

¹ V prispevku objavljene fotografije so prispevali Tone Urbanc, Janez Vrzel, Silvo Trček in Metka Kern Trček, nekaj jih je iz arhiva društva.

bila Zlatorog, zadnja pred drugo svetovno vojno pa Triglavsko roža Mirka Kunčiča. V njej so Viktor Janša – Potokar, Janez Ponikvar, Ferdo Lihteneger, Ivan Dovžan – Blažejev, Jakob Smolej – Lengar, Minka Smolej – Železnkova, Franc Dolžan – Režun, Ivanka Pšenica in drugi nastopili v dovškem narečju.

Kulturna dejavnost od sredine do konca 20. stoletja

Z veliko predanostjo so se lotili posodobitve stavbe. S prizidavo združenega doma so pridobili predverje in uredili vhod. Dvorano so opremili s stoli, ki so jih ob koncu stoletja zamenjali z oblazinjenimi. Vse so prenavljali, najtežje je bilo z ogrevanjem, saj ni šlo brez dima in vonjav. Oder so razširili in podaljšali v dvorano, prizidali so sobo za prihod na oder, za razstave. Gradnja kabine, 35 let star projektor, kinooperater z izpitom – 1954. leta so v Kinu Dovje predvajali prvi film! Cveto Delavec je bil kinooperater z dušo in telesom, po njegovi zaslugi je na Dovjem 50 let deloval kino. V društvu je delovala knjižnica, imeli so tri pevske zборе, društveno godbo – orkester. Folklorna skupina je doživljala vzpone in padce. V najboljših letih so gostovali po vsej Sloveniji in Jugoslaviji, mnogokrat na prireditvi Kmečka ohcet v Ljubljani. V posebno čast so si šteli, da so jih povabili k snemanju filma Stara gorenjska ohcet, ki so ga posneli v Mojstrani in v katerem so nastopili skupaj s Slovenskim oktetom. Večkrat so plesali v Kranjski Gori in v Mojstrani pri Hotelu Triglav, kjer so nastopili tudi pred predsednikom tedanje Jugoslavije Titom. Predavanja z diapozitivi, posebno s planinsko temo, so bila dobro obiskana. Tri skupine: likovna, fotografska, skupina za ročna dela so v kmečki sobi prirejale razstave. Vse skozi pa je dvorano napolnilo največ občinstva, kadar je imela dramska skupina premiero. Igralska skupina je uprizarjala igro za igro, tudi podmladek je deloval.

Člani glasbene skupine Trio Triglav so igrali s takim veseljem, da so občni zbori trajali do jutranjih ur. Ljudje so poprijeli za delo, ko je bilo to opravljeno, pa so se znali zabavati. Tudi gostje, ki so prišli na vas, so se v dobri družbi večkrat »zasedeli« do jutra.

V podmladku sta zrasla dva vidna predstavnika slovenskega gledališča in filma. Julka Dovžan, por. Starič

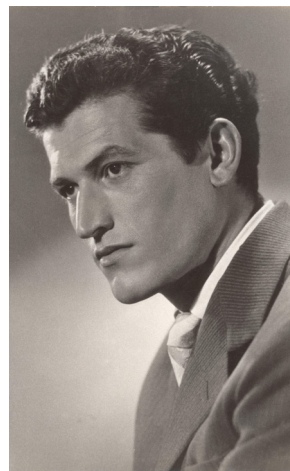
Po drugi svetovni vojni je za delo poprijela prav ta marljiva četica Ponikvar, Potokar, Režun, Gaber, ki ji je ob strani stala vsa vas. Vneti prostovoljci kulturnega društva na Dovjem so vedeli, da bodo imeli le, kar bodo napravili s skupnimi močmi.

– Zepova iz Mojstrane je bila članica Mestnega gledališča ljubljanskega, pristen odrski talent, preprosto, igrivo, pretresljivo je oblikovala zahtevne like svetovne dramatike. Žal se je njena kariera mnogo prezgodaj končala, v cvetu mladosti je umrla. Rudi Kosmač – Brolhov z Dovjega je bil eden vodilnih igralcev Drame v Ljubljani, mojstrski interpret poezije z zametnim glasom, profesor na igralski akademiji. Kot igralec je upodobil nepozabne like v številnih televizijskih dramah in filmih ter prejel več nagrad. Umetnikovi nastopi na dovškem odru so nepozabni. Umrl je mnogo prezgodaj na vrhuncu svojega ustvarjanja na odrskih deskah.

Leta 2010 smo s Tomažem Pšenico v počastitev obeh umetnikov v Ljubljani obiskali njune stanovske kolege, prijatelje igralce Poldeta Bibiča, Danila Benedičiča in Ivo Zupančič. Ganljivi spomini!

Julka Dovžan, poročena Starič, Zepova iz Mojstrane.

Rudi Kosmač, Brolhov z Dovjega.

Zadnji dve desetletji

Aljaževi dnevi

Bogata in navdušujoča dejavnost je v prejšnjem stoletju zasejala seme, ki še vedno poganja. Jakob Aljaž je spoštoval kulturo, ki so jo ljubili domačini, kot močna osebnost je povezoval ljudi ter se zapisal v njihovo zavest. Zato smo mu 1989. leta postavili spomenik in v njegov spomin prirejamo tradicionalno prireditev v naših krajih Aljaževi dnevi, letos že tridesetič po vrsti. Odbor za pripravo Aljaževih dni je od začetkov vodil dolgoletni predsednik društva Mirko Rabič, avtor društvene kronike do leta 2004. Skoraj desetletje zatem je Aljaževe dneve pripravljal Franci Koražija. V sodelovanju z društvi v kraju, s prostovoljci, ki poprimajo za delo, žanjemo sadove Aljaževih setev. Odbor za pripravo Aljaževih dni je od začetkov vodil dolgoletni predsednik društva Mirko Rabič, avtor društvene kronike do leta 2004. Skoraj desetletje zatem je Aljaževe dneve vodil Franci Koražija. Gostje Aljaževih dni so bili med drugimi Polde Bibič, Martina Čufar, Borut Veselko, Jurij Souček, Tone Partljič, Aleksander Valič, Stanko Klinar, Saša Pavček, Barbara Cerar, Prifarski muzikantje. Med uprizoritvami velja omeniti uprizoritve Dom na Kredarici, Planinska roža in Srečno, Kekec v ambientalnem okolju v Vratih. V zadnjih treh letih smo predstavili znamenite domačine, to

Solisti in igralci v Planinski roži: Natalija Š. Cilenšek, Klemen Torkar, Ivan Andres Arnšek, Dejan Herakovič, Marsel Gomboc, Metka Freljih, Bojan Dornik, Ivan Berlot, Borut Verovšek, Franček Žnidaršič, Bine Novak, pevci Mešanega pevskega zbora Kranjska Gora in orkester pod vodstvom dirigenta Primoža Kerštajna.

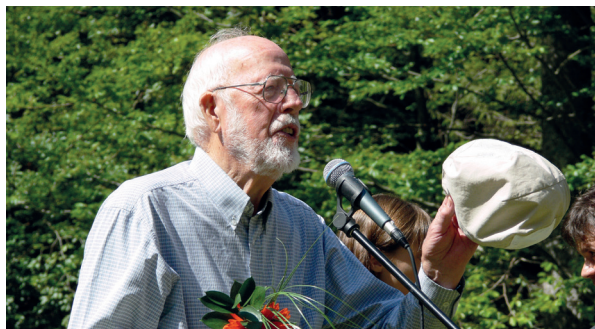
so Nejc Ropret – igralec SNG Maribor, Leto Križanič Žorž – mlada harfistka, Mojstranske veverice – legendarni alpinisti in gorski reševalci Klavdij Mlekuž, Janez Brojan, Janez Dovžan in Janko Ažman.

Med solisti in igralci v Planinski roži sta bila tudi Natalija Š. Cilenšek in Dejan Herakovič.

Dom na Kredarici na odru v Vratih je v celoti delo članov igralske skupine Dovški oder. Na sliki Leona Gomboc, Grega Hrovat, Marsel Gomboc in Jure Martinjak.

Legendarni igralec Aleksander Valič je nagovoril občinstvo v Vratih.

Igralec Slovenskega narodnega gledališča Maribor Nejc Ropret v pogovoru s sošolcema iz osnovnošolskih klopi Majo Pečar Božič in Simonom Brlogarjem, igralcema Dovškega odra.

Dušan Polajnar je vodil pogovor z legendarno navezo Mojstranskih veveric – alpinisti Janez Brojan, Klavdij Mlekuž, Janez Dovžan in Janko Ažman so izšli iz vrst gorskih reševalcev. Reševanje in nenadne reševalne akcije v območjih pod očakom Triglavom so imele prednost pred njihovimi vrhunskimi alpinističnimi podvigi.

Leto Križanič Žorž, mednarodno priznana harfistka, mlada nadarjena domačinka.

Novost na prireditvi Aljaževi dnevi so koncerti Trizvok pod umetniškim vodstvom violončelista Sebastiana Bertonclja.

Člani Gorske reševalne službe so predstavili reševanje ponesrečenca iz stene Grančičša.

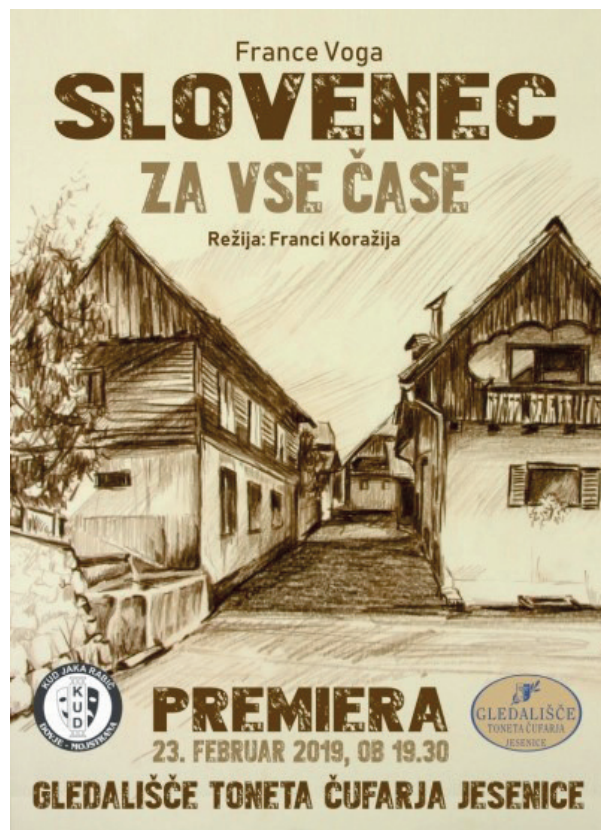
Planinsko društvo Dovje-Mojstrana kot soorganizator Aljaževih dni vsako leto pripravi planinski pohod.

Po prireditvi Aljaž v našem kraju planinski starosta Stanko Klinar in kulturniki Metka Kern Trček, Nataša Mrak, Simon Brlogar, predsednik Kulturno umetniškega društva Jaka Rabič Dovje-Mojstrana Marsel Gomboc (v vlogi Požganca) in Janez Vrzal.

Igralska skupina Dovški oder

Plodovit dovški literarni ustvarjalec France Voga je avtor dramskih besedil, krstno uprizorjenih na Dovjem. Najpomembnejše mesto zavzema drama *Kar sem rekel, sem rekel* (1991). V njej je upodobljen lik domačina Ivana Brenceta – Pehtuta, ki je svoj upor cesarju leta 1915 plačal z življenjem. Vidno vlogo v tragediji ima tudi Jakob Aljaž. Leta 2019 je bila drama ponovno uprizorjena pod naslovom *Slovenec za vse čase* (režija Franci Koražija) v sodelovanju z Gledališčem Toneta Čufarja na Jesenicah. Odlična drama, ki je izšla v knjigi *Ko je vojna, se uvršča med slovenska dramska dela* (dr. Milan Dolgan). Sledili sta igri psihološki triler *Past za ščurke* (1998) in igra na prostem *Vlak je pripeljal* (2007), ki je bila v režiji Leone Gomboc uprizorjena na dovškem trgu pred Katro. V projektu je sodelovalo 70 igralcev in drugih sodelavcev.

Vogova tragedija *Kar sem rekel, sem rekel* je dobila v novi izvedbi, spletu žive igre in igranih posnetih prizorov nov naslov *Slovenec za vse čase*.

Drugi avtor krstno uprizorjenih gledaliških del je Marsel Gomboc, njegova uprizorjena dela so *Skrivnost Blaščeve jame*, *Dobrota ni sirota*, *Dom na Kredarici* in *Prepadi*. Režiral je več predstav igralske skupine Dovški oder, med njimi sta rekordni obisk in smeh poželi dve komediji: *Dom na Kredarici* leta 1996 v sodelovanju z Leono Gomboc in *Od jutra do večera* leta 2010, ki si jo je ogledalo 3000 obiskovalcev.

Igralska zasedba komedije Od jutra do večera, ki je polnila dvorano Aljaževega prosvetnega doma od premiere dalje v mnoge ponovitve.

Igralska skupina Dovški oder je v zadnjih dveh desetletjih uprizorila številne predstave, med njimi gledališki predstavi *Slastni mrlič* in *Mama je umrla* dvakrat. Bili sta dobro sprejeti, vendar je bilo opaziti, da ima občinstvo, željno smeha, raje komedije. Zato ni čudno, da sta sledili dve drugačni. *Nore babe* – te so spet norele po dovškem odru, plesale, pele, igrale, kot je to bilo od nekdaj na Dovjem! Muzikal *Nore babe* v režiji Marsela Gomboca in v izvedbi 15-članske igralske skupine je doživel petnajst uprizoritev, razen ene so bile vse predstave doma in vse razprodane. Dve predstavi januarja 2020 sta bili v dobrodelni namen ob požaru za »Vsi smo Dovje«. Druga predstava je komedija *Kar bo, pač bo!* z osemnajstčlansko igralsko zasedbo. Igralska skupina postaja močnejša iz predstave v predstavo, pridružujejo se novi člani. Vztrajno delo režiserja Marsela Gomboca se obrestuje.

Mama je umrla dvakrat, zaplet na tankem ledu, ki se dramatično prevesi v razplet.

Slastni mrlič je kriminalka, polna zapletov, junaki pa nosilci zahtevnih karakternih vlog.

V muzikalu Nore babe so se igralkke hkrati izkazale tudi kot pevke in plesalke. Igralsko ekipo so dopolnjevali trije glasbeniki.

Ob požaru na Dovjem v začetku januarja 2020 se je društvo pridružilo dobrodelni pobudi Vsi smo Dovje z izkupičkom dveh predstav Norih bab.

Otrok korone je preživel vse hude čase in uspel: komedija Kar bo, pač bo! igralska skupina Dovški oder, scena Špela Oblak, režija Marsel Gomboc.

Podmladek Mladi dovški oder je v tem času pripravil mnogo predstav, nekatere v sodelovanju z domačo šolo. Na dovškem odru so nastali muzikal Levji kralj, igra Dobrota ni sirota, Rodil se je očka, Pika in lepljenka Nora leta, fantje in dekleta v režiji Leone Gomboc, ki je dobila prvo nagrado na Festivalu otroških gledaliških sanj v Ljubljani.

Med letoma 2010 in 2020 aktivna folklorna skupina

Folklornike, šest do osem parov, sta vodila Marija Mežnar in Simon Brlogar, harmonikar je bil Gregor Vidmar. V desetih letih delovanja so obnovili prijateljstvo s pobrateno folklorno skupino iz Obreža na Štajerskem, nastopali so blizu in daleč na festivalih v Pragi, v Szegedu in Riminiju. Z njihovim nastopom je vsaka

prireditev pod Triglavom postala pristna domača, še posebno na Večeru na vasi, sredi vasi in v domačem kulturnem domu.

Folklornike so na slavnostnem nastopu 2019 pomladili mladi plesalci iz Osnovne šole 16. decembra Mojstrana.

Mateja Langus in Tomaž Pšenica v voditeljski vlogi.

Na prijateljskem obisku in nastopu pri folklorni skupini Obrež s harmonikarjem Gregorjem Vidmarjem.

Poiščimo korenine naših krajev

Tomaž Pšenica je začel projekt Poiščimo korenine naših vasi leta 2011 in ga vodil do leta 2018. Na strokovnih ekskurzijah smo z vsakokrat polnim avtobusom obiskali kraje freisinške posesti, v katero je 600 let spadalo tudi Dovje: Innichen dvakrat, Freising dvakrat (tudi München), Klevevž in Škofjo Loko. Ogledali smo si münchensko knjižnico, kjer hranijo Brižinske spomenike. Od leta 2007, ko smo šli prvič na Dunaj, smo s Tomažem organizirali nad 20 strokovnih ekskurzij za domačine po Sloveniji in izven nje. V počastitev stoletnice društva je Tomaž Pšenica, podobno kot Jakob Aljaž leta 1908, peljal skupino domačinov na Dunaj, kjer smo se sprehodili od Štefanove cerkve po Grabnu na Švedski trg po poti, ki so jo prehodili naši predniki z Jakobom Aljažem. Poleg lepote Slovenije smo obiskali tudi Trst, Benetke in Bratislavo dvakrat, Zagreb, Istro, bližnji Rabelj ... V Vatikanu nas je sprejel zaslužni papež Benedikt XVI.

Tomaž Pšenica nas je popeljal v Freising, kjer smo občudovali zamorčka, kipe medvedov, najstarejšo pivovarno, čudovite cerkve, kapitel ...

Tomaž Pšenica nas je v počastitev stoletnice kulturnega društva peljal na Dunaju tudi k Plečnikovemu vodnjaku Karla Boromejskega, kjer smo nazdravili kulturi.

Zahvalo, ki jo drži Gašper, smo pustili v mestu z željo, da za našim obiskom ostane sled.

Zaključek projekta Poiščimo korenine naših krajev (2011–2018) najprej v cerkvi sv. Mihaela na Dovjem, naslednji dan pa v dvorani Aljaževega prosvetnega doma.

Vokalna skupina Triglavski zvonovi

Vokalna skupina Triglavski zvonovi je nastala pred 25 leti – torej leta 1997 – na pobudo triglavskega župnika Franceta Urbanija. Skupino, v kateri se je zvrstilo 56 pevcev, je prvo desetletje vodila Leona Gomboc, nasledila jo je zborovodkinja Metka Gregorič. Na Dovjem smo imeli priložnost prisluhniti združenim pevskim skupinam na jubilejni 10. Zvonariadi ter drugič leta

2017 v Mojstrani. S Tomažem Pšenico smo se v projektu Poiščimo korenine naših krajev podali v Vatikan k nekdanjemu papežu Benediktu, ki so mu Triglavski zvonovi zapeli slovenske pesmi.

Nastopili so na regijskih pevskih revijah, kjer so prejeli srebrno in bronasto priznanje, radi zapojejo na domačih prireditvah. Odzvali so se povabilom na odmevnejše prireditve, povezane z gorništvom ter naravo doma in v zamejstvu. V božičnem času vsako leto priredijo koncert, pojejo pri mašah, organizirali so mednarodne pevske festivale Slovenia Cantate ter sodelovali na sklopu prireditev Triglavani na pohodu. Novo leto začenjajo s koledovanjem, s tem ohranjajo šego in zbirajo sredstva v dobrodelni namen. Na koncertu ob 25-letnici so skupaj z nekdanjimi pevci preleteli spored pesmi, ki so jih peli v četrto stoletja.

Triglavski zvonovi že četrto stoletja pripravljajo božično novoletni koncert, na katerem običajno nastopijo tudi gostje.

Nastop na 19. Zvonariadi v Mojstrani pod vodstvom Metke Gregorič.

Ročna dela

V skupini za ročna dela članice ustvarjamo že nad štiri-deset let. Vezenje in klekljanje sta prednostni dejavnosti, spoznavamo nove tehnike, izdelke predstavimo na vsakoletni razstavi. V svojih vrstah imamo mentorico za klekljanje čipk Ivano Fenz, ki je dolga leta poučevala podmladek. V teh 40 letih se je nabralo preko 20 članic in preko 60 otrok, ki so se učili veččin klekljanja pri naši učiteljici Ivani Fenz, ki jo kličemo Jana. Med nami so tri članice vseh 40 let redno razstavljale: Danica Smolej, Jana Fenz in Helena Kramar. Letošnja razstava je posvečena Heleni Kramar in njenemu bogatemu delu, ki je izjemna kulturna dediščina. Najbolj smo ponosni na dva prta, ki ju je podarila društvu za prireditve na dovškem odru.

Osrednji vzorec na društvenem prtju, izdelek Helene Kramar.

Skupina za ročna dela (april 2018), od leve proti desni Danica Smolej, Elica Peternel, Metka Kern Trček, Jana Fenz, Dragica Pintar, Helena Kramar, Boža Pečar, Nevenka Marinšek, Umija Kovač, Justi Kralj, Alenka Kramar.

Glede na to, da se naš kraj ponaša z gorniško tradicijo, smo v preteklosti pripravljali veliko večerov s planinsko temo, kar se zdaj odvija v Slovenskem planinskem muzeju. Prirejamo tudi literarne večere, proslave, gostovanja ... V našem kraju je doma 21 olimpijcev, na kar smo opozorili leta 2009, ko smo pripravili projekt Naši olimpijci.

Čipka izpod rok mentorice za klekljanje Jane Fenz krasi našo dvorano.

Srečanje Slovencev treh dežel na Dobraču septembra 2020, harmonikar Jaka Kern, folklornika plesalca Mateja in Brane Brelih.

VIR

Rabič, Mirko

2004

Kronika 90-letne kulturne dejavnosti na Dovjem. Dovje, Mojstrana: KUD Jaka Rabič.

*Na Jesenicah in v
Kranjski Gori*

Štefanija Muhar

SKORAJ 150 LET JESENIŠKEGA GODBENIŠTVA

Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora

»Za cilj si vedno zamislimo luno, če nam ne uspe, še vedno pristanemo med zvezdami!« je moto, ki mu je vredno slediti. Krona vsakega naroda je njegova kultura, s katero se bori za svoj obstoj med večjimi in manjšimi narodi, bolj ali manj bogatimi s svojo ustvarjalnostjo za lepše in bogatejše življenje na tisoče načinov, da se lahko zapiše med zmagovalce v narodov zgodovinski spomin. Enako velja za ljubiteljsko kulturo, ki deluje na temeljih prostovoljstva, ljubiteljstva, velikega idealizma, nekega posebnega čustva med glagoloma *rad imeti* in *ljubiti*. To so hkrati veselje in strast in odgovornost in če si *ta pravi*, te ljubiteljstvo zgrabi za celo življenje.

Tako veselje, zgolj predvidevam lahko, je pred dobrimi 150 leti preplavilo Nikolaja Bernarda, sina češkega strokovnjaka, oba, oče in sin, sta si kot bohinjska fužinarja služil kruh. V tistem času ni bilo nič nenavadnega, da so po Gorenjskem gostovali češki muzikanti, ki so jih po Pragi domačini imenovali na kratko *progarji*. To poimenovanje se je ohranilo do danes, le da ima beseda danes bolj ali manj slabšalni pomen.

Nikolaj Bernard je bil tako navdušen nad češkimi muzikanti, da se je začel samostojno učiti igrati bas in že 1874. leta osnoval svojo prvo glasbeno skupino,

Godba bohinjskih kovačev z Nikolajem Bernardom, 1874 (arhiv društva).

prvo Godbo bohinjskih kovačev. V njej so lahko igrali vsi, ki so bili toliko premožni, da so si lahko kupili lastne inštrumente, posluš ni igral odločilne vloge. Vadili so v mizarski delavnici ali pri njem doma, nastopali pa za zabavo na plesih, svatbah, veselicah, zlasti gasilskih, ob prazniku dela in ob sv. Florjanu. Tu so pognale korenine jeseniških godb, ki so v stoletju in pol prerasle v neprecenljivo narodovo bogastvo, tako imenovano nesnovno dediščino.

Prve pihalne sestave na Slovenskem najdemo že v srednjem veku, več jih je bilo v Trubarjevem času, a jih tedaj še ne moremo neposredno povezati z današnjo godbeno dejavnostjo, ki pa se je začela razvijati zelo zgodaj – pred več kot tremi stoletji. Glede na zgodovinski razvoj in spremembe se je zanimanje za godbeno dejavnost povečevalo ob koncu 19. stoletja, zlasti v letih med svetovnima vojnoma in še posebej izrazito po drugi svetovni vojni vse do danes, ko je 113 članov združenih v Zvezi slovenskih godb, kjer kot eden najstarejših zavzema pomembno mesto Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora. Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora je v letu 2012 pridobil status društva v javnem interesu na področju kulture, in društva, ki se je 2019. leta na osnovi svojega raznolikega in tradicionalnega delovanja na Jesenicah z izvajanjem budnic in drugega delovanja zapisalo v okviru varstva nesnovne dediščine v Sloveniji v register nosilca enote nesnovne dediščine, in sicer godbeništvu, ter v register nevladnih organizacij v Republiki Sloveniji. Vse to mu podeljuje ne samo časti in ponosa, ampak mu nalaga tudi veliko odgovornost za delovanje danes in v prihodnje. 28. oktobra 1997 je bilo Kulturno društvo Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora vpisano v register društev na Upravni enoti Jesenice. Z vsemi temi referencami se umešča visoko na Parnas najbolj ustvarjalnih ljubiteljskih društev v jeseniški občini.

Glasba je bila in je večna spremljevalka človeka, ki mu pomaga v težkih in lepih trenutkih življenja od rojstva do smrti. Seveda je bila bolj namenjena veselju in zabavi ob delu in po delu, vendar je tudi smrt del življenja. In če so bohinjske kovače navdušili potujoči češki muzikanti s svojimi polkami in valčki, da so na roke in skrivaj prepisovali note in se učili osnovnih instrumentov, ni trajalo dolgo, da je postala žalostinka tudi sopotnica na pogrebih. Piščalka in trobenta sta vabili k sebi in za seboj, »piščalka v miru, trobenta v vojni«, bi lahko simbolično zaključila.

Pihalni orkester jeseniških železarjev na paradi v Celju (arhiv društva).

Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora

Glasba je združevala okrog sebe vesele ljudi na osnovi enakih interesov in tudi talentov v neformalne in formalne skupine, kasnejša društva. Tako tudi v prvih godbenih društvih. Že zgodaj so bila v njih izoblikovana pravila, ki so odločala o pravicah in dolžnostih članov. Osnovno je bilo, da gojijo umetno glasbo, kasneje različne zvrsti glasbe in poslušaj njo z rednimi vajami in nastopi. Vsak godbenik je imel pravico do splošnega pouka o glasbi in poseben pouk na glasbilu. Omeniti je treba, da so starejši godbeniki poučevali mlade, preden so le-ti kasneje prestopili prag izobraževalnih institucij. Daljši seznam so predstavljale dolžnosti godbenikov, ki so se morali redno udeleževati vaj in nastopov in skrbeti za red in disciplino. Priučiti so se morali igrati na en instrument, če je bilo mogoče, pa vsaj za silo še drugega. Med poglavitnimi predpisi je bila skrb za ugled godbe-

nega odseka, da so se godbeniki primerno obnašali na nastopih in po njih, da so skrbno vzdrževali uniforme, torej skrbeli za zunanji videz godbe. Godbeniki so se zavedali svojih dolžnosti in v kasnejših časih kdaj pričakovali preveč privilegijev od družbe, ki pa so bili bolj izjema kot pravilo. Godbeniki so bili po svoje posebni ljudje, uniforma jim je pri tem pomagala, seveda tudi talent in obvladovanje instrumentov. Priznati je treba, da so bili po večini veseljaki, nastopači in da so se zavedali svojega posebnega položaja, katerega se zavedajo še danes. Njihova velika priljubljenost vzdržuje in kuje nova prijateljstva. Če bohinjske korenine še nimajo zametkov umetnosti, saj temeljijo bolj na ljudski glasbi, se pa to vse bolj odraža skozi čas v različnih godbenih sestavih, v številčnosti članstva, številu nastopov, njihovem namenu, vlogi in poslanstvu.

Od tradicije k sodobnosti

Število članov godb se je od začetkov gibalo od štiri do sedemnajst, trideset pa do današnjih petdeset ali v dobrih časih celo šestdeset. Trenutno muzicira v Pihalnem orkestru Jesenice-Kranjska Gora 57 godbenic in godbenikov. Dekleta so razmeroma pozno vstopila v moški svet godb, nekako pred petdesetimi leti. Zlahka smo jih takrat prešteli na prste ene roke. Kot zanimivost lahko izpostavim, da v letu 2022 igra 28 članic med skupno 57 člani orkestra. Polovica!

Bogata in neponovljiva ustvarjalna pot posameznih generacij godbenikov skozi čas je prihodnjim rodovom

glasbenih poustvarjalcev pripravila dobre temelje za rast in nova iskanja in prijateljsko druženje z glasbo in ob glasbi. In na Jesenicah se te glasbene dediščine tradicionalno dobro zavedamo. Pa tudi člani orkestra to dobro vedo.

Železni repertoar godb so bile polke, valčki, koračnice, primerne potrebam glasbenih dogodkov, zato so bile različno obarvane, največkrat z domovinsko, društveno, religiozno ali delavsko tematiko. Tradicionalno so nastopale na budnicah, shodih, gasilskih, športnih, delavskih in kulturnih zletih. V manjših se-

stavih so muzicirali med gledališkimi predstavami, sodelovali pri ustvarjanju spevoiger in operet, sestavljali so manjše zasedbe za zabavo in ples. Najbolj napredne so imele opravka z oblastmi, ki so ovirale njihove nastope in delovanje.

Danes je repertoar glasbenega izvajanja prilagojen namenu prireditev: promenadni koncerti se razlikujejo od novoletnih, spomladanski in jesenski so tematske narave, koncerti, namenjeni upokojencem so lahkotnejši, prav tako dobrodelni, pogrebi, spominske in liturgične svečanosti zahtevajo drugačno glasbo, budnice koračnice, igranje na srečanjih je namenjeno zabavi in druženju in utrjevanju prijateljskih vezi, tekmovalni program je vedno zelo zahteven, njegova izvedba pa na najvišji ravni, kar zahteva od godbenikov zahteven študij in visoko odgovornost do orkestra, ki seveda hoče dokazati svojo kakovost in napredek. To je neprimerljivo z začetki v Bohinju, ko so lahko igrali le tisti, ki so si lahko kupili svoje instrumente in kasneje uniforme, glasbeno znanje in posluš nista odločala. Danes ima orkester vedno bolj izobražene člane. Znanje omogočajo nižja in srednja glasbena šola in akademija, predpogoj pa sta posluš in seveda talent, ki je zaželen, in seveda ljubezen do glasbe in skupnega muziciranja. Če je osnovni namen godb druženje in kakovostno preživljanje prostega časa ter ob tem veselje do poustvarjanja raznolike glasbe, je drugi poudarek namenjen stalnemu izobraževanju in izpopolnjevanju vseh generacij, posebno pa

mladih. Pri tem imajo veliko vlogo tudi starši. Če se njihov otrok uči igrati na instrument, ki bi bil primeren za pihalni orkester, le-ta ne bo nikoli igral v orkestru, če doma podcenjujejo tovrstno glasbo. Nemalokrat je igranje v orkestru prva preizkušnja v skupinskem muziciranju in pomembna stopnica v zahtevnejši svet glasbe in njegovega poustvarjanja. K sreči se vedno več staršev in učencev tega zaveda. Pomembno je dejstvo, da mladi godbeniki ne dobijo v orkestru samo prijateljev in družbe, ampak tudi široko glasbeno znanje. Ne gre pa zanemariti dejstva, da mora tudi orkester sam skrbeti za svoj sloves in ugled in društveno življenje, ki bo prijazno in vabljivo mladim. In z veseljem lahko potrdim, da se to trenutno zelo uspešno dogaja na Jesenicah.

Budnica, 2022 (foto: Blaž Vogeltnik).

Ponovno k začetkom

Aljaž Pogačnik, kustos iz Gornjesavskega muzeja Jesenice, je takole razmišljal v knjigi Partiture spomina, ki je izšla ob 140-letnici jeseniških godb: »Jeseniške godbene zasedbe so med obema vojnama predstavljale eno izmed najbolj množičnih ustvarjalnosti ljubiteljske kulture z dolgo tradicijo, ki sega v leto 1874, ko je Nikolaj Bernard v Bohinju zbral tamkajšnje delavce fužinarskih obratov v svoj prvi godbeni sestav, Godbo bohinjskih kovačev in jo leta 1884 preimenovali v Godbo požarne obrambe. Po požaru Zoisovih fužin v Bohinju se je v zaselke Gornjesavske doline preselilo veliko bohinjskih delavcev, tudi glasbenikov, ki so se leta 1891 na Jesenicah združili v nov orkester Kranjske industrijske

družbe.« Ta se je leta 1911 zaradi politične neenotnosti po zgledu treh družbeno-političnih taborov predvojne Slovenije, katoliškega, liberalnega in delavskega, razcepila na tri nove godbe, Krekovo, Sokolsko in Kovinarsko, ki so delovale do začetka druge svetovne vojne. »Zlata doba jeseniških pihalnih orkestrov je po pisanju *Tovarniškega vestnika* iz leta 1940 doživela svoj vrh v času med svetovnima vojnama, ko je na Jesenicah delovalo okoli osemdeset društev. Godbeni odseki Sokolov, Krekovega društva in kovinarskega sindikata Saveza metalnih radnika Jugoslavije (SMRJ) so odigrali pomembno vlogo pri oblikovanju kulturnega in družbenega življenja na Jesenicah ter tako s svojimi

gostovanji največkrat v sklopu katoliških, političnih, športnih in delavskih manifestacij predstavljale višek kulturnega življenja. «

Seveda pa je treba dodati, da so si v potrebi člani različnih godb, ne glede na svetovni nazor in politično pripadnost, tudi pomagali.

Z združenimi močmi na novo pot

Ko so leta 1941 na Jesenicah Nemci prevzeli oblast in prepovedali vsa kulturna društva, jim ni uspelo ustanoviti svoje vojaške godbe. Vojna in kulturni molk sta utišala godbo do 1942, ko je Kranjska industrijska družba ustanovila novo godbo, naslednje leto pa znotraj nje organizirala prvo glasbeno šolo na Jesenicah. Konec vojne so dočakali godbeniki v uniformah s puško ali inštrumentom v roki.

Po vojni so ponovno zaživele godbe na Hrušici, Jesenicah, Slovenskem Javorniku in v Žirovnici. Vse so bile trdno zasidrane v ožje domače okolje. Zaradi finančnih težav in bolj ali manj životarjenja je 1968 dozorela velika in hkrati težka odločitev o združitvi godb v enotni železarski orkester pod imenom Pihalni orkester jeseniških železarjev. Ta je nadvse uspešno povrnil orkestru medvojni sloves, ki je kmalu segel preko meja Slovenije po takratni Jugoslaviji, Avstriji in Italiji. Ob strokovnem vodstvu vojaškega dirigenta, domačina, Ivana Knifca je orkester uspešno nadaljeval delo predhodnikov Rada Kleča, Remigija Noča, Aleša Bizjaka, Julija Sorga, Vinka Šetinca in drugih, hkrati pa začel posegati po zahtevnejši domači in tuji koncertni literaturi. Iz tistega časa so se na koncertih odmevno razlegali Kozinova Bela krajina, Hrističeva Ohridska legenda, Gotovčev Ero z onega sveta in Knifičevo avtorsko delo, posvečeno jeseniškemu človeku, koračnica Jeseniškim železarjem, ki je postala jeseniška himna. Iz svetovnih partitur je bila najbolj priljubljena pri godbenikih in poslušalcih skladba Halifax in melodije Glenna Millerja, čigar note je orkester dobil od avstrijskih glasbenih prijateljev. Halifax je melodija, ki nikoli ni pustila poslušalcev hladnih, pa tudi godbenikov ne. Tudi resna in operna glasba sta se našli na koncertnih programih. Pomembno je tudi povedati, da sta z združitvijo spon-

zorstvo nad orkestrom prevzela Železarna Jesenice in njen sindikat, zato je bilo delovanje orkestra razmeroma preprostejše, tudi ni bilo težav z odsotnostjo iz službe, če so bili nastopi v delovnem času ali času pouka. Orkester je veliko koncertiral, nastopal na proslavah, različnih druženjih, srečanjih, spominskih dogodkih, komemoracijah, odmevnih tekmovanjih, zato osamosvojitvena vojna 1991 in največji zgodovinski dogodek ustanovitve samostojne države Slovenije kljub ponosu in veselemu navdušenju ni pomenil samo novega lista v dolgi zgodbi jeseniške godbe, ampak tudi nepričakovan udarec ob izgubi varnega financiranja železarne, ki je dobila novo lastništvo. Pa tudi med godbeniki so bili železarji vse bolj redki. Po sedmih letih životarjenja, izgubi odličnega dirigenta Ivana Knifca, menjavanju dirigentov in kar je najhujše, stagnaciji orkestra, je vodstvo 1997. leta podpisalo pogodbo o mestni godbi občin Jesenice in Kranjska Gora. Obe občini sta prevzeli deleža za njegovo vzdrževanje, orkester pa je prevzel odgovornost za pričakovanja in potrebe obeh občin, ki jih lahko uresničuje s svojo dejavnostjo. Tudi ime se je spremenilo v Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora. Orkester je tako zadihal s polnimi pljuči pod patronatom obeh občin, ki še danes zgledno skrbita za nemoteno delovanje in razvoj orkestra, tako da ostaja njegov glavni cilj izobraževanje mladih in trdo delo za vrnitev na pota stare slave po domovini in tujini, kamor odhaja na gostovanja od Hrvaške, Italije, Avstrije, Nemčije do Belgije. Z vsemi statusi, ki sem jih izpostavila v uvodu, so odgovornosti in cilji orkestra še večji. Obojestransko zadovoljstvo govori o vzajemni nepogrešljivosti v življenju in delu obeh občin na kulturnem, gospodarskem in družabnem področju.

Dosežki zadnjih desetletij

Železni repertoar prireditev v obeh občinah je iz leta v leto primerljiv in zelo uspešen, ob obletnicah pa orkester vselej pokaže pregled svojega dela s slavnostnimi koncerti in drugimi dogodki. Sprehod skozi zadnja desetletja dela in ustvarjalnosti jeseniških godb je zgovoren. Premišljevala sem, kako naj predstavim vso bogato paleto delovanja jeseniškega orkestra samo skozi zadnjih trideset let in se poigrala s številkami. Zadnjega četrto stoletja je bil orkester 2251 krat na vajah, letno povprečje je 90 vaj. Vsaka vaja traja dve uri. V istem času je orkester opravil 964 nastopov, povprečno 39 na leto. Največ vaj, 104, je bilo opravljenih leta 1999, največ nastopov pa je opravil v jubilejnem letu 2014, in sicer 55, najmanj pa leta 2020, ko je ob vseh epidemioloških omejitvah zmogel 48 vaj, nastopil pa je 16 krat. Tega leta ni bilo ne budnice niti novoletnega koncerta, pri čemer moram poudariti, da je kar osem let odigral novoletni koncert po trikrat, enkrat v Kranjski Gori, po dvakrat pa na Jesenicah. Največ dobrodelnih koncertov je imel v letih 2016 in 2017, in sicer šest.

Omenila sem že, da so si leta vaj in nastopov podobna skozi leta in desetletja, če izvzamem izjemne dogodke in izredne obletnice, zato bom skušala razmišljati o nastopih po letnih časih oziroma mesecih. Ne predstavljam si, da bi se ustavljala ob vseh desetinah in stotinah nastopov »za narodov blagor«, če si malo pomagam s Cankarjem. Praznike in praznične dogodke, obletnice in srečanja utemeljujejo koledar, dogovori orkestra z obema občinama in nepredvideni dogodki, uresničujejo pa jih vedno stari in novi glasbeni zanesenjaki, ki jim ni žal prostega časa, ki ga posvečajo neposredno življenju in delu v orkestru, posredno pa svojim bližnjim in daljnim sosedom in prijateljem. Skratka ljudem, ki jim je ta zvrst glasbe blizu. In takih je na Jesenicah in na Gorenjskem veliko. In prav zato je biti godbenik na Jesenicah lepo.

Obračanje koledarskega kroga

Januar je res mesec, ko si orkester oddahne od decembrskih obveznosti, ki nikoli niso majhne in preproste. So pa polne novih načrtov in velikih pričakovanj. Januar 2015 je bil izjemen. V jubilejnem letu 2014 se je poslovil

dolgoletni dirigent Domen Jeraša in orkester je dobil novega dirigenta, Dejana Rihtariča, mladega akademskega glasbenika in profesorja fagota.

V začetku novega leta je od 16. do 18. januarja na Jesenicah potekal velik dogodek v organizaciji Pihalnega orkestra Jesenice-Kranjska Gora, in sicer šola dirigranja, katere se je udeležilo osem dirigentov pod vodstvom priznanega glasbenega strokovnjaka in pedagoga Mira Sajeta. Organizacija je bila zahtevna in odgovorna, v zadovoljstvo in napredek vseh pa tudi uspešna.

Februar prinese obvezno sodelovanje orkestra na prireditvah ob slovenskem kulturnem prazniku, in sicer kot nastopajoči ali kot nagrajenec za posebne zasluge, zima pa športna tekmovanja v Kranjski Gori in smučarske skoke v Planici, ki niso minili vsaj brez fanfar in spremljevalnih nastopov, če jih ni preprečil prehud mraz. Pri nizkih temperaturah glasbila namreč zamrznejo in se ne da igrati. To se je dogajalo zlasti v Kranjski Gori na tekmah FIS, kjer so bile jutranje temperature globoko pod ničlo. Tudi ogrevanje instrumentov je žal doseglo kratkotrajen učinek. Koncerti v Domu Franceta Berglja so najbolj težko pričakovani dogodki v domu starostnikov na Plavžu, ki se zgodijo spomladi ali jeseni, poslušalstvo na njem pa je najbolj hvaležno in veselo godbenikov, oni pa jim to hvaležno vračajo in nikoli ne pozabijo nanje. Tudi ob budnicah ne.

Včasih pride med godbenike tudi pust; v zadnjem času se na Hrušici ta tradicija oživlja in vabi medse tudi godbenike. Letošnje povabilo je močno združilo mlade člane in članice orkestra, ki so pod skupno taktirko izdelovali skupinsko masko kar v godbeni, in sicer so se našemili v hokejiste. Drese so si izposodili, čelade pa so si izdelali iz kartona. Skupna ocena se glasi: letošnji

Pust, 2022 (foto: Gregor Vidmar).

pust je uspel! In še nekaj je pomembno. Ne samo da je mladina nad tem navdušena, kar je normalno, ampak večina nastopov zahteva od njih disciplino in »okvir«, kar ni vsajeno v značaj mladostnikov, pust pa jim je dovolil stopiti iz strogih godbenih okvirjev.

Spomladi in jeseni se zgodijo dobrodelni koncerti za različne namene: za hokej, jeseniško bolnico, za osnovno šolo na Koroški Beli, za upokoјence, za Emily, za Dovje. Godbeniki in godbenice so navdušeni športniki in predani navijači domačih športnikov, zato niso manjkali ob slavljenju novih hokejskih zvezdic, dvakrat so pričakali velikega hokejista Anžeta Kopitarja ob osvojitvi Stanleyevega pokala v ZDA, na Brniku so leta 2013 pričakali svetovnega mladinskega prvaka v metu kopja Matijo Muharja, sina in vnuka naših godbenikov. Ti nastopi oziroma sprejemi so bili spontani in polni ponosa, ki ga vzbujajo jeseniški športniki med prebivalci, zlasti mladimi. V marcu 2022 se je orkester pridružil prijateljem in sošolcem Jerneja Slivnika, ki se je kot odličan smučar udeležil para olimpijade na Kitajskem. Njegova vztrajnost in svojevrstna »obsedenost« s smučanjem sta lahko navdih vsem mladim! Pa tudi starejšim. Letos je orkester večkrat spodbujal jeseniške hokejiste v končnici obračunov.

Finale alpske hokejske lige, 2022
(foto: Nik Bertoneclj).

Med spomladanske nastope se tradicionalno uvrščajo odprtje Jožefovega sejma, slavljenje občinskega praznika in velikonočna procesija, ki so jo po 47 letih oživili kmalu po rojstvu samostojne Slovenije. Prva procesija je bila zelo čustveno sprejeta. Orkester je sodeloval tudi pri zgodnji maši. To je bilo lepo velikonočno

darilo mnogim Jeseničankam in Jeseničanom. In tako je še danes.

Tradicionalna prvomajska budnica in prijazni sprejemi domačinov spravi zgodaj na noge marsikoga od Hrušice do bolnice in doma starostnikov, skozi Jesenice, Slovenski Javornik, Koroško Belo, do Lipc in Blejske Dobrave, ki se konča z delavskim slavljem na Poljanah ali na Pristavi. Nobeno vreme ni ovira, edino smrtonosni koronavirus in bolezen covid-19 sta leta 2020 budnico preprečila in utišala godbenike. In šele takrat smo oboji, godbeniki in Jeseničani resnično občutili praznino in tišino tistega prvomajskega jutra. Tu so še spomladanski koncerti, na katerih po pravilu dobijo glavno besedo mladi godbeniki. Takrat jih orkester slovesno sprejme v svoje vrste, dirigent pa nekaterim nadarjenim z leti že zaupa preproste solistične nastope, da bi jim postal oder bolj prijazen in sodelovanje v orkestru dobra pot in odskočna deska v prihodnost.

Budnica, 2019 (foto: Blaž Vogeltnik).

April in maj pa tudi junij so bili namenjeni srečanjem gorenjskih in slovenskih pihalnih orkestrrov, tradicionalnima mednarodnemu srečanju orkestrrov treh dežel – avstrijske Koroške, Italije in Slovenije in srečanju slovenskih zamejskih planinskih društev, srečanjem različnih interesnih skupin in društev, kot so gasilci, športniki, turistični delavci, novinarji itn. Skozi celo leto pa orkester redno gostuje po vseh krajevnih skupnostih občine Jesenice ob njihovih krajevnih praznikih, vključno v Ratečah, Kranjski Gori in Mojstrani.

Poletje je namenjeno promenadnim koncertom, ki so bili v prejšnjem stoletju na Bledu zelo pogosti in dobro obiskani. Tujci so bili redni poslušalci in radovedni raziskovalci programskih listov. Ko sta prevzeli

patronat nad orkestrom jeseniška in kranjskogorska občina, pa je teh koncertov več v Kranjski Gori.

Orkester je celo leto nepogrešljiv v kulturnih programih spominskih dni in odprtjih Čufarjevih dni, Jožefovega sejma, festivalov, svetovnih prvenstev, smučarskih in hokejskih sezon, športnih turnirjev, kolesarskih prireditev, obnovljenih cest, mostov, kanalizacij, novih trgovin in trgovskih centrov, hotelov, šol itn. Včasih je res slišati, da igra godba »prav pri vsaki pasji procesiji«, kar je zmotno prepričanje. To so vse dogodki, ki so namenjeni najrazličnejšim skupinam ljudi in hkrati vsem državljanom, da bi jim bilo življenje boljše in lepše. Noben dogodek ni namenjen sam sebi, spodbudili so ga želje po napredku, pogajanja, trdo delo in ne malo denarja, da je mesto dobilo nove trgovine, prepotreben most ali cesto, da je bilo obnovljeno gledališče, hotel, da imajo šolarji in upokoјenci v njihovih zgradbah nova okna, bolnica prepotrebna sredstva za drage inštrumente, najrazličnejši športniki in umetniki pa podporo in spodbudo v njihovih dejavnostih na poti k uspehom, ki končno vse navdajajo z visokimi pričakovanji in s ponosom. Leto 2021 se bo zapisalo globoko v spomin Kranjske Gore, ko je orkester pomagal odpreti novi most čez Pišnico v Jasni. Ne vem, kdo je bil lepši, odmev z gora, novi most ali orkester v rateških nošah.

Odprtje visečega mostu »v Babi«, 2021
(arhiv Občine Kranjska Gora).

V tem razdelku sem se dotaknila tudi namenov dobrodelnih koncertov, na katere se orkester brez pomislekov odziva, leta 2017 kar štirikrat.

Gostovanja po Sloveniji in tujini

Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora je dobro poznan doma in v bližnji in daljni okolici in preko meja Slovenije. Umag, Mali Lošinj, Pag, Tkon, Novalja, Vir, Split, Poreč na Hrvaškem; Arnoldstein, Šentjakob, Borovlje, Sela v Avstriji; Stara Gorica, Žabnica, Trbiž, Valbruna, San Danile, Bagnarola v Italiji, Wassmunster v Belgiji, Nagold v Nemčiji, da zamejskih mest in vasi s planinskih srečanj v Italiji in Avstriji posebej ne naštevam. Gostovanja so povezana s tekmovanji, stanovskimi in prijateljskimi druženji, pobratenimi mesti, izmenjavami. Nad tem so mladi godbeniki in godbenice najbolj navdušeni in odlično motivirani za delo.

Nagold, 2019 (arhiv društva).

Na vseh gostovanjih sta poleg druženja in spoznavanja naravnih lepot krajev gostitelja navadno odigrana promenadni in večerni koncert, in sicer odgovorno in na zavidljivi ravni. Jezik ni bil nikoli ovira, saj godbeniki govorijo univerzalni jezik, glasbo. Gostovanja po domovini širijo poznanstva in obnavljajo številna glasbena prijateljstva, ki so se tkala v desetletjih po drugi svetovni vojni na različnih srečanjih godb in pihalnih orkestrrov: Gorenjske, Slovenije, rudarskih godb, železarskih itn. Če bi hotela ovrednotiti vsa ta srečanja, bi verjetno naredila marsikateremu krivico, če bi katerega pozabila, saj godbeniki vselej nosijo s seboj veselje, pesem, smeh in prijateljstvo, združujejo večkrat nezdržljivo.

Pa vseeno moram izpostaviti desetletja druženj, ki jih tkejo zamejski planinci in si ne predstavljajo srečanja brez »planinske zasedbe jeseniških godbenikov«. Takrat se Gorenjci navadno srečamo s pregovorno primorsko toplino in prvimi češnjami, drugič s koroško zadržanostjo, ki jo je še vedno prebila jeseniška piščalka. Edini slab spomin je ostal na prvo srečanje v slovenski samostojnosti na Tržaškem, ko godba ni imela not za primorsko himno, pa tudi želje po pesmi Na juriš so se takoj po vojni zdele godbenikom čudne. Naslednje leto so bili vsi potešeni, saj se je orkester odločil za nadstrankarski status društva, kar pomeni, da se bo odzval na vsako povabilo k sodelovanju.

Z okusom morja in sonca se že desetletje in več srečujeta Gradska glazba Pag in Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora. In priljubljena klapa Sol! Dalmatinska pesem je zgradila most med Gorenjsko in otokom Pagom, in ljudmi, ki jo imajo radi. Na Jesenicah in v Pagu z vsakoletno izmenjavo. Nepozabno je, ko vidiš Dalmatince na ledu in na planiški skakalnici in Jeseničane zgodaj spomladi ali pozno jeseni na morju in v morju. In vsi se trudijo, da bi bilo počutje nepozabno, enkratno. In to zelo uspešno. V to kategorijo srečanj lahko uvrstimo tudi tradicionalna srečanja treh dežel, kjer se kot gostitelji posebej odlikujejo Italijani. Celotna vas Bagnarola živi in dela za ta srečanja, čeprav večina razume samo italijansko. Škoda, da čas redči godbeniške vrste posebej med tistimi, ki so osnovali in spletli ta prijateljstva. Če sem omenila, da jezik ni bil nikoli ovira na teh srečanjih, ni čisto tako. Orkester je imel veliko srečo z Borisom Bregantom, dolgoletnim velikim prijateljem in častnim članom našega orkestra, ki je bil živa vez med Italijani in Jeseničani, pa se je najprej pred leti poslovil zaslužni predsednik italijanske godbe Sigalotti in lani še naš dragi Boris. Glasba in ljudje so tisti, ki kujejo trdne vezi in prijateljstva. Starejši godbeniki odhajajo, prihajajo mladi, ki teh vezi toliko ne občutijo, ker jih niso kovali. Izgubo bomo čutili vsi, če ne bomo ohranjali starih prijateljev in spletali novih.

Letni koncerti in drugi dogodki

Skoraj vsaka jesen je prinesla jesenski koncert, ki je bil navadno tematske narave. Enkrat je bila v ospredju ljudska glasba, pa narodna, slovenske popevke, film-

ska glasba iz slovenske kinematografije in svetovnih uspešnic, multimedijski podporni poskusi so bili razmeroma uspešni. Leta 2012 se je orkester poklonil z zelo uspešnim in čustvenim spominskim koncertom vsem dirigentom jeseniških godb v zgodovini z naslovom Globok poklon, maestro! Tudi uvodni nagovor poslušalcev ni pustil hladnih. Spominski koncerti oziroma komemoracije ob dnevu spomina na mrtve v spominskem parku na Jesenicah, na Koroški Beli in Blejski Dobravi so zimzeleni. Teh koncertov nikoli ni moglo preprečiti nobeno slabo vreme. Ljudje so slednjega vzeli za svojega in se iz leta v leto skupaj z orkestrom poklonijo vsem pokojnim na pokopališču na Blejski Dobravi. 1. maj in 1. november sta tista datuma, ko godbenikov ni nikoli pri dopoldanskih družinskih običajih. Sem sodijo tudi božični prazniki, čas, ko so bile priprave na novoletne koncerte na višku in je bila celo na državni praznik generalka.

Jeseni 2015 in 2020 sta bili nekaj posebnega. Na krilih uspešnih gostovanj z Jeseničanko, odlično operno pevko dunajske Opere Moniko Bohinec v Pagu in Novljah pa se je orkester v iskanju novih korakov in poti v sodobni glasbi predstavil v flash mobu, ki je kot zabava nastal v New Yorku in ga je bilo mogoče opazovati po YouTubeu. Tu gre za posebno skupino ljudi, ki nepričakovano ustvari poseben in nepričakovan dogodek. Orkester se je tako predstavil na jeseniški tržnici in pred Prešernovim spomenikom v Ljubljani. Obakrat so se godbeniki pomešali med mimoidoče in posamič ob igranju znane melodije prihajali v ospredje in tkali skladbo, ki se je končno zlila v skupni nastop velikega orkestra. Presenečenje je uspelo v zadovoljstvo godbenikov in poslušalstva.

Leto 2020 je bilo izjemno. Korona je zaprla vrata kulturnih ustanov, šol, ljudem nadelala maske in otežila druženje. V zaprtih prostorih ga je onemogočila, sodelovanje se je preselilo na splet. Budnice in novoletnega koncerta ni bilo, odmev budnice je bil simboličen v obliki gasilskega kombija, iz katerega so po zvočniku odmevali zvoki koračnic našega orkestra. Najbolj veselo je bil sprejet prav v domu starostnikov na Plavžu. Orkester pa ni miroval. Ko je bilo še mogoče, so izzveneli doberdelni koncert na Dovjem, v Žirovnici in 1. 6. na Golniku ob domnevnem koncu prvega vala epidemije.

Še nekaj nastopov se je zvrstilo, dokler ob koncu leta

ni korona spet pokazala zob in novega obraza. Orkester je ves ta čas iskal nove korake in nove poti v svoji ustvarjalnosti. Svetovno znani orkestri se ob posebnih priložnostih izkažejo s figurativnimi nastopi, z igranjem ob korakanju. Naš orkester je navadno obnavljal korakanje pred budnicami, tokrat pa je korakanju pod vodstvom novega dirigenta načrtno posvetil več časa in tako 2. 10. pripravil v Muzeju na prostem na Stari Savi nastop Godbeniški korak. Z njim je uspešno presenetil sto prijavljenih obiskovalcev, ki so si ga lahko ogledali v omejenem številu. S tem je dokazal, da so številni treningi celo v zimskem času v telovadnici pripomogli k velikemu napredku v korakanju, figurativi in show programu. Še po nečem si bomo zapomnili ta dogodek. To je bila priložnost, ko je veliki prijatelj in častni član orkestra Boris Bregant, ponosen na napredek orkestra, zadnjič nagovoril godbenike in obiskovalce. Nihče se takrat tega ni zavedal, niti Boris sam ne. Tudi to je življenje. Orkester ga bo zelo pogrešal in ga ohranil kot velikega Človeka in Prijatelja v globokem in hvaležnem spominu.

Godbeniški korak, 2020 (arhiv društva)

Zgodovina novoletnih koncertov sega v osemdeseta leta prejšnjega stoletja. Potem, ko so pripravili prva dva znani operni pevci z Ladkom Korošcem na čelu in uglednimi domačimi glasbeniki, drugega pa odlični domači pevci operne glasbe, jeseniški ljubitelji resne glasbe in opere niso mogli sprejeti drugačnega koncepta novoletnih koncertov in skoraj bogokletna je bila misel, da bi mogel novoletni koncert organizirati in odigrati takratni Pihalni orkester jeseniških železarjev. Nehote me prevzame misel o malomeščanstvu na Jesenicah in večvrednosti resne glasbe v podcenjujočem odnosu do glasbene zvrsti, ki jo negujejo pihalni orkestri. 1981. leta je Pihalni orkester jeseniških železarjev odigral prva dva

novoletna koncerta in do danes te tradicije še ni prekinil, razen leta 2020, ko je virus ohromil državo v vseh njenih porah družbe. Prvega koncerta takratna glasbena stroka ni sprejela z naklonjenostjo, kritike so letele na neprimerno izbran program za tako svečan dogodek in slabo pripravljenost orkestra na tako velik izziv. V nasprotju s kritikami je bila dvorana gledališča obakrat nabito polna, kar je kasneje utemeljeval Franc Košir v zagovor orkestru.

Led je bil prebit in novoletni koncerti so do danes največji in najtežje pričakovani glasbeni dogodek na Jesenicah in v Kranjski Gori. Najmanj vsako leto dvakrat, osem let pa kar trikrat, je napolnil jeseniško in kranjskogorsko dvorano. Priprava koncertov ni bila nikoli enostavna in lahka, saj so organizatorji želeli zadovoljiti čim širši krog poslušalstva. O uspehu so odločali izbor melodij, njihova izvedba, izbor gostov, ki je največkrat razburjal marsikatero duhove, moč besede in režijski prijemi, finančne zmožnosti in še kaj. Pogosto so bili tudi domači solisti velike zvezde marsikaterega novoletnega koncerta. Upam si trditi, da je bil vsak koncert za tisto leto najboljši, saj so vsi ustvarjalci naredili zanj vse, kar je bilo mogoče. Seveda pa moram priznati, da so bili gostje vedno dodana vrednost. Bolj so bili zaželeni zabavljaji kot Marjan Šarec, Andrej Rozman Roza, interpreti iz popevkarskih vod, kot Alfi Nipič, Franci Rebernik, Primož Kerštajn, Miha Rebernik, Klemen Bunderla, Kataya, Eva Boto, iz resne glasbe Jaka Jeraša, Melita Jelen, Monika Bohinec, Klemen Torkar, kot iz narodnozabavne glasbe, ko so bili zelo uspešni Prifarski muzikanti, ansambel Jožeta Burnika, Kamniški koledniki itn. ali predstavniki odličnega domačega zborovskega petja, Vox Carniola, ženski zbor Milko Škoberne, razen tistega leta, ko je gostovala dalmatinska klapa Domižana, ki ni znala z odra in je imela skoraj samostojni koncert. Koncert se je zavlekel do 22.30. Takratni dirigent Domen Jeraša in orkester so bili ogorčeni, ker so Dalmatinci po svoje godbenikom ugrabili skrbno pripravljeno prireditev, le publika je bila na našo srečo navdušena in zadovoljna. In na to mora misliti vsak dirigent, ki načrtuje prireditev za pisano množico v dvorani. Najti mora ravnotežje med zahtevnimi skladbami za glasbene sladokusce in poznavalce in skladbami za dušo in ušesa, po tem hrepenijo ljudje še zlasti ob izteku vsakega leta, ko med drugim nestrpno pričakujejo

tudi prijazno voščilo v srečen in lepši jutri. Zavedati se mora, da ustvarja koncert za ljudi, promociji in tekmovalnosti so namenjena različne druge priložnosti.

1987. leta je Pihalni orkester jeseniških železarjev presenetil svoje zvesto poslušalstvo s Plesnim orkestrom jeseniških železarjev, ki je zaživel znotraj velikega orkestra. Vodil ga je znani trobentač Franc Košir, po njegovi prezgodnji smrti pa Domen Jeraša. Žametni zvok saksofonov in celotnega orkestra je v trenutku osvojil publiko s svetovnimi uspešnicami. Uvodne skladbe Serenada v mesečini in Koširjeve solistične točke, ob kateri je dvorana onemela, O, moj papa, verjetno ne bo nihče, ki je bil takrat v dvorani, pozabil. V njem so muzicirali najbolj delavni in zagnani godbeniki velikega orkestra, vendar so se sčasoma začela trenja med godbeniki, ki so bili po mojem mnenju ljubosumni na uspešna samostojna gostovanja plesnega orkestra, zato je po desetletju uspešnega dela ugasnil, dirigent pa je prevzel Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora.

Če se vrnem v zgodovinsko leto 1991, moram poudariti, da je orkester že julija pripravil koncert ob občinskem prazniku, avgusta koncert na Bledu, septembra pa dva, povorko in koncert ob začetku šolskega leta ter 20. septembra tradicionalni koncert za upokoјence, ki je bil namenjen spoštljivemu slovesu od zelo uspešnega dolgoletnega dirigenta Ivana Knifica in ustoličenju novega, Matjaža Šurca, odličnega flavtista, štipendista jeseniške občine za potrebe na področju glasbe.

Pred orkestrom in novim dirigentom je gorela želja, pripraviti nepozaben prvi novoletni koncert v samostojni Sloveniji. V kroniki je zapisano: »Prireditel in proslav je bilo manj, tako tudi igranja in to je kar ustrezalo dirigentu in orkestru, da se je v relativnem miru pripravljaval na kronski zaključek leta.«

Nastopali so oba orkestra, veliki pihalni in plesni orkester, dirigenta Matjaž Šurc in Domen Jeraša, jeseniška pevca Melita Jelen in Jaka Jeraša, pianist in pevec Primož Kerštajn in domači solisti, Domen Jeraša, Frenk Rožič, Jože Lužnik in Alojz Jeraša. Jaz sem vodila koncert, režirala ga je Vera Smukavec.

»In res je bil krona, če je beseda krona prisposoda za največ, kar lahko neka skupina zanesenjakov in amaterjev doseže v danem času in v izrednih razmerah. Vsi novoletni koncerti so bili nekaj lepega in posebnega, ta, ob koncu 91. leta, pa je bil kot tempirana bomba, nabita s

pozitivno energijo do tiste mere, da si še na tleh, a hkrati že rahlo nad zemljo, prepoln sebe in drugih v želji, dati od sebe vse in največ v besedi, melodiji in pesmi, tudi tišina in tema sta bili zgovorni. Dvorana je vidno dihala v istem taktu z vsemi, ki smo bili na odru. Lepo je bilo takrat biti Slovenec, Jeseničan na odru ali v dvorani ...« Seveda pa moram poudariti, da so novoletni koncerti vedno najtežje pričakovani glasbeni dogodek na Jesenicah in v Kranjski Gori.

Tudi 1993. leto je bilo nekaj posebnega. Poleg rednih dejavnosti so bili člani orkestra Toni Kozjek, trobenta, Bruno Žerjal, bas, Zoran Račič, trobenta, Tomaž Ogrin, rog, Jože Fele, bariton in Andrej Muhar, boben, povabljeni v Šentjakob v Rožu v gledališče Teatr Trotamora k ustvarjanju inovativne zgodovinske predstave Vklenjeni Prometej, ki je doživela deset uprizoritev, posneta je bila tudi za RTV Ljubljana. Sodelovanje godbenikov v gledaliških in operetnih predstavah v preteklosti ni bila nobena redkost.

Nekaj vmes med novoletnimi in tekmovalnimi nastopi so jubilejni koncerti, ki jih orkester pripravlja ob obletnicah, ko želi s posebno zahtevnimi skladbami, novostmi in solističnimi nastopi prikazati svoje uspešno delo in napredek glasbenim strokovnjakom in upravičiti zaupanje mecenom in sponzorjem vložena sredstva in podporo. Prav zato so ti koncerti zahtevnejše narave.

Glasbena tekmovanja

Le tekmovanja se razlikujejo od drugih srečanj, ker so polna tekmovalnega adrenalina, pričakovani in prav gotovo tudi skrite treme, ki je sicer v skupini, orkestru, ni nikoli zaznati. Vsak prevzame svoj del odgovornosti, solisti še večjo, dirigent seveda največjo, sodniki pa odločajo po notnih zapisih in slišanjem. In zadovoljstvo je primerno okoliščinam, konkurenci, stopnji samokritike in še česa.

Če se omejimo samo na tekmovanja in priznanja Pihalnemu orkestru Jesenice-Kranjska Gora na področju glasbe, gre takole:

- 2007 – mednarodno tekmovanje pihalnih orkestrov v koncertnem igranju v Novem mestu, srebrna plaketa,
- 2007 – 12. tekmovanje godb Slovenije v zabavnem

programu za pokal Vinka Štrucla v Ormožu, zlata plaketa,

- 2009 – mednarodno tekmovanje godb v izvajanju Avsenikove glasbe v Bohinju, zlato priznanje s pohvalo in kipec Slavka Avsenika,
- 2010 – mednarodno tekmovanje pihalnih orkestrov v koncertnem igranju v Velenju, srebrna plaketa,
- 2013 – 18. tekmovanje v zabavnem programu za pokal Vinka Štrucla v Ormožu, zlata plaketa,
- 2016 – mednarodno tekmovanje pihalnih orkestrov v koncertnem igranju, Bukovica, srebrno priznanje,
- 2018 – mednarodno tekmovanje pihalnih orkestrov v koncertnem igranju, Jesenice, zlata plaketa s posebno pohvalo.

Mednarodno tekmovanje pihalnih orkestrov v koncertnem igranju, 2018 (foto: Nik Bertoneclj).

O nekaj zadnjih jubilejih

Ob 110-letnici je ostal nepozaben slavnostni koncert in bila urejena in napisana kronika po zapiskih preteklih kronistov in tajnikov godb. Ideja za to veliko delo, ki ga je prevzela Štefanija Muhar, pripada takratnemu predsedniku godbe, Štefanu Nemcu. Do danes je življenje in delo orkestra zajeto v obsežni zbirki devetih snopičev. Pred tem je postavil temeljne obrise razvoja jeseniških godb Joža Varl, novinar in urednik tovarniškega časopisa Železar. 110-letnici v čast je orkester izdal prvo vinilno veliko ploščo z odmevno skladbo Ivana Knifca Jeseniškim železarjem, ki je ob Avsenikovi Golici postala himna Jesenic. Ponos je bil neizmeren.

120-letnica je dala čudovit slavnostni koncert in tradicionalno publikacijo, ob 130-letnici je bila posneta zgoščenka Odmev ključavnic z vodilno Avsenikovo melodijo Na Golici in izdana zajetnejša modra publikacija o zgodovini jeseniških godb, dodan je bil tudi kakšen utrinek iz življenja godbenikov.

Ob 140-letnici je bil nabor praznovanj in različnih dogodkov zelo odmeven: jubilejni koncert in promocijski koncert nove zgoščenke Igraj, igray, prijatelj naš stari in bogata knjiga o življenju in delu orkestra skozi skoraj stoletje in pol z naslovom Partiture spomina, ki jo je napisala kronistka orkestra Štefanija Muhar, uresničeni sta bili tudi razstava o zgodovini orkestra in predstavitev nove knjige v galeriji Kosove graščine, in parada orkestrov, na Noči knjige, ki jo je v Kolpernu izpeljala gostiteljica Štefanija Muhar s podporo in pomočjo godbenikov, je bila ob družabnem večeru in bogatem kulturnem programu predstavljena nova knjiga, seveda vedno ob razumevanju in podpori občin in jeseniških kulturnih in športnih organizacij.

Ob 145-letnici je bila zbrana bogata zgibanka in izpeljan zahteven projekt parade devetih orkestrov z zaključnim skupnim nastopom na Stari Savi. Ob organizaciji velikih projektov moram poudariti veliko pomoč strokovnih posameznikov in velikih prijateljev orkestra, med katerimi je bil največji Boris Bregant, ki je bil varno zagotovilo uspešno in strokovno izpeljanih dogodkov.

V luči 150-letnice je orkester 2021 v oteženih epidemioloških pogojih že delno posnel s finančno pomočjo Ministrstva za kulturo in trdom častnega člana orkestra, Petra Bohinca, zgoščenko Ljudska z'Godba, da ne omenjam odgovornega odnosa do zaupane naloge slehernega člana orkestra z dirigentom na čelu in sodelujočih, mešanega pevskega zbora Odmev Kamnik namesto domačega Vox Carniola, ki je prenehal delovati. Snemanje s solistoma, mezzosopranistko Moniko Bohinec in tenoristom Klemenom Torkarjem bo predzadnji zahtevni korak pred slavnostnim promocijskim koncertom.

Ljudska z'Godba

Projekt Ljudska z'Godba je avtorski projekt Pihalnega orkestra Jesenice-Kranjska Gora, ki ga je društvo začelo uresničevati že zgodaj leta 2016 in ga uspešno poneslo v svet 2017. leta, ko je bil dosežen osrednji cilj projekta, in sicer dati svoj prispevek k ohranjanju slovenske kulturne dediščine in širšemu krogu poslušalcev predstaviti, kako se lahko na zanimiv način poustvari ljudska glasba. Ko se je namreč Dejan Rihtarič, idejni vodja projekta, želel seznaniti s podobnimi projekti drugih orkestrov, je na svoje začudenje in razočaranje spoznal, da se ljudska motivika redko pojavlja v notnih zapisih slovenskih pihalnih orkestrov. K sodelovanju je povabil perspektivna slovenska skladatelj Aleksandra Čonča in Anžeta Rozmana, ki sta za projekt napisala šest novih daljših skladb, od katerih ima vsaka svojo tematiko, izraženo preko motivov slovenskih ljudskih pesmi na nov način z modernimi orkestracijami. V zelo uspešno zaključeni celoti so ob orkestru zaživel domači mešani zbor Vox Carniola in neprecenljiva gorenjska vokalista, odlična operna pevca Monika Bohinec, članica dunajske Opere, in Klemen Torkar, član ljubljanske Opere. Iz spoštovanja do vseh ustvarjalcev navajam program krstno izvedenega projekta kot novoletnega koncerta 29. 12. 2016. Nastopali so Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora, dirigent Dejan Rihtarič, Vox Carniola, mešani pevski zbor, zborovodkinja Eva Jelenc Drozg in solisti.

Program je bil sledeč:

- Anže Rozman: Potep po Sloveniji,
- Aleksander Čonč: Prišla bo pomlad,
- Anže Rozman: Bratci veseli vsi, Klemen Torkar, tenor,
- Aleksander Čonč: K soldatom pojdejo, Monika Bohinec, mezzosopran,
- Aleksander Čonč: Z demfr'co na pot, Jože Andrejaš, ustna harmonika,

- Anže Rozman: Lectovo srce, Monika Bohinec in Klemen Torkar,
- Aleksander Čonč: Spet bo veselo pod lip'co zeleno, Monika Bohinec in Klemen Torkar.

Projekt Ljudska z'Godba je bil na javnem razpisu za izbor kulturnih projektov uvrščen med projekte, ki jih je v letu 2016 sofinanciral Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti. Z njim je orkester nastopil na Jesenicah in v Kranjski Gori, gostoval pa po Sloveniji na Bledu, na Ptuj, v Ribnici in na Hrvaškem v Pagu. Prepričana sem, da to še ni konec pohoda Ljudske z'Godbe.

Festival Okarina Bled, 2017 (arhiv festivala Okarina).

Na pragu 150-letnice

Pred praznovanjem 150-letnice je orkester naredil nov korak z na videz neizvedljivim projektom: zaradi covid-19 in utesnenosti v jeseniških dvoranah zaradi predpisane razdalje med gledalci in poslušalci se je rodila ideja o novoletnem koncertu na ledu. Skepsa in pogum in odločnost organizacijskega odbora in vodje prireditve Petre Alič so dali lep rezultat, h kateremu so prispevali vsi deležniki: orkester z dirigentom, drsalci jeseniškega drsalnega kluba, gostja Eva Boto in voditeljica Ana Pirih. In seveda zvesto in hvaležno jeseniško občinstvo, ki je kljub mrazu vztrajalo dve uri. Pravljica na ledu je odlično uspela in gotovo ni zadnja, le za nastopajoče

Novoletni koncert na ledu, 2021 (foto: Nik Bertoncelj).

bo treba bolj poskrbeti, po domače ukrotiti mraz.

Obletnice in posebni dogodki so prinesli dosežke priznanja, ki se jih je vredno spominjati:

- 2004 (130-letnica) – plaketa Občine Jesenice za področje kulture,
- 2005 – plaketa župana Občine Jesenice za 130-letnico delovanja,
- 2009 (135-letnica) – Gallusova plaketa in plaketa Občine Jesenice, zlata nota orkestra,
- 2012 – Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije je društvu podelilo status društva v javnem interesu,
- 2019 – Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije je društvu podelilo status nevladne organizacije v javnem interesu,
- 2014 (140-letnica) – priznanja posameznikom – godbenikom / plaketa župana Občine Jesenice, zlata nota orkestra, Gallusove značke, CISM križi za zasluge; priznanje Zveze kulturnih društev Slovenije,
- 2019 (145-letnica) – priznanje Zveze kulturnih društev Jesenice; godbenikom Gallusove značke in CISM križi, od leta 2019 je orkester nosilec nesnovne dediščine za enoto godbeništvo,
- 2021 – priznanje Zveze kulturnih društev Jesenice, kronistki POJKG,
- 2024 – orkester bo praznoval 150-letnico delovanja.

Izkušnje štejejo, a na mladih svet stoji

Domen Jeraša, uspešen glasbenik, pozavnist in predzadnji dirigent Pihalnega orkestra Jesenice-Kranjska

Gora, prapravnuk ustanovitelja Nikolaja Bernarda se je po desetletju in več leta 2014 razšel z orkestrom. Orkester je pustil v dobri delovni formi, zato napredovanje ni bilo vprašljivo. Ambicije so bile kot vedno visoke.

Na javni razpis za novega dirigenta jeseniškega pihalnega orkestra se je javilo več

strokovnih kandidatov, a danes, po osmih letih na novo prehojene poti lahko odgovorno napišem, da je imela razpisna komisija srečno roko pri izbiri mladega Dejana Rihtariča, akademskega glasbenika in profesorja fagota, samega odličnega fagotista, ki je znanje dirigiranja izpopolnjeval pri dirigentu Miru Sajetu in priznanem nizozemskem dirigentu Janu Cobru. Takoj se je lotil resnega dela z orkestrom in dela na sebi. Že čez pol leta je namreč na Jesenicah potekala dirigentska šola, katere dejaven član je bil tudi novi dirigent. Ker je orkester v veliki meri zelo mlad, novemu dirigentu uspeva vzdrževati in poglobljati dobre medsebojne odnose med godbeniki ne glede na starostne razlike, najstarejši trenutni godbenik se je rodil 1942. leta, najmlajša pa leta 2007. In prav zaradi mladostnega žara po raziskovanju in stalnega izobraževanja si mladi dirigent in umetniški vodja upa posegati po vedno novih in zahtevnejših projektih. Veliko sodeluje z mlajšimi slovenskimi glasbenimi ustvarjalci, kar prinaša nove poti v poustvarjalnosti jeseniškega orkestra. Dodana vrednost teh sodelovanj je že omenjeni uspeli projekt Ljudska z'Godba, s katerim je orkester veliko gostoval po Sloveniji in na Hrvaškem, lani je potekalo snemanje le-tega in v pričakovanju velikega jubileja naj bi zgoščenka v prihodnosti dočakala slovesno predstavitev.

O svojem delu je takole povedal: »Kot umetniški vodja dajem pri izbiri literature prednost originalnim delom za pihalni orkester. Menim, da je to ključno za dober zvok orkestra, za razvoj in spoznavanje specifik instrumentalne zasedbe. Posebno pozornost in skrb dajem temu, da izvajamo dela slovenskih skladateljev. Izpostavil bi predvsem tiste, ki so pisali skladbe in priredbe skladb posebej za nas, ki smo jih krstno izvedli.

To so Aleksander Čonč, Anže Rozman, Vid Žgajner in Peter Tovornik.«

Za prenos flash moba na jeseniška in slovenska tla je Dejan Rihtarič priredil dve pesmi znane švedske skupine Swedish House Mafia in s Pihalnim orkestrom Jesenice-Kranjska Gora žel uspeh na domačih Jesenicah in v Ljubljani na Prešernovem trgu.

Leta 2018 se bomo spominjali po dvodnevnem dogodku na Jesenicah, mednarodnem tekmovanju pihalnih orkestrrov v koncertnem igranju, kjer je zelo uspešno organizacijo in njegovo izpeljavo prevzel domači orkester na čelu z njegovim vodstvom. Sodelovalo je 10 orkestrrov. Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora si je priigral zlato plaketo s posebno pohvalo, na kar je še posebej ponosen, saj takega dogodka na Jesenicah še ni bilo.

Letošnji projekt pomladnega koncerta S piščalko v svet se je zapisal globoko v orkestrrov in poslušalcev spomin. Na njem so se kot solistke predstavile tri članice našega orkestra in hkrati maturantke ljubljanskega konservatorija, to so Neja Anderle, Rahela Česarek in Manca Noč, ki jih bo ljubezen do glasbe odpeljala na študij v tujino. Projekt je imel cilj spodbuditi in motivirati za zahtevno delo ves orkester, trem talentiranim mladenkam pa sporočiti, da je le-ta ponosen nanje, da jih spoštuje in ima rad in da so vedno dobrodošle v vrstah, kjer so pognale svoje korenine kot glasbenice.

Sporočili, naj jim bo tujina prijazna in naj jim ne bo domači oder nikoli premajhen, sta bili odmevni in iskreni.

Z veseljem in zadovoljstvom lahko poudarim, da so godbeni prostori zavetišče vsem, mladim in starejšim, kjer se dobro počutijo pri vajah in po njih, ko zaživi družabno življenje.

Ljubezni do glasbenih in drugih druženj

Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora namreč ni zgolj skupina ljudi, ki muzicira na vajah, 'uživa' ob strogi umetniški vodje, ga uboga, pripravlja koncerte, nastopa, se izobražuje, tekmuje. Ta skupina živi bogato družabno življenje ne samo po bolj ali manj zahtevnih vajah, ampak se zabava po uspehih nastopih, na rojstnodnevnih srečanjih, pri odmevnih osebnih dosežkih, se sladka z dobrotami, ki so jih spekle mlade godbenice ali jim dirigent lastnoročno pripravi okusne kremne rezine. To so mladi in malo manj mladi ljudje, ki živijo za gostovanja in z veseljem gostijo prijatelje s Paga, ker vedo, da jim bodo tudi oni vrnili v enaki meri z morjem in soncem.

Jeseni komaj čakajo skupni piknik na nogometnem igrišču na Lipcah, ki je ob raznih dobrotah tudi športno srečanje, klepet prijateljev in vedno neskončno igranje v 'rinčku' – v krogu, ki nastaja spontano, ko po-

Novoletni koncert v dvorani Vitranc, 2019 (foto: Blaž Vogeltnik).

išče prvi svoj inštrument, pristopijo še dva ali trije in hitro jih je deset in dvajset in več, kajti brez 'piščalke' ne gredo nikoli na pot. In tako je bilo vedno ob vlečenju vrvi, igranju nogometa ali odbojke, smehu ob skečih in prepevanju ljudskih pesmi na Pristavi, v Krmi ali na morskih izletih v Crikvenici, Biogradu, Umagu ali Baški, kamor se je orkester podajal na kratke zaslužene počitnice skupaj z domačimi. Ta vez med godbo in domom, od koder godbeniki prihajajo za svoje in skupno zadovoljstvo, je bila zadnja desetletja zelo dragocena, saj je družina velikokrat ostajala v senci godbenih obveznosti. Bila je kot zahvala za oprane in zlikane snežno bele srajce, bleščeče čevlje, urejeno uniformo, razumevanje, potrpežljivost in še marsikaj.

Novoletna srečanja po uspehih koncertih so nepozabna, kakor so nepozabne budnice ali mednarodna srečanja. Prijateljstva grejejo in delajo čudeže. Kdor je enkrat поблиže spoznal to veselo družino muzikantov, se bo rad vračal k njej. Na ta način se gradijo dobri odnosi med generacijami, ljubezen do glasbe in navezanost nanjo in zato ni čudno, če se orkestru zapišejo celi rodovi, oče in sin ali hči, lahko se začne že z dedom, ki mu sledita hči in vnuk. Prav gotovo ni osnovni namen godbe, da se muči s težkimi partiturami, da tekmuje in samo zmaguje, ampak da se imajo njeni člani in članice »fajn«, da se v godbeni dobro počutijo, da si ne gredo na živce, da se spoštujejo, pogovarjajo med sabo, si prisluhnejo in si pomagajo ... in nenadoma ni nobena nota pretežka in nobeno tekmovanje prezahtevno in nobena zahteva dirigenta »smotana«. To je preprosto življenje in uživanje v glasbi, ki lajša in lepša vsak trenutek glasbenika in če je nagrajen z navdušenim aplavzom po dobro opravljenem delu, sta zadovoljstvo in veselje popolna, za godbenika in njegovega umetniškega vodjo, dirigenta, ki je tam zato, da njegova bela čarovniška paličica vedno kaže pot naprej in navzgor.

Skozi stoletje in pol se je zamenjalo več sto godbenikov, več deset dirigentov in predsednikov in ljudi, ki so pripomogli k uspehu in prepoznavnosti sleherne jeseniške godbe skozi čas. Vsak je dodal svoj kamenček v ta žlahtni mozaik ustvarjalnosti, na katerega smo Jeseničani in Dolinci lahko upravičeno ponosni. To je večno mlada dediščina, ki se nikoli ne postara in se kot ptič feniks dviga iz ognja glasbe mlada, radovedna in ustvar-

jalna, tudi če ji že teče 150. rojstni dan in najstarejši godbenik te dni slavi 80. rojstni dan. Iskrene čestitke vsem za vsak kamenček, ki ste ga vložili v mozaik, ki se imenuje Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora.

Petra Ravnihar, bivša godbenica in danes vodja jeseniške izpostave Javnega sklada Republike Slovenije kulturne dejavnosti, je v Partiturah spomina napisala: »Kulturno društvo Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora je ljubiteljsko kulturno društvo, katerega najpomembnejša funkcija je, da svojim članom omogoča kvalitetno preživljanje prostega časa. S tem Dolini in njenim prebivalcem nudi okolje, v katerem se ob kulturnem udejstvovanju razvija oblika družbenega življenja, katerega temelji so prostovoljstvo, ljubezen do glasbe, enakovredno in enakopravno sprejemanje ter vključevanje vseh družbeno-socialnih skupin in posameznikov, ne glede na medsebojne razlike v starosti, stanu in prepričanjih. Gre za orkester z eno najdaljših in najbogatejših tradicij na Slovenskem, ki je pomembno prispeval k razvoju slovenskega godbeništva in njegove popularizacije, da gre za društvo, ki je ogromno pripomoglo h graditvi mreže ljubiteljske kulture, društvo, ki je še danes eno najpomembnejših in najkvalitetnejših ljubiteljskih društev na Gorenjskem. In kaj je najpomembnejše? Še vedno ohranja močno bazo zvestega poslušalstva, s pomočjo katerega še naprej ostaja nepogrešljiv element kulturnega življenja v Dolini ter njeni bližnji in daljni okolici.«

Z mednarodnega tekmovanja pihalnih orkestrov v koncertnem igranju; 2018 (arhiv JSKD).

Mednarodno tekmovanje pihalnih orkestrov v koncertnem igranju; 2018 (arhiv JSKD).

Jeseniške godbe¹

GODBA	DIRIGENTI	ČAS DELOVANJA
Bohinjske godbe na pihala		
Kovaška godba	Nikolaj Bernard	1874–1884
Godba požarne brambе	Nikolaj Bernard	1884–1890
Jeseniške pihalne godbe in orkestri od leta 1890 do začetka 2. svetovne vojne.		
Godba Kranjske industrijske družbe	Nikolaj Bernard, Pospšil	1891–1911
Krekova ali Prosvetna godba	Jože Bernard, Janez Repinc, Ferdinand Kutnik, Aleš Bizjak	1912–1941
Kovinarska godba ali Godba SMRJ	Teodor Uroš (Ureš), Ludvik Modre, Martin Jeram, Franc Čelesnik, Jože Zupan	1919–1941
Sokolska godba	Fran Zelenko, Geaton Ribula, Lasič, Rado Kleč, Nande Žmitek	1923–1941
Salonski orkester Kranjske industrijske družbe	Anton Bernard	1925–1935

¹ Poimenski seznam dirigentov in godb je povzet po diplomski nalogi Petre Ravnihar Razvoj jeseniških pihalnih godb in orkestrov.

Jeseniške pihalne godbe in orkestri od začetka 2. svetovne vojne		
Godba jurišnih oddelkov		1941
Delavska godba Kranjske industrijske družbe	Alojz Smrekar	1942–1945
Godba XXXI. divizije NOV in POS	Alojz Smrekar	1945
Sindikalna godba SKUD Kovinar ali Godba DPD Svoboda Tone Čufar	Filip Bernard, Rado Kleč, Remi Noč, Lojze Savinšek	1945–1968
Mladinska godba SKUD Kovinar	Alojz Smrekar, Jože Zupan	1945–1947
Zabavni plesni orkester	Rado Kleč	1950–1968
Pihalni orkester jeseniških železarjev	Rado Kleč, Julij Sorgo, Ivan Knific, Matjaž Šurc, Albert Podgornik, Vinko Šetinc	1968–1997
Plesni orkester	Vinko Šetinc	1968–1970
Plesni orkester jeseniških železarjev	Franc Košir, Domen Jeraša	1986–1994
Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora	Vinko Šetinc, Tomislav Franjič, Domen Jeraša, Dejan Rihtarič	1997–1998 1998–2000 2000–2014 2014–

Javorniške pihalne godbe in orkestri		
Godba SKUD France Mencinger ali Godba Delavsko prosvetno društvo Svoboda Javornik-Koroška Bela	Julij Sorgo, Aleš Bizjak	1947–1968
Zabavni orkester	Julij Sorgo	

Hruščanske godbe na pihala		
Pihalna godba Planika	Miha Drešček, Franc Rihtaršič	1929–1941
Pihalna godba Delavsko prosvetno društvo Svoboda	Štefan Preželj	1945–1968
Salonski orkester Delavsko prosvetno društvo Svoboda	Jože Zajc	1958–1963

IZJEMNA TRADICIJA ZBOROVSKEGA PETJA

O pevskih zborih od Rateč do Žirovnice

Najdaljšo in najbolj množično ljubiteljsko kulturno dejavnost na Slovenskem nedvomno predstavljajo skupine, ki se ukvarjajo z glasbo, mednje sodijo pihalni orkestri in pevski zbori. Prepevanje je del ljudskega izročila in je vpeto med različne svečane, vesele in manj vesele dogodke življenja med rojstvom in smrtjo, nekdanje ljudsko petje pa danes pogosto nadomeščajo pevci, ki svoje pevske izkušnje nabirajo v pevskih zborih. V njih pridobivajo znanje, ki pripomore k boljši kakovosti petja, kar se lahko pokaže na tekmovanjih, o razvoju zborovskega petja in zborovodstva pa pričajo številne pesmarice in stari notni zapisi v cerkvenih in društvenih arhivih.

Najstarejši so cerkveni pevski zbori – kot zanimivost: mlademu Trubarju sta glasbeni talent in pevska izobrazba pomagala pri vstopu v duhovniški poklic. In še danes ima korenine zborovskega petja petje v šolskih pevskih zborih in v cerkvenem petju. V naši sredini pa kaže omeniti pevski zbor z zborovodjem Francetom Mencingerjem, ki je med stavko leta 1935 vsak večer na železniške nasipu s petjem vlival delavcem železarne pogum in vero v zmago njihovega pravičnega boja.

Po letu 1945 je v občini Jesenice, ki je tedaj vključevala tudi območje današnjih občin Kranjska Gora in Žirovnica, ljubiteljsko zborovsko petje odraslih doživelo razvoj v skoraj vseh krajevnih skupnostih. V kronikah kulturnih društev najdemo opise daljšega ali krajšega delovanja pevskih zborov, njihov pomen ob praznovanjih v krajevni sredini in zborovska srečanja zunaj nje. V okoljih, kjer so delovali, so razvijali petje, družabno življenje in kulturo nasploh, na nastopih zunaj domačega kraja pa poskrbeli za širjenje naše kulture v tuje okolje.

V nadaljevanju so navedeni zbori, ki so močno zapisani v zavesti zborovskega delovanja v Gornjesavski dolini. Podlago njihovem delovanju je dajalo ljudsko glasbeno izročilo, zborovsko petje pa so motivirale tudi družbene okoliščine konca 19. in celotnega 20. stoletja: prebujala se je narodna zavest, prišlo je do vzpona delavsko prosvetnega gibanja, zborovstvu so bile naklonjene

politične razmere po drugi svetovni vojni. Zdi se, da je bilo ob prehodu v samostojno državo delovanju pevskih zborov namenjene manj pozornosti, toda še vedno ostaja osnovna potreba in želja po petju, ki jo negujejo nove generacije pevcev v različnih zasedbah.

Okvirni pregled v nadaljevanju zajema izbor odraslih pevskih zborov, ki so delovali ali še delujejo na območju od Rateč do Žirovnice; nekateri med njimi so podrobneje predstavljeni v drugih prispevkih.

Mešani pevski zbor Kranjska Gora je bil formalno ustanovljen leta 2008 in vztraja pri bogatenju pevske tradicije v kraju. Starejšim pevcem in krajanom pa ostajata v spominu znana zborovodja Marjan Vodopivec in Dane Škerl ter mladinski pevski zbor Jubilate s pevovodjem Blažem Lavtižarjem (več v prispevku Janeza Mlinarja).

Vokalna skupina Triglavski zvonovi spremlja praznovanja v Mojstrani in na Dovjem, pojejo tudi pri svetih mašah, so soorganizatorji pevskega festivala Slovenia Cantate. V stoletno tradicijo zborovskega petja pa je ves čas vpeto ime zborovodje in skladatelja Jakoba Aljaža (več v prispevku Metke Kern Trček).

Ženski pevski zbor Mavrica bo leta 2023 praznoval 20-letnico delovanja. Ima pomembno vlogo pri oblikovanju kulturne podobe Osnovne šole Toneta Čufarja. Najprej so v njem prepevale predvsem učiteljice in vzgojiteljice, danes pa prepevajo tudi druge pevke (več v prispevku Katje Svetlin Piščanec).

Moški pevski zbor Društva upokojencev Jesenice je bil kar nekaj let v vrhu slovenskih zborov te vrste. Ustanovljen je bil oktobra leta 1961 in je najstarejši upokojenski zbor na Gorenjskem (več v prispevku Staneta Arha).

Ženski pevski zbor Večerna zarja Društva upokojencev Javornik-Koroška Bela je v letu 2022 praznoval 40-letnico delovanja, v njem pa pojejo upokojenke iz bližnjih občin. Od leta 2007 ga vodi zborovodja Franci Rihter (več v prispevku Marjana Vebra).

Mladinski pevski zbori Gimnazije Jesenice

V šolskem letu 1965/66 ustanovljeni mladinski pevski zbor Gimnazije Jesenice se je imenoval po skladatelju Blažu Arničju in je z velikimi uspehi deloval do leta 1978. Zbor s 70 do 80 pevci je vodil profesor in skladatelj Janko Pribošič, nato je za nekaj let utihnil. 21. maja 1994 je imel oživiljeni nekdanji pevski zbor koncert z naslovom Pesem nas druži v Gledališču Toneta Čufarja. V začetku 21. stoletja je mlade pevce vrsto let z veliko vneme vodila prof. Katja Pavlič Josifov, ki je bila pobudnica za poimenovanje zbora po profesorju Janku Pribošiču. Zbor se je preimenoval in zborovsko petje na Gimnaziji Jesenice še vedno živi pod njegovim imenom. Od mlade zborovodkinje Urške Odar pa jeseni

Mladinski pevski zbor, Gledališče Toneta Čufarja Jesenice, 1967 (arhiv Toneta Konoblja)

pričakujemo, da bo mlade glasove zmogla spet združiti v ubrano petje.

Ženski pevski zbor Milko Škoberne Jesenice

Zbor je z odličnim ženskim petjem vabil na svoje nastope več kot 40 let. Ustanovljen je bil leta 1968 in je združeval skoraj 200 pevk, imel za seboj okrog 550 nastopov, na katerih je izvajal več kot petsto skladb različnih avtorjev od renesanse do najnovejših, tudi novih izvedb. Pevke so rade vključevale slovensko ljudsko pesem, mlajše pevke pa tudi pesmi iz muzikalov. Letno so naštudirale tudi deset novih pesmi, v programu pa so ohranjale tudi še najmanj petnajst pesmi iz prejšnjih let. Redni novoletni koncerti so bili posebej v času, ko je zbor vodil prof. Milko Škoberne, večkrat popestreni z gosti iz ljubljanske opere, ki jih je k sodelovanju vabil operni pevec domačin Jaka Jeraša, spremljala pa jih je Nataša Kerševan.

V zboru je najdlje sodelovala pevka, ustanoviteljica in dolgoletna predsednica zbora Marija Zupančič Vičar. Nasledili sta jo Marija Novak in Vasiljka Kokalj do njegove štiridesetletnice leta 2011, nato pa še približno štiri leta Karmen Heric. Zbor je prenehal delovati zaradi premajhnega števila pevk. Nekatere pevke pa so se pridružile Ženskemu pevskemu zboru Mavrica.

Prvi zborovodja je bil prof. Milko Škoberne, ki je zbor vodil trinajst let (1968–1981). Nasledili so ga Mira Mesarič (1981–1982), Igor Majcen (1982–1983), Anton Cimperman (1983–1992), Primož Keršajin (1992–1998), Blanka Piotrovska (2009–2010),

Marko Završnik (2011–2012). Zbor sta vodila še Lili-jana Kiš (1998–2006) in Marko Mulej (2007–2008). Odlična korepetitorica je bila Metka Piber Rutar, ki je deset let vodila tudi manjšo zasedbo (oktet – nastopile so kot prvi ženski oktet na srečanju sicer moških oktetov v Šentjerneju).

Zboru so bila podeljena številna priznanja, in sicer plaketa Toneta Čufarja, najvišje priznanje Občine Jesenice za kulturo (1974), Prešernova nagrada Gorenjske (1988), priznanje Občine Jesenice ob občinskem prazniku 1. avgusta (1993), priznanja za uspešne nastope na tekmovanju C. A. Seghizzi, Gorica, Italija (1968, 1970, 1973), priznanja za uspešne nastope na tekmovanju slovenskih pevskih zborov Naša pesem: srebrna plaketa mesta Maribor (1972, 1986, 1997), bronasta plaketa

Ženski pevski zbor Milko Škoberne (arhiv pevke Sonje Berguš Peterman).

mesta Maribor (1976, 1980), priznanje mesta Maribor (1970, 1974). Podeljeni sta bili priznanji dirigentoma: Milko Škoberne je prejel Gallusovo plaketo Zveze kulturnih organizacij Slovenije, Anton Cimperman pa plaketo Toneta Čufarja Občine Jesenice. Priznanja so bila podeljena pevkam: plaketa Toneta Čufarja Občine Jesenice: Melita Jelen, Stanka Mencinger, Metka Rutar Piber, Marija Zupančič Vičar; plaketa A. T. Linharta

Občine Radovljica: Metka Rutar Piber, Gallusova zlata značka ZKO Slovenije: Marija Ažman, Marica Baloh, Marija Belšak, Elza Cegnar, Melita Jelen, Zalka Jeraša, Pavla Kleč, Zora Kobentar, Tinka Kogovšek, Vasiljka Kokalj, Frančiška Legat, Nada Markovič, Stanka Mencinger, Pavla Mohorič, Marija Novak, Vera Radi, Berta Razinger, Metka Rutar Piber, Ivica Šranc, Vida Vehar, Marija Zupančič Vičar.¹

Vox Carniola

Leta 1997 je po zadnjem uspehu Ženskega pevskega zbora Milko Škoberne na Naši pesmi 1997 takratni zborovodja Primož Kerštajn še isto leto naredil poizkus z mešano zasedbo (novoletni koncert s tako imenovanim »ženskim mešanim zborom«). Sezono za tem (12. oktobra 1998) pa je ustanovil Vox Carniolus (kasneje je bilo ime spremenjeno v slovnično pravilno Vox Carniola). Komorni zbor je takoj prevzel vodilno mesto v občini in na nekoliko širšem območju in si s Primožem pripel odmevno mesto na regijskih tekmovanjih v okviru organizacije Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti v letih 1999, 2001, 2002 in 2004 v Škofji Loki (zlato priznanje), pred tem pa še skupaj z Akademskim pevskim zborom France Prešeren iz Kranja za izvedbo Misse Criole skladatelj Ariela Ramireza. Po tem je mesto dirigenta prevzel Michele Josia, ki je zbor vodil skozi zanimive izzive (sodelovanje z zborom Acantus iz Belgije, h kateremu so bili povabljeni naslednje leto). Z zborom mu je uspelo izpeljati nekaj izjemnih dosežkov: jeseni 2006 zmaga na regijskem tekmovanju v Škofji Loki, zlata plaketa mesta Maribor na Naši pesmi 2007 s štirimi posebnimi nagradami, ter cela vrsta odmevnih tekmovalnih nastopov na mednarodnih tekmovanjih (Riva del Garda 2007 zlato in zmaga v kategoriji ljudskih in sakralnih pesmi, Mednarodni Maribor (4. mesto), sodelovanje na festivalu v Sommacampagni pri Veroni in v Bratislavi 2008, Bad Ischl - zlato priznanje, sodelovanje na festivalu v Sassariju na Sardiniji 2009. Ob tem je treba poudariti, da je dirigent, vpet v širše dogajanje na slovenski zborovski sceni, k sodelovanju privabil mnoge odlične pevce, ki

so bili dodana vrednost k naštetim uspehom. Z zborom je uspel posneti tudi dve zgoščenki »Zrelo je ...« in »Skupaj - Insieme«.

Na njegovo mesto je v začetku leta 2010 stopila Eva Jelenc Drozg. Precej zdesetkano zasedbo in z novimi pevci okrepljeni zbor je osvežila in popeljala Vox Carniola k že dogovorjenima in prijavljenima nastopoma na binkoštni festival v Königslutter in v Prago na Festival adventne in božične glasbe, kjer so prejeli zlato priznanje, Eva pa priznanje za dirigentski dosežek. Kot zanimivost naj navedem, da so skladbo Johna Rutterja izvedli z godalnim kvartetom (Meta Horvat, Maja Horvat, Blanka Piotrovska Kosar in Liza Šparovec). Po tem se je pragmatično lotila priprav na domači tekmovalni sceni in dosegla v letu 2011 regijsko zlato priznanje in dve posebni nagradi, leta 2012 srebrno plaketo mesta Maribor na Naši pesmi, leta 2013 dve zlati priznanji, eno s pohvalo ter 7 posebnimi nagradami (na regijskem tekmovanju) z mešano in žensko zasedbo ter z obema

Odprtje Regijske fotografske razstave z naslovom Ujeti pogledi, Mojstrana, 2015 (foto: Marjan Debelak).

¹ Marija Zupančič Vičar – Ženski pevski zbor »Milko Škoberne« z Jesenic; Jeklo in ljudje VI.; Hartman A. Škobernetke so vztrajne, Gorenjski glas 2010, Hartman A. Škobernetke iščejo zborovodjo, Jeseniške novice št. 9, 2011.

srebrni plaketi mesta Maribor na Naši pesmi 2014. Zanimivo je bilo sodelovanje z APZ France Prešeren iz Kranja skupaj z Orkestrom slovenske vojske v Queen Symphony. Značilnost njenega dela je bilo doseganje uspehov s pevci, ki so že prepevali v kakem zboru in v njem rasli. Delo zbora v opisanih letih so močno zaznamovali jesenski koncerti, imenovani »koncert treh, na katere so vabili kvalitetne slovenske sestave, tako da so poznavalci in publika ves čas imeli priložnost spremljati kakovostno zborovsko petje in mesto Vox-a v njem. Zelo toplo so bili sprejeti božično novoletni koncerti,

kjer so posebno mesto namenili koledniškim skladbam, in drugi sakralni koncerti v sodelovanju s prof. Toneom Potočnikom in obetavno sopranistko Nežo Vasle. Svoj vrh so dosegli s koncertom v sakralnem abonmaju v Ljubljani. Nekaj sezon je izdatna pomladitev obetala nadaljnji razvoj, potem pa zaradi odhodov pevcev glasovne uravnoveženosti ni bilo več moč doseči. Zadnji odmevni tekmovalni projekt je bilo sodelovanje na tekmovanju Istramusica v Poreču leta 2017, kjer je Vox dosegel dve prvi mesti. S temi dosežki je zbor leta 2019 zaključil svoje delovanje.²

Vox Carniola na območni reviji pevskih skupin Eno pesem č'mo zapet, Slovenski Javornik, 2019
(foto: Nik Bertoncely).

Dobravski moški pevski zbor je začel delovati sredi sedemdesetih let, ko je bilo na Blejski Dobravi oživljeno Pevsko društvo Vintgar, v katerem je pelo tudi več kot 30 pevcev. Najdlje ga je s posebnim občutkom za moško zborovsko petje vodil zborovodja Alojz Vengar (1978–1992), vmes Janez Ponikvar, nazadnje pa Blaž Lavtižar (do 1999).

Kvintet Vintgar s sodobnim pristopom nadaljuje dolgoletno tradicijo večglasnega petja (več v drugem prispevku Andreja Černeta).

Pevski zbori v Žirovnici se omenjajo v vseh kronikah kulturnih društev: mešani pevski zbor v petdesetih letih z zborovodjem Poldetom Mejačem, zborovodja

Polde Ulaga, nato Breda Bidovec. Marjan Jemec, učitelj glasbe in ravnatelj šole v Žirovnici, je več kot 30 let vodil Žirovniški oktet (med leti 1961 in 1991), prepevali so doma in v tujini. V sedemdesetih letih 20. stoletja je bil uspešen dekliški pevski zbor pod vodstvom Slavka Mežka ml. Od 1984 do 1991 je deloval Mešani pevski zbor (zborovodja Majda Eržen, Slavko Mežek ml.). Na različnih, največkrat lokalnih prireditvah so velikokrat prepevali Vasovalci, Sosedje. Visoko umetniško raven zborovskega petja od leta 1992 do danes pa vzdržuje Mešana pevska skupina Dr. France Prešeren pod vodstvom Irene Kosmač, tudi pevke v zboru. (več v prispevku Jerneje Stres).

² Komorni zbor Vox Carniolus, naše prvo desetletje, Jesenice 2008 in zapisniki zbora.

Prima Vista

Prima Vista je skovanka iz imen Primož, Melita in Vida ter predstavlja renesančni trio, ki je v tej sestavi prvič zazvenel na odru Gledališča Toneta Čufarja 23. decembra 1995. Vodil ga je Primož Kerštanj, ki je pel bas, Melita Jelen je pela alt in Vida Miheličič sopran. Njihov prvi samostojni koncert je bil 15. junija 1996 v Kosovi graščini na Jesenicah, renesančnim pesmim, ki so predstavljale temelj, pa je pozneje dodajal tudi drugovrstne. Na prvem samostojnem koncertu so se prvič pojavili pod imenom Prima Vista in v renesančnih kostumih, ki jih je na pobudo Alenke Bole Vrabec oblikovala Marina Bačar, izdelala pa Danica Žemlja.

Deset let je Prima Vista z glasbo, oblačili in besedo večinoma na gradovih pripovedovala mladim zgodbe o vedoželjnem času Leonarda da Vincija, Orlanda di Lassa, Palestrine, Monteverdija, Gastoldija, Galusa ..., o času, ki je raziskoval veselje, zemljo in človeško telo ter znova in znova odkrival in odkril glasbo. Tudi Prima Vista je odkrivala vse več glasbe, ki jim je bila blizu. V repertoar so vključevali slovenske ljudske pesmi in glasbo iz musicalov. Za nekaj skladb je izjemen prevod prispeval Pavel Oblak.

Leta 2004 so se udeležili urjenja malih vokalnih skupin v okviru projekta Evropa cantat, kjer se je trio učil in medil ob svetovno znani vokalni skupini Singer pur. Trio je bil deležen veliko iskrenega odobravanja in vzpodbud. Ob triu se je v desetih letih pojavil vzporedni trio, ki so ga sestavljali pianistka Tina Hribar (od leta 1997) ter voditelj in človek, ki je skrbel za sceno in luč Bojan Pogačnik ter Branka Smole, ki je izbirala besede. Prima Vista je odšel leta 2006 na zelo uspešno gostovanje v Litvi, in sicer po zaslugi dveh profesorice

Tanje Resman in Jane Kunčič iz Osnovne šole Antona Tomaža Linhart iz Radovljice, ki sta tja popeljali pojočo trojico in z njo vred slovensko ljudsko pesem.

Skupina Prima Vista je opazno zaznamovala dobro desetletje jeseniške glasbene scene s svojo unikatnostjo in kakovostjo.

Melita Jelen, Primož Kerštanj in Vida Miheličič – člani Prima Viste (arhiv Melite Jelen).

*Ljubiteljska kultura v
občini Žirovnica*

CVETOČA PEVSKA, INŠTRUMENTALNOGLASBENA, GLEDALIŠKA IN FOLKLORNA DEJAVNOST

Kulturno društvo Dr. France Prešeren Žirovnica – Breznica

Čitalnice, ki so jih v šestdesetih letih 19. stoletja ustanovili v nekaterih krajih, so v drugi polovici 19. stoletja razvile ljubiteljsko kulturno delovanje, ki ni ugasnilo niti pozneje. Na Breznici se je leta 1902 razcvetelo kulturno življenje, ko je župnik Tomaž Potočnik odkupil poslopje stare šole, v katerem so uredili manjšo dvorano, ravno tedaj je bila namreč dozidana nova štirirazredna osnovna šola na območju današnjega ostanka tovarne Planika. Tomaž Potočnik je ustanovil Katoliško izobraževalno društvo in postal njegov predsednik ter režiser. Še isto leto so uprizorili igro *Indijski siroti*, sledile so druge igre, v katerih je prevladovala verska tematika ali pa je šlo za ljudske igre – v enih in drugih so igrali navdušeni domačini iz tedanje brezniške fare. Za današnji čas je zanimivo, da so v posameznih dramskih delih vedno nastopali ali samo ženske ali samo moški.

V Žirovnici so leta 1908 ustanovili samostojno tamburaško društvo *Stol*, ki je sprva štel 18 članov. Ustanovil ga je nadarjeni pevec, zborovodja, dirigent in režiser Franc Dolžan iz Žirovnice.

Leta 1910 je na Breznico prišel župnikovat Jože Lavrič. Bil je tudi predsednik društva, ker pa ni bil vnet za kulturno delo, je vodenje prepustil železničarju Francu Dolžanu. Ta je delovanje Katoliškega izobra-

ževalnega društva poživil, izboljšal in razširil, lotili so se tudi priprav zahtevnejših dramskih iger. Ustanovil je mešani pevski zbor, ki je štel 28 pevcev, iz moškega dela članov pa še poseben moški pevski zbor. Navkljub vojnim razmeram je Katoliško izobraževalno društvo leta 1914 nadaljevalo s svojimi dejavnostmi, le vlogo predsednika je prevzel Janez Finžgar, brat pisatelja Frana Saleškega Finžgarja. Po vstopu Italije v vojno so v društveni dvorani skladiščili orožje, kar je ob vsesplošnih vojnih razmerah docela onemogočalo kulturno delovanje. Ker je večina moških članov društva morala v vojsko, je vsa ostala društvena dejavnost zamrla, marsikdo pa ni nikdar več stopil na deske domačega odra. Nastalo praznino je po letu 1919 skušala zapolniti takrat desetletna Julka Dolžan – Kodrasova Julka iz Zableznice. Že kot najstnica je učila otroke igrice, svoje režisersko delo pa nadaljevala in ga vestno opravljala vse do svoje smrti leta 1982. Po letu 1941 je med mladino in otroki skrivaj organizirala kulturno in prosvetno dejavnost, po raznih skednjih in šupah jih je učila brati in pisati. Z otroškimi igrami so ohranjali slovensko besedo, znana je bila po Miklavževih večerih, vodila in učila je tudi otroški pevski zbor. Po njej se danes gledališka skupina imenuje Gledališče Julke Dolžan.

V desetletjih po drugi svetovni vojni

Po letu 1948 so na Breznici ustanovili predhodnika Kulturnega društva dr. France Prešeren Žirovnica – Breznica, ki je najprej vključevalo godbo na pihala, vodil jo je prizadevni kapelnik Štefan Preželj. Zаметke pevске dejavnosti je mogoče iskati v cerkvenem petju. Deloval je mladinski pevski zbor, ki ga je vodil Slavko

Mežek st., tedanji cerkveni organist. Med letoma 1952 in 1956 je bil na Breznici za organista France Žgajnar, ki je poleg cerkvenega zbora ustanovil prvi oktet. Ta je deloval sicer zelo malo časa, vendar so bili v njem že pevci, ki so pozneje v drugih pevskih sestavih prepevali tudi 50 let.

Največji razmah v letih po drugi svetovni vojni je dosegla gledališka dejavnost – predstave so bile v časnikih deležne zelo pozitivnih ocen. Lep sprejem je predvsem med mladino doživela tudi plesna šola, ki jo je vodil Slavko Mežek st.

Na območju današnje občine Žirovnica sta tedaj delovali dve društvi, a se je vedno bolj kazalo, da je center kulturnega ustvarjanja v kulturnem društvu, ki je domovalo v dvorani na Breznici, drugo društvo – Telesno vzgojno društvo Partizan v Žirovnici – pa je bilo bolj kot kulturnemu delovanju posvečeno športu. Na podlagi tradicije kulturnega udejstvovanja na Breznici je bilo 7. aprila 1956 ustanovljeno Delavsko prosvetno društvo Svoboda France Prešeren Žirovnica – Breznica in je bilo še istega leta vpisano v register društev. Za predsednika je bil izvoljen Peter Sitar, ki je naloge vodja uspešno, vestno in ustvarjalno opravljal tri desetletja. Društvo je razvijalo godbeno, filmsko, izobraževalno, dramsko in pevsko dejavnost, skrbelo je za ljudsko knjižnico in imelo nekaj časa tudi folklorno skupino. Godba na pihala je delovala vse do leta 1967, ko so jih v razpad prisilile vse večje finančne težave in umanjkanje interesa Občine Jesenice, da bi njeno dejavnost izdatneje podprla.

Najbolj množična in uspešna je bila dramska sekcija. Še posebej so se trudili igralci in upravni odbor, da so ob 90-letnici rojstva Frana Saleškega Finžgarja uprizorili njegovo delo Razvalina življenja, ki jo je režiral Milan Mlekuž. Bil je znan režiser, njegovo najbolj uspešno delo pa je bila priredba Sketove Miklove Zale, v kateri je sodelovalo preko šestdeset igralcev in statistov.

Močno se je po letu 1956 razvila tudi pevška dejavnost. Prvi zborovodja je bil Polde Mejač, ki je vodil pevski zbor tudi na Slovenskem Javorniku. Zaradi njegove bolezni je zbor razpadel, a kaj hitro je Polde Ulaga sestavil mešani zbor, ki ga je pozneje prevzela Breda Bidovec in na koncu Marjan Jemec. Leta 1961 je mešani pevski zbor Svobode ostal brez dirigenta in razvila sta se ženski oktet in moški oktet – slednji je deloval celih 30 let. Vodenje ženskega okteta je prevzela učiteljica Nada Salezin, ki je tedaj vodila tudi odraslo folklorno skupino. Zaradi premestitve učiteljice na novo delovno mesto zunaj kraja sta skupini prenehali delovati. Nastal je dekliški pevski zbor, ki je največje uspehe doživiljal do leta 1978. Vodil ga je Slavko Mežek ml.

Moški oktet, imenovali so ga **Žirovniški oktet**, ki je deloval 30 let, je pod vodstvom Marjana Jemca med letoma 1961 in 1991 dosegel najvidnejše uspehe na področju ljubiteljske kulture. Prepotovali so domala cel svet, imeli več kot 1000 nastopov, od teh petino zunaj tedanje države Jugoslavije, sodelovali na državnih srečanjih, prepevali v tovarnah poslovnih partnerjev Verige in povezovali kulturna društva v Kanalski dolini. Posebno poglavje predstavljajo srečanja na Obirju na Koroškem. Leta 1971 so se prvič srečali s koroškim kulturnikom Valentinom Polanškom in do leta 1991 redno vsako prvo nedeljo v avgustu sodelovali na prireditvi na vrhu Obirja. Oktet je prejel nekaj vidnih priznanj: Čufarjevo plaketo so prejeli Marjan Jemec, moški oktet in Franc Legat, dobitniki zlate Gallusove značke so bili vsi pevci okteta, odličje svobode z zlatim listom pa je oktet prejel ob 30-letnici delovanja. Skupino je ves čas strokovno vodil Marjan Jemec, za organizacijo in opremo pa je skrbel Franc Legat.

Moški oktet DPD Svoboda France Prešeren leta 1975 (zasebna last družine Jekovec).

Moški oktet DPD Svoboda France Prešeren ob koncu delovanja leta 1990 (zasebna last družine Jekovec).

Konec leta 1984 je pod vodstvom profesorice Majde Eržen znova začel delovati mešani pevski zbor. Ko se je Majda Eržen preselila v Lovrenc na Pohorju, je zbor prevzel Slavko Mežek ml., za njim pa pevk v zboru Irena Kosmač. Zbor je nastopal v domačem okolju in zamejstvu, gostoval je v Nemčiji. V letu 1986 je pod vodstvom Slavka Mežka ml. veljal za zelo perspektivnega, saj je štel 35 članov, a so se nekoliko starejši pevci

od petja poslovili, mladih pa ni bilo dovolj. Trudili so se do leta 1991, ko se je na pobudo Jerneje Stres in Irene Kosmač oblikoval mešani oktet – slednja ta oktet še vedno vodi.

Mešani pevski zbor v Nemčiji leta 1990 z zborovodkinjo Ireno Kosmač (domači arhiv Franca Legata).

Prvi sestav mešanega pevskega zbora leta 1985 z zborovodkinjo Majdo Eržen (domači arhiv Franca Legata).

Cvetovi zadnjih desetletij

V občini Žirovnica danes ljubiteljske kulturne programe izvajajo člani Kulturnega društva dr. France Prešeren Žirovnica – Breznica s sedežem v Zabreznici 4 v Žirovnici. Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije je na podlagi Zakona o nevladnih organizacijah 10. oktobra 2019 Kulturnemu društvu dr. France Prešeren Žirovnica – Breznica podelilo status nevladne organizacije v javnem interesu na področju kulture. V društvu je po Petru Sitarju predsedniško mesto prevzel Slavko Mežek ml., za njim Franci Zupan, sledil je Jože Fabjan, ki je predsednikovanje predal Primožu Junežu. Leta 2003 je delo predsednika prevzel Jože Resman in društvo uspešno vodil vse do leta 2021, ko je predsednikovanje prevzela Jerneja Stres.

Julija 2021 smo se v društvu poslovili od Jožeta Resmana, rojenega leta 1946, ki je pustil močan pečat v ljubiteljskem kulturnem ustvarjanju in poustvarjanju na Breznici in širše v Žirovnici. Njegova življenjska pot

ga je leta 2003 pripeljala med kulturnike, ko je prevzel predsedovanje Kulturnega društva dr. France Prešeren Žirovnica – Breznica. Postal je trden člen med številnimi skupinami v društvu. Članom je vedno potrpežljivo prisluhnil, zagnano uresničeval njihove želje in predano pripravil in izpeljal nemalo kulturnih prireditev: proslave v Vrbi ob slovenskem kulturnem prazniku,

pod lipo na Breznici ob dnevu državnosti, z veliko zagnanostjo je vsako leto organiziral srečanje pesnic in bil začetnik in pobudnik za vsakoletno slikarsko kolonijo ter fe-

Jože Resman (1946–2021) (zasebna last Bernarde Resman).

bruarske in decembrske likovne razstave. Njegova posebna ljubezen so bili scenariji, ki so nastali iz njegovih zgodovinskih raziskovanj in to je gojil do svojih poslednjih dni. Bil je popolnoma predan kulturi in izročilu vasi pod Stolom.

Moški kvartet

Od leta 1989 na žalnih slovesnostih, pogrebih in partizanskih prireditvah zasledimo kvartet, ki je bil sestavljen iz članov nekdanjega okteta. Pod vodstvom Franca Legata je nadaljeval delo moškega okteta vse do leta 2013. Skupina je bila organizator tradicionalnih prireditev Jožefov kruh, na katerih se neposredno povezuje razstava in pokušina kruha kot poseben etnološki dogodek s petjem. Redno so sodelovali na komemoracijah, s planinci treh dežel in v celoti pokrivali proslave ob partizanskih obležjih, nastopali so s pevci na Koroškem in v Kanalski dolini. Povprečno so izvedli 40 nastopov letno, med pomembnejše nastope pa štejemo srečanja malih vokalnih skupin v Šmartnem pri Litiji in v Vačah, gostovanje na Češkem ter sodelovanje na snemanju za avstrijsko televizijo za turistično komercialni program za reklamiranje Lipice.

Tako je tudi Franc Legat v žirovniški kulturi s svojim dolgoletnim prostovoljnim delom na družbenopolitičnem in kulturnem področju trajno prispeval k ugledu in razvoju občine Žirovnica in je leta 2009 prejel najvišje občinsko priznanje – imenovan je bil za častnega občana. Ljudje, ki smo ga srečevali na kulturnih prireditvah in smo sodelovali z njim, se ga bomo spominjali kot dolgoletnega pevca. Rad je pripovedoval, da je začel peti leta 1948 pri domačem oktetu, ki ga je vodil Franc Žgajnar, od leta 1952 do 1957 je bil tudi stalni član akademskega pevskega zbora v Ljubljani. Od leta 1961 do leta 1991, kar je celih 30 let, je prepeval v Žirovniškem oktetu, kjer je bil hkrati organizacijski vodja. Poleg tega je bil v obdobju od leta 1989 do 2001 član okteta Vasovalci, leta 1989 pa je, kot že povedano, prevzel vodstvo kvarteta. Prepeval je tudi v mešanem pevskem zboru veteranov iz Radovljice. Poleg petja je bil v mladosti aktiven v dramski sekciji, v zrelih letih svojega življenja pa je začel zbirati pričevanja o življenju v kraju, njegovih ljudeh, o zgodovini kraja in posebnostih, ki so se ohranile v sodobnost. V samozaložbi ali s pomočjo

Kulturnega društva dr. France Prešeren in Občine Žirovnica je izdal številne knjižice, med njimi Kulturna dejavnost v vash pod Stolom, Postoj popotnik, Podružnice cerkva na Breznici, Sveti Lovrenc nad Zabreznico, 50 let Društva upokojencev Žirovnica, Upri! smo se, Smučarski skoki v vash pod Stolom, Naš konec, kjer šumi Završnica, Dediščina Janeza Meterca, Završ – tehnična dediščina, Arheološki in tehniški zemljevid občine Žirovnica, Arheološke točke, Zgodbe pod Stolom, Zanimive zgodbe iz Kašarije in Razvoj k. o. Doslovče, Zabreznica, Žirovnica v zadnjih 200 letih. Po njegovi smrti leta 2020 sta izšli njegovi zadnji knjižici, in sicer 100 let predilnice v Mostah in Zabreške planine. Vse to in verjetno še nekaj tistega, kar ni zapisano, je prispevek, ki ga je dal kraju in ljudem v vash pod Stolom in tudi širše Franc Legat.

Leta 1989 je uradno začel delovati moški nonet Vasovalci – nastal je iz mladinske skupine, ki je gojila program črnskih duhovnih pesmi ob instrumentalni spremljavi. Vodila ga je Mojca Legat. Leto 1992 se šteje tudi kot začetek delovanja Mešane pevske

Franc Legat (1932–2020)
(domači arhiv Franca Legata).

Kvintet, ki so ga sestavljali Franc Legat, Nikolaj Ferdo Bernard, Sergej Dobovišek, Viktor Košir in Stane Dolžan, april 2008 (domači arhiv Franca Legata).

Koncert kvinteta v cerkvi na Rodinah v okviru razstave Jožefovega kruha pri Jalnovi domačiji leta 2013 (domači arhiv Franca Legata).

skupine Dr. France Prešeren, ki je nastala iz mešanega zbora in jo še danes vodi Irena Kosmač. Leta 1994 je Malči Možina ustanovila otroško folklorno skupino, ki jo danes vodita Maruša Stres in Daša Strugar. Novembra 1996 je bilo ustanovljeno Gledališče slepih in slabovidnih Nasmeh, ki sta ga vodila Joža in Darka Fabjan ob pomoči Miloša in Malči Možina, Mateja Avsenika in Tomaža Pšenice. Leta 1999 je bila ustanovljena tamburaška skupina Kašarji, ki jo je vodil Jernej Smolej, najmlajša pa je leta 2009 ustanovljena moška pevska skupina Sosedje, ki predstavlja moški del mešane pevske skupine Dr. France Prešeren.

Vasovalci

Moška pevska skupina je do leta 2002 naštel 612 raznih nastopov, od tega več kot 65 v zamejstvu. Pogosto so hodili med Slovence na Koroško in sodelovali z italijanskimi zbori iz Furlanije in Julijske krajine. Še najbolj so se povezali z ženskim zborom iz Gemone, med Korošci pa nadaljevali stare stike s skupinami od Obirja do Bilčovsa, Škofič, Podgorja, Šentjakoba, Loč, Ledenic in Hodiš. Da ne bi njihove pesmi prišle v pozabo, so se lotili tedaj tudi finančno zelo zahtevnega projekta – snemanja kasete in zgoščenke z naslovom Lepa roža. V tem obdobju je bila skupina na višku svojega razvoja, za gostovanja so dobivali povabila iz Slovenije in tujine. Obiskali so Nemčijo, nastopili na tekmovanju v angleškem Llangollnu in na Dunaju prepevali božične pesmi. Tudi v domačem kraju so bili zelo aktivni, vsako leto so

počastili praznik sv. Marka konec aprila s prireditvijo, ki je nosila naslov Markov smn. Prvi dan je bil namenjen domači obrti in večernemu koncertu v cerkvi sv. Marka, drugi dan pa je bila povorka nastopajočih s petjem pri vaški lipi in koncert pri cerkvi. Na njej je navadno gostovalo 15 pevskih in folklornih skupin iz Slovenije in zamejstva. Njihov projekt je bil tudi Martinov večer, ki je postal tradicionalen. Scenarije jim je pisal prijatelj Zdenko Mežek. Po letu 2001 je vodenje skupine prevzel Klemen Langus iz Bohinja, do zaključka delovanja leta 2006 pa jih je vodila Mira Mesarič. Ob zaključku delovanja so prejeli tudi plaketo občine Žirovnica.

Nonet Vasovalci z umetniško vodjo Mojco Legat leta 1989 (zasebna last Mojce Legat).

Naslovna fotografija na zgoščenki Lepa roža leta 1997 (zasebna last Mojce Legat).

Vasovalci v Vrbi za praznik sv. Marka leta 2000 (zasebna last Mojce Legat).

Gledališče Julke Dolžan

Še vedno delujoča gledališka skupina, ki tedaj še ni imela imena, je prvo uprizoritev pripravila 5. decembra 1989, ko je takratna veroučna skupina z Breznice, okrepljena z nekaj posamezniki, pripravila Miklavžev večer. Zamisel za ustanovitev gledališke skupine se je porodila Mateji Fabjan (pozneje poročeni Mlačnik). Idejo je predala župniku Jožetu Kljunu, ki ji je bil zelo naklonjen in je odprl vrata župnijske dvorane na Breznici. Z Miklavževimi večeri so nadaljevali vse do leta 2003. Poleg Mateje Fabjan so predstave režirali Peter Lužnik, Petra Kržan, Petra Blažič, Anže Košir in Tina Kržan. Marca 1990 so v režiji Mateje Fabjan pripravili igro Pavelčkova piščalka ob materinskem dnevu. Tovrstne prireditve so pripravljali vse do leta 1999 in potem še leta 2003. Sledila je prva celovečerna predstava za odrasle, in sicer Finžgarjeva Veriga. V režiji Mateje Fabjan so jo premierno uprizorili 24. 11. 1990. Na eni izmed vaj so se dogovorili, da se bodo imenovali Dramska skupina Julke Dolžan, za tem so »dramsko skupino« zamenjali za »gledališče«. Predstava je doživela 12 ponovitev. Zelo uspešni sta bili tudi predstavi Trije vaški svetniki v režiji Mateje Fabjan in Malči Možina (1991), ki je doživela 13 ponovitev, in Dobrodošla miss Agata (1993) z 10 ponovitvami. Sledili sta predstavi AD Acta v režiji Mateje Fabjan (1994) in Pri medvedovih (1995), ki jo je režiral Dominik Rus.

V okviru Gledališča Julke Dolžan sta nastali predstavi v režiji Nika Kranjca Kusa Ženska (A. Nicolaja) leta 2002 in Priložnostni zdravnik (Moliere, Vildrac) leta 2004. Prav tako je velik pečat v gledali-

ški skupini s svojimi teksti in režijo ob pomoči Nika Kranjca Kusa pustil Zdenko Mežek (Puče o Ribčovmo Franceto, Kdo je srnaka snedu, Smrt Ribčovga Franceta, Zakva ni kebrov naberov). Jeseni 2011 se je Mateji Fabjan, tedaj že Mlačnik, porodila zamisel, da bi ob 50-letnici smrti našega rojaka Frana Saleškega Finžgarja obnovili svojo prvo celovečerno predstavo Veriga, ki je nastala prav izpod njegovega peresa. Tako je ponovno oživela gledališka dejavnost, v katero so uspeli vključiti lepo število mladih. Kot v preteklosti so tudi v naslednjih letih želeli na odru predstaviti predvsem dela domačih avtorjev, prilagojena sodobnemu času. Scenariji in priredbe so bili večinoma delo Jožeta Resmana, pozneje tudi Aleša Jekovca. Verigi (2012) v režiji Mateje Mlačnik so sledile predstave Kako je Trebušnik hodil na Triglav (2015, režija Jože Resman), Turjaška Rozamunda (2016, režija Jože Resman in Gašper Stojc), Ovčar Marko (2017, režija Aleš Jekovec in Jože Resman), Matiček (2018, režija Aleš Jekovec) in Čebelji roj (2020, scenarij Jože Resman, režija Jaka Andrej Vojevec). V letu 2022 je v režiji Gašperja Stojca na novo nastala avtorska predstava Kaj bi rekel Ivan, v kateri so mladi ustvarjalci (dijaki in študentje) s svojim mladostno kritičnim pogledom razmišljali o tem, kaj bi rekel Ivan Cankar, če bi v današnjem času vstal iz večnega spanca. Poleg tega je skupina s krajšimi igranimi odlomki sodelovala na različnih prireditvah v občini Žirovnica.

Škratovanja

Jeseni 1991 so zagnani ljubitelji v kulturnem društvu začeli s pripravo matinej za otroke – škratovanja. Na sezono je bilo približno pet do šest matinej, za katere sta sprva skrbeli Mateja Fabjan (tekst in režija škratov) ter Malči Možina (otroške predstave, recitali pesmi). Vsaka izmed predstav je bila narejena premierno (tekst za povezovanje škratov ter otroške igrice, recitali in petje). Z otroškimi igricami za decembrske matineje so nato tudi gostovali (skupaj z obiskom dedka Mraza) po okoliških šolah, vrtcih, podjetjih in zavodih. Kasneje je otroške matineje prevzela Petra Kržan, otroške igrice pa sta režirali tudi Sonja Gnamuš in Natalija Štular. Otroške matineje so prirejali vse do leta 2004, potem pa jih v nekoliko drugačni obliki ponovno obudili leta 2012. Od takrat pod mentorstvom Mateje Mlačnik vsako leto

pripravijo pet matinej. Škrati še vedno skrbijo za animacijo oziroma vezni tekst, otroške igrice pa so večinoma gostujoče. Pripravili so dve lastni otroški predstavi: Čarovnica Mica in severna zvezda (2015) v režiji Mateje Mlačnik in Trije prašički (2018), ki sta jo režirala Nejc Torkar in Mateja Mlačnik.

Snemanje kratkega igranega filma Puče o Ribčovmo Franceto v Vrbi leta 2004; zapisal Zdenko Mežek, režiral Niko Kranjc Kus, snemal Jože Hausman (foto: Miran Dolar).

Igralci Puč o Ribčovmo Franceto: Marja in Joža Jalen ter Slavka Vidic (foto: Miran Dolar).

Otroška matineja Škratovanje leta 1991 (zasebna last Mateje Mlačnik).

Znova obujena Veriga leta 2012 (zasebna last Aleša Jekovca).

Ovčar Marko leta 2017 (zasebna last Aleša Jekovca).

... in škratki danes, leta 2021 (zasebna last Mateje Mlačnik).

Premiera igre Anton Janša leta 2019 (zasebna last Aleša Jekovca).

Premiera mladih igralcev Kaj bi rekel Ivan leta 2022 (foto: Miha Šest).

Mešana pevska skupina Dr. France Prešeren

Skupina je začela delovati z devetimi pevci razpadlega mešanega pevskega zbora. Zavzetost članic in članov ter njihova ljubezen do lepe pesmi, tako narodne kot umetne, domačih in tujih skladateljev, je dvigovala njihovo umetniško raven, z leti pa so posebno svežino prinesle priredbe znanih skladb s področja zabavne glasbe. Vsakoletni tematski letni in božični koncerti, sodelovanja s priznanimi gledališkimi igralci in opernimi pevci, gostovanja doma in v tujini so doprinesli k prepoznavnosti doma in v svetu. Redna udeležba na pevskih srečanjih, ki potekajo v organizaciji Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, je dokaz kakovosti, saj so v letih 2001, 2002 in 2003 na državnih srečanjih malih

pevskih skupin Slovenije v Šmartnem pri Litiji postali nosilci zlatega žiga malih pevskih skupin Slovenije.

Leto 2002 je bilo za skupino prelomno, saj so se prvič prijaviли na mednarodno zborovsko tekmovanje in v Pragi prejeli zlato priznanje, ki je bilo še posebej žlahtno. Tekmovalni program je namreč vseboval obvezno pesem Napadly písň Antonína Dvořáka. Sledila je udeležba na pevski olimpijadi, danes imenovani Svetovne zborovske igre, in leta 2004 so po zlatega priznanju v predtekmovanju v Bremnu dosegli prvo bronasto medaljo. Po osvojenem zlatega in srebrnem priznanju v predtekmovanju je 2006 sledila v kitajskem Xiamenu druga bronasta medalja in nazadnje na 8. svetovnih zborovskih igrah 2014 v latvijski Rigi eno srebrno priznanje in dve srebrni medalji. Sledila so mednarodna tekmovanja leta 2007 v avstrijskem Bad Ischlu (dobili so srebrno in bronasto priznanje), 2007 v italijanski Rivi del Garda (bili so dobitniki dveh srebrnih priznanj) in 2008 v Riminiju (zasedli so četrto mesto), 2009 v slovaški Bratislavi (bili so prejemniki bronastega in srebrnega priznanja), 2010 v ruskem Sankt Peterburgu, 2011 v nemškem Wernigerodeju (dobili so srebrno in zlato priznanje), 2012 v španski Calelli (bili so prejemniki dveh srebrnih diplom), 2013 v hrvaškem Tuhelju (skupina je prejela dve zlatega priznanji, posebno priznanje je bilo podeljeno zborovodkinji Ireni Kosmač). V organizaciji Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti je skupina na regijskih tekmovanjih odraslih pevskih zasedb leta 2013 in 2015 dobila srebrni priznanji in na Puccinijevem tekmovanju v Italiji 2015 dve srebrni priznanji. Tako so se po dobrih 20 letih delovanja znašli na svetovni TOP 1000 lestvici Musice Mundi in z osvojenimi 820 točkami zasedli 564 mesto.

Niso pa samo tekmovali, tradicionalno pripravljajo prireditev za praznik dela, ki jo Planinsko društvo Žirovnica vsako leto organizira v domu pri izviri Završnice, peli so na Okrešlju in drugod. Redno se udeležujejo festivalov čebelarških pesmi v Lukovici, pred Jalnovo domačijo na Rodinah prirejajo tradicionalne koncerte O kresi se dan obesi in tematske božične koncerte, tradicionalno jih vidvate tudi na osrednji proslavi za kulturni praznik v Vrbi, z veseljem se odzovejo povabilom in pojejo za različne priložnosti. Zadnjih sedem let so sodelovali na festivalu v Salzburgu, Budimpešti in Bologni.

Skupina je za svoje uspešno delo v ljubiteljski kulturni dejavnosti v občini Žirovnica v letu 2004 prejela nagrado Občine Žirovnica in leta 2014 plaketo Občine Žirovnica. Irena Kosmač je že vsa leta umetniška vodja, hkrati tudi pevkica, od leta 2007 in 2008 pa tudi prejemnica Gallusove listine in nagrajenka Občine Žirovnica. Skupina v letu 2022 praznuje častljivo 30-letnico delovanja. 30 let trdne volje, odrekovanja, vztrajnosti dokazujeta tudi Irena Kosmač in Tone Špendov, ki pojeta od vsega začetka. Župan Leopold Pogačar jim je na jubilejnim koncertu z naslovom "Naših 30 let" podaril

Mešana pevsko skupina Dr. France Prešeren pred finalnim nastopom na svetovnih zborovskih igrah za medaljo leta 2006 z vodičko Chen Lio Lin; kitajsko mesto Xiamen (zasebna last Jerneje Stres).

Mešana pevsko skupina Dr. France Prešeren, ki je delovala do leta 2015 (zasebna last Jerneje Stres).

Jubilejni srebrnik Občine Žirovnica.

Obisk hiše Luciana Pavarottija v Modeni leta 2019 (foto: Bojan Markun).

Corin festival Bologna leta 2019 (foto: Bojan Markun).

Mešana pevsko skupina Dr. France Prešeren leta 2017 v Salzburgu. V enaki sestavi kot na fotografiji, kjer so Karmen Rosi, Nikolaj Ferdo Bernard, Tone Špendov, Alenka Markovc, Irena Kosmač, Stane Lužnik, Darja Kolenc in Marcel Federl, deluje še danes (foto: Bojan Markun).

Otroška folklorna skupina Breznica

Leta 1994 je bila pod okriljem Gledališča Julke Dolžan ustanovljena Otroška folklorna skupina gledališča Julke Dolžan, pozneje preimenovana v Otroško folklorno skupino Breznica, ki jo je vrsto let zelo uspešno vodila Malči Možina. Skupina se je s prvim celovečernim koncertom Otroci plešemo za vas občinstvu predstavila še v okviru gledališča. Malči Možina, dobitnica Maroltove plakete, najvišjega priznanja Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti na področju folklorne, je skupino vodila izjemno uspešno, saj so veljali za programsko eno najboljših otroških folklornih skupin na Slovenskem. Nekaj let so delovale kar tri starostne skupine, v desetletnem obdobju je pripravila vrsto izjemno zanimivih odrskih postavitev, ki so bile domala brez izjeme predstavljene na državnih srečanjih otroških folklornih skupin. Decembra 2000 je Malči Možina skupino pripravila na samostojni projekt z naslovom Življenje otroka v Prešernovem času in ga ob 200-letnici rojstva dr. Franceta Prešerna tudi uspešno izvedla. Novembra 2004 je sledil še en samostojni projekt, posvečen desetletnici delovanja skupine. Cilj projekta Pot nas vodi iz roda v rod je bil poustvariti življenje, kakršnega so živeli ljudje, ki so hodili iz kraja v kraj in si na poteh pridobivali nove izkušnje in znanja. Otroci v treh starostnih skupinah so prikazali šege in navade, ki se navezujejo na popotništvo, popotnike, potovke in vandranje. Najmlajši (5 do 6 let) so iskali pota do pogrešanih oseb in jih skupaj z varuhi tudi našli. Srednja skupina (7 do 9 let) je prikazala prihod Ciganov v naše kraje in njihove stike s slovenskim večinskim prebivalstvom na Gorenjskem ob koncu 19. stoletja. Starejša skupina (10 do 14 let) je ob dramatizaciji ljudske pesmi predstavila tegobe življenja mladih ljudi, ki so morali s trebuhom za kruhom v začetku 20. stoletja. Gostja tega večera je bila Ljoba Jenče.

Vsa leta je Malči Možina skrbela za izobraževanje mladih, ki so se z njo udeleževali seminarjev in folklornih taborov s tematskimi vsebinami. Pod njenim okriljem so se izobraževali Maruša Stres, Katja Pavlič in Jure Knavs.

V skupini je leta 2006 prišlo do kadrovske spremembe, ko je vajeti folklorne skupine v svoje roke prevzela Maruša Stres, izprašana vodja folklornih sku-

pin. Predšolsko skupino je prevzela Katja Pavlič (danes Štefelin), pozneje pa jo je prevzela in jo še danes vodi Daša Strugar. Že leta 2001 je Maruša Stres zamenjala mesto plesalke v skupini za mesto pomočnice – pomagala je Malči Možina pri vodenju predšolske skupine. Kot samostojna vodja predšolske skupine je začela svojo mentorsko pot leta 2003, ko je imela njena prva odrska postavitve naslov Ta ukradene hruške.

Otroci so oblečeni v folklorne kostume, ki ponazarjajo delovna oblačila otrok s preloma 19. v 20. stoletje, predšolski pa v kostume, ki ponazarjajo oblačenje otrok v začetku 20. stoletja. Skupina je za dolgoletno ohranjanje in poustvarjanje slovenskega ljudskega izročila leta 2009 izvedla samostojni koncert ob 15-letnici delovanja Pa cunca, pa flikca, pa strgana kikla in prejela občinsko priznanje, nagrado občine Žirovnica. Celostna podoba projekta je zajemala predstavitve oblačilne kulturne dediščine in so jo otroci v dveh starostnih skupinah prikazali vse od Rateč do Bele krajine. Z odrskimi postavitvami, ki so nosile naslov Kamenčki, Anžetove gosli, U štero, Mur mur murenček, Skrivnosti kresne noči, K' pa j' to, Pikapolonica, zleti v nebo, Godec na svetu veselo živi in belokranjska Aj zelená je vsa gorá so na podlagi arhivskih gradiv in pripovedovanj povezali otroške igre, pesmi, glasbo in ples, ki omenjajo prvine oblačilne dediščine. Vsi otroci so bili oblečeni v oblačila, krojena po vzoru kmečkega prebivalstva 19. in začetka 20. stoletja, občasno so obuti v cikle. Kostumska podoba je delo Bojana Knifica, poznavalca slovenske oblačilne dediščine, razviti sta jo pomagali Mojca Pavlič in Iva Legat. Sestavni del skupine sta bila godca z violino in harmoniko, ljudska glasbila pa so uporabljali plesalci sami v odrskih postavitvah.

Otroška folklorna skupina Breznica je pogosto nastopala v domačem kraju in njegovi okolici. Gostovali so tudi na mednarodnih festivalih na Ptuj, na mariborskem Folkartu, v Avstriji, na Češkem, v Turčiji, Srbiji, Nemčiji, Italiji in Makedoniji. Poželi so vrsto zlatih priznanj na državnih tekmovanjih, organizirali tradicionalne prireditve ob materinskem prazniku Mama je ena sama in priredili najbolj odmeven koncert ob 20-letnici delovanja z naslovom Lepo je biti folklornik. Leta 2013 je Maruša šolsko skupino prvič prijavila na razpis za državno tekmovanje 17. revija ljudskih pesmi, plesov in običajev Pika poka pod goro v organizaciji Zavoda

Republike Slovenije za šolstvo in Prve osnovne šole Rogaška Slatina. Skupina je z 28 drugimi skupinami tekmovala z odrsko postavitvijo Ta Kašarska fara in si priplesala zlato priznanje.

Otroška folklorna skupina Breznica je na odrskih deskah predstavila prek 40 odrskih postavitev in imela dobrih 200 nastopov, na katerih so se programsko dotaknili bodisi zdravilnih zelišč, Ciganov, vil, beračev, učiteljic, kruha, velikana, romarjev, cokel in še bi lahko naštevali. Dolgoletna godca na violini sta bila Anže Košir in Matej Oštir, nekaj časa jih je na klarinetu spremljal Simon Gnamuš, na harmoniki so igrali Mitja Šinkovec, Domen Pavlič in zadnja leta Luka Križ.

Otroška folklorna skupina Breznica na začetku delovanja (arhiv društva).

Koreografija Ta kašarska fara, za katero so prejeli zlato priznanje na tekmovanju Pika poka pod goro v Rogaški Slatini leta 2013 (arhiv društva).

Pa cunca pa flikca pa strgana kikla ob 15-letnici delovanja (arhiv društva).

Državno srečanje v Žalcu leta 2009 in koreografija Godec veselo na svetu živi (arhiv društva).

Praznovanje prve desetletnice skupine, ki so jo proslavili s programom Pot nas vodi iz roda v rod, leta 2004 (foto: Peter Lužnik).

Na festivalu v makedonskem mestu Ohrid leta 2017 (foto: Jerneja Stres).

Slavnostna prireditev Lepo je biti folklornik, ki so jo pripravili ob 20-letnici delovanja (arhiv društva).

Lepo je biti folklornik – 20-letnica delovanja (arhiv društva).

Gledališče slepih in slabovidnih Nasmeh

Gledališče Julke Dolžan je pomagalo pri ustanovitvi Gledališča slepih in slabovidnih Nasmeh. Med letoma 1991 do 1994 so pripravili dobrodelne koncerte za pomoč slepim, leta 1995 pa je s predstavo Županova Micka, ki sta jo na taboru za slepe in slabovidne pripravila Tomaž Pšenica in Mateja Fabjan, obogateno s koncertom slepih umetnikov, skupina breznjskih gledališčnikov pomagala pri gostovanjih tega dogodka širrom po Sloveniji. S pridobljenim denarjem in pomočjo so pomagali Gledališču slepih in slabovidnih Nasmeh, ki združuje slepe in slabovidne gledališke ustvarjalce iz celotne dežele. Okoli trideset igralcev, spremljevalcev in strokovnih delavcev že vrsto let pripravlja predstave, ki navdušujejo občinstvo po vsej Sloveniji.

Za njihov prvenec komedijo Dan oddiha (1997) je Mateja sama narisala sceno in izdelala kostume. Sledili sta predstavi Častni povabljenec (1999) in Namišljeni zdravnik (2002). Po premoru so se v sezoni 2010/11 lotili nove zvrsti in uprizorili simbolno dramo nobelovca Mauricea Maeterlincka Slepci, kar je bila svojevrsten izziv in ambiciozen projekt vseh sodelujočih. Vse predstave je režirala Mateja Mlačnik, mentorica skupine je bila Alenka Bole Vrabec. Med dosežki velja omeniti priznanje Linhartova značka, ki jo je za posebne dosežke v gledališču za vlogo v komediji Dan oddiha dobila igralka Metka Pavšič, za predstavo Slepci pa so prejeli tudi posebno priznanje selektorja Linhartovega srečanja za Gorenjsko in občinsko priznanje – nagrado

Premiera Častni povabljenec v dvorani na Breznici leta 1999 (zasebna last Mateja Mlačnik).

Občine Žirovnica. Leta 2013 so imeli več kot dvajset uprizoritev predstave *Oh, te nore ženske* pod režijskim vodstvom Alenke Bole Vrabec in mentorstvom Mateje Mlačnik, leta 2015 pa je bila domiselno režirana in odlično odigrana predstava *Kako naprej*, ki prikazuje izseke vsakdanjega življenja ljudi, ki se znajdejo v vsem dobro znanih situacijah. Scenarij avtorjev Sare Lucu in Miša Mičiča spretno nadgradi standardne situacije, igralska ekipa – Anja Hočevar, Irena Temlin, Mia Koritnik, Dario Vogrič, Luka Pavlin in Dada Strle – pa seže onkraj utečenih stereotipov. Po premierah so s predstavami vsaj tridesetkrat nastopili v različnih krajih v Sloveniji, redno so se udeleževali festivala gledališča slepih v Zagrebu. Cilj dela skupine je seznaniti poslušalce in gledalce z uspehi in dosežki slepih ter pregnati predsodke pred slepoto z veseljem in smehom.

Premiera Slepici v dvorani na Breznici leta 2011 (zasebna last Mateje Mlačnik).

Skupina z Matejo Mlačnik in Alenko Bole Vrabec leta 2011 (zasebna last Mateje Mlačnik).

Premiera *Kako naprej* v dvorani na Breznici leta 2015 (arhiv društva).

Tamburaška skupina Kašarji

Sestavljalo jo je od pet do deset članov. Z delom so začeli leta 1999, in sicer tako, da so se najprej naučili note, spoznali instrumente in začeli z vajami, ki so zahtevale veliko truda, vztrajnosti in discipline. Po štirih mesecih igranja so znali prvo skladbo, ki so jo z veseljem skupaj zaigrali. S kostumsko podobo, ki jo je oblikoval Bojan Knific, so ponazarjali praznje oblačenje premožnega kmečkega prebivalstva na Gorenjskem ob koncu 19. stoletja. Glasbeni repertoar so sestavljale slovenske ljudske skladbe v izvorni ali moderni obliki, dalmatinske, klasične in ostale skladbe tujih in sodobnih avtorjev, ki so jih podprli z večglasnim petjem. Nastopali so doma in v tujini, s Folklorno skupino Triglav z Jesenic so se podali na gostovanje v Združene države Amerike, nastopili so v Grčiji, redno pa sodelovali na Dnevih narodnih noš in oblačilne dediščine v Kamniku in v hotelu Lek v Kranjski Gori. Leta 2002 in 2003 so dosegli srebrno priznanje na državnem srečanju tamburaških in mandolinskih orkestrov in skupin Slovenije, v letu 2004 in 2005 pa na mednarodnem tekmovanju tamburaških skupin v srbskem Starčevu dobili zelo dobro oceno za svoje igranje in petje. V maju 2002 so izdali zgoščenko *Ne bom podplatov šparov*, na kateri so sodelovali z jodlarsko kraljico Ingrid Brueggemann, leta 2009 pa še zgoščenko *Karavanški fen*. Od leta 2014 skupina ne deluje več, vsa leta pa jo je vodil Jernej Smolej, ki je zanjo pisal tudi priredbe.

Kašarji na gostovanju v Ameriki leta 2000 (zasebna last Jerneja Smoleja).

Markov smn v Vrbi leta 2011 (arhiv društva).

Moška pevka skupina Sosedje

Kot najmlajša skupina v Kulturnem društvu dr. France Prešeren Žirovnica – Breznica deluje moška pevka skupina, ki si je naredila ime Sosedje. Nastopa največ v domači občini, a se ne brani povabil iz drugih predelov Slovenije. Sodeluje z drugimi pevkami skupinami in zbori, z nekaterimi precej stalno. Poleg ljudskih in ponarodelih pesmi ter pesmi iz bogate zakladnice znanih slovenskih ustvarjalcev pevci radi pristopijo tudi k izvajanju žanrov, ki po krivici veljajo za lahkotnejše – popevke in narodnozabavne melodije, ter izvedejo tudi kakšno znano dalmatinsko pesem. Kot pevci in igralci sodelujejo z domačim Gledališčem Julke Dolžan (Turjaška Rozamunda, Čebelji roj, Martinov večer). Redno nastopajo na društvenih prireditvah, tradicionalno pa na večerih ljubiteljskih pesnic in ob dnevu državnosti, ki ga vsako leto obeležujemo pri lipi na Breznici. Re-

dno so sodelovali na srečanju kvartetov in kvintetov na Turjaku, še vedno pa radi pripravijo in zapojejo kakšno podoknico. Udeležujejo se festivala čebelarke pesmi, ki vsako leto poteka v Lukovici. Tone Špendov, ki je umetniški vodja in pevec v skupini, zanjo napiše tudi kakšno avtorsko pesem – v letu 2019 je njegovo avtorsko skladbo Letela je čebelica na festivalu zapel Moški pevski zbor Čebelarke zveze Slovenije. Tomaž Habe, ki je festival strokovno spremljal, je skladbo predlagal za objavo v pesmarici čebelarskih pesmi, ki jo bo izdala Čebelarska zveza Slovenije.

Sosedje ob ustanovitvi leta 2009. Na fotografiji so Marcel Federl, Tone Špendov, Stane Pisek, Nikolaj Ferdo Bernard, Stane Lužnik in Stane Stres (zasebna last Jerneje Stres).

Festival čebelarke pesmi v Lukovici leta 2019 (foto: Bojan Markun).

Ljubiteljsko kulturno delo na drugih področjih

Turizem sicer velja za gospodarsko panogo, a nedvomno velja, da si ga brez kulture ne znamo predstavljati. Kultura je sestavni del turistične ponudbe – na območju občine Žirovnica je njen najpomembnejši del kulturna dediščina. Žirovnica je v slovenskem in čezmejnem prostoru prepoznavna kot območje, specializirano za doživljanje kulture in čebelarstva kot – lahko bi zapisali – poezije kmetijstva, kulturne dediščine, ustvarjalnosti svojih velikih mož in naravne krajine.

Izletniški del ljubiteljski kulturniki pogosto povežemo s krajšim kulturnim programom in ogledom različnih kulturnih in drugih znamenitosti. Področje kulturne dediščine predstavljajo kulturni spomeniki, rojstne hiše velikih prednikov, ki jih turisti obiskujejo posamezno ali v skupinah, in so povezani v pot kulturne dediščine; čebelarški turizem; ohranjene vasi oz.

Slikarska kolonija v dvorani na Breznici leta 2022
(foto: Jerneja Stres).

vaška jedra, kar je atraktivno za izletniške programe; zgodovinska dediščina Ajdna nad Potoki, Vila rustika, Aleja slavnih mož, Prešernov spomenik v Vrbi, vaška lipa v Vrbi, spominsko obeležje talcem v Mostah, Plečnikov spomenik na Breznici, Turška jama; naravna dediščina, kot je dolina Završnice, pobočje Rebra in Zelenica; in stavbna arhitektura, kot so cerkve, stari ohranjeni objekti, spomeniki ... Navedena področja so tista, ob katerih se povezuje kultura in turizem, namen in naloga kulturnega društva na tem področju pa je, da te znamenitosti nadgradi z zgodbami, izvajanimi z lastno dejavnostjo: pevsko, plesno, dramsko, likovno, in z izdajo raznih publikacij. Letno organiziramo tematsko slikarsko kolonijo, ki jo povežemo z razstavama ob kulturnem prazniku februarja in občinskem prazniku decembra. Istočasno potekajo tudi pesniški večeri lju-

biteljskih pesnic in pesnikov.

Skupni cilji, ki jim prek društva sledijo ljubiteljski kulturniki, člane društva in druge ljudi povezujejo na področju izobraževanja, pripravljanja različnih prireditev in oblikovanja osrednje prireditve za slovenski kulturni praznik v Vrbi, ki nadgrajuje vseslovenske aktivnosti obeleževanja Prešernovega rojstnega kraja. Dolgoletna moderatorja

**Na koloniji podarjena
podoba Antona Janše slikarja
Marjana Burje leta 2022**
(foto: Jerneja Stres).

proslave v Vrbi sta Maruša Stres in Lojze Ropret, ki sta v pozdrav stisnila roko marsikateremu državniku, politiku, glasbeniku in igralcu.

Poleg navedenega je skupni cilj delovanja, ki mu sledi Kulturno društvo dr. France Prešeren Žirovnica – Breznica, povezovanje z drugimi društvi, ki delujejo v Sloveniji ali v zamejstvu. Njihov interes je neposredno sodelovanje z nosilci kulturne dediščine območja, ki je razpoznavno po Prešernu, Finžgarju, Jalnu, Čopu in Janši. Aktivnosti članov kulturnega društva prispe-

vajo, da so kulturni dogodki dostopni najširšemu krogu prebivalcev, da društvene aktivnosti potekajo na visoki strokovni ravni in da se razvijajo dejavnosti, ki so pomembne za razvoj občine in ljubiteljskega kulturnega delovanja v njej.

Maruša Stres in Lojze Ropret v Vrbi leta 2011
(arhiv društva).

Dolgoletna moderatorja v Vrbi z Zvezdano Mlakar
leta 2018 (arhiv društva).

VIRI IN LITERATURA

Ambrožič, Matjaž

2021 *Zgodovina brezniške župnije*

Franc Legat

2003 *Kulturna dejavnost v vaseh pod Stolom*

Osebni arhivi

Jerneja Stres, Mojca Legat, Maruša Stres,
Mateja Mlačnik, Aleš Jekovec,
Irena Kosmač, Jernej Smolej

Naj zaključim s pesmijo pokojne Mare Kokalj iz Zabreznice, ki je vrsto let sodelovala na pesniških večerih s svojimi skrbno izbranimi verzii:

Brezniška fara

Brezniška fara je kakor košček raja,
že davno nekoč zapisal je – naš slavi sosed
Ribčev France.

Takrat, ko da zadonela je slovesna ura,
saj s tem začela se naša je kultura.
Kultura, ki po celem svetu šla je svojo pot,
to naših prednikov je rod.

Prednikov poštenih, pridnih so zasluge,
da odnesel ni nas val pogube.

Večkrat na križpotjih težke zgodovine
lahko bi se zlomili.

Čeprav smo narod majhen,
ljudje pogumno so se zbrali
in če treba je bilo, tudi marsikaj so žrtvovali.

Večkrat nam je trda predla,
glava prava ni se zmedla.

Mnogokrat imeli smo nemilo zgodovino,
može pogumne in odločne, zraven žene
dobre, močne,

ki niso gledali le nase,
gledali so daleč še naprej,
v druge, boljše čase.

Tako so skozi dolga leta
nastala zanimiva obeležja,
saj ustanavljali so razne krožke, klube,
igrali, peli, pisali pesmi, knjige.
Čeprav so imeli vedno dosti druge brige,
vzeli so si čas, da so ohranili narodu obraz.

In če kdaj bilo je pretežko,
zapeli pevci so sladko,
kakor slavci za vasjo.

V pesmi slišal se je lepi spev,
kakor daljni tihi odmev,
naj kultura ne umre,
saj to je naroda moči odsev.

Kulturi podarjena, nobena ura ni izgubljena

Ljubiteljska kultura od Rateč do Rodin

Dopolnjena elektronska izdaja

Glavna in odgovorna urednica: Branka Smole

Uredniški odbor: Majda Malenšek, Janez Mlinar, Miloš Možina, Janko Rabič, Branka Smole in Jerneja Stres

Jezikovni pregled: Majda Malenšek

Oblikovanje: Igor Šober

Fotografije: arhivi društev in piscev besedil

Izdala: Zveza kulturnih društev Jesenice, zanjo Miloš Možina, predsednik

Jesenice, 2023

Projekt Almanah o ljubiteljski kulturi od Rateč do Rodin je sofinanciran iz razpisov občin Jesenice, Kranjska Gora in Žirovnica. Elektronsko izdajo je sofinancirala Občina Jesenice.

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji.

Za pomoč pri urejanju prispevkov se zahvaljujemo dr. Bojanu Knificu.

Občina Jesenice

Občina Kranjska Gora

Občina Žirovnica

Zveza kulturnih društev
Jesenice

Jskd

JAVNI SKLAD REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA KULTURNE DEJAVNOSTI

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID 150109955
ISBN 978-961-95978-1-1 (PDF)

